

PAISAXE GALEGA

GUÍA DE BOAS PRÁCTICAS
PARA A IDENTIFICACIÓN E
ACONDICIONAMENTO DE
MIRADOIROS

XUNTA
DE GALICIA

PAISAXE GALEGA

GUÍA DE BOAS PRÁCTICAS
PARA A IDENTIFICACIÓN E
ACONDICIONAMENTO DE
MIRADOIROS

XUNTA
DE GALICIA

XUNTA DE GALICIA
Consellería de Medio Ambiente, Territorio e Vivenda
Instituto de Estudos do Territorio

Dirección:

Francisco Barea Paz

Coordinación:

Jose Antonio Serantes Barbeito
José Luis Álvarez Vicente

Grupo de Investigación da Escola Galega da Paisaxe, Fundación Juana de Vega

Dirección:

Isabel Aguirre de Urcola
Pedro Calaza Martínez

Equipo de redacción:

Nuria Freire González
Claudia de Sas Trujillo
Camilo Blanco Pampín

Ilustracións e maquetación:

Equipo redactor

Edita:

XUNTA DE GALICIA
Consellería de Medio Ambiente, Territorio e Vivenda
Santiago de Compostela, 2021

Depósito Legal: DL C 1204-2021

Este volume forma parte da colección PAISAXE GALEGA

P

PRÓLOGO

O territorio de Galicia destaca por unha gran cantidade de elementos distintivos, entre eles, a especial configuración da súa costa, o trazado dos seus ríos, a morfoloxía das súas montañas, dos seus vales, das súas chairas, das masas autóctonas de vexetación ou os seus elementos patrimoniais, incluíndo aqueles de arqueoloxía industrial e militar. A todo isto haille que sumar a parte social, a idiosincrasia, unha singularidade persoal que determina moitas das estruturas e desenvolvemento territorial. Todos estes elementos enriquecen unha paisaxe variada e diferente, tanto natural como agrícola ou urbana. Isto foi recollido en pinturas, obras e textos, como as paisaxes pondalianas, realmente paisaxes salvaxes, ou as paisaxes melancólicas de Rosalía de Castro, paisaxes profundamente alteradas pola cultura humana, que empregaba ao carballo como elemento de comunicación e símbolo do terra galego. E esa paisaxe debe ser entendida e contemplada para a súa posta en valor, a súa protección e o seu respecto. Debemos saber mirar á paisaxe e para isto débense ofrecer puntos de observación ben situados e integrados na contorna próxima.

A gran variedade de paisaxes, de perspectivas e de cuncas visuais ofrecen a posibilidade de crear unha gran rede de miradoiros dende os que poder apreciar os valores existentes e abrazar a inmensidade. Unha inmensidade cambiante que se percibe diferente entre un día de sol e un día de orballo, unha paisaxe seca e unha paisaxe húmida, esa paisaxe mollada que destacaba Rosalía. Eses miradoiros, atalaias ancoradas no territorio, deben ser acondicionados por diferentes motivos para ofrecer as mellores vistas e miradas, permitir un acceso adecuado e regular en certa medida algúns “ingredientes” que adoitan aparecer nestes espazos. Unha mirada limpa é moito máis que unha visión, mírase para entender, para reflexionar, para apreciar e tamén para aprender do territorio e, en moitas ocasións, das súas xentes...

A Xunta de Galicia leva anos apostando pola mellora integral e protección da paisaxe, recordemos que foi a terceira comunidade autónoma en aprobar e publicar a súa Lei de Paisaxe, e dentro das súas iniciativas publica de forma periódica diferentes guías para a mellora da paisaxe como a *Guía de Caracterización e Integración Paisaxística de Valados*, a *Guía de Boas Prácticas en Intervencións en Espazos Públicos*, etc. Pois precisamente

esta nova Guía responde a unha necesidade dentro dese marco de traballo, unha necesidade que emana da realidade actual de moitos dos miradoiros existentes e de mellorar o deseño e a integración dos novos que se proxecten.

Neste sentido na propia guía realizouse un profuso traballo de investigación, con exemplos nacionais e internacionais, identificando casos de éxito pero tamén debilidades. Abordouse un traballo de análise espacial do territorio galego, identificando puntos potenciais de creación de miradoiros dende unha perspectiva de imaxes percibidas e cuncas visuais.

Tomando como base ese estudo, propóñense diferentes tipoloxías que aglutinan as existentes en Galicia, dende a morfoloxía da estrutura e deseño do miradoiro, como dos elementos que se observan, podendo ordenar así as opcións de intervención. As propostas que se inclúen axudarán sen ningunha dúbida a ordenar os espazos, a mellorar o acceso, a limpar as vistas, a que exista unha mellor e maior integración na paisaxe, e a intentar regular os materiais a utilizar, fuxindo de eclecticismos e de heteroxeneidades superfluas, en definitiva, unha guía para recuperar, poñer en valor e mirar á paisaxe.

Para moitos, mirar a paisaxe é unha arte, a Dra. Sonia Berjman afirmaba: *“El paisaje es una porción del mundo (sea natural y cultural) vista a través de nuestros ojos. Esta mirada -por ser un proceso humano- es siempre un acto intelectual. Está cargada de significados y de significaciones, de experiencias y vivencias, conforma nuestra memoria individual y -en su suma con la de nuestros congéneres- la memoria colectiva de la sociedad”*.

Esta guía permitirá fortalecer eses actos intelectuais de percepción e mirada á paisaxe galega, un proceso máis que forma parte do noso legado cultural e a interacción co territorio.

Dr. Pedro Calaza Martínez

Director da Escola Galega da Paisaxe Juana de Vega

ÍNDICE DE CONTIDOS

PRESENTACIÓN	12
1. INTRODUCCIÓN E OBXECTIVOS	14
1.1 CONTEXTO	15
1.2 OBXECTIVOS E ESTRUCTURA DA GUÍA	18
2. ESTADO DA ARTE	22
2.1 A ARTE DE MIRAR E OS VALORES INTANXIBLES DOS MIRADOIROS	23
2.2 EXPERIENCIAS PREVIAS NO MARCO NACIONAL E INTERNACIONAL	27
2.2.1 Miradoiros do mundo	27
2.3 HISTORIA DOS MIRADOIROS NA PAISAXE GALEGA	31
2.3.1 Relacións visuais nos primeiros asentamentos	31
2.3.2 Miradoiros históricos singulares	34
2.3.3 Miradoiros na literatura	35
2.3.4 Planificación dunha rede miradoiros: casos de éxito	36
2.3.5 Miradoiros na era dixital	38
2.4 NORMATIVA APLICABLE	39
3. METODOLOXÍA DE IDENTIFICACION E CLASIFICACIÓN DE MIRADOIROS	44
3.1 METODOLOXÍA PARA A CLASIFICACIÓN DOS MIRADOIROS	45
3.1.1 En función do grao de intervención	46
3.1.2 En función da paisaxe observada: temáticas	46
3.1.3 En función da morfoloxía da actuación: tipoloxías	47
3.1.4 En función das preexistencias a respectar: elementos singulares	47
3.2 METODOLOXÍA DE ANÁLISE DOS MIRADOIROS	48
3.2.1 Cartografía da rede de miradoiros existente	49
3.2.2 Selección de casos de estudo	49
3.2.3 Fichas de análise para a toma de datos en campo	49

3.2.4 Análise comparada de casos	49
3.3 METODOLOXÍA DE SELECCIÓN DE CASOS DE ESTUDO E REPARTO NO TERRITORIO	50
3.4 METODOLOXÍA PARA A IDENTIFICACIÓN DE NOVOS MIRADOIROS	62
4. CARACTERIZACIÓN DAS TIPOLOXÍAS DE MIRADOIROS E ANÁLISE DA SÚA RELACIÓN COA PAISAXE	70
4.1 CARACTERIZACIÓN DAS TEMÁTICAS DE MIRADOIROS	71
4.1.1 Miradoiros de paisaxes das augas doces	72
4.1.2 Miradoiros de paisaxes costeiras	72
4.1.3 Miradoiros de paisaxes agrícolas	73
4.1.4 Miradoiros de paisaxes de montaña	73
4.1.5 Miradoiros do ceo nocturno	74
4.1.6 Miradoiros de elementos patrimoniais	74
4.1.7 Miradoiros de paisaxes urbanas	75
4.1.8 Miradoiros de paisaxes industriais	75
4.2 CARACTERIZACIÓN DAS TIPOLOXÍAS DE MIRADOIROS	76
4.2.1 Miradoiros tipo sentadoiro	76
4.2.2 Miradoiros tipo xanela	76
4.2.3 Miradoiros tipo refuxio	77
4.2.4 Miradoiros tipo torre	77
4.2.5 Miradoiros tipo balcón	78
4.2.6 Miradoiros tipo área	78
4.3 CARACTERIZACIÓN DOS ELEMENTOS SINGULARES	79
4.3.1 Formacións rochosas senlleiras	79
4.3.2 Patrimonio arquitectónico e escultórico	80
4.3.3 Patrimonio industrial e militar	80
4.3.4 Patrimonio inmaterial	81

4.3.5 Especiais condicións para a observación astronómica	82
4.4 ANÁLISE DA RELACIÓN DOS MIRADOIROS COA PAISAXE	83
5. ANÁLISE DE TIPOLOXÍAS DE MIRADOIROS. CASOS DE ESTUDO	86
5.1 FICHAS DE ESTUDO.....	87
5.2 CONCLUSIÓNS DA ANÁLISE	128
6. MEDIDAS E CRITERIOS DE INTEGRACIÓN DAS INTERVENCIÓNS NOS MIRADOIROS.....	138
6.1 CRITERIOS PARA A ANÁLISE E DIAGNOSE DO LUGAR DE INTERVENCIÓN.	140
6.1.1 Valor estratéxico: relación coa contorna.....	140
6.1.2 Valor paisaxístico	142
6.2 CRITERIOS PARA A SELECCIÓN DA TIPOLOXÍA	145
6.2.1 Tipo sentadoiro.....	145
6.2.2 Tipo xanela	146
6.2.3 Tipo refuxio.....	147
6.2.4 Tipo balcón	149
6.2.5 Tipo torre.....	150
6.2.6 Tipo área.....	152
6.3 MEDIDAS DE INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA	153
6.3.1 Accesos e aproximación ao miradoiro.....	153
6.3.2 Tratamento de elementos singulares.....	156
6.3.3 Elementos físicos ou materiais que definen a intervención.....	162
6.3.4 Integración paisaxística de elementos de impacto	179
6.4 MEDIDAS PARA A XESTIÓN DOS MIRADOIROS	181
6.4.1 Mantemento das vistas	181
6.4.2 Seguimento do uso	184
6.4.3 Criterios de mantemento.....	185

7. MODELOS E PROPOSTAS.....	190
7.1 TRANSFORMACIÓN DE PUNTOS DE OBSERVACIÓN EN MIRADOIROS.....	191
7.1.1 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo sentadoiro	192
7.1.2 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo xanela.....	194
7.1.3 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo refuxio	196
7.1.4 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo balcón.....	198
7.1.5 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo torre	200
7.1.6 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo área	202
7.2 MELLORA DE PROBLEMÁTICAS RECORRENTES	204
7.2.1 Accesos e aproximación ao miradoiro	205
7.2.2 Tratamento de elementos singulares.....	209
7.2.3 Elementos físicos ou materiais que definen a intervención.....	211
7.2.4 Mantemento e xestión	217
7.3 RECOÑECEMENTO DE CALIDADE MIRADOIROS DAS PAISAXES GALEGAS.....	220
GLOSARIO	224
BIBLIOGRAFÍA.....	228
ANEXOS.....	230
ANEXO 1. CASOS DE ESTUDO.....	232
ANEXO 2. FICHA TIPO DE ANÁLISE	288
ANEXO 3. FICHA TIPO DE ANÁLISE PARA A TRANSFORMACIÓN DE PUNTOS DE OBSERVACIÓN EN MIRADOIROS.....	294

P

PRESENTACIÓN

De acordo co Convenio Europeo da Paisaxe e consonte coa Lei de protección da paisaxe de Galicia, paisaxe é calquera parte do territorio tal e como a percibe a poboación, cuxo carácter é o resultado da acción e da interacción de factores naturais e humanos. O concepto engloba todos os espazos, xa sexan naturais, rurais, urbanos ou periurbanos.

Polo tanto, trátase dun termo intimamente asociado coa percepción e máis directamente co sentido da vista. Contemplar a paisaxe sempre foi e seguirá sendo unha das manifestacións máis evidentes da interacción e a relación vital entre as persoas e a nosa contorna. Observar é un modo de participar no territorio, e tamén é unha vía fundamental para comprender a natureza e todo o que nos rodea, constituíndose nun dos labores básicos para acometer as funcións de protección, xestión e ordenación.

Ollar o horizonte constitúe, así mesmo, un acto de lecer, unha apertura panorámica da vista e da alma, que produce satisfacción e íntima conxunción coa natureza. E cumpre unha importante función didáctica, como vía para o coñecemento da nosa contorna, base principal para valorala e utilizala de forma axeitada e respectuosa.

Os miradoiros son, precisamente, o paradigma da contemplación das paisaxes: lugares singulares que, debido á súa localización e relación topográfica, ofrecen as mellores vistas panorámicas. Por iso, a diversidade de espazos, unida ás características particulares de cada lugar, dá lugar tamén a unha amalgama de balcóns.

Así, o principal obxectivo desta nova guía da Xunta de Galicia, que continúa a Colección Paisaxe Galega, é establecer unhas pautas para a identificación e acondicionamento de miradoiros, de xeito que queden reflectidos uns criterios básicos de aplicación para a selección de novos puntos de observación, así como de boas prácticas para a integración, tanto nas intervencións en novos miradoiros como nas actuacións de mellora dos existentes.

A tal fin, realízase unha análise dos miradoiros galegos de referencia, clasificados en varias categorías. Analízanse as paisaxes da Comunidade, de toda índole: augas doces, costeiras, agrícolas, montaña, ceo nocturno, bens do patrimonio cultural, áreas urbanas ou zonas industriais. E, ademais, distínguese entre sentadoiro, xanela, refuxio, torre, balcón e área.

Para cada tipo, nesta publicación elabórase unha ficha caracterizadora, na que se detallan aspectos como a topografía, o tipo de cunca visual, a temática observada, a relación cos elementos presentes na contorna e o tipo de acondicionamento existente.

Para finalizar, seguindo a liña do Goberno galego de coidado dos impactos paisaxísticos, a guía recolle un conxunto de criterios e recomendacións para as actuacións nos miradoiros, diferenciadas segundo a súa tipoloxía, así como unha análise moi detallada de casos e propostas de mellora do acceso, acondicionamento e sinalización.

A guía vai dirixida tanto ao público en xeral como ás entidades responsables da identificación, mantemento e divulgación dos miradoiros, coa mirada posta en fortalecer os valores das nosas paisaxes e aproveitar de forma sostible os recursos de lecer e didácticos que nos ofrece Galicia.

Ángeles Vázquez Mejuto

Conselleira de Medio Ambiente, Territorio e Vivenda

1

INTRODUCCIÓN E OBXECTIVOS

1.1 CONTEXTO

A paisaxe, tal como vén definida no Convenio Europeo da Paisaxe, recolle “calquera parte do territorio, tal e como é percibida polas poboacións, cuxo carácter resulta da acción de factores naturais e humanos e das súas interrelacións”. Esta definición non soamente estende o concepto de paisaxe a todo o espazo xeográfico, senón que o conecta coa idea de percepción, ou o que é o mesmo, o coñecemento por parte dos sentidos ou do espírito¹. Isto significa que para que exista o concepto de paisaxe debe existir unha dimensión estética que se mide coa distancia da mirada, e que é indispensable para a percepción e a deleitación paisaxísticas (Roger, 1993). Segundo esta definición, a paisaxe non reside nunha determinada mirada individual, senón na acumulación de miradas que se conectan entre si (Paül e Labraña, 2013), chegando a configurar a identidade cultural de cada territorio.

1

Definición do termo segundo a RAG (Real Academia Galega)

Imaxe 1. Castro da Cidá, Ribeira GAP VIII (O número romano ao final de cada pé de imaxe fai referencia á GAP na que se atopa o miradoiro, podendo consultarse o listado no mapa do Anexo 1, páxina 233)

A observación da paisaxe para acadar o coñecemento da mesma e, por tanto, a sensibilización por parte da cidadanía dos seus valores, precisa de enclaves dende os que poder efectuar unha boa interpretación dos distintos elementos, estruturas e dinámicas que permiten diferenciar as paisaxes (Iranzo-García et al., 2017) que dotan de identidade a cada territorio.

Os miradoiros son lugares que se caracterizan por ofrecer vistas panorámicas ou de singular interese ou representatividade e que dispoñen en maior ou menor medida dun acondicionamento para promover o acceso, garantir a seguridade, e proporcionar espazos de estancia e información. A importancia dos miradoiros vén dada polo desfrute da paisaxe por parte da poboación, pero tamén por destacar os distintos valores paisaxísticos existentes nos ámbitos nos que se asentán, ben sexan naturais, culturais, estéticos ou incluso económicos. Os miradoiros son elementos atraentes

para a poboación e en moitos casos chegan a conformar a identidade dos territorios polas panorámicas que proporcionan, poñéndoo en valor.

A elaboración desta guía está incluída dentro da nova planificación da Estratexia da Paisaxe Galega 2017-2020, que no seu plan operativo recolle a elaboración de Guías de boas prácticas e integración paisaxística dentro do obxectivo “A elaboración de ferramentas específicas para a xestión da paisaxe”, dando cumprimento así aos criterios obxectivos fixados nesta programación. Estas guías ou manuais de boas prácticas configuran unha colección de carácter técnico sobre temáticas paisaxísticas concretas, seleccionadas a partir das aspiracións e inquiredanzas que a cidadanía expresou nos procesos de participación pública para a elaboración do Atlas das paisaxes de Galicia, e teñen o obxectivo de establecer nocións sobre integración paisaxística en diversos campos de actuación.

Imaxe 2. Miradoiro de Monte Branco, Ponteceso GAP IX

Figura 1. Encoro do Bao, Viana do Bolo GAP II

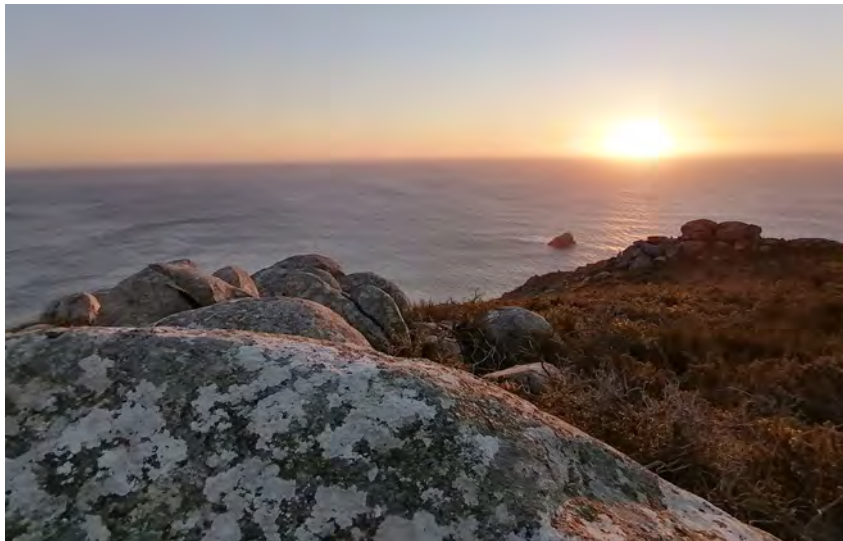

Figura 2. Monte Facho III, Fisterra GAP VIII

Figura 3. Cantis de Papel en Cabo Morás, Xove GAP XII

Figura 4. Miradoiro de Santiorxo, Sober GAP V

1.2 OBXECTIVOS E ESTRUCTURA DA GUÍA

O principal obxectivo da presente guía é establecer unhas pautas para a identificación e acondicionamento de miradoiros, de xeito que queden reflectidos uns criterios básicos de aplicación para a selección de novos puntos de observación, así como de boas prácticas para a integración paisaxística, tanto nas intervencións en novos miradoiros como nas actuacións de mellora dos existentes.

O documento céntrase en elaborar unha metodoloxía para a identificación de puntos de observación con características singulares, tanto en termos de percepción sensorial como de relevancia cultural, así como en aportar os criterios de deseño necesarios para que as intervencións nos miradoiros sexan inclusivas para as persoas, tendo en conta ao tempo a sostibilidade ambiental e económica. A tal fin, realízase unha análise dos miradoiros galegos de referencia, clasificados en 10 categorías. Os casos de estudo seleccionados están distribuídos por toda a xeografía galega, tomando mostras representativas de todas as GAP (Grandes Áreas Paisaxísticas²), de xeito que queden reflectidas as singularidades paisaxísticas dos distintos territorios da comunidade, posibilitando a identificación das solucións máis axeitadas, en canto a materiais e técnicas construtivas, para adaptarse ás peculiaridades de cada paisaxe. O obxectivo é salientar, de entre as múltiples solucións e exemplos existentes, aquelas que:

- Ofrecen unha mellor adaptación ás características peculiares do territorio de Galicia.
- Cumpren cos requisitos de sostibilidade e preservación do medio.
- Aseguran unha viabilidade técnica e económica, particularmente en canto aos labores de mantemento.

² GAP (Grandes Áreas Paisaxísticas), tal e como veñen definidas no Catálogo das Paisaxes de Galicia, Xunta de Galicia. https://cmatv.xunta.gal/seccion-organizacion/c/CMAOT_Instituto_Estudios_Territorio?content=Direccion_Xeral_Sostibilidade_Paisaxe/Paisaxe/seccion.html&std=estratexia-paisaxe.html

En función das conclusións obtidas desta análise, recóllense unha serie de recomendacións para o deseño de novos miradoiros e a mellora dos existentes, referíndose aos distintos elementos que configuran os miradoiros (accesos, mobiliario, elementos de información e de seguridade, vexetación, sinalización, alumeado, etc.). Estas recomendacións contemplan criterios de sostibilidade tales como o uso de materiais de proximidade, non contaminantes e cun baixo impacto ambiental, o emprego de pavimentos permeables que reduzan as escorrentas e sistemas de drenaxe sostible que xestionen os recursos hídricos de xeito responsable, a utilización de técnicas construtivas de baixo consumo e fácil mantemento, a redución dos residuos e do consumo enerxético, de auga e materiais, así como a priorización do tránsito peonil e non motorizado, e do transporte colectivo fronte ao individual. As solucións presentadas teñen en conta os requirimentos normativos vixentes en materia de accesibilidade, seguridade, hixiene, prevención de riscos, etc., e concordan cos criterios para miradoiros recollidos nas Directrices de Ordenación do Territorio, o Plan de Ordenación do Litoral e as guías e manuais existentes tales como a “Guía de Boas Prácticas para a Intervención nos Núcleos Rurais”, a “Guía de Boas Prácticas para as Actuacións nos Camiños de Santiago”, a “Guía de Estudos da Paisaxe Urbana” ou a “Guía de Boas Prácticas en Intervencións en Espazos Públicos”, editadas pola Xunta de Galicia. Non obstante, o seguimento das recomendacións aquí formuladas non exime do cumprimento das diferentes normativas sectoriais que poidan afectar a cada miradoiro obxecto de intervención.

A presente guía establece unha aproximación metodolóxica para a identificación e acondicionamento de miradoiros que pode ser empregada por parte dos diferentes axentes que interveñen nos mesmos, principalmente técnicos especialistas, pero tamén as distintas administracións e persoas que participen na toma de decisións ao respecto dos miradoiros, como promotores e empresas dos diferentes sectores económicos, da construción, xardinería ou mantemento e, en xeral, calquera persoa interesada que poida atopar nesta guía información relevante sobre os miradoiros representativos da xeografía galega.

Figura 5. Castelo de Monterrei, Monterrei GAP IV

Os contidos da guía estrutúranse nos seguintes bloques:

- 1. Introducción e obxectivos
- 2. Estado da arte
- 3. Metodoloxía de identificación e clasificación de miradoiros
- 4. Identificación e caracterización das tipoloxías de miradoiros e análise da súa relación coa paisaxe
- 5. Análise de tipoloxías de miradoiros. Casos de estudo
- 6. Medidas e criterios de integración das intervencións en miradoiros
- 7. Modelos e propostas

Os dous primeiros bloques establecen os obxectivos do traballo e o estado da arte, recollendo os estudos máis significativos ao respecto dos miradoiros. O terceiro bloque presenta a metodoloxía para a identificación e clasificación dos miradoiros, tendo en conta a súa distribución no territorio.

Os bloques 4 e 5 teñen un carácter máis analítico, establecendo unha caracterización das distintas tipoloxías de miradoiros e realizando un estudo de cada unha delas a través dunha selección de exemplos de referencia para toma de datos en campo. As conclusións desta análise serven de base ás recomendacións e propostas para as intervencións en miradoiros, expostas nos seguintes bloques.

Os bloques 6 e 7 teñen un carácter propositivo, establecendo o corpus do manual de boas prácticas e concentrando os criterios e recomendacións para as intervencións nos miradoiros durante as diferentes fases dos proxectos, dende a identificación e deseño ata o mantemento, pasando pola execución. O bloque 6 recolle as medidas e criterios para a integración paisaxística das intervencións, e o bloque 7 aporta modelos e propostas a través de casos prácticos, tanto para as actuacións en novos miradoiros como as de mellora dos existentes.

Acompañan a estes apartados principais o glosario de termos, as referencias bibliográficas e os anexos correspondentes.

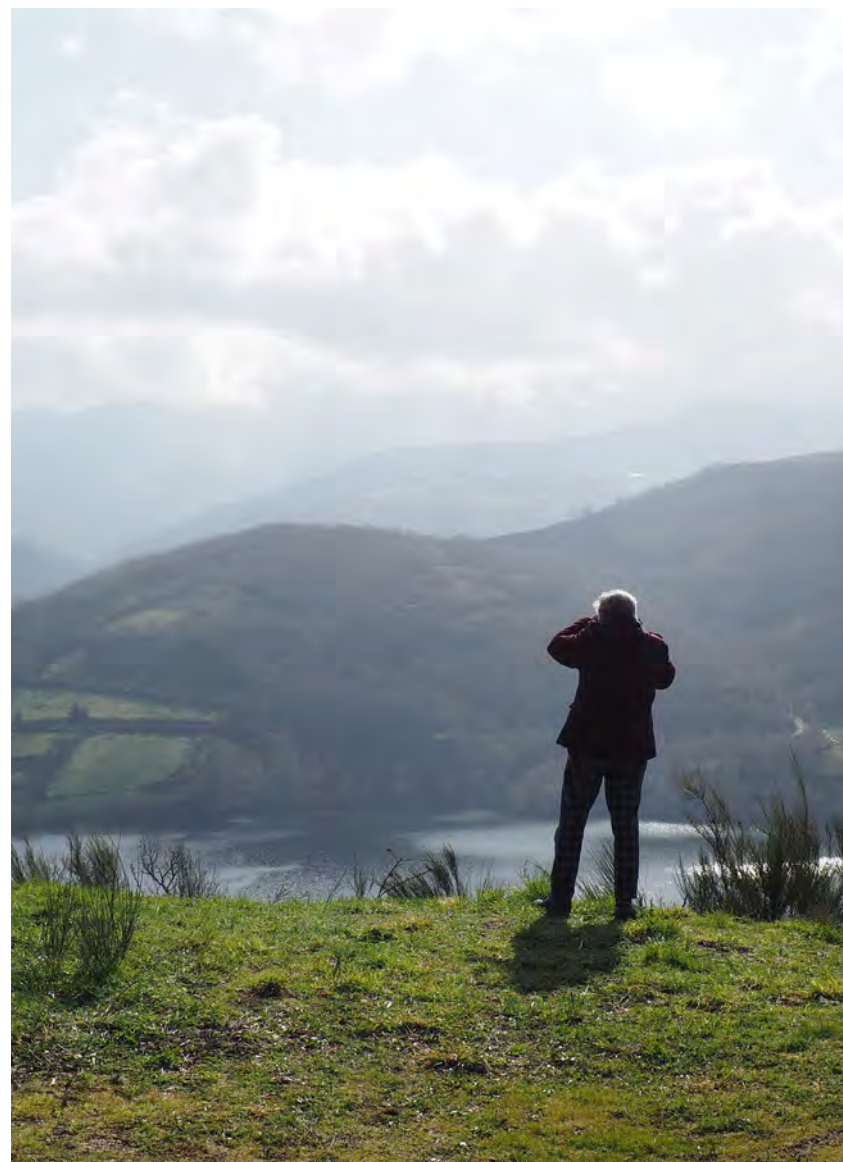

Figura 6. Encoro de Chandrexa de Queixa GAP II

Imaxe 3. Miradoiro da Praia das Catedrais na Mariña Lucense, Ribadeo GAP XII

2

ESTADO DA ARTE

2.1 A ARTE DE MIRAR E OS VALORES INTANXIBLES DOS MIRADOIROS

Mirar é dirixir a vista. En ocasións, facémolo activamente en modo de procura e, noutras, de forma pasiva, limitándonos a percibir a panorámica que observamos e sendo conscientes da nosa contorna. Tamén podemos comunicar coa mirada e interactuar co medio. Sen dúbida, **a mirada é unha ferramenta poderosa, dirixida polos nosos instintos**. Segundo o neurocientífico Jan Lauwereyns (2012), a percepción busca un número reducido de elementos nunha infinidade de estímulos e distingue os máis significativos; aqueles diferentes, perigosos ou útiles, aqueles que sobresaen ou se diferencian dos outros.

Imaxe 4. Miradoiro da Capela, A Pobra do Brollón GAP V

Desta forma, na paisaxe configúranse distintas capas de información que definen aquilo que vemos: formas xeométricas que sobresaen da superficie ou que debuxan o fondo.

A interpretación visual sempre depende do observador, sendo o suxeito activo da escena, que constrúe a figura de pensamento nunha relación dobre: por un lado proxecta o contido da súa conciencia sobre o territorio, o suxeito pasivo e, por outro, aprópiase deste, figurando a paisaxe como un obxecto (Pallasmaa, 2001). A sensibilidade invita a unha apropiación da paisaxe, de forma íntima e subxectiva. O noso fluxo óptico intégrase cos datos recollidos polos outros sentidos (o son, o cheiro ou o tacto) a través do noso coñecemento do medio e a nosa memoria. A paisaxe non é só algo visible, senón que, como construción da nosa actividade sensorial, está tamén feita de sons, rúidos (Turri, 1979). A través de sensacións, do noso criterio e das nosas ideas damos forma á realidade.

De acordo ao principio de simplicidade da teoría Gestalt, o cerebro recibe a información e agrupa os elementos nunha orde, co fin de minimizar o número de obxectos nun escenario determinado (Wagemans et al., 2012). Converte un enorme fluxo de datos sobre a cor, o ton, a forma, o movemento e a orientación en obxectos distinguibles. Nun texto, as letras agrupadas forman palabras; no territorio, os elementos constituíntes e a relación entre eles definen a identidade da paisaxe, identidade entendida como a orde básica que permite ao ser humano comprender a contorna. Desta forma, podemos entender **a paisaxe como unha orde xeométrica, como un conxunto de signos a interpretar**. A sitoloxía é a ciencia que nos permite analizar a composición dunha escena e a súa percepción, estudando a súa estrutura a través do coñecemento das formas visibles, xeométricas e cromáticas (Faye, Tournaire, et al., 1974). Así, poderemos comprender cal é a organización da paisaxe e determinar as directrices para a harmonización das intervencións no territorio. No entanto, tal e como indica Juhani Pallasmaa (2001) no seu libro *The eyes of the skin* (Os ollos da pel), a percepción ten un sentido moi íntimo e persoal, pero non só acontece en nós de forma individual, senón que tamén ten una connotación colectiva. **Un observador que mira non pode desligarse da súa cultura**, da súa educación, dos seus valores, ética, gustos ou do que sente polo que observa (Busquets Fábregas, 2009).

“A paisaxe é punto de vista, antes que unha composición estética” (Williams, 2001). A observación da paisaxe é unha forma de relación co territorio que o ser humano leva experimentando dende tempos antigos. **O control visual e o coñecemento do territorio foron sempre fundamentais para a supervivencia**, como xeito de anticiparse a posibles perigos e procurar refuxio e alimento. Neste contexto, os primeiros poboadores comezaron a identificar unha serie de espazos con características singulares, situados en contornas con dominio visual, que lles permitían orientarse e establecer unha rede de referencias na paisaxe, tales como cumes específicos, accidentes senlleiros e fitos conspicuos que constitúen auténticos monumentos salvaxes, e que introducen no espazo significacións humanas. As rochas e afloramentos rochosos que se individualizan sobre a contorna, divisándose dende media e longa distancia e comandando panorámicas privilexiadas, evocan a súa relevancia significativa e amosan que estes puntos constituíron lugares (Criado-Boado, 2016), no sentido de *Genius Loci* (Norberg-Schulz, 1980), é dicir, que foron dotados de significado.

Figura 7. Castelo Grande, A Mezquita GAP II

Os miradoiros son espazos que permiten observar o territorio, definir un horizonte e percibir o transcurso do tempo. Son unha invitación a reflexionar, onde encadrar e ordenar a natureza, onde percibir as transformacións que xeraron as formas e texturas da superficie terrestre. **Os miradoiros amosan o poder transformador da actividade humana sobre a natureza, transmitindo os cambios na sociedade.** Son lugares que nos permiten definir o coñecido e percibir a beleza resultante da conxunción entre a natureza e a cultura de cada lugar.

A través das distintas etapas da historia observamos múltiples interpretacións da realidade. Estas interpretacións conforman o imaxinario universal que vai transformándose ao longo do tempo. Existe unha estreita relación do pobo coa natureza da que forma parte, e esta vese reflexada retroactivamente nas distintas culturas de cada lugar, conformando a súa identidade. Non obstante, é posible identificar patróns comúns na forma en que algúns espazos están asociados con determinados simbolismos, que aparecen por todo o mundo. Isto parece indicar que existe un compoñente en determinadas paisaxes que as fai susceptibles de inspirar, de apelar dunha forma moi primaria ao subconsciente do ser humano (Calaza, Freire e Pampín, 2019). Deste xeito, a aparición de lugares máxicos ou sagrados está estreitamente relacionada coa existencia **de paisaxes cun carácter que poderíamos denominar sublime, pola súa capacidade de emocionar.** Adoitan estar vencellados a determinadas formas da xeografía como poden ser montañas, penedos singulares, mananciais de auga ou árbores senlleiras. Así, algúns dos lugares sagrados máis coñecidos son espazos cunhas cualidades paisaxísticas excepcionais, como o Mont Saint Michel en Francia, Stonehenge en Inglaterra, Macchu Picchu en Perú, o Monte Fuji en Xapón, ou o Monte Pindo galego. A percepción destes elementos ligada á emoción que provoca a súa contemplación foi fundamental para articular o discurso simbólico arredor deles, sendo determinante o papel da mirada. Estes valores intanxibles configuran a identidade dos distintos territorios e os miradoiros xogan un papel esencial na transmisión destes valores, a través das panorámicas que ofrecen.

En efecto, o fenómeno do *sublime* foi especialmente abordado por pintores paisaxistas como Friedrich ou Turner no século XIX. Na obra pictórica

paisaxística romántica, o artista contempla cos ollos da alma o que podería denominarse como unha natureza espiritualizada (Anrubia e Gaona Pisonero, 2008). Os referentes artísticos xogan un papel moi importante na historia, foron os encargados de crear a mirada paisaxística e identificar o valor estético da natureza (McHarg, 2000). Actualmente existen unha infinidade de referentes dispoñibles na cultura, no mundo da arte, no cine ou na comunicación.

Figura 8. *Der Wanderer über dem Nebelmeer* (O camiñante sobre o mar de nubes). Caspar David Friedrich

Cada experiencia visual estimula e implica unha interacción e por tanto, unha acción. O observador non só mira, senón que actúa respondendo ao que ve. En psicoloxía cognitiva, aparece o termo *affordance* ou *ofrecemento* (Lupton, 2019) que é o conxunto de estímulos mediante os que un obxecto proporciona a un organismo, ou axente, a oportunidade de realizar unha acción. Desta maneira, poderíamos definir os miradoiros como puntos de acción no territorio, lugares onde recoñecer e proxectar a paisaxe coñecida. Espazos estratéxicos para a planificación. **Lugares de oportunidade para reconectar á poboación co seu medio, recuperar o arraigo á terra e, en definitiva, identificarnos coa nosa paisaxe.**

Figura 9. Castelo de Monforte de Lemos GAP III

Figura 10. Miradoiro de Santiorenzo, Sober GAP V

2.2 EXPERIENCIAS PREVIAS NO MARCO NACIONAL E INTERNACIONAL

Coa finalidade de coñecer o estado da arte sobre as cuestións relacionadas coa identificación de miradoiros e a integración paisaxística das intervencións levadas a cabo nos mesmos, realizouse unha revisión de manuais, guías, publicacións e proxectos en miradoiros tanto nacionais como internacionais. Deste xeito procedeuse a un inventariado dos principais miradoiros de referencia en distintos países, efectuando unha análise comparada das súas características dende o punto de vista da integración paisaxística.

2.2.1 Miradoiros do mundo

O interese do ser humano pola observación da paisaxe é unha constante das diferentes culturas que habitan ao longo da xeografía mundial. A identificación de puntos de observación e creación de miradoiros nos distintos países presenta variacións no xeito de acometer as intervencións para acondicionar

estes lugares, pero pódense identificar unhas pautas comúns tanto nas tipoloxías de miradoiros como no emprego de materiais e técnicas construtivas daqueles exemplos que presentan unha mellor integración paisaxística.

Co obxecto de detectar estas características comúns, realízase unha análise comparada de proxectos de paisaxismo de distintas oficinas e estudos recoñecidos de todo o mundo. Os exemplos clasifícanse por temáticas atendendo á paisaxe observada e á amplitude da panorámica. Realízase tamén unha breve descrición dos miradoiros atendendo á súa integración paisaxística, recollendo a organización xeral do espazo, os principais materiais, presenza ou non de elementos de seguridade, etc. Axúntase a continuación a táboa elaborada para realizar esta análise comparada.

Táboa 1. (Nas dúas páxinas seguintes) Análise comparativa de distintos miradoiros singulares en diferentes países do mundo. Fonte: elaboración propia a partir da base de datos extraída do portal Landezine: Landscape Architecture Platform

Imaxe 5. Vista do río Támesis e a Catedral de St. Paul dende a Tate Modern, Londres

Miradoiro	Temática	Vista	Descrición
LammassaariBoardwalk (Finlandia)	Miradoiro de paisaxes agrícolas	360º	Percorrido elevado de madeira sobre carrizais inundables, con puntos de miradoiro.
TheGrandVoyeuxRegionalNature Reserve (Francia)	Miradoiro de paisaxes agrícolas	360º	Percorrido elevado de madeira sobre carrizais inundables e lagoa, con varios puntos de observación de aves.
Pedreira Do Campo (Azores)	Miradoiro de paisaxes agrícolas	360º	Paseo miradoiro de madeira sobre zona agrícola/costeira.
BelverdesDrentscheAa (Holanda)	Miradoiro de paisaxes agrícolas	360º	Diversas intervencións de pequenos puntos de estancia miradoiro distribuídos pola campiña. O principal material empregado para as zonas de estancia é a madeira, e a sinalética se realiza en chapa de aceiro corten.
PacificOverlook (EEUU)	Miradoiro de paisaxes costeiras	180º	Miradoiro ao bordo da costa inserido na trama urbana, resolto con pavimentos e zonas de asento en formigón e madeira. Empréganse grandes parterres con bordos de aceiro corten para separarse da estrada e aparcadoiro.
TheGapand Natural Bridge (Australia)	Miradoiro de paisaxes costeiras	180º	Estrutura tipo pasarela - miradoiro sobre as rochas, con percorrido intricado para achegarse ao miradoiro. Perfiles de aceiro, varandas de deploye e pavimento de tramex.
Bondi to BronteCoastWalkExtension (Australia)	Miradoiro de paisaxes costeiras	180º	Miradoiro inserido en paseo costeiro con escaleiras, realizado en aceiro e madeira, con pavimento de tramex.
Cap de Creus (España)	Miradoiro de paisaxes costeiras	360º	Intervención con diversas rutas e miradoiros a través da costa rochosa. Principais materiais aceiro corten e formigón. Destaca a recuperación do patrimonio inmaterial a través de paneis de aceiro corten que debuxan a silueta dos animais que se poden imaxinar nas rochas, ás que os pescadores adoitaban bautizar deste xeito para orientarse.
AlgaidaPath (España)	Miradoiro de paisaxes costeiras	360º	Diversas intervencións realizadas ao bordo da baía para establecer puntos de miradoiro. Os principais materiais empregados son o aceiro corten e a madeira, en moitos casos reciclada.
CapRoig, Tarragona, Spain (España)	Miradoiro de paisaxes costeiras	180º	Intervención na ladeira da montaña para camiño de ascenso, a base de contencións do terreo con chapa de aceiro corten.
SnefjordRest Stop (Noruega)	Miradoiro de paisaxes costeiras	360º	Pequenos refuxios-banco de madeira e aceiro corten, ao bordo do mar.
Askvågen (Noruega)	Miradoiro de paisaxes costeiras	180º	Miradoiro de madeira sobre rochas existentes ao final dun embarcadoiro. A subida se realiza mediante escaleiras de chapa de aceiro corten e a varanda é de vidro.
HerdlaBirdwatchingTower (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	360º	Observatorio para aves en zona de lagoa, con zona exterior e unha parte elevada cuberta. Todo realizado en madeira.
DalsnibbaSkywalk (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Miradoiro en canón sobre río e encoro. Intervención en aceiro corten con pavimento de tramex de corten sobre as rochas. Explanada de aparcadoiro demasiado próxima e sen tratamento de integración paisaxística.
IkaMeditationSpot (Romanía)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Intervención sinxela no río composta por tarima circular de madeira pintada de azul, disposta sobre os propios troncos caídos.
Welland Canal Park&CivicSquare (Canada)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Intervención en zona urbana con pasarela-miradoiro voada de estrutura e varandas en aceiro galvanizado e pavimento de madeira. Sepárase da zona de aparcadoiro mediante un área de amortecemento con herbáceas.
SeljordandtheLegends (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	360º	Varias intervencións ao longo do lago, en base ao patrimonio inmaterial, incluíndo atalaias-miradoiro e puntos de observación, realizados en madeira.
ElbeWaterfrontParkRiesa (Alemania)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Estrutura para miradoiro elevado en aceiro corten.
QuilotoaCraterOverlook (Ecuador)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Miradoiro sobre o cráter, realizado en madeira, con bancada para sentarse a contemplar as vistas. Varandas de vidro.

Miradoiro	Temática	Vista	Descrición
2 Piers (Suecia)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Pasarelas miradoiro sobre campos de carrizais con vistas sobre a auga. Estrutura e varandas de aceiro con pavimento de madeira.
NarrabeenLagoon (Australia)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Plataforma de madeira en dous niveis ao bordo da lagoa con bancos de madeira. Pavimentos de madeira e tramex. Varanda de aceiro so no nivel superior.
OrnithologicalObservatory (España)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Miradoiro/observatorio de aves en voadizo sobre o río conformado por unha cercha irregular de madeira con varanda e cerramentos tamén de madeira. Asentado estratexicamente entre dúas árbores, con boa integración paisaxística.
LandmarkLusatian (Alemania)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Torre de aceiro corten para crear un punto elevado de observación dende o que contemplar a lagoa artificial.
ØrnesvingenViewpoint (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Miradoiro en dous niveis sobre o canón do río, realizado con prefabricados de formigón e varandas de cable.
Gardsvatn (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	360º	Puntos de observatorio de aves, con pequena torre elevada para contemplar as vistas, realizados en madeira.
Torvdalshalsen (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Zona de estancia-miradoiro con vistas á lagoa. Separación coa zona de aparcadoiro mediante paneis. Toda a intervención realizada en madeira.
Trollstigplatået (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Miradoiro en canón do río conformado por unha zona de acceso sinuoso con escaleiras de formigón e varandas de aceiro corten.
AurlandLookout (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Miradoiro formado por estrutura en voadizo de madeira laminada con varandas da mesma madeira aos lados e unha de vidro ao fondo.
Cardada Viewpoint (Suiza)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	360º	Miradoiro circular de prefabricados de formigón asentado sobre as rochas, deixando que estas emerxan naturalmente onde superan a cota do miradoiro.
Sohlbergplassen (Noruega)	Miradoiro de paisaxes das augas doces	180º	Plataforma elevada de formigón que sorteia con formas sinuosas os piñeiros existentes, elevando o punto de vista para establecer un miradoiro sobre a auga.
StorbergetViewpoint (Noruega)	Miradoiro de paisaxes de montaña	360º	Espazo de estancia acondicionado sobre grandes rochas naturais. Intervención en prefabricados de formigón con bancos de madeira integrados.
GeorgswerderEnergyHill (Alemania)	Miradoiro de paisaxes de montaña	360º	Paseo miradoiro elevado en parque eólico con vistas á cidade. Estrutura de aceiro e pavimento e varandas de chapa perforada.
Vedahaugane (Noruega)	Miradoiro de paisaxes de montaña	180º	Bordo sinuoso de prefabricados de formigón adaptándose á topografía, con bancos de madeira.
Oria'sCastle (España)	Miradoiro de paisaxes de montaña	360º	Percorrido de ascenso na contorna patrimonial do castelo, con miradoiro na parte máis alta. Emprego do aceiro corten para todos os elementos da intervención (varandas, pasamáns, elementos de sinalética e chanzos) nun axeitado diálogo coas preexistencias.
ScarboroughValleyLandTrail (Canada)	Miradoiro no bosque	360º	Percorrido polo bosque sobre pasarela elevada de aceiro corten, con varandas de aceiro corten e pavimentos de madeira e formigón.
The Metro-Forest Project (Tailandia)	Miradoiro no bosque	360º	Percorrido elevado polo bosque sobre pasarela de aceiro e madeira, con varandas de aceiro e cable. Torre observatorio integrada.
Alexandra Arch&ForestWalk (Singapur)	Miradoiro no bosque	360º	Paseo miradoiro polo bosque, realizado en aceiro con varandas de aceiro e pavimento de tramex.
PathinTheForest (Estonia)	Miradoiro no bosque	360º	Paseo elevado entre as árbores para contemplar o bosque dende arriba. Destaca pola súa esvelteza, sendo a estrutura un tubular central de aceiro e unha chapa soldada como pavimento, cunha varanda moi sinxela de aceiro, todo pintado en branco.

En base a estes datos de partida, elabóranse as seguintes táboas coas temáticas e materiais máis recorrentes nos miradoiros analizados, o que permite extraer unha lectura sobre as temáticas paisaxísticas que resultan máis atractivas para a contemplación e o acondicionamento de miradoiros, así como aqueles materiais que resultan máis apropiados para garantir a integración paisaxística das intervencións en contornas naturais, sempre tendo en conta a singularidade de cada paisaxe e a utilización de materiais de proximidade.

Táboa 2. Tipoloxías máis recorrentes de miradoiros ao longo do mundo, en base aos exemplos analizados

Temática	Nº	%
Miradoiros de paisaxes agrícolas	4	11%
Miradoiros de paisaxes costeiras	8	20%
Miradoiros de paisaxes das augas doces	18	47%
Miradoiros de paisaxes de montaña	4	11%
Miradoiros no bosque	4	11%

Táboa 3. Materiais máis empregados para a integración paisaxística de miradoiros ao longo do mundo, en base aos exemplos analizados

Materiais	Aceiro		Madeira	Formigón	Vidro
	Corten	Outros			
Nº	14	14	25	11	3
%	29%	29%	52%	23%	6%

Figura 11. Miradoiro urbano no High Line, Nova York

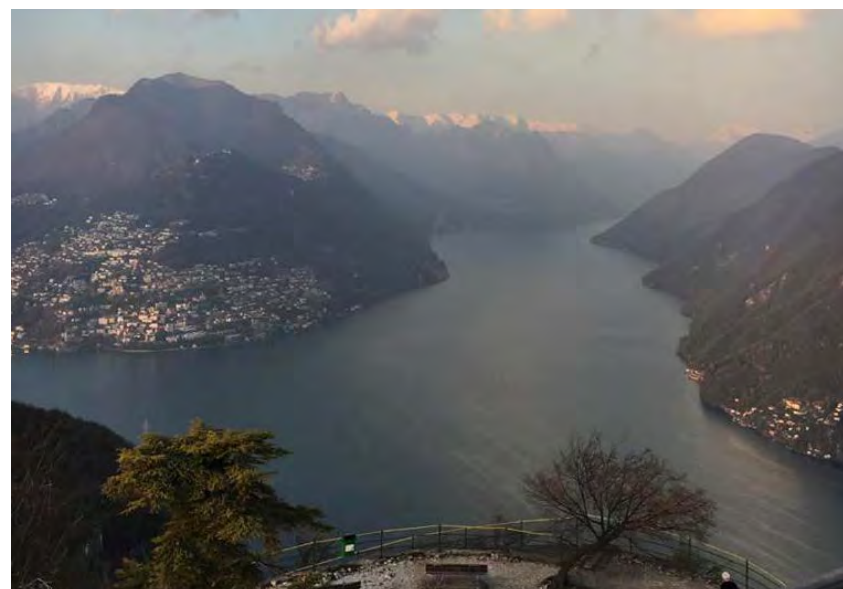

Figura 12. Vistas de Lugano dende o Monte San Salvatore, en Suíza

Figura 13. Miradoiro Castelo Grande, A Mezquita GAP II

2.3 HISTORIA DOS MIRADOIROS NA PAISAXE GALEGA

En termos históricos, é posible que a relación máis forte entre unha paisaxe dominada visualmente e o seu punto de observación sexa dende o ámbito defensivo-militar. A necesidade de contemplar a maior superficie posible de territorio ao redor dun enclave concreto para, entre outras cousas, defenderse ante un posible ataque, remóntase á antigüidade.

2.3.1 Relacións visuais nos primeiros asentamentos

O atlas arqueolóxico da paisaxe galega (Criado-Boado et al., 2016) define de xeito preciso as relacións entre o ser humano e a paisaxe dende os primeiros poboadores, referenciando unha primeira paisaxe cazadora entre o 10.000 e o 45.000 a. C., na que as comunidades facían un uso intenso das cimas de serra para a práctica de actividades cinexéticas especializadas. Estas contornas caracterízanse por unha xeografía e vexetación asociada que permite o control visual do territorio. Posteriormente, co comezo da agricultura, as sociedades comezaron a ocupar as terras altas, as chairas terminais das serras e as cabeceiras dos ríos, espazos tamén caracterizados por posuír vistas dominantes da contorna. Neste contexto aparece unha paisaxe monumental de mámoas, dispostas preto dos asentamentos, de carácter estacional, que mantiñan unha conexión visual directa cos túmulos, podéndose observar recortados na liña do horizonte.

Estas relacións visuais eran de vital importancia dende o punto de vista do control do territorio, servindo a estas sociedades para orientarse e desprazarse dun lugar a outro. Así, *“segundo as relacións visuais entre mámoas pódese atopar, moitas veces, o camiño máis axeitado para atravesar unha zona ou ir dun sitio a outro”* (Criado-Boado et al., 2016, p. 114). Do mesmo xeito, os primeiros castros, que representan en Galicia o primeiro asentamento doméstico permanente de natureza monumental, localizáronse tamén, segundo a mesma publicación, *“no bordo das serras, nas cristas das dorsais que as prolongan e nos tramos superiores das vertentes dos vales”* (Criado-Boado et al., 2016, p. 192). Pero as sociedades do pasado non só

Figura 14. Pico Sacro, Boqueixón GAP VII

empregaron a observación do territorio para organizar o seu tempo e o seu espazo a través de fitos singulares no territorio, senón tamén dos corpos celestes. “Os eventos que se ven dende un determinado punto poden organizar temporalmente ese espazo se é que son regulares (...) e é posible que un exemplo diso apareza en Galicia coas representacións de grandes cervos gravados en elaborados petróglifos” (Criado-Boado et al., 2016, p. 181). En efecto, os petróglifos aparecen de xeito recorrente en espazos altos cunha longa tradición de miradoiro, tanto da paisaxe circundante como do ceo.

Sendo así, a singular topografía de Galicia, onde as grandes planicies son excepcións, refórzase coa riqueza cultural que agochan multitude de cumios con restos dos primeiros asentamentos (mámoas, castros, petróglifos) vinculados a espazos con dominio visual sobre a contorna. Estas singularidades exprésanse de forma moi elocuente a través dos topónimos asociados a estes lugares. **A toponimia do territorio galego caracterízase en moitas ocasións por describir de xeito preciso as condicións morfolóxicas, naturais ou culturais de cada lugar.** Son varios os topónimos oficiais recollidos no Nomenclátor de Galicia que fan alusión ás características visuais dun lugar, como por exemplo “Vista Fermosa”, “Boavista”, “Vista Alegre”, incluso “O Mirador”. Pero existe un termo, “Outeiro”, que destaca por enriba dos demais polo alto número de lugares que o conteñen (2.590)³. Outeiro é definido pola Real Academia Galega como “*pequena elevación de terreo illada e de pouca extensión*”, proveniente do latín *Altarium*, palabra relacionada con *altum* que, á súa vez, está na raíz etimolóxica do verbo en castelán *otear*, que significa mirar dende o alto.

Esta toponimia é unha importante fonte de información para a identificación de espazos cunha longa tradición de miradoiro, ao igual que a existencia de restos arqueolóxicos, que adoitan indicar relacións visuais entre distintos elementos da paisaxe.

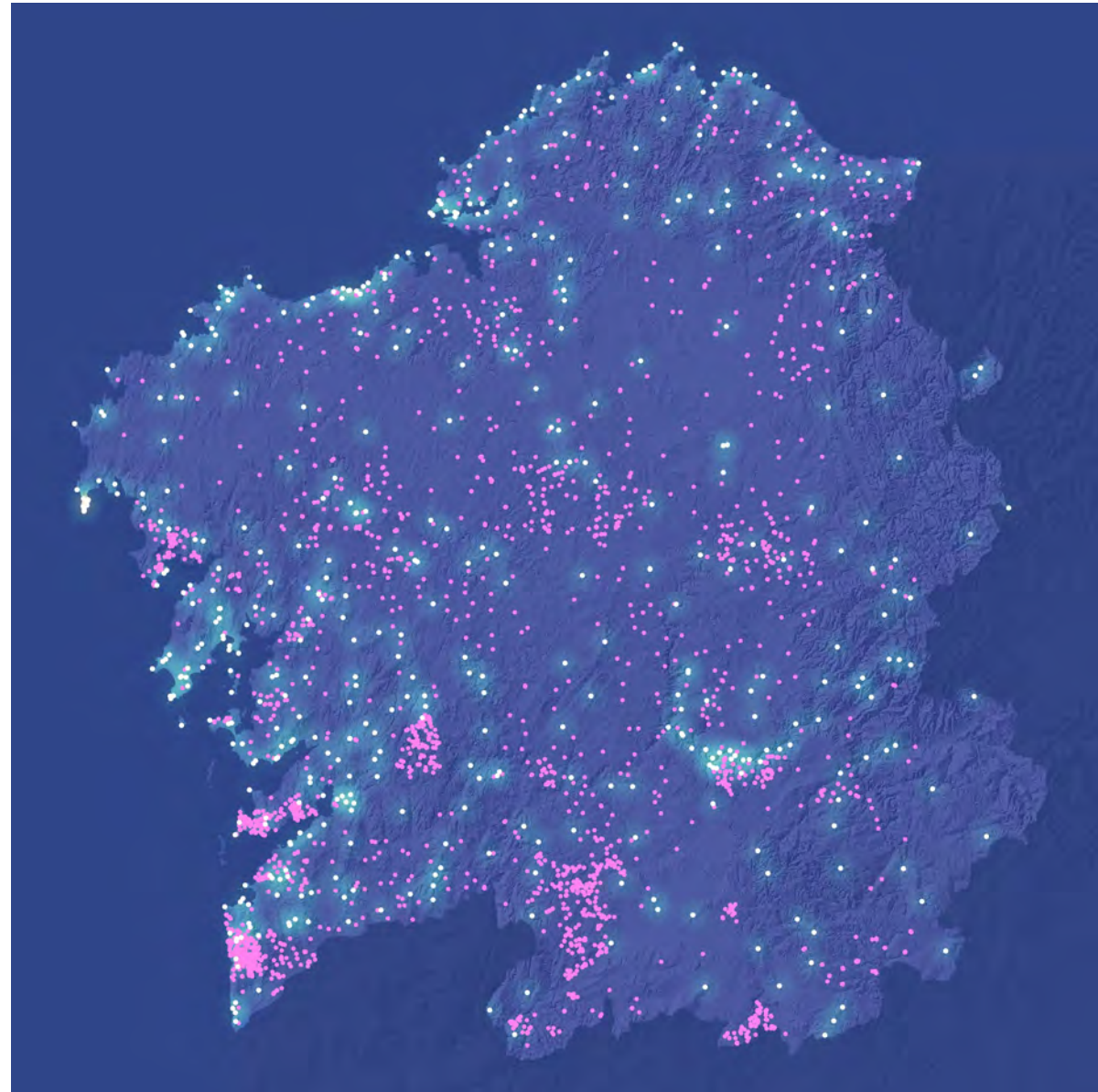
³ Consultado en <https://toponimia.xunta.gal/>. Plataforma colaborativa en liña para a recolleita, xeorreferenciación e difusión da microtoponimia galega denominada Galicia Nomeada, da Xunta de Galicia

Toponimia

- Toponimia: Outeiro
- Miradoiros catalogados

0 25 50 75 km

Mapa 1. Toponimia galega co termo Outeiro e miradoiros catalogados de Galicia. Fonte: elaboración propia a partir de información xeográfica de <https://toponimia.xunta.gal/>

2.3.2 Miradoiros históricos singulares

Máis alá das construcións defensivas e lugares de culto nas cimas, cómpre mencionar algúns fitos históricos que supoñen un avance no tratamento da figura do miradoiro como espazo público, como é o caso da **Alameda de Santiago de Compostela**. Certamente, durante a expansión da cidade de Santiago no século XVIII aparece un exemplo de actuación con preocupación polas vistas panorámicas. O monte de Santa Susana, emprazamento do actual parque da Alameda, que era visto como un baleiro urbano de interese para o recreo e eventos singulares, foi obxecto en 1831 dun proxecto de parque que incluía un paseo que bordeaba o monte e contaba cun miradoiro ao oeste. Posteriormente, ante o éxito do miradoiro, solicitouse ao Concello que garantise as vistas dende o paseo da Ferradura cara a San Lorenzo, evitando construcións, polo cal foron expropiados os terreos ao oeste do monte en 1890 (Bravo, 2014). Na actualidade mantense tanto ese miradoiro como outro no extremo oposto do paseo, situado baixo un eucalipto senlleiro, e o planeamento municipal promoveu a conservación das vistas da Catedral dende eles ao evitar o aumento en altura das edificacións do bordo da cidade histórica.

En efecto, **os miradoiros axudan a configurar a identidade dos lugares, polo cal a súa protección e a conservación das vistas panorámicas resultan fundamentais**. De novo, a mesma cidade de Santiago de Compostela presenta un exemplo que ilustra á perfección esta singularidade. O Monte do Gozo, situado ao nordeste da cidade, aparece citado xa no século XII por ser un enclave recoñecido dende a Idade Media debido ao xúbilo que experimentaban os peregrinos do Camiño de Santiago que percorrían a ruta francesa cando, por primeira vez, avistaban as torres da Catedral de Santiago (situadas a máis de 4 km de distancia). Ese sentimento aparece reflexado no topónimo, tendose recuperado esas vistas desexadas mediante unha recente actuación que eliminou diversos obstáculos, como unha plantación de eucaliptos que as impedía.

Figura 15. Outeiros e relacións visuais en Santiago de Compostela.
Debuxo do patrimonio inmaterial

2.3.3 Miradoiros na literatura

A literatura, como calquera outra forma artística, recolle as inxedanzas e anhelos dunha sociedade. Sendo así, pódese comprobar a grande importancia que en Galicia ten a percepción das paisaxes, recollida con gran detalle por múltiples autores/as, sendo tal vez os máis recoñecidos os pertencentes ao Rexurdimento. O propio himno de Galicia, tomado duns versos de Eduardo Pondal, dedica as dúas primeiras estrofas a resaltar a paisaxe visual e sonora deste territorio. Mais seguramente sexa Rosalía de Castro a autora que describiu con maior sensibilidade escenas visuais e sensoriais vinculadas á topografía, hidrografía, natureza e, en definitiva, a moitos dos elementos que hoxe en día se recoñecen como valores paisaxísticos perceptibles dende un miradoiro. Semella posible relacionar a atmosfera dos cadros de Friedrich coa dos poemas de Rosalía, nunha mesma corrente romántica de pensamento que se recrea contemplando a paisaxe en todos os seus matices.

¡Canta!

Paxariño, canta

de ponliña en ponla,

que o sol se levanta

polo monte verde,

polo verde monte,

Alegando as herbas,

¡alegando as fontes!

(...)

Alborada

Cantares Gallegos

Rosalía de Castro

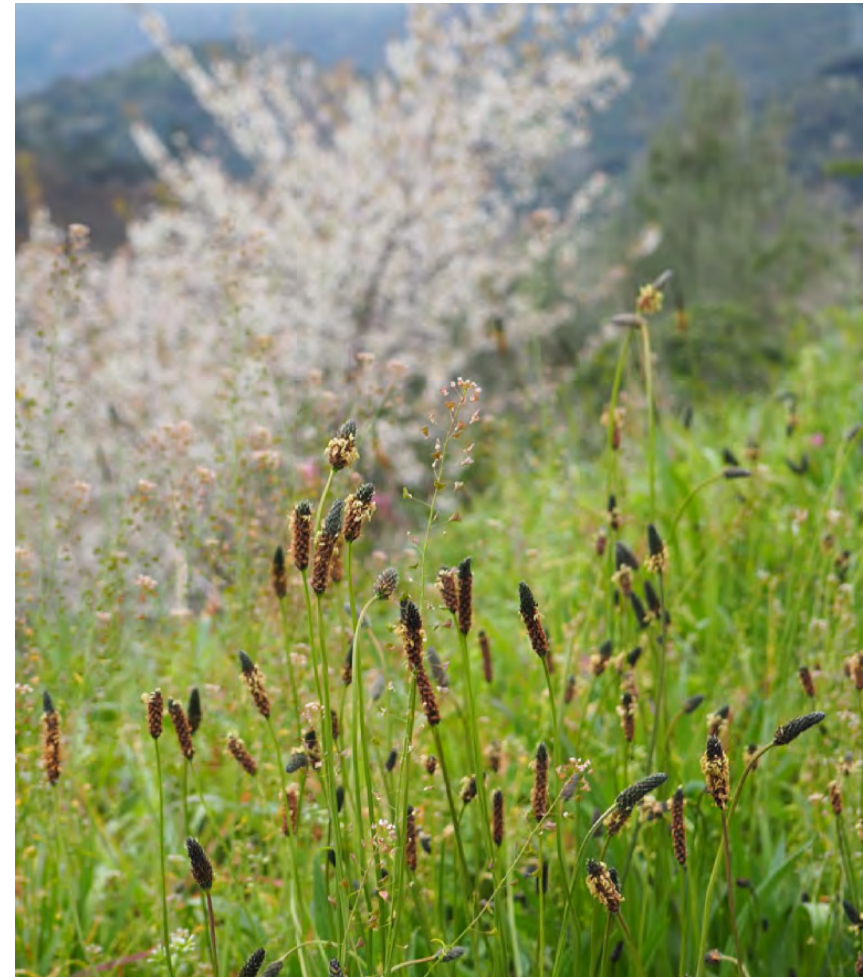

Figura 16. Pastos de Montefurado, Quiroga GAP V

O territorio galego inspira esta sensibilidade por recrearse coa paisaxe, onde autores/as das diferentes rexións e épocas retrataron a riqueza visual dos nosos eidos. Estes casos gardan similitude cos miradoiros en tanto que contan cun punto de observación con dominio visual dende o que deleitarse e contar a paisaxe.

2.3.4 Planificación dunha rede miradoiros: casos de éxito

O caso de Sober, concello lucense con parte do seu territorio nos Canóns do Sil, é un exemplo de como unha rede planificada de miradoiros pode converterse nun elemento de dinamización social e económica da contorna, mellorando as opcións de lecer das persoas residentes á vez que promove un turismo centrado no valor da paisaxe.

No ano 2020 a **Rede de miradoiros de Sober** foi distinguida co selo **Q de Calidade Turística**⁴ dentro da categoría Espazos Públicos Singulares, representando os únicos miradoiros de España con tal distinción.

A cuestión da **rede planificada, coherente e conectada mediante rutas** é capital para acadar o posicionamento como contorna con valor paisaxístico, por riba doutros casos nos que se centra a atención nun único punto que recibe toda a presión de visitantes. A existencia de diferentes puntos para observar as paisaxes, nos que se empregan materiais e formalizacións que harmonizan co conxunto, trasladan ás persoas usuarias a idea de que ese territorio ten estima polas súas paisaxes e as está a poñer en valor ao ofrecer diversos puntos de vista das mesmas. Unha rede de miradoiros implica tamén un compromiso de mantemento desas vistas e, polo tanto, dun uso responsable das coberturas do solo da contorna para garantir a calidade das paisaxes. Nese senso, a aposta por un turismo e experiencias estéticas de calidade pode reforzarse con actuacións que axuden a manter a contorna dos miradoiros e as panorámicas, en xeral con predomino dos elementos naturais e patrimoniais, ben conservados e libres de plantacións forestais monoespecíficas e perennes. No caso de Sober, a rede distinguida conta con 10 miradoiros públicos que empregan unha linguaxe coherente entre si, cun reducido abano de materiais que comprende esencialmente a madeira e o aceiro corten.

Figura 17. Miradoiro de Santiorxo, Sober GAP V

Figura 18. Miradoiro do Boqueiriño, Sober GAP V

Figura 19. Miradoiro da Pena do Castelo, Sober GAP V

Figura 20. Miradoiro do Boqueiriño, Sober GAP V

2.3.5 Miradoiros na era dixital

Unha singularidade dos miradoiros con respecto doutros espazos públicos é que están estreitamente ligados á fotografía. A maior parte das persoas que os visitan queren inmortalizar o momento, o que é facilitado ademais polas TIC, que permiten que practicamente todo o mundo leve consigo unha cámara no seu teléfono móbil. As redes sociais, pola súa banda, contribúen a promover a captura de imaxes para compartilas de xeito instantáneo, o que fai que moitas persoas se despracen a un lugar non só para contemplar as vistas, senón para capturar unha determinada estampa e, en moitos casos, figurar dentro do encadre da mesma. O denominado “fenómeno *selfie*” ten nos miradoiros un dos seus escenarios predilectos, o que aumentou nos últimos anos a demanda por parte da poboación do acondicionamento deste tipo de espazos, á vez que se popularizan novos lugares grazas ao reclamo das fotografías virais compartidas nas redes.

Este tipo de comportamento social ten unha compoñente de actualidade ou de moda que fai que os elementos máis valorados varíen ao longo do tempo, podendo situarse o comezo desta corrente a mediados da década pasada coa explosión en popularidade do banco de Loiba, e a consecuente carreira polo “mellor banco do mundo”. Posteriormente colleron forza os miradoiros tipo xanela, que enmarcan unha escena concreta, e xa recentemente están en auge os tipo bambán.

É importante recoller esta inqueda da poboación por gozar de espazos ao aire libre para a contemplación e valoración das paisaxes, mais é igualmente importante que as actuacións realizadas sexan planificadas e integradas nunha perspectiva territorial ampla, co respecto polo medio ambiente e o patrimonio cultural como *leit motiv*.

Así pois, cómpre aproveitar as sinerxías entre espazo público e tecnoloxías da información nesta era hiperconectada, con especial interese dende o punto de vista turístico, sen perder de vista que a posta en valor das paisaxes é un labor continuado no tempo que require de actuacións a distintos niveis de protección, xestión e ordenación.

Figura 21. Bambán no Banco do Piñeiro, Ribeira GAP VIII

Figura 22. Miradoiro Cabo Home, Cangas GAP VIII

Figura 23. Miradoiro de Pena do Castelo, Sober GAP V

2.4 NORMATIVA APLICABLE

O acondicionamento dun miradoiro debe cumprir coa normativa vixente en cada momento ao respecto de actuacións de obras e intervencións no espazo público, tendo que comprobar en cada caso concreto dende o planeamento municipal ata as distintas normativas sectoriais que poidan estar implicadas. Debido ao carácter rural ou natural que moitas veces teñen as contornas nas que se sitúan os miradoiros, é moi importante comprobar as afeccións ao medio natural e ao patrimonio cultural. Existen visores de Información Gráfica de Galicia con datos SIX que facilitan este labor, recomendándose consultar o do Catálogo das Paisaxes de Galicia⁵, o do Plan Básico Autonómico⁶ ou o de Aproveitamentos Forestais⁷.

A continuación recompílase unha relación de documentos de carácter normativo e informativo que poden afectar á identificación e deseño de miradoiros, e que poden resultar de consulta aconsellada para profundar en aspectos específicos que exceden o grao de detalle desta guía.

5 <https://mapas.xunta.es/visores/paisaxe/>

6 <http://mapas.xunta.gal/visores/pba/>

7 <https://mapas.xunta.gal/visores/aproveitamentos/>

Táboa 4. Recompilación de guías e manuais de interese para o tratamento dos miradoiros

PUBLICACIÓN	ANO	TEMÁTICA	TIPOLOXÍA DE ESPAZOS	ÁREAS XEOGRÁFICAS
Pacto Verde Europeo.	2019	Pacto europeo	Xeral	Europa
Urban Agenda for the EU. Pact of Amsterdam 2016.	2016	Pacto europeo	Xeral	Europa
Convenio Europeo del Paisaje.	2000	Normativa	Xeral	Europa
Estrategia Nacional de Infraestructura Verde y de la Conectividad y Restauración Ecológicas.	2020	Normativa	Xeral	Estatal
Directrices de paisaxe de Galicia.	2020	Normativa	Xeral, miradoiros	Autonómico
Catálogo das paisaxes de Galicia.	2016	Normativa	Xeral	Autonómico
Ley 7/2008, de 7 de julio, de protección del paisaje de Galicia	2008	Normativa	Xeral	Autonómico
Estratexia da Paisaxe Galega. Xunta de Galicia.	2011	Normativa	Xeral	Autonómico
Estratexia da Paisaxe Galega. Planificación 2017-2020. Xunta de Galicia.	2017	Normativa	Xeral	Autonómico
As Directrices de Ordenación Territorial (DOT). Xunta de Galicia.	2011	Normativa	Xeral	Autonómico
Plan de Ordenación do Litoral de Galicia (POL). Xunta de Galicia.	2011	Normativa	Xeral	Autonómico
Lei 10/2014, do 3 de decembro, de accesibilidade*	2014	Normativa	Xeral	Autonómico
Guía de Boas Prácticas en Intervencións en Espazos Públicos	2020	Guía	Xeral, miradoiros	Autonómico
Guía de Estudos da Paisaxe Urbana	2019	Guía	Ámbitos urbanos	Autonómico
Guía de boas prácticas para as actuacións nos camiños de Santiago	2016	Guía	Camiño Santiago	Autonómico
Guía de Boas Prácticas de Intervención en Sistemas Praia-Duna. Xunta de Galicia.	2014	Guía	Natural	Autonómico

PUBLICACIÓN	ANO	TEMÁTICA	TIPOLOXÍA DE ESPAZOS	ÁREAS XEOGRÁFICAS
Guía de Estudos de Impacto e Integración Paisaxística. Xunta de Galicia.	2012	Guía	Xeral	Autonómico
Guía de Boas Prácticas para a Intervención nos Núcleos Rurais. Xunta de Galicia.	2013	Guía	Núcleos rurais	Autonómico
Guía de Caracterización e Integración Paisaxística dos Valados. Xunta de Galicia.	2017	Guía	Rural	Autonómico
Guía de Cor e Materiais. Xunta de Galicia.	2017	Guía	Xeral	Autonómico
Guía de la Infraestructura Verde Municipal. FEMP.	2019	Guía	Ámbitos urbanos	Xeral
Estrategia de intervención en el espacio público. Santiago de Compostela Ciudad Histórica. OCiHR	2013	Publicación	Ámbitos urbanos	Santiago de Compostela

* A accesibilidade nos miradoiros é unha cuestión que está moi exposta aos condicionantes topográficos. Ás veces o propio atractivo dun miradoiro é precisamente achegarse a un lugar de difícil acceso no que as condicións naturais (cantís, terreos escarpados, formacións rochosas senlleiras, cumios de montes...) singularizan o carácter do espazo. O acondicionamento dun miradoiro procurará facilitar o achegamento e utilización do mesmo por parte da poboación, mais sempre atendendo á conservación das condicións que caracterizan e fan especial ese lugar, evitando realizar construcións ou movementos de terras que o desvirtúen e transformen a súa esencia.

Desenvólvense a continuación e con brevidade certos contidos de dous dos recursos presentados na táboa superior, debido á importancia directa que teñen nas intervencións en miradoiros.

- **Directrices de paisaxe de Galicia (DECRETO 238/2020, Xunta de Galicia)**

As Directrices de paisaxe de Galicia recollen a importancia dos miradoiros e puntos de observación en diversos apartados, facendo énfase en que os plans de ordenación municipal (PXOM) identifiquen miradoiros e sendas panorámicas existentes nos municipios e recollan tamén os inventariados no Catálogo das Paisaxes de Galicia e noutros instrumentos de ordenación territorial, atendendo á concreción e pormenorización propia da escala de detalle dos PXOM.

Plásmase a necesidade de que o planeamento municipal estableza “as medidas necesarias para asegurar a protección da contorna nos fitos paisaxísticos e das vistas panorámicas [...] A tal fin, identificaranse os fitos, as sendas de interese panorámico e os miradoiros, incluíndo todos aqueles recollidos no Catálogo das paisaxes de Galicia. **A protección das vistas dos miradoiros en solo rústico pode articularse mediante a delimitación do correspondente solo rústico de especial protección paisaxística** ou da previsión dos oportunos plans especiais de protección”. (Directrices de Paisaxe de Galicia, 2020).

Tamén é de moito interese para o deseño e a xestión de miradoiros o recollido no apartado 4.2.4. *Directrices para actuacións e elementos da paisaxe*, concretamente no 4.2.4.9. *Miradoiros e puntos de observación* onde figuran, entre outros, os seguintes puntos:

- Protexeranse as vistas dende os miradoiros recollidos no Catálogo das paisaxes de Galicia mediante as oportunas limitacións tanto nas actividades construtivas como nos usos agroforestais, co fin de que non se reduza a súa bacía visual de forma significativa [...]
- Manterase a topografía e xeomorfoloxía da contorna, evitando taludes traseiros moi visibles, así como terrapléns ou recheos na fronte do miradoiro.
- Evitarase a presenza de elementos na contorna dos miradoiros que alteren a percepción da paisaxe.

Figura 24. Miradoiro da Cividade, Sober GAP V

En definitiva, nas Directrices establécense as pautas para que o planeamento municipal incorpore tanto os miradoiros existentes como potenciais, e que garanta a dispoñibilidade das vistas dende os mesmos mediante a figura do solo rústico de protección paisaxística ou instrumentos alternativos que incidan no mesmo obxectivo de protexer e poñer el valor certas panorámicas.

■ Guía de Boas Prácticas en Intervencións en Espazos Públicos, Xunta de Galicia (2020)

A Guía de Boas Prácticas en Intervencións en Espazos Públicos (2020) inclúe aos miradoiros como unha tipoloxía de espazo público a considerar, aportando 6 Criterios xerais de intervención para este tipo de espazos no apartado 4.13.3 *Miradoiros*, que se recollen a continuación:

- Seleccionar o emprazamento, establecendo os miradoiros en lugares propicios e evitando que as intervencións supoñan un menoscabo paisaxístico ou ecolóxico da contorna. O patrimonio cultural inmaterial e a toponimia adoitan ser moi elocuentes, permitindo identificar espazos con vocación de miradoiro que poden ser obxecto de recuperación, evidenciando as relacións visuais históricas, á vez que se dignifican outros bens patrimoniais materiais, coma petróglifos e mámoas, que adoitan existir en boa parte das cimas dos montes galegos.
- Establecer un ámbito de protección do miradoiro, evitando que os coches poidan acceder directamente ao espazo. É conveniente que a zona de chegada ao elemento estea algo afastada, dispoñendo unha área para estacionamento discreta e integrada, dende a cal se poida acceder camiñando ata descubrir as vistas. Esta forma de achegamento lento, dende que se deixa o coche ata que se alcanza o punto de máximo interese, é necesaria para que os usuarios tomen consciencia do espazo que os rodea, coas súas características e condicionantes, podendo valorar ao máximo a experiencia que conclúe coa visión panorámica da contorna. Saltarse este preludio fomenta a cultura da fotografía baleira de significado, que deriva nunha falta de apego polos lugares visitados, o que inflúe negativamente na súa conservación. Evitaranse a toda costa

as solucións de estacionamento nas que os vehículos quedan no campo visual da panorámica.

- Empregar materiais que ofrezan o acondicionamento xusto e necesario para que o espazo sexa funcional, sen caer nunha excesiva urbanización que menoscabe as cualidades paisaxísticas do lugar. Evitaranse pavimentos e solucións de baixa calidade e típicos de solucións urbanas, recomendándose pavimentos brandos como a terra compactada, ou ben solucións construtivas que empreguen a pedra do lugar con xunta filtrante, favorecendo a aparición de vexetación.
- Utilizar o material que mellor se adapte á solución requirida. Nos casos que comprendan estruturas en voadizo, recoméndase que esta sexa liviá e dun material que se integre correctamente e dialogue coa contorna. O aceiro no acabado corten presenta unha boa convivencia con elementos pétreos e coas cores verdes da vexetación.
- Asegurar un mantemento adecuado do miradoiro. Resulta fundamental, tanto no momento de determinar o lugar da actuación como unha vez realizada a mesma, asegurar que as vistas se manteñan libres de obstáculos. A principal ameaza son as plantacións forestais con arborado alto e de rápido crecemento, que en cuestión de poucos anos poden causar unha pantalla visual e desactivar o miradoiro. Neste sentido, deberanse establecer as proteccións necesarias para garantir que os usos das parcelas próximas ao miradoiro sexan compatibles coas vistas e a súa conservación ao longo do tempo. O mesmo acontece nos casos de petróglifos, lugares que tradicionalmente estaban asociados á contemplación dos astros, e que deberán manter esta condición, evitando que a vexetación os sombre e impida a incidencia da luz sobre os gravados ao solpor, feito indispensable para poder aprecialos debidamente.
- Incluír sinalética nos casos nos que se estime oportuno, para contar aspectos do patrimonio inmaterial, ou ben plasmar o *skyline* visible, explicando os puntos de interese naturais e patrimoniais existentes.

Imaxe 6. Contorna do miradoiro do Monte Montouto-Ermida de Santiago, A Fonsagrada GAP I

3

METODOLOXÍA DE IDENTIFICACIÓN E CLASIFICACIÓN DE MIRADOIROS

3.1 METODOLOXÍA PARA A CLASIFICACIÓN DOS MIRADOIROS

Para analizar os miradoiros do territorio galego, establécese unha clasificación⁸ dos mesmos en base a catro parámetros:

- Grao de intervención
- Paisaxe observada: temáticas
- Morfoloxía da actuación: tipoloxías
- Preexistencias a respectar: elementos singulares

⁸ No bloque 4 procédese a unha caracterización de cada un dos apartados presentes nesta clasificación dos miradoiros, aportando máis información sobre cada un dos tipos mencionados

Imaxe 7. Panorama dende Souto do Chao, Sober GAP V

3.1.1 En función do grao de intervención

Co obxectivo de empregar os termos máis precisos posibles, a presente Guía adopta o criterio do Catálogo das Paisaxes de Galicia, que distingue o concepto de *miradoiro* do de *punto de observación*, segundo o grao de intervención realizada en cada caso⁹:

- **Miradoiros.** Enténdese por miradoiro aquel punto dende o cal se observan vistas panorámicas ou de singular interese ou representatividade, e que ademais conta cun certo acondicionamento para o seu uso, ben sexan plataformas, elementos de protección, sinalización informativa, etc., e xeralmente un acceso rodado nas súas proximidades.
- **Puntos de observación.** Por punto de observación enténdese aquel que, posuíndo tamén vistas panorámicas ou de singular interese ou representatividade, non conta cun acondicionamento específico para garantir un acceso e uso cómodo por parte dos usuarios.

Figura 25. Miradoiro Monte Ancos, Neda GAP X

9 Catálogo das Paisaxes de Galicia. Memoria b, páxina 57

3.1.2 En función da paisaxe observada: temáticas

A principal clasificación que se pode realizar dun miradoiro ou punto de observación está vinculada ás vistas que ofrece. Deste xeito, e en concordancia co Catálogo das Paisaxes de Galicia ao respecto da descrición da composición das escenas¹⁰, propónse unha clasificación dos miradoiros segundo os seus temas centrais ou principais. Estas temáticas veñen **definidas polos elementos que dominan a percepción debido á súa presenza maioritaria ou ben á súa posición dominante dentro da escena**. Un mesmo miradoiro pode englobar varias temáticas diferentes. A clasificación proposta é a seguinte:

- Miradoiros de paisaxes das augas doces
- Miradoiros de paisaxes costeiras
- Miradoiros de paisaxes agrícolas
- Miradoiros de paisaxes de montaña
- Miradoiros do ceo nocturno
- Miradoiros de elementos patrimoniais
- Miradoiros de paisaxes urbanas
- Miradoiros de paisaxes industriais

Figura 26. Barranco Rubio, A Rúa GAP V

10 Catálogo das Paisaxes de Galicia, apartado 2.5.1.5. Análise e descrición dos valores estéticos: Temas centrais ou principais, páxina 58

3.1.3 En función da morfoloxía da actuación: tipoloxías

Outra clasificación de interese para a análise dos miradoiros é a que **atende ás propias características construtivas dos mesmos**, é dicir, baseándose no tipo de acondicionamento, construción ou instalación que caracteriza cada tipo de miradoiro, independentemente do carácter das vistas que posúa. Esta análise por tipoloxías é moi útil para a posterior elaboración de recomendacións. As clases propostas para o seu estudo son as seguintes:

- Miradoiros tipo sentadoiro
- Miradoiros tipo xanela
- Miradoiros tipo refuxio
- Miradoiros tipo torre
- Miradoiros tipo balcón
- Miradoiros tipo área

Figura 27. Refuxio dos Ancares, Cervantes GAP I

3.1.4 En función das preexistencias a respectar: elementos singulares

Na contorna dos miradoiros poden aparecer elementos ou factores que aportan un valor engadido ao miradoiro e que **deberán terse en conta na intervención e tratalos con respecto**, xa que dotan de identidade ao lugar e contribúen á esencia do seu *Genius Loci*. Establécese a seguinte clasificación para estes elementos singulares:

- Formacións rochosas senlleiras
- Patrimonio arquitectónico e escultórico
- Patrimonio industrial e militar
- Patrimonio inmaterial
- Especiais condicións para a observación astronómica¹¹

Figura 28. Pedra da Ra, Ribeira GAP VIII

¹¹ A pesar de que esta categoría de elemento singular coincide coa temática de Miradoiros do ceo nocturno, menciónase novamente neste apartado pola importancia que ten esta condición no deseño do espazo, en cuestións como a inclusión de elementos de mobiliario específico

3.2 METODOLOXÍA DE ANÁLISE DOS MIRADOIROS

Considérase necesario realizar unha análise cualitativa dos miradoiros existentes no territorio galego co obxectivo de **detectar puntos fortes e carencias que enriquezan as recomendacións aportadas nos bloques propositivos da presente guía**. Esta análise comprende diversos aspectos, dende a integración paisaxística das intervencións, ata o tratamento de elementos culturais e patrimoniais existentes, pasando pola xestión no tempo das vistas panorámicas e o enfoque ecolóxico e económico das actuacións.

As intervencións no espazo público deben contribuír a mellorar as condicións paisaxísticas dos lugares nos que se insiren, respectando os condicionantes ambientais e culturais existentes. A preservación e recuperación de patrimonio tanto material como inmaterial é de especial relevancia no relativo aos miradoiros, xa que é frecuente que estes se sitúen en puntos singulares do territorio xa recoñecidos polos moradores dende séculos atrás.

Para acometer a análise dos miradoiros galegos desenvólvese unha metodoloxía que consta de catro fases:

- 1. Inventariado da cartografía da rede de miradoiros existente
- 2. Proceso de selección de casos de estudo
- 3. Deseño da ficha de análise para toma de datos en campo
- 4. Análise comparada de casos

O enfoque deste estudo ten por obxecto tanto a identificación de boas prácticas como de debilidades e ameazas presentes nas intervencións, co obxectivo de **incluír as recomendacións oportunas para que non se produzan problemáticas nos novos miradoiros e poidan solucionarse nos existentes**. Así, recompílanse as casuísticas máis habituais para elaborar as propostas de mellora recollidas nos bloques 6 e 7.

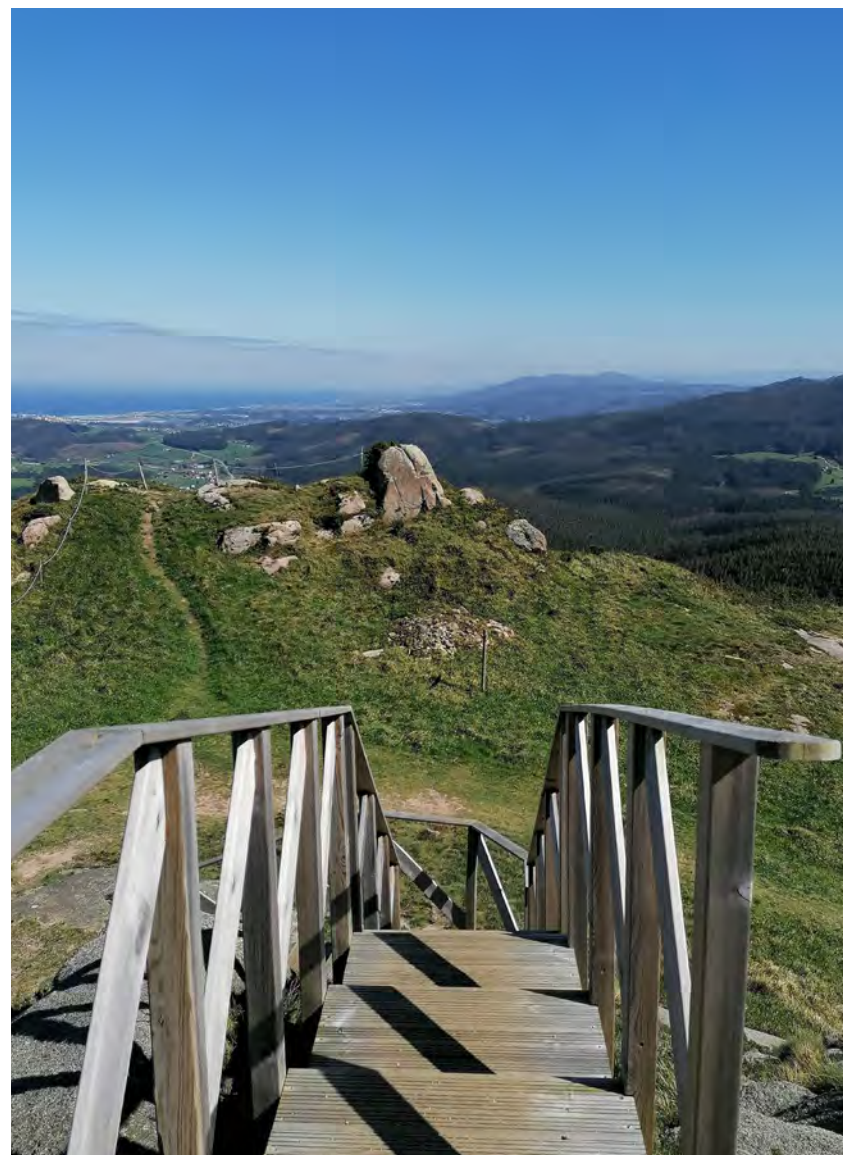

Figura 29. Pico e Fortaleza da Frouxeira, Foz-Alfoz GAP XII

Figura 30. Torre da Pena, Xinzo de Limia GAP IV

3.2.1 Cartografía da rede de miradoiros existente

Tómanse como punto de partida os 472 miradoiros incluídos no Catálogo das Paisaxes de Galicia, para analizar diferentes aspectos da súa relación co territorio a través da cartografía. Este estudo permite extraer certos factores que propician que un punto xeográfico determinado teña maior potencial como miradoiro ca outro.

3.2.2 Selección de casos de estudo

Tal e como se explica no apartado 3.3 *Metodoloxía de selección de casos de estudo e reparto no territorio*, realízase unha selección de miradoiros existentes no territorio galego atendendo a diversos aspectos que resultan de interese para a posterior elaboración de recomendacións.

3.2.3 Fichas de análise para a toma de datos en campo

Os casos de estudo analízanse a través de fichas deseñadas para poder establecer uns criterios comúns que permitan comparar os distintos exemplos e extraer conclusións. En total analízanse 144 miradoiros, quedando recollidos no apartado correspondente e presentando un amplo abano de miradoiros de referencia distribuídos por todo o territorio galego. O contido das fichas detállase no apartado 4.4 *Análise de relación dos miradoiros coa paisaxe*.

3.2.4 Análise comparada de casos

A partir da mostra de miradoiros seleccionada, lévase a cabo unha análise comparada de casos a través de fichas que recollen diversos parámetros importantes para a integración paisaxística dun miradoiro. Así, clasifícase cada caso de estudo en función das temáticas, tipoloxías e elementos singulares existentes, analízase o valor estratéxico do seu ámbito de influencia, así como os valores paisaxísticos da panorámica perceptible e da contorna inmediata, e procédese, ao tempo, un inventariado dos distintos elementos físicos ou materiais que conforman a intervención para identificar aqueles que resultan nunha mellor integración na paisaxe.

Figura 31. Miradoiro de Chao do Monte, Cedeira GAP XI

3.3 METODOLOXÍA DE SELECCIÓN DE CASOS DE ESTUDO E REPARTO NO TERRITORIO

A identificación dos casos de estudo realízase establecendo uns criterios metodolóxicos que serven de base para a primeira etapa do traballo, consistente na toma de datos e na súa análise e diagnóstico. Nun primeiro momento, desenvolveuse un traballo de recompilación das capas de información dispoñibles para identificar aqueles miradoiros susceptibles de ser analizados. Para tal efecto, creouse unha base de datos en SIX dos miradoiros e dos elementos do territorio máis significativos nos diferentes ámbitos das 12 Grandes Áreas Paisaxísticas (GAP), tomadas como unidade de referencia para a análise dos 472 miradoiros catalogados existentes.

Proponse unha selección de casos de estudo que cubran todas as tipoloxías de miradoiros descritas, acadando un reparto homoxéneo no territorio de xeito que todas as GAP teñan representación, para poder establecer criterios de integración en base ás singularidades da paisaxe de cada contorna.

Esta análise está enfocada á **procura de información que axude a definir as singularidades e os aspectos de identidade de cada un dos ámbitos ligados aos miradoiros**, entendendo que estes condicionantes da paisaxe, a cultura e o patrimonio, tanto físico como inmaterial, son os que inflúen, en termos de percepción, na identidade de cada territorio.

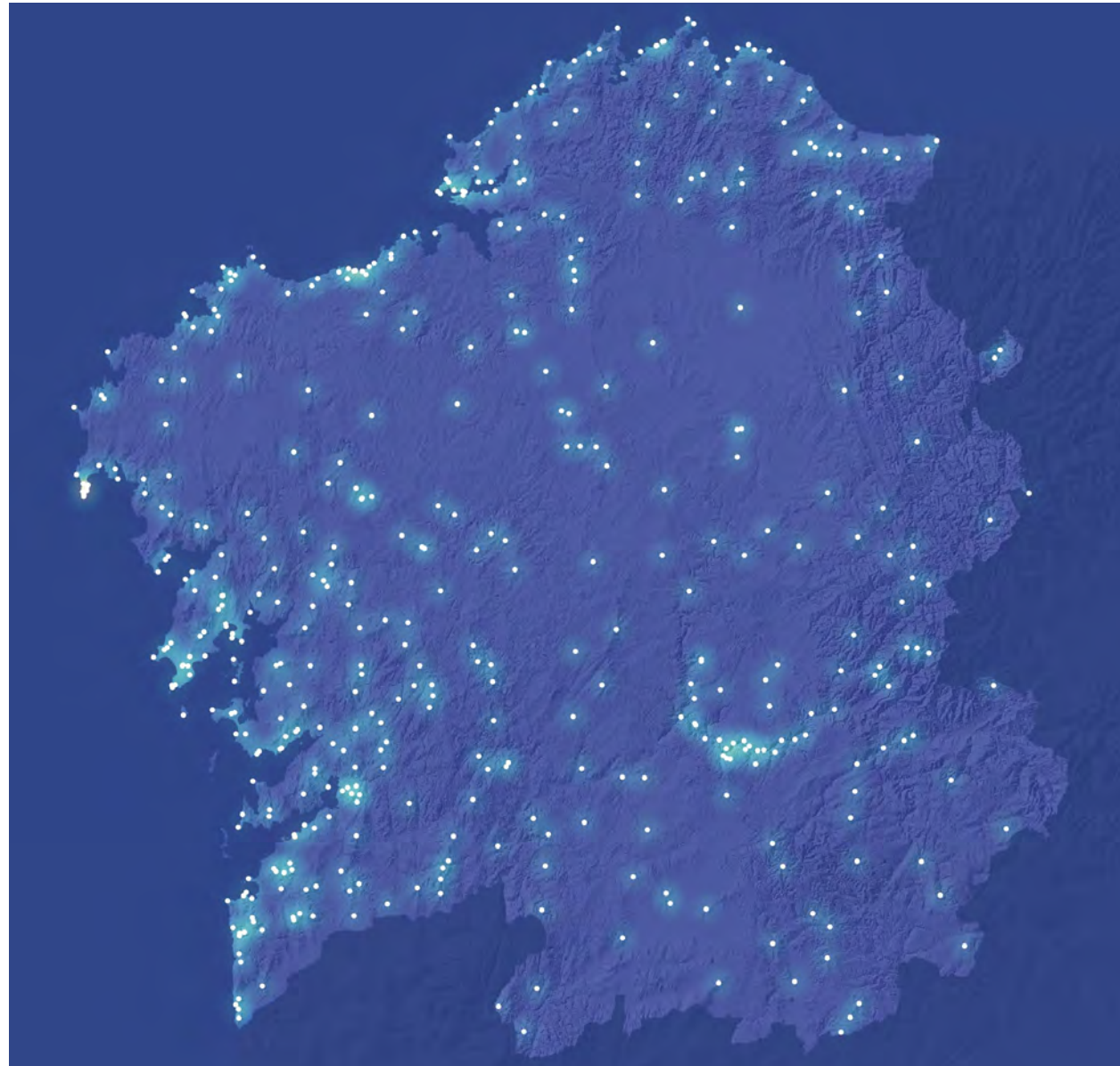
Primeiramente, para establecer os ámbitos de análise dos miradoiros en Galicia é preciso analizar a distribución dos mesmos dentro do territorio, atendendo á súa posición topográfica e á paisaxe característica na que se insiren, de xeito que sexa posible detectar as singularidades de cada miradoiro e a relación coa súa contorna. Con tal fin elabórase un mapa de calor dos miradoiros de Galicia. No Mapa 2, pódese apreciar a distribución dos miradoiros no territorio e as áreas con maior densidade, destacando as zonas costeiras (en especial Fisterra) e a Ribeira Sacra no interior. Tamén pódese detectar unha falta de miradoiros catalogados nas áreas interiores e de montaña.

Miradoiros

- Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia

0 25 50 75 km

Mapa 2. Miradoiros catalogados de Galicia

Figura 32. Monte Monseivane, Vilalba GAP III

A continuación, procédese á combinación do resto de capas de información consideradas nesta base conceptual, sintetizando a información recollida en catro bloques:

- **Paisaxe:** Neste bloque analízanse as capas de información máis representativas do Catálogo das Paisaxes de Galicia, como son as Grandes Áreas Paisaxísticas e as Áreas de Especial Interese Paisaxística. Tamén se consideraron os Itinerarios de Interese Paisaxístico, recollidos na Estratexia da Paisaxe de Galicia, como unha rede que ten o obxectivo de poñer en valor a diversidade territorial e paisaxística de Galicia.

- **Medio ambiente:** A análise comprende as distintas afeccións ambientais presentes en Galicia, tendo en consideración as normativas autonómica, estatal e internacional que regulan os espazos naturais. A Rede Natura 2000 en Galicia¹² está conformada por 16 zonas de especial protección para as aves (ZEPA) e 59 zonas especiais de conservación (ZEC). As dezaseis ZEPA abarcan 101.134,9 hectáreas.
- **Patrimonio:** A análise realízase a través de cartografía, xeorreferenciando aqueles elementos patrimoniais de interese en base ás seguintes categorías: Bens de Interese Cultural (BIC), Camiño de Santiago e outros elementos catalogados do patrimonio cultural. Estas capas de información foron recollidas do Plan Básico Autonómico de Galicia, actualizado por Resolución do 25/05/2020 da Dirección Xeral de Ordenación do Territorio e Urbanismo, (DOG 15.06.2020). Polo seu interese patrimonial e turístico, tamén tívose en consideración a Senda dos Faros. Ademais recompilouse información relacionada co valor inmaterial, como son os lugares vinculados ás festas e romarías populares (obtidas do Catálogo das Paisaxes de Galicia) e tamén ás lendas e contos de tradición oral obtidas a través de consulta bibliográfica.
- **Comunicación:** Para este bloque seleccionáronse as vías de comunicación, tales como as principais rutas a pé (Camiño de Santiago e Senda dos Faros), as estradas e as liñas ferroviarias. Por outro lado, seleccionáronse os núcleos de poboación con interese patrimonial ou turístico, como os conxuntos históricos da listaxe de Bens de Interese Cultural de Galicia e as 7 cidades galegas con maior poboación. Estas capas de información foron recollidas do Plan Básico Autonómico de Galicia, actualizado por Resolución do 25/05/2020 da Dirección Xeral de Ordenación do Territorio e Urbanismo, (DOG 15.06.2020).

A combinación de capas de información realízase mediante un Sistema de Información Xeográfica (SIX) e dá como resultado unha serie mapas de síntese, que se amosan a continuación. Para poder establecer unha comparativa entre os distintos bloques, todos os mapas están elaborados á mesma escala.

¹² https://www.xunta.gal/dog/Publicados/2020/20200214/AnuncioG0532-261219-0004_gl.html

Paisaxe

○ Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia

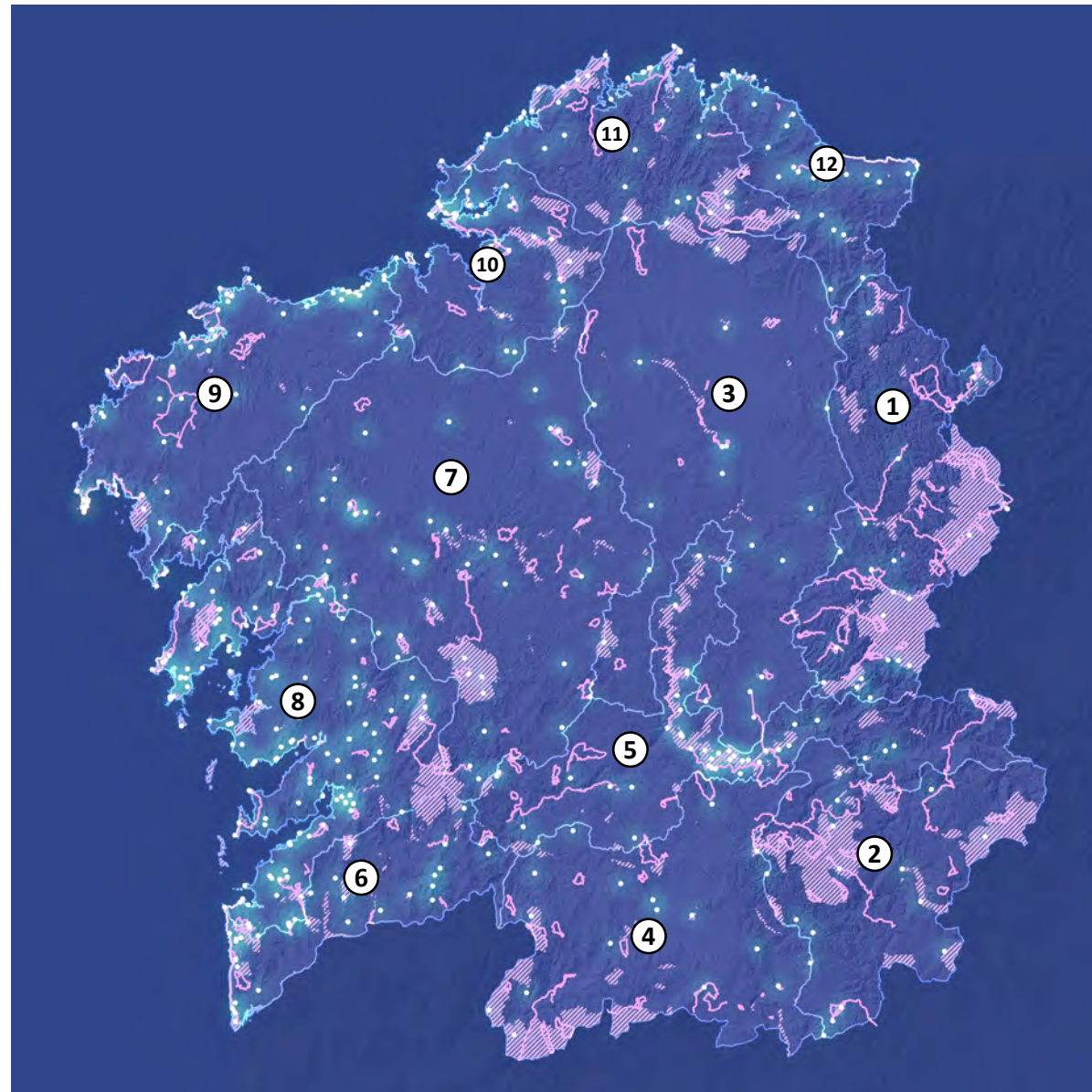
— Itinerarios de Especial Interese Paisaxístico

▨ Áreas de Especial Interese Paisaxístico

Grandes Áreas Paisaxísticas:

- ① Serras Orientais
- ② Serras Surorientais
- ③ Chairas e Fosas Luguesas
- ④ Chairas, Fosas e Serras Ourensás
- ⑤ Ribeiras Encaixadas do Miño e do Sil
- ⑥ Costa Sur - Baixo Miño
- ⑦ Galicia Central
- ⑧ Rías Baixas
- ⑨ Chairas e Fosas Occidentais
- ⑩ Golfo Ártabro
- ⑪ Galicia Setentrional
- ⑫ A Mariña-Baixo Eo

0 25 50 75 km

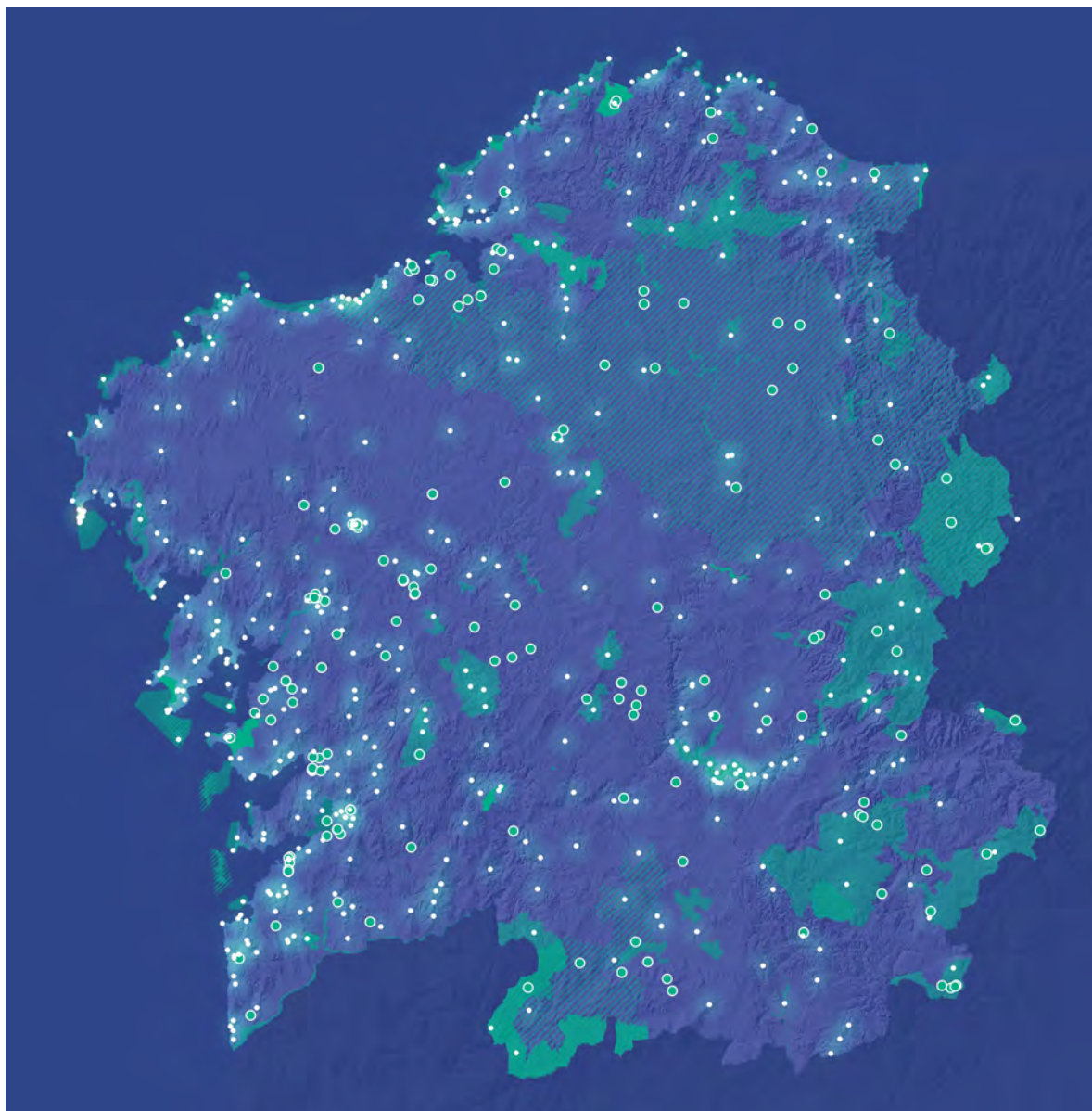

Mapa 3. Análise das áreas e itinerarios de especial interese paisaxístico

Medio ambiente

- Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia
- Árbores e Formacións Senlleiras
- Reservas da Biosfera e Parques Nacionais
- Resto de afeccións medioambientais:
Zona húmida protexida
Monumentos Naturais
Parques Naturais
ENIL-EPIN
Rede Natura 2000

0 25 50 75 km

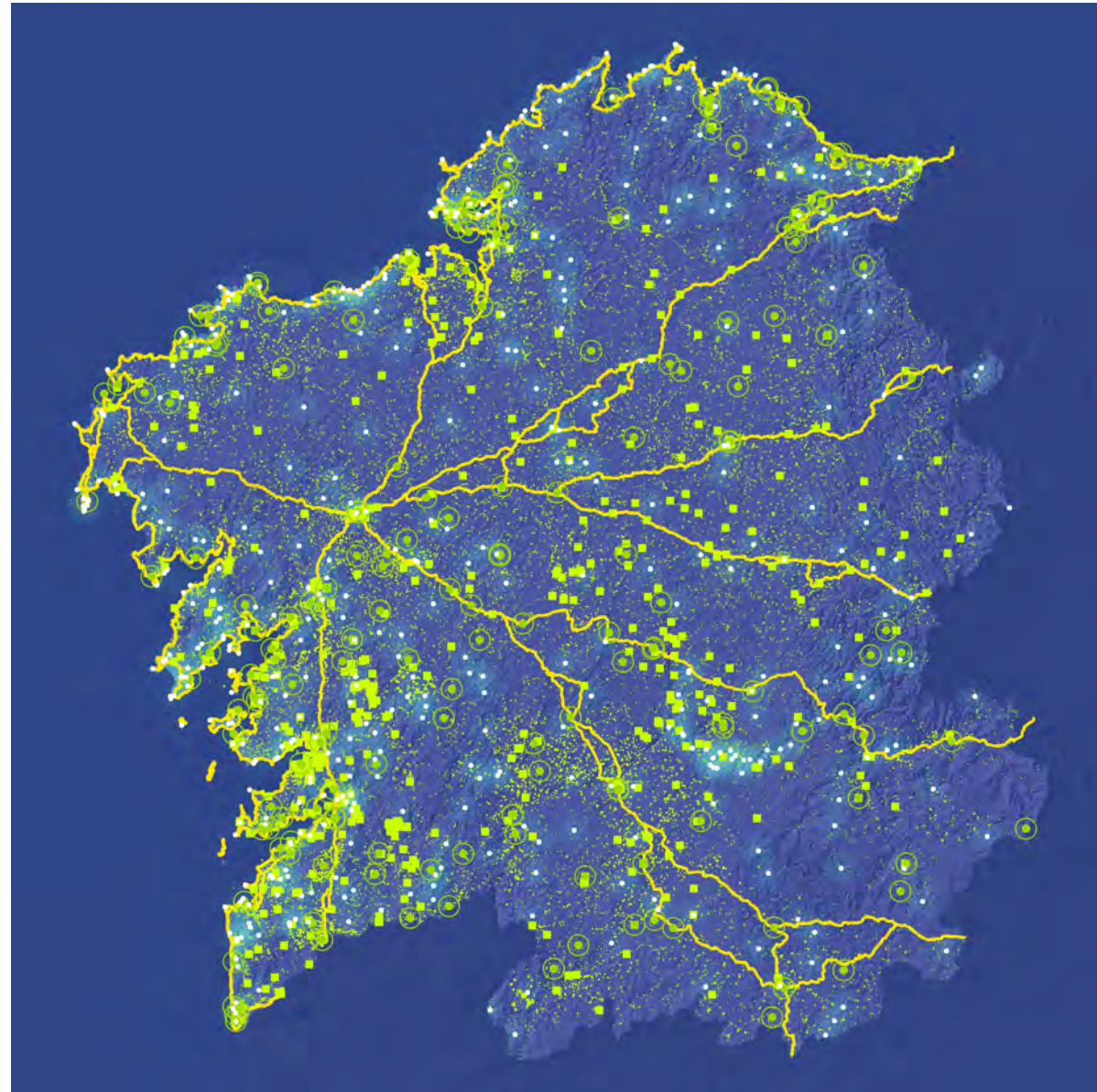

Mapa 4. Análise das figuras de protección medioambiental

Patrimonio

- Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia
- Bens de Interese Cultural
- Elementos Patrimoniais Catalogados
- Festas e Lendas
- Camiño de Santiago e Senda dos Faros

0 25 50 75 km

Mapa 5. Análise dos elementos patrimoniais

Núcleos de poboación

- Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia
- Conxuntos históricos catalogados
- Cidades
- Camiño de Santiago e Senda dos Faros
- Ferrocarril
- Estradas

0 25 50 75 km

Mapa 6. Análise dos principais núcleos de poboación e vías de comunicación

A través destes mapas cuantificáronse os distintos elementos da análise por cada GAP, expresándoos na seguinte táboa, o que permite entender a distribución dos valores que caracterizan cada unha das áreas de traballo e a súa relación cos miradoiros.

Táboa 5. Elementos de interese por cada GAP. Fonte: Elaboración propia a partir do Catálogo das Paisaxes de Galicia (2016), Plan Básico Autonómico de Galicia (2020), Plan Director da Rede Natura 2000 de Galicia (2012) e CMAOT (2019)

GAP	Superficie (ha)	Miradoiros (nº)	Patrimonio (nº)	Patrimonio Inmaterial (nº)	Núcleos (nº)	ENP (nº)	AEIP (nº)
A Mariña-BaixoEo	924 879,84	25	1827	15	3	21	9
Chairas e Fosas Luguesas	4 561 503,26	19	6054	21	4	56	14
Chairas e Fosas Occidentais	2 077 831,15	57	4281	16	4	7	11
Chairas, Fosas e SerrasOurensás	2 846 479,25	18	5047	11	4	19	23
Costa Sur - Baixo Miño	1 184 014,68	28	4133	14	2	13	15
Galicia Central	5 155 807,88	47	8861	23	2	55	33
Galicia Setentrional	1 628 897,02	44	1771	6	1	21	13
Golfo Ártabro	1 291 365,80	30	4331	15	4	28	9
Rías Baixas	2 702 527,15	128	11408	39	7	82	23
Ribeiras Encaixadas do Miño e do Sil	2 472 962,31	39	5374	13	5	18	22
Serras Orientais	2 494 737,94	22	1972	4	2	25	20
Serras Surorientais	2 201 769,71	15	1118	5	1	24	19

ENP (Espazo Natural Protexido), AEIP (Área de Especial Interese Paisaxístico)

A seguinte fase consiste na **selección dunha mostraxe para a realización de campañas de traballo de campo que permitan recoñecer as distintas tipoloxías de miradoiros existentes nas distintas GAP, así como estudar as súas particularidades e singulares características, tanto biofísicas como socioculturais.**

Con tal fin, defínese un **ámbito de influencia** para cada miradoiro catalogado a través dun radio de **3 km, entendéndose esta como distancia media**

que se pode percorrer camiñando. A intención é establecer unha área de influencia que permita determinar o valor estratéxico dos miradoiros. Este punto é de especial interese para o deseño de propostas cara a dinamización dos territorios, como pode ser a creación de redes de camiños e rutas que permitan conectar os distintos elementos de interese nas contornas dos miradoiros, ademais de xerar sinerxías cos núcleos de poboación.

Unha vez definido o ámbito de influencia, faise unha intersección cos principais bloques de información anteriormente sinalados. Desta forma, recompílase unha extensa base de datos que permite distinguir e cuantificar os elementos que configuran a contorna de cada miradoiro. Ademais de **seleccionar os miradoiros con maior cantidade de elementos de interese na contorna, nesta fase defínense criterios elementais na determinación do valor estratéxico.** Así, establécese un rango de importancia entre os elementos atopados na análise, de xeito que a existencia dos elementos máis puntuados motiva á selección dun miradoiro fronte a outros da súa mesma área. Estes elementos son:

- Trazado do Camiño de Santiago
- Espazos da Rede Natura 2000
- Bens de Interese Cultural
- Áreas de Especial Interese Paisaxístico

Posteriormente, para enriquecer esta criba, incorpóranse as seleccións de miradoiros elaboradas por parte de organismos oficiais da Xunta de Galicia:

- **Selección do Instituto de Estudos do Territorio (IET).** De entre os 472 miradoiros inventariados, incluídos no anexo de miradoiros do Catálogo das Paisaxes de Galicia, recompílanse 25 miradoiros nun vídeo de promoción da súa canle de Youtube¹³.
- **50 Miradoiros Imprescindibles.** Selección de Turismo de Galicia¹⁴.

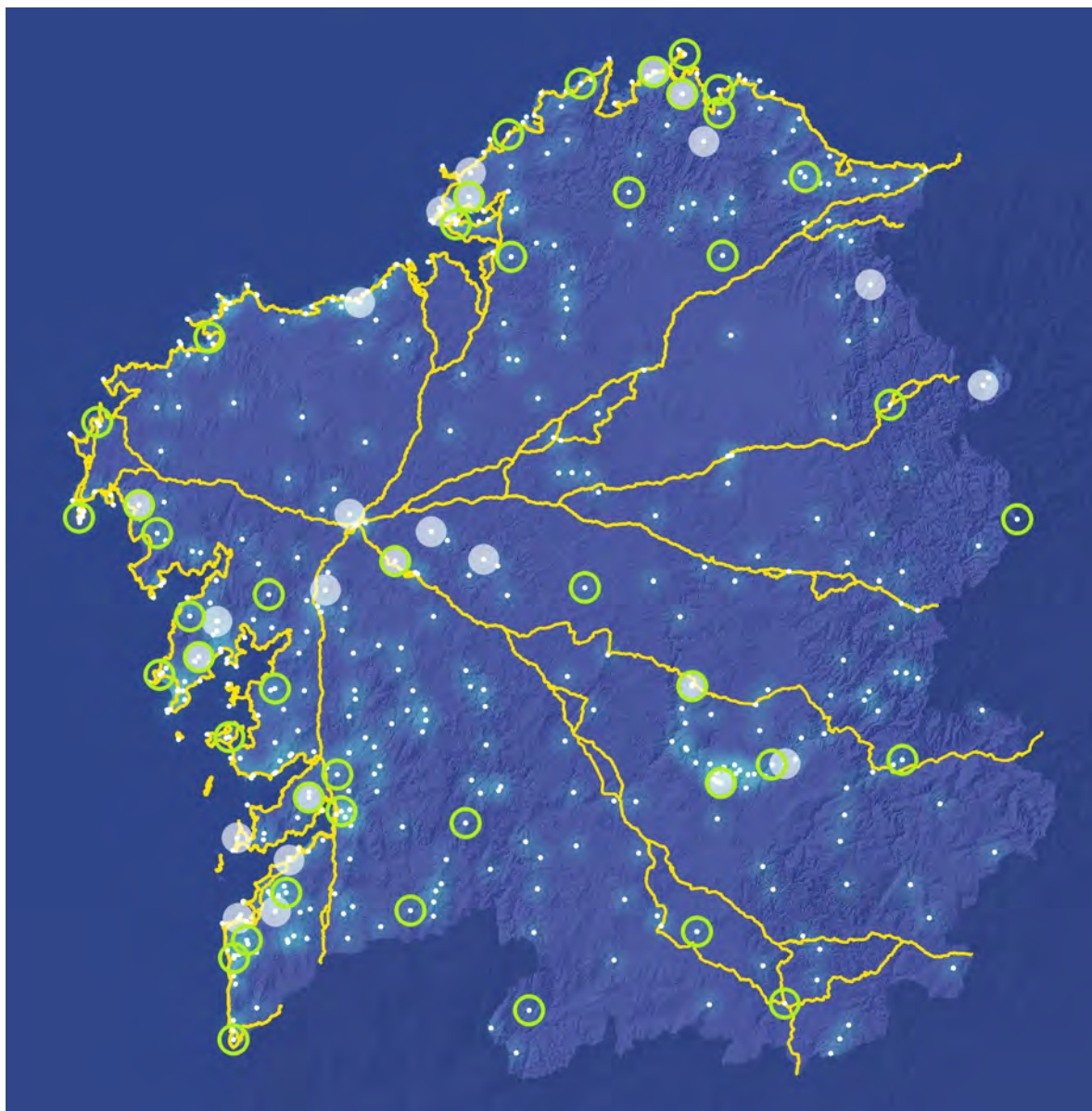
¹³ Miradoiros Galicia: <https://youtu.be/cdCyaFzv0l4>

¹⁴ https://www.turismo.gal/que-facer/escenarios-ao-volante/50-miradoiros-imprescindibles?langId=gl_ES

Selección Miradoiros

- Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia
- Miradoiros IET
- Miradoiros Turgalicia
50 Miradoiros Imprescindibles
- Camiño de Santiago
e Senda dos Faros

0 25 50 75 km

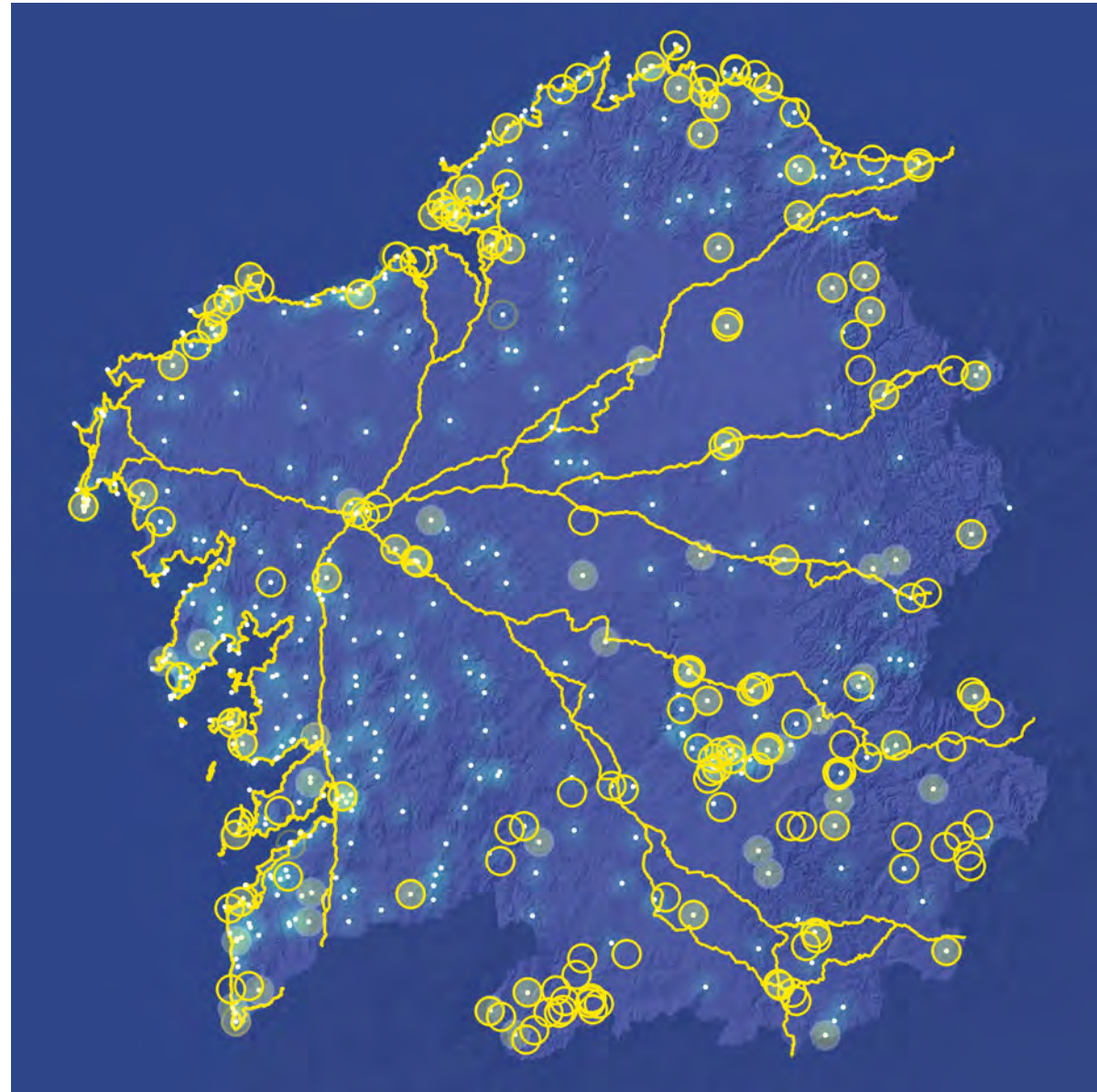

Mapa 7. Selección de miradoiros catalogados da Xunta de Galicia

Miradoiros analizados

- Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia
- Miradoiros de mostraxe analizados en gabinete
- Miradoiros de mostraxe analizados en campo
- Camiño de Santiago e Senda dos Faros

0 25 50 75 km

Mapa 8. Selección de miradoiros catalogados de mostraxe

Neste sentido, tamén se tivo en consideración a marca da Xunta de Galicia, *Galicia Birding*¹⁵, que representa o turismo ornitolóxico de Galicia e selecciona os lugares máis interesantes para observar aves a través de rutas especificamente deseñadas.

A partir deste traballo confeccionouse unha **listaxe de puntos de mostraxe que foron posteriormente obxecto das campañas de traballo de campo, para identificar as distintas tipoloxías e os valores de cada miradoiro**. Como resultado desta análise recóllense un total de 91 miradoiros distribuídos homoxeneamente por toda Galicia, que foron posteriormente analizados e filtrados, procedendo á derradeira selección para o traballo de campo, que conta cun total de 144 miradoiros. Esta última escolla vén determinada por dous obxectivos:

- Ofrecer unha mostraxe de cada unha das tipoloxías clasificadas
- Acadar unha representatividade homoxénea en todas as GAP

Na páxina anterior amósanse os puntos de mostraxe no Mapa 8. Os datos dos resultados finais desta metodoloxía pódense ver na táboa 6.

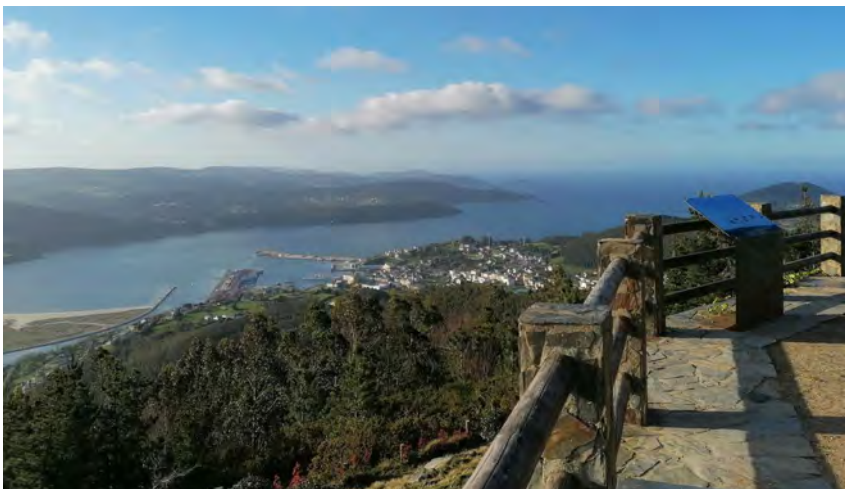

Figura 33. Miradoiro no Monte de San Roque, Viveiro GAP XI

Táboa 6. Fonte: *Elaboración propia a partir do Catálogo das Paisaxes de Galicia (2016), Plan Básico Autonómico de Galicia (2020), Plan Director da Rede Natura 2000 de Galicia (2012) e CMAOT (2019) (continúa en páxina seguinte)*

GAP	Miradoiro	Patrimonio	Rutas	ENP	AEIP	LEIP	Selección IET	Selección Turgalicia	Galicia Birding
XII	A Panda	24	2 (1VV)	3 (2ZPVN E 1RB)	0	1	SI	-	-
XII	Miradoiro do Cargadoiro	253 (4BIC)	3 (1SF E 1CS)	5 (3ZPVN E 1RB)	0	13	-	-	SI
XII	Pico e Fortaleza da Frouxeira	22 (1BIC)	1	1 ZPVN	1	4	-	SI	-
III	Miradoiro de Feira do Monte	37 (1LEND)	1	2 (1 ZPVN E 1 RB)	1	2	-	-	SI
III	Monte Monseivane	37	0	2 (1 ZPVN E 1 RB)	1	1	-	SI	-
III	Cárcere	145 (2BIC)	1 (EN CS)	0	1	0	-	-	-
III	Castelo de Monforte de Lemos	32 (2BIC E 1LEND)	2 (1CS)	1 ZPVN	0	5	-	-	-
IX	Capela de Nosa Señora do Faro	109 (1LEND)	4 (2SF)	2 ZPVN	0	2	-	-	SI
IX	Miradoiro do Ézaro	37	2 (1SF)	1 ZPVN	1	13	SI	SI	SI
IX	Miradoiro do Fuso da Moura	105 (2BIC)	2 SF	2 ZPVN	0	4	-	-	SI
IV	Alto de San Mamede	1	2	2 ZPVN	1	6	-	-	-
IV	Castelo de Monterrei	168 (2BIC)	2 (1CS)	1 ZPVN	1	3	-	SI	SI
IV	Miradoiro da Pedreira	371	1	4 (2ZPVN E 2 RB)	1	2	-	SI	SI
IV	Torre da Pena	27 (1BIC)	1 CS	1 ZPVN	2	10	-	SI	SI
VI	Miradoiro Cano dos Mouros	103 (1BIC)	6 (2SF E 1CS)	1 EPIN	2	8	-	SI	-
VI	Monte Aloia	197 (1BIC E 1LEND)	3	2 (1ZPVN E 1PNAT)	1	5	-	-	-

GAP	Miradoiro	Patrimonio	Rutas	ENP	AEIP	LEIP	Selección IET	Selección Turgalicia	Galicia Birding
VI	Monte de Santa Trega	397 (4BIC E 1 LENDA)	6 (2SF E 1CS)	2 ZPVN	0	22	-	SI	-
VII	Alto Gundián	107 (1BIC)	3 (1CI E 1 VP)	1 ZPVN	2	4	-	-	-
VII	Pico Sacro	123	2 CS (VP E CI)	0	1	7	SI	SI	-
VII	Monte Faro	17 (1 LENDA)	2 (1CS)	1 ZPVN	1	12	-	-	-
XI	Miradoiro de Monte Ventoso	65 (3 BIC)	2 (1SF)	2 ZPVN	0	7	SI	-	-
XI	Monte de San Roque	90 (7BIC E 1LENDAS)	3 (2SF)	3 ZPVN	0	14	-	SI	-
XI	Muronovo	24 (1BIC)	1	0	1	5	SI	SI	-
X	A Bailadora	92 (4BIC E 2LENDAS)	5 (2SF)	1 ZPVN	0	24	-	SI	-
X	Castelo dos Andrade-Nogueirosa	198 (1BIC)	2	3 (2ZPVN E 1RB)	1	5	-	SI	-
X	Miradorio da Ermida de Chamorro	99 (1BIC)	3 (2SF)	0	0	4	SI	SI	-
VIII	A Curota	92 (BIC)	3 (1SF)	0	1	10	-	SI	-
VIII	Miradoiro da Siradella	30 (1BIC E 1LENDAS)	3 SF	3 ZPVN	0	12	-	SI	SI
VIII	Miradoiros do Morrazo Cotorredondo	114 (5BIC)	4 (1SF)	1 ZPVN	0	14	SI	SI	-
VIII	Monte da Peneda	132 (3BIC)	5 (1CS E 2SF)	1 ZPVN	2	12	-	SI	-

GAP	Miradoiro	Patrimonio	Rutas	ENP	AEIP	LEIP	Selección IET	Selección Turgalicia	Galicia Birding
V	Cabezoas	15 (1BIC)	6	1 ZPVN	1	17	SI	SI	SI
V	Miradoiro da Cova	32	3 (1CS)	0	1	6	SI	SI	-
V	Miradoiro de Souto Chao	42 (1BIC)	2	0	2	9	-	SI	SI
V	Miradoiro de Cabo de Vila	42 (4BIC)	2	1 ENIL E 1 RB	2	7	-	-	-
I	Refuxio dos Ancares	16 (1BIC)	1	3 (2ZPVN E 1RB)	1	6	-	-	SI
I	Miradoiro de Lamas	19 (1BIC)	4 (1CS)	1 ZPVN	1	1	-	-	-
I	Miradoiro do Val do Navia	20	2	2 (1 ZPVN E 1RB)	1	2	SI	-	-
II	Miradoiro Monte Montouto	30	0	1 RB	0	2	-	SI	-
II	Cabeza de Manzaneda	8	2	1 ZPVN	1	4	-	-	-
II	Cheminea da presa de Prada	17	1	1 ZPVN	1	1	-	-	-
II	O Castelo	24	4 (1 VP)	1 ZPVN	1	0	-	-	-

ENP (Espazo Natural Protexido), AEIP (Área de Especial Interese Paisaxístico), LEIP (Lugar de Especial Interese Paisaxístico), BIC (Ben de Interese Cultural), CS (Camiño de Santiago), CI (Camiño de Inverno), VP (Vía da Prata), SF (Senda dos Faros), VV (Vía Verde), ZPVN (Zonas de Especial Protección dos Valores Naturais), RB (Reserva da Biosfera), PNAT (Parque Natural), ENIL (Espazo Natural de Interese Local), EPIN (Espazo Privado de Interese Natural)

Figura 34. Torre de Sandiás, Sandiás GAP IV

3.4 METODOLOXÍA PARA A IDENTIFICACIÓN DE NOVOS MIRADOIROS

Un dos obxectivos da presente Guía é o de **aportar ferramentas para a identificación de puntos de observación que poidan dar lugar a novos miradoiros**. Para tal efecto desenvólvese unha metodoloxía de análise territorial baseada en dúas claves concretas: valor estratéxico e valor panorámico.

- **O valor estratéxico** ten que ver coas sinerxías que se crean nas contornas dos miradoiros, e está fundamentalmente relacionado coa existencia de elementos de interese ou focos de poboación: núcleos rurais tradicionais, aldeas modelo, Camiños de Santiago, rutas de sendeirismo, outros miradoiros, etc. É un concepto proposto para medir a idoneidade de que un punto do territorio poida converterse nun miradoiro, tendo en conta os elementos e espazos de interese da contorna. Noutras palabras, trátase a **implantación de miradoiros como parte da planificación territorial**, procurando que os novos elementos veñan a **mellorar as condicións existentes da contorna**, tanto en termos de **oferta cultural**, como de **mobilidade** e conexións peonís con núcleos de poboación, desenvolvemento económico, posta en valor do patrimonio material e inmaterial, etc. A unidade de estudo é un ámbito de 3 km á redonda (distancia que se pode percorrer con facilidade a pé).
- **O valor panorámico** ten que ver co potencial do territorio para albergar espazos con vistas privilexiadas. Trátase, loxicamente, do concepto máis importante cando se está a falar dun miradoiro. Para valoralo realízase un estudo de diversas capas do territorio que gardan unha relación estreita coas **propiedades visuais que fan que un determinado lugar teña interese como punto de observación**. A metodoloxía proposta cruza os 472 puntos recollidos no Catálogo das Paisaxes de Galicia cunha serie de capas de información xeográfica para analizar as relacións significativas que poidan detectarse entre **a situación dos miradoiros e as características físicas do territorio**. Estas capas están

Figura 35. Solpor en Monte Montouto-Ermita de Santiago, A Fonsagrada GAP I

fundamentalmente relacionadas coa morfoloxía e con aqueles aspectos da paisaxe que aportan valor estético: zonas dende as que se observa o mar, puntos dende os que se avistan espazos catalogados de interese paisaxístico ou ambiental, ámbitos que propician a vista da posta de sol, etc. A unidade de estudo é a cunca visual.

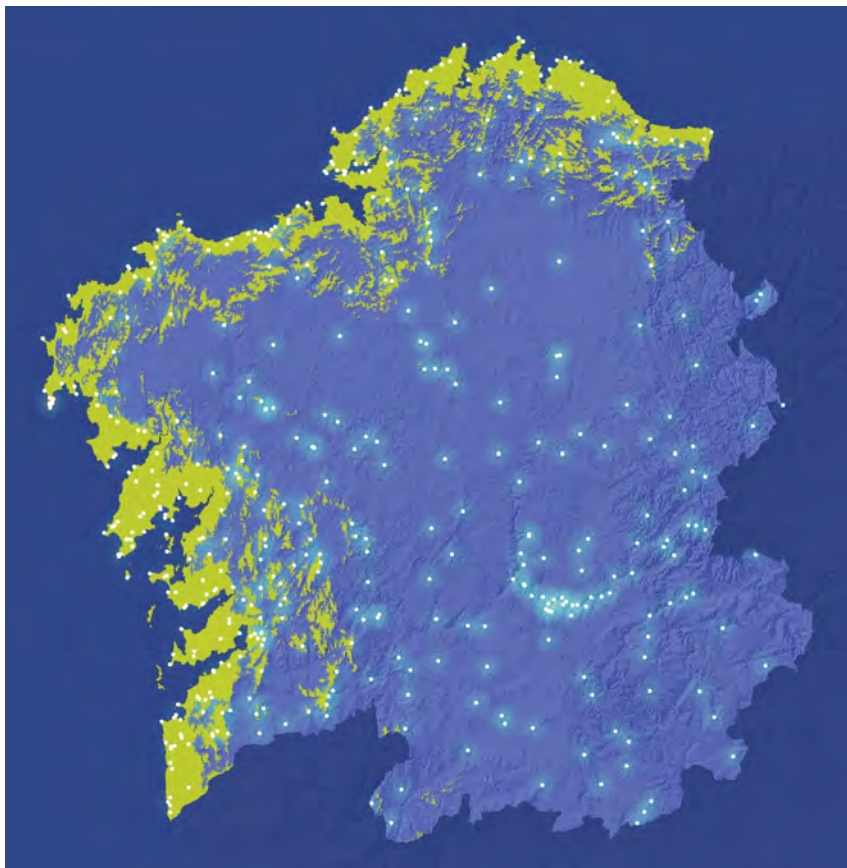
A partir destas consideracións elabórase unha táboa de categorías implicadas na metodoloxía para a identificación de novos miradoiros (táboa 7). Da conxugación dos dous valores, tanto o estratéxico como o panorámico, resulta un **mapa de calor de Galicia coas zonas de maior potencial para a identificación de novos puntos de observación** que poidan transformarse en futuros miradoiros.

A continuación amósanse algúns dos mapas considerados no proceso de análise:

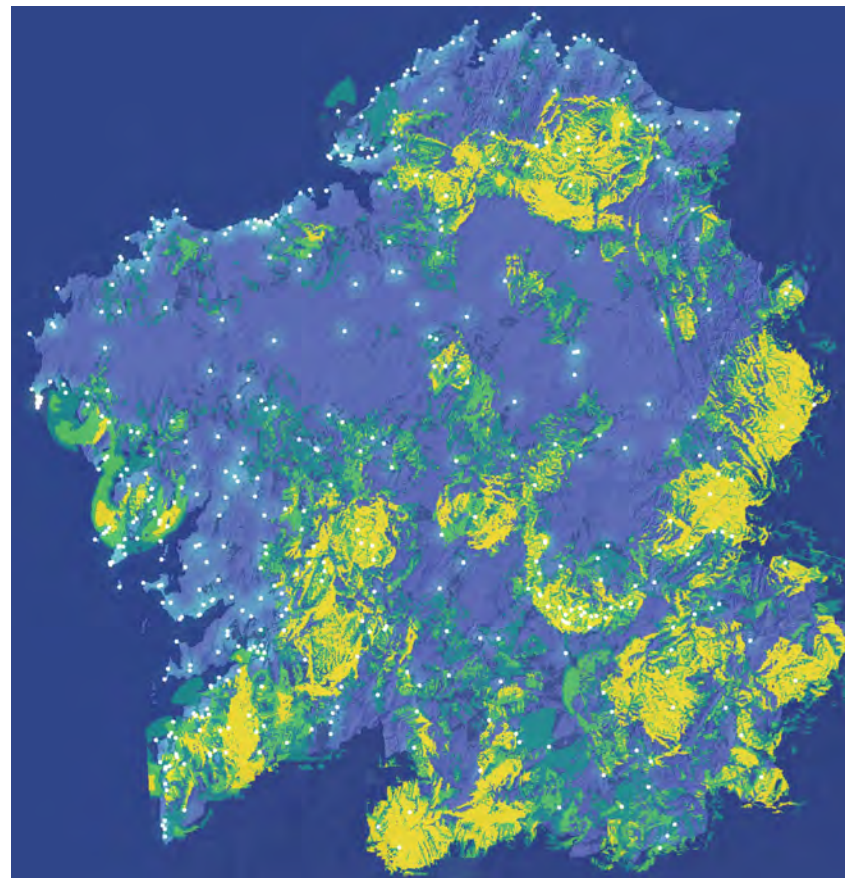

Mapa 9. Mapa de orientacións do territorio. En branco, miradoiros catalogados (Catálogo das Paisaxes de Galicia). O mapa amosa que un 43% dos miradoiros catalogados teñen unha compoñente oeste, noroeste ou suroeste, sendo a porcentaxe máis relevante en canto a orientacións. Isto implica que a compoñente oeste é un factor interesante para a identificación de novos miradoiros

Orientación	Ángulo considerado	Nº miradoiros catalogados	Porcentaxe	Cor no mapa
Norte	0 - 60º e 300 - 360º	150	32%	Azul
Este	22,5 - 162º	168	35%	Laranxa
Sur	111 - 249º	168	35%	Amarelo
Oeste	198 - 337,5º	200	43%	Verde

Mapa 10. Mapa que representa en cor verde a superficie do territorio dende a que se pode ver o mar. Loxicamente trátase dunha superficie teórica en base ao modelo dixital de elevación MDT25 dispoñible, e non recolle obstáculos visuais ou construcións que existan sobre o terreo. En branco aparecen os miradoiros catalogados (Catálogo das Paisaxes de Galicia). O mapa amosa que dende un 65% dos miradoiros catalogados pódese observar o mar, o que significa que é un factor moi relevante para a identificación de novos miradoiros

Mapa 11. Mapa que representa a cunca visual do territorio dende o que se pode percibir unha ou varias Áreas de Especial Importancia Paisaxística (AEIP); unha cor amarela máis intensa no mapa significa maior visibilidade de AEIP. O potencial de observar espazos catalogados pola súa paisaxe singular é un factor clave na identificación de novos miradoiros

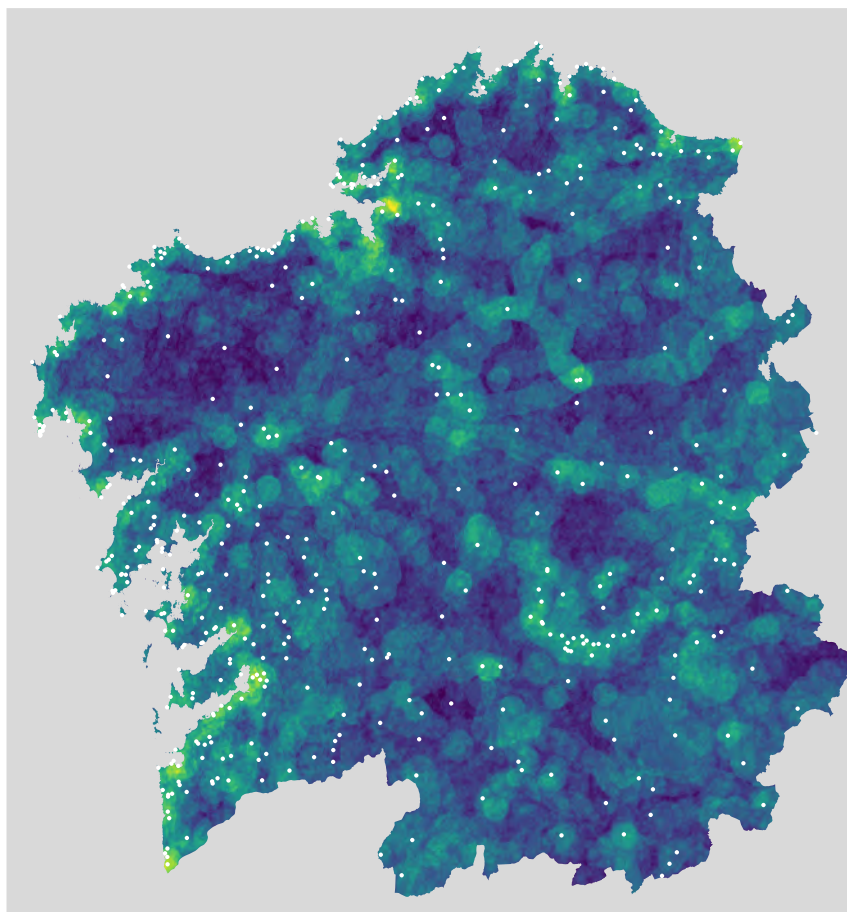
Táboa 7. Categorías implicadas na metodoloxía para a identificación de novos miradoiros, empregadas para o cálculo do valor estratéxico e do valor panorámico

Categorías	Elementos	Valor estratéxico (por proximidade)	Importancia	Valor panorámico (por visibilidade)	Importancia	Impacto
MORFOLOXÍA DO TERRITORIO	PICOS, SERRAS E MONTES, PORTOS DE MONTAÑA	BUFFER 3 km	MEDIA	CUNCA 15 km	ALTA	POSITIVO
	HIDROGRAFÍA	BUFFER 3 km	ALTA	CUNCA 5 km	ALTA	POSITIVO
	MAR	LÍMITE	ALTA	LÍMITE	MOI ALTA	POSITIVO
	TIPOS DE XEOMORFOLOXÍA	LÍMITE	RANGOS			POSITIVO
	ORIENTACIÓN A POÑENTE	LÍMITE	ALTA			POSITIVO
USOS DO SOLO	CULTIVOS, PRADOS			CUNCA 5 km	ALTA	POSITIVO
	VIÑEDOS			CUNCA 5 km	MOI ALTA	POSITIVO
	BOSQUES DE FRONDOSAS CADUCIFOLIAS AUTÓCTONAS	BUFFER 3 km	ALTA	CUNCA 5 km	MOI ALTA	POSITIVO
	PLANTACIÓNS FORESTAIS EUCALIPTOS E CONÍFERAS			CUNCA 5 km	ALTA	NEGATIVO
	EÓLICOS			CUNCA 15 km	MEDIA	NEGATIVO
	LIÑAS LÉCTRICAS ALTA TENSIÓN			CUNCA 5 km	ALTA	NEGATIVO
	LIÑAS ELÉCTRICAS MEDIA TENSIÓN			BUFFER 1 km	SIGNIFICATIVA	NEGATIVO
	ZONAS INDUSTRIAS NON ORDENADAS			CUNCA 3 km	ALTA	NEGATIVO
	MINAS E CANTEIRAS			CUNCA 5 km	ALTA	NEGATIVO
VALOR AMBIENTAL	REDE NATURA 2000	BUFFER 3 km	MOI ALTA	CUNCA 15 km	MOI ALTA	POSITIVO
	RESERVA DA BIOSFERA	LÍMITE	SIGNIFICATIVA	CUNCA 5 km	SIGNIFICATIVA	POSITIVO
	OUTRAS PROTECIÓNS AMBIENTAIS	BUFFER 3 km	ALTA	CUNCA 5 km	ALTA	POSITIVO
	ÁREAS PRIORITARIAS DE AVIFAUNA AMEAZADA	LÍMITE	SIGNIFICATIVA			POSITIVO
	LUGARES DE INTERESE XEOLÓXICO	BUFFER 3 km	MOI ALTA	CUNCA 15 km	MOI ALTA	POSITIVO
	ÁRBORES E FORMACIÓNS SENLLEIRAS	BUFFER 3 km	MEDIA			POSITIVO

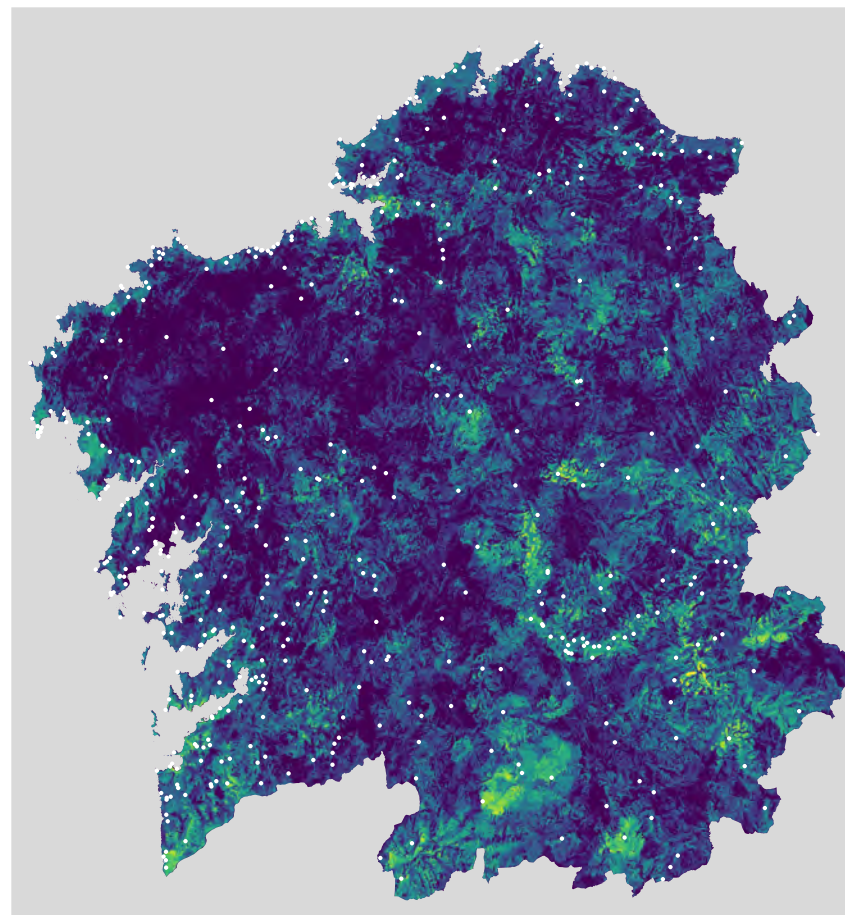
Categorías	Elementos	Valor estratéxico (por proximidade)	Importancia	Valor panorámico (por visibilidade)	Importancia	Impacto
VALOR PATRIMONIAL/CULTURAL	BIC (área protección)	BUFFER 3 km	MOI ALTA	CUNCA 5 km	MOI ALTA	POSITIVO
	CAMIÑOS DE SANTIAGO	BUFFER 3 km	MOI ALTA	CUNCA 3 km	MEDIA	POSITIVO
	CASTELOS, TORRES E FORTALEZAS	BUFFER 3 km	ALTA	CUNCA 10 km	ALTA	POSITIVO
	PATRIMONIO ARQUEOLÓXICO CATALOGADO	BUFFER 1 km	ALTA			POSITIVO
	PATRIMONIO INDUSTRIAL CATALOGADO			CUNCA 3 km	SIGNIFICATIVA	POSITIVO
	OUTROS ELEMENTOS DO PC CATALOGADOS	BUFFER 1 km	MEDIA			POSITIVO
	XARDÍNS BOTÁNICOS	BUFFER 3 km	SIGNIFICATIVA			POSITIVO
	FESTAS GALICIA	BUFFER 3 km	SIGNIFICATIVA			POSITIVO
	LENDAS E CONTOS DE TRADICIÓN ORAL	BUFFER 3 km	MEDIA			POSITIVO
VALOR PAISAXÍSTICO	AEIP	BUFFER 3 km	MOI ALTA	CUNCA 5 km	MOI ALTA	POSITIVO
	EIP (POL)	BUFFER 3 km	MOI ALTA	CUNCA 5 km	MOI ALTA	POSITIVO
	MIRADOIROS	BUFFER 3 km	MEDIA			POSITIVO
	SENDA DOS FAROS	BUFFER 3 km	ALTA			POSITIVO
	ITINERARIOS PAISAXÍSTICOS	BUFFER 3 km	ALTA			POSITIVO
	RUTA DA CAMELIA GALICIA	BUFFER 3 km	MEDIA			POSITIVO
	RUTAS BTT E SENDEIRISTAS	BUFFER 3 km	MEDIA			POSITIVO
	LUGARES ESPECIAL IMPORTANCIA PAISAXÍSTICA (PARTICIPACIÓN)	BUFFER 1 km	SIGNIFICATIVA	CUNCA 3 km	SIGNIFICATIVA	POSITIVO
	ÁREAS DEGRADADAS (PARTICIPACIÓN)	BUFFER 1 km	SIGNIFICATIVA	CUNCA 3 km	SIGNIFICATIVA	NEGATIVO
	SERVIZO ECOSISTÉMICO DE RECREO	LÍMITE	ALTO			POSITIVO

Os valores de importancia asignados son os seguintes: SIGNIFICATIVA: 0,25 / MEDIA: 0,5 / ALTA: 0,75 / MOI ALTA: 1

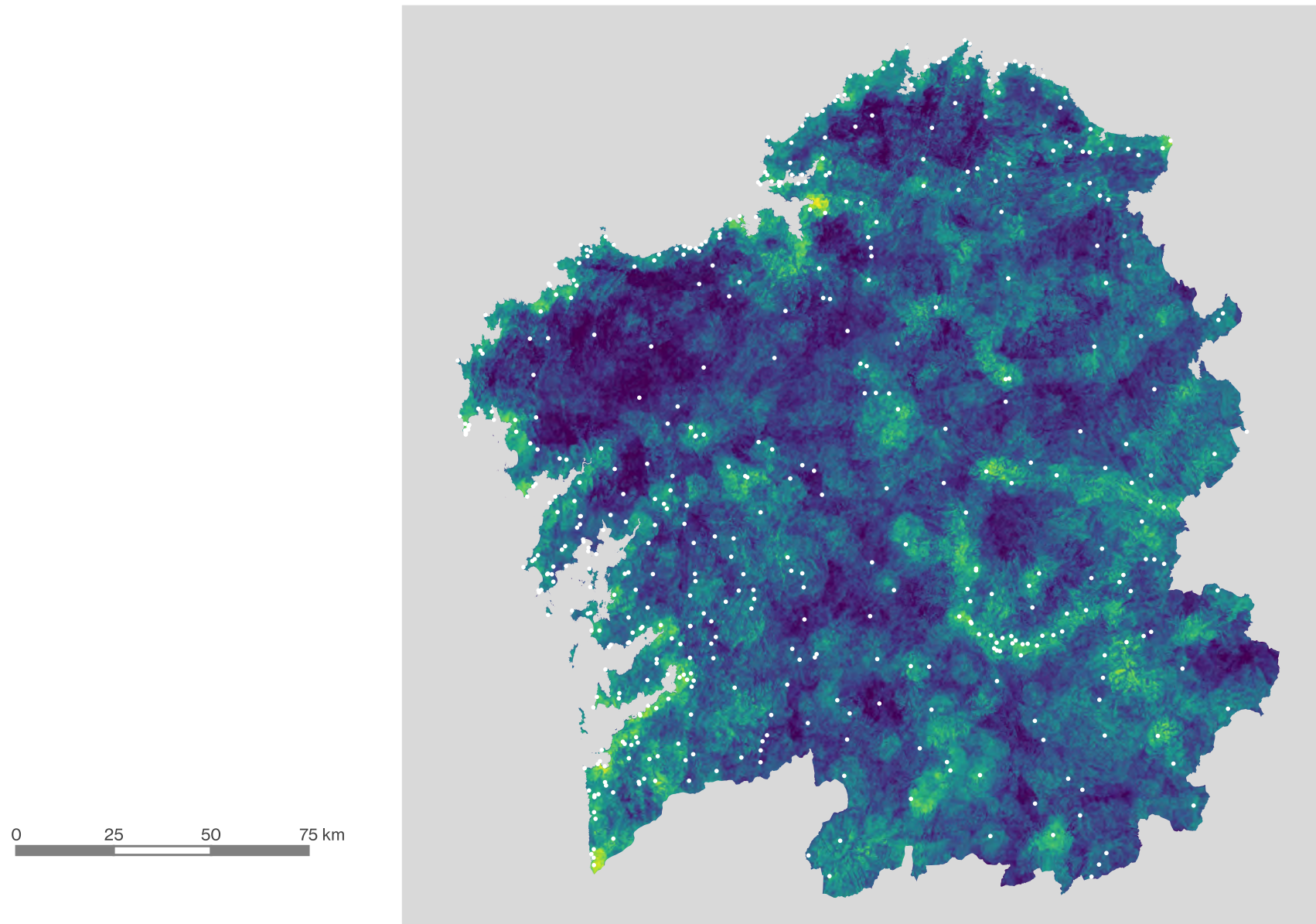
O procesado destes datos dá como resultado **dous mapas de calor**: un para o **valor estratéxico** e outro para o **valor panorámico**. Mediante a suma de ambos, obtense un mapa de calor do valor paisaxístico, no que se poden identificar as zonas con potencial para albergar novos miradoiros.

Mapa 12. Mapa de calor que expresa o **valor estratéxico**. Os valores máis altos exprésanse en verde intenso

Mapa 13. Mapa de calor que expresa o **valor panorámico**. Os valores máis altos exprésanse en verde intenso

Mapa 14. Mapa de calor resultante de **valor paisaxístico** para a identificación de miradoiros. Os valores máis altos exprésanse en verde intenso

A escala de traballo empregada, a nivel autonómico, baséase en modelos territoriais que, se ben contan con bastante precisión, non permiten incluír os elementos construídos, infraestruturas ou vexetación, que impiden as vistas nunha escala de detalle. Os resultados obtidos deben ser interpretados, polo tanto, como a **potencialidade que ten un ámbito para acoller puntos de observación**. Esta información e metodoloxía pode ser de interese como punto de partida para estudos máis concretos a escala local, que dispoñan dunha cartografía máis precisa que permita ter en conta os obstáculos visuais existentes.

Como parte do proceso de identificación de novos miradoiros, propónse **unha ficha de análise para aqueles casos nos que exista un punto de observación que se pretenda converter en miradoiro mediante unha intervención**. Recoméndase cubrir esta ficha para recoller as principais características tanto do punto en si como da contorna, e axudar a destacar as principais cuestións que deberán ser tidas en conta no proceso de deseño. O modelo de ficha para puntos de observación axúntase no Anxeo 3.

Figura 36. Cantís de Papel, Cabo Morás GAP XII

Imaxe 8. Miradoiro Monte da Muralla, Rianxo-Lousame GAP VIII

4

CARACTERIZACIÓN DAS TIPOLOXÍAS DE MIRADOIROS E ANÁLISE DA SÚA RELACIÓN COA PAISAXE

4.1 CARACTERIZACIÓN DAS TEMÁTICAS DE MIRADOIROS

As temáticas dos miradoiros responden á paisaxe observada dende os mesmos. Un miradoiro pode estar relacionado con distintas temáticas. Por este motivo, elaboráronse unha serie de imaxes icónicas que permiten identificar as presentes en cada un dos miradoiros analizados. A continuación, caracterízanse as temáticas establecidas na clasificación de miradoiros:

Imaxe 9. Miradoiro no Monte dos Chaos, A Arnoia GAP V

4.1.1 Miradoiros de paisaxes das augas doces

Trátase de miradoiros vinculados a ríos, lagoas, zonas húmidas ou encoros, onde a presenza da auga (ben estática ou dinámica) xoga un papel fundamental na paisaxe observada. Están estreitamente relacionados con observatorios de fauna, naturalmente presente neste tipo de contornas, o que supón un valor engadido.

Figura 37. Miradoiro do Val do Navia, Negueira de Muñiz GAP I

4.1.2 Miradoiros de paisaxes costeiras

A costa e o mar definen unha das paisaxes máis representativas de Galicia, dada a vasta lonxitude do bordo costeiro que configura o territorio. Son paisaxes moi singulares que presentan unha gran diversidade en función do relevo de cada lugar. Están estreitamente vinculadas ao solpor, principalmente, ofrecendo unhas vistas e escenas de gran beleza.

Figura 38. Miradoiro de Monte Ventoso, Ferrol GAP XI

4.1.3 Miradoiros de paisaxes agrícolas

As paisaxes agrícolas representan unha das temáticas máis senlleiras do territorio galego, especialmente ligadas á súa identidade. O característico mosaico de cultivos e prados vinculado ao minifundismo, cos seus valados e sebes tradicionais, conforman unha paisaxe verdadeiramente singular a potenciar a través dos miradoiros. Tamén son de destacar nesta temática as paisaxes de viñedos.

Figura 39. Monte Monseivane, Vilalba GAP III

4.1.4 Miradoiros de paisaxes de montaña

O intricado relevo de Galicia presenta numerosas elevacións, entre as cales destacan os macizos máis altos ao sueste do territorio, ofrecendo unhas paisaxes montañosas de gran calidade cun patrimonio natural e cultural asociado de grande interese.

Figura 40. Cabeza de Manzaneda, Manzaneda GAP II

4.1.5 Miradoiros do ceo nocturno

A observación do ceo é unha actividade cargada de simbolismo dende tempos antigos, polo que os espazos con vocación para a observación dos astros adoitan conter un patrimonio arqueolóxico de grande interese. Son espazos que precisan dunhas condicións moi concretas, entre as cales a máis salientable é a ausencia de contaminación luminosa.

Figura 41. Miradoiro Estelar As Tablillas, A Veiga GAP II

4.1.6 Miradoiros de elementos patrimoniais

Os espazos con vocación tradicional de miradoiro adoitan estar vinculados a un patrimonio cultural existente, ben elementos naturais de carácter monumental como penedos singulares, ou elementos do patrimonio arqueolóxico e arquitectónico, como ermidas ou mosteiros. As intervencións en miradoiros deben prestar especial atención ao valor contemplativo deste patrimonio e á súa posta en valor, incluíndo tanto os elementos materiais como os inmateriais.

Figura 42. Miradoiro do Castelo Grande, A Mezquita GAP II

4.1.7 Miradoiros de paisaxes urbanas

Trátase de miradoiros dende os que se observan panorámicas urbanas de interese, onde o que predomina é unha paisaxe cultural profundamente antropizada pola acción do ser humano, que recolle xeralmente o *skyline* (liña de ceo) das edificacións recortadas no horizonte.

Figura 43. Miradoiro do Monte Pedroso, Santiago de Compostela, destacando tres elementos aliñados cara ao leste: cidade histórica, Cidade da Cultura e Pico Sacro GAP VII

4.1.8 Miradoiros de paisaxes industriais

Trátase de miradoiros situados en contornas nas que conviven con elementos industriais en activo, tales como presas hidroeléctricas, parques eólicos, infraestruturas portuarias, etc. Aquelas paisaxes industriais abandonadas ou en desuso que teñan a consideración de patrimonio industrial encádranse dentro da temática de *Miradoiros de elementos patrimoniais*.

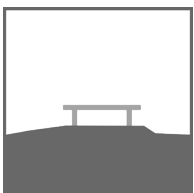

Figura 44. Miradoiro da Presa de Santo Estevo, Nogueira de Ramuín GAP V

4.2 CARACTERIZACIÓN DAS TIPOLOXÍAS DE MIRADOIROS

As tipoloxías de miradoiro teñen que ver coa morfoloxía da intervención, caracterizándose os seguintes tipos de miradoiro en función do xeito de asentarse no territorio para acondicionar un punto de observación:

4.2.1 Miradoiros tipo sentadoiro

É un dos xeitos máis sinxelos de acondicionar un punto de observación. Baséase, polo xeral, na colocación dun elemento ou superficie no que sentar a contemplar a panorámica. Este tipo de miradoiro acadou gran popularidade nos últimos anos, da man do fenómeno “o banco máis bonito do mundo”.

Figura 45. Senda dos Sentidos, Miño GAP X

4.2.2 Miradoiros tipo xanela

Baséase na colocación dun elemento que enfoca as vistas, que captura un punto focal da paisaxe. “Se fronte á paisaxe abrimos unha fiestra, estaremos a enmarcar con sombra esa paisaxe. E parecerá que, enmarcada, a paisaxe vólvese máis importante, obxectívase. E parece que se afasta de nós, que toma máis importancia. (...) E tomando conciencia deste mecanismo arquitectónico, coidaremos moitísimo de como poñer as xanelas, mirando de dentro a fóra” (Campo Baeza, 2015).

Figura 46. Miradoiro de San Nomedio, As Neves GAP VI

4.2.3 Miradoiros tipo refuxio

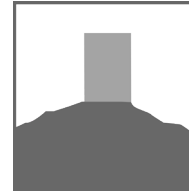

Os miradoiros tipo refuxio consisten na disposición dunha pequena construción, xeralmente de carácter lixeiro, que proporciona un espazo de estancia abrigado e comfortable para desfrutar das vistas da contorna. Esta tipoloxía é moi común en puntos de observación de fauna, xa que permite unha boa camuflaxe.

Figura 47. Miradoiro de Barangón, Ribeira de Piquín GAP I

4.2.4 Miradoiros tipo torre

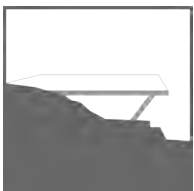

Este tipo de miradoiros permiten as vistas en altura dunha determinada paisaxe. Destacan neste grupo as intervencións en preexistencias, sendo moi comúns en **arquitecturas patrimoniais** (torres, castelos, fortalezas, faros, etc.) situadas en puntos con gran potencial panorámico. Tamén é posible a utilización desta tipoloxía para permitir o gozo das vistas da contorna en zonas de suave orografía, a través de **estruturas lixeiras** que elevan o punto de vista do observador.

Figura 48. Torre da Forxa, Porqueira GAP IV

4.2.5 Miradoiros tipo balcón

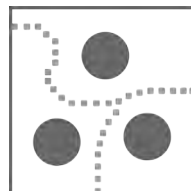

Trátase de miradoiros que propician o achegamento do observador á paisaxe mediante o feito de asomarse ao baleiro a través dunha plataforma que se prolonga máis alá do terreo natural. Este xesto arquitectónico permite contemplar o horizonte, promovendo unha maior sensación de inmersión e entrando en xogo factores como a procura de sensacións relacionadas coa vertixe.

Figura 49. Miradoiro da Cividade, Sober GAP V

4.2.6 Miradoiros tipo área.

En ocasións os puntos de observación atópanse en lugares que, polas súas características, precisan dun acondicionamento máis amplo, xerando distintas zonas de estancia para dar resposta a posibles usos dentro da contorna, tales como interpretación de elementos patrimoniais próximos, espazos de sentadoiro, áreas para o pícnic, etc.

Figura 50. Explanada do Horizonte, O Rosal GAP VI

4.3 CARACTERIZACIÓN DOS ELEMENTOS SINGULARES

Nas contornas dos miradoiros poden aparecer distintos elementos que caracterizan o lugar e o significan, dotándoo de identidade. A presenza destas singularidades da orixe a cinco categorías que se detallan a continuación.

4.3.1 Formacións rochosas senlleiras

Neste apartado englobáanse penedos de grandes dimensións ou formas singulares, pedras sagradas, pedras de abalar e outros elementos pétreos de carácter arqueolóxico como petróglifos, mámoas, medorras, dolmens, etc.

As pedras senlleiras teñen especial importancia **nos espazos de miradoiro**, sendo frecuente a aparición destas formacións xeralmente en puntos de observación de longa tradición, situados nas terras altas onde existe un dominio visual da contorna. A presenza destes elementos ten unha gran carga simbólica e está estreitamente relacionada coa aparición de patrimonio inmaterial, levando polo xeral unha rica historia e toponimia asociada. Indagar sobre estas cuestións será especialmente relevante para intervir nestas contornas de xeito respectuoso e, en ocasións, incluso transmitir a través da actuación parte destes valores intanxibles. Será moi importante **inventariar e recoller graficamente a presenza de formacións rochosas senlleiras e a súa posición no territorio**, tanto aquelas que sexan accesibles visualmente dende o punto de observación como as que se atopen na propia contorna do miradoiro, para poder telas en conta no deseño da intervención.

Figura 51. Miradoiro da Siradella, O Grove GAP VIII

4.3.2 Patrimonio arquitectónico e escultórico

Asociados a algúns miradoiros aparecen elementos do patrimonio arquitectónico ou escultórico tales como pequenas ermidas e capelas, cruceiros, petos de ánimas, hórreos, etc. Será importante **inventariar e recoller graficamente a presenza destes elementos e a súa posición no territorio**, tanto aqueles que sexan accesibles visualmente dende o punto de observación como os que se atopen na propia contorna do miradoiro, para poder telos en conta no deseño da intervención.

Figura 52. Monte Castelo, Burela GAP XII

4.3.3 Patrimonio industrial e militar

Recóllense aquí antigas instalacións industriais ou militares abandonadas, tales como baterías defensivas, cargadoiros nos portos, etc. así como os faros, de gran relevancia como fitos ao longo da extensa costa galega.

Trátase dun patrimonio que está moi presente nas contornas dos miradoiros, xa que os espazos con características privilexiadas para a observación da contorna foron en moitas ocasións obxecto de intervencións de carácter militar que deixaron preexistencias de interese nestes lugares. A **rehabilitación destes elementos**, ou ben a **consolidación das ruínas para a súa integración paisaxística** poden ser boas opcións para intervir en contornas de miradoiros con esta singularidade, permitindo a interpretación destes lugares e a divulgación da súa historia.

Figura 53. Parque de San Pedro, A Coruña GAP IX

4.3.4 Patrimonio inmaterial

Esta categoría fai referencia tanto a acontecementos históricos relevantes como a lendas e contos de tradición oral, incluíndo como feito relevante a micro toponimia.

A aparición de patrimonio inmaterial vinculado aos miradoiros é un aspecto ao que prestar especial atención antes de levar a cabo calquera intervención. A existencia tanto de aspectos históricos relevantes como outros de carácter simbólico, relacionados con lendas, mitos ou contos de tradición oral, é un condicionante esencial que perfila o *Genius Loci* e a identidade do lugar, polo que deberá coñecerse e valorarse en calquera actuación que se realice, favorecendo a transmisión deste patrimonio inmaterial.

Neste senso, as intervencións artísticas constitúen unha opción de interese a valorar, sendo actuacións moi útiles para sinalizar puntos de observación e transformatos en miradoiros establecendo, ao tempo, un reclamo para a toma de fotografías. A aparición de esculturas vinculadas á transmisión dalgún aspecto do patrimonio inmaterial do lugar é unha das dinámicas máis recorrentes, salientando de forma singular en toda a xeografía galega as estatuas de peregrinos vinculadas ao Camiño de Santiago ou de artistas vencellados á historia dun lugar. Os espazos resultantes son miradoiros de carácter conmemorativo que participan activamente da transmisión do patrimonio inmaterial.

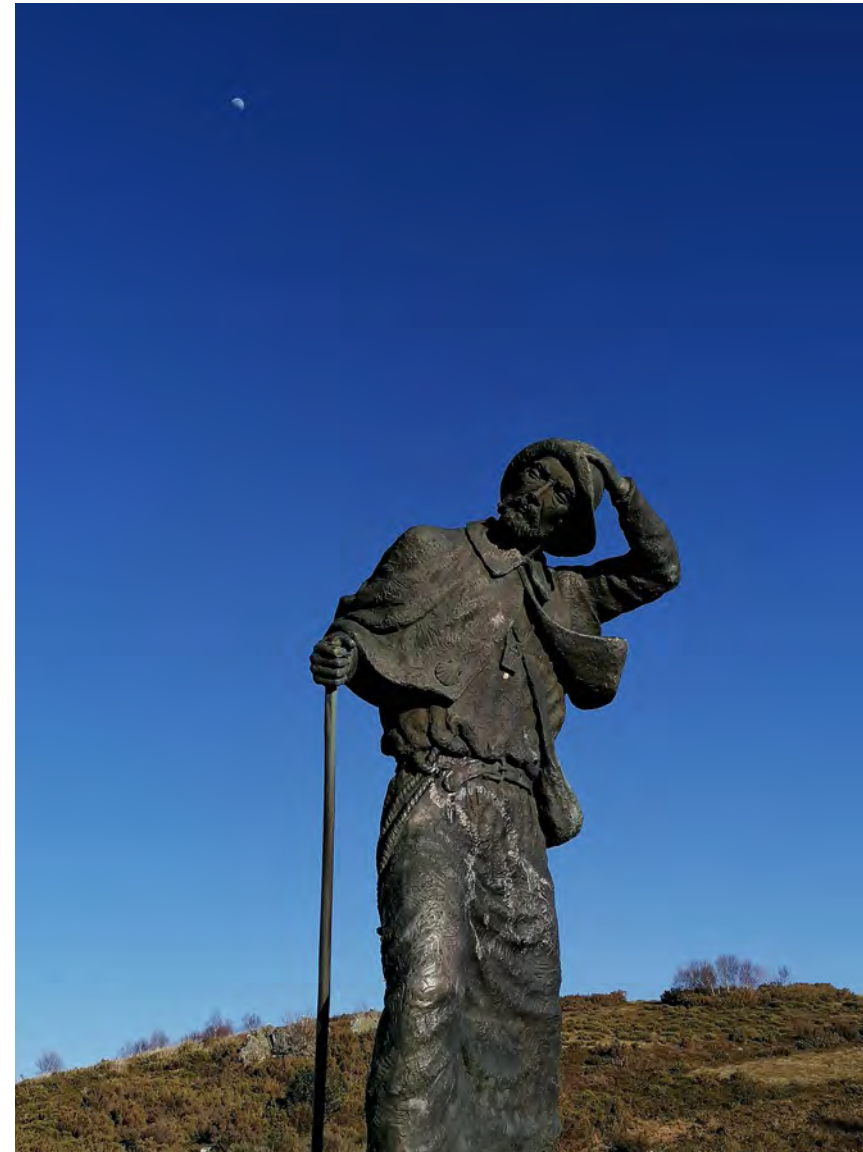

Figura 54. Escultura dun peregrino no Alto de San Roque, Pedrafita do Cebreiro GAP I

4.3.5 Especiais condicións para a observación astronómica

Os lugares altos con ampla tradición de miradoiro están en ocasións asociados á observación do ceo e dos astros. Trátase de espazos cunhas condicións específicas de non contaminación luminosa que permiten a observación do ceo nocturno, dende un punto de vista tanto científico como lúdico.

A aparición de petróglifos e outros elementos de carácter arqueolóxico, así como a propia toponimia do lugar, poden dar pistas sobre esta condición. Recoméndase **estudar estas preexistencias** e a súa **relación coa observación astronómica**, así como a **incidencia da luz rasante do amencer e posta do sol** sobre estes elementos, especialmente nos solsticios ou equinoccios. A conservación destes aspectos resulta moi relevante para o mantemento do carácter destes lugares, o que as veces implica realizar intervencións que consistan na eliminación de posibles obstáculos como árbores e arbustos de alto porte, que sombrean ou impiden a visibilidade dos elementos patrimoniais. Tamén pode ser de interese deseñar elementos de mobiliario específico para a observación da bóveda celeste en miradoiros con esta condición, polo que será un aspecto a ter en conta de cara a calquera intervención.

Figura 55. Miradoiro San Nomedio, As Neves GAP VI

Figura 56. Miradoiro Estelar As Tabillas, A Veiga GAP II

Figura 57. Miradoiro Estelar As Tablillas, A Veiga GAP II

4.4 ANÁLISE DA RELACIÓN DOS MIRADOIROS COA PAISAXE

Para abordar a análise da relación dos miradoiros coa paisaxe elaborouse unha ficha tipo que permite unha análise comparada dos distintos casos de estudio, a través de datos recollidos en campo. **O obxectivo é extraer unha serie de pautas comúns que posúen os miradoiros das diferentes temáticas e tipoloxías e que inciden no seu correcto funcionamento e integración paisaxística.**

Así, para cada miradoiro estúdase o seu valor estratéxico, os valores paisaxísticos e os elementos físicos/materiais. O valor estratéxico sintetízase nun mapa cos principais elementos nun radio de 3 km, mentres que os valores paisaxísticos acompañanse dunha vista panorámica coa amplitude visual e orientación. Os elementos físicos amósanse nunha cuadrícula de fotografías.

O apartado de seguimento do uso realízase contrastando os datos dispoñibles en diferentes plataformas e redes sociais para avaliar a repercusión ou uso dos espazos. Detállanse as fontes empregadas para os dous apartados:

- Presenza en redes sociais: Emprégase o mapa do servizo ecosistémico de turismo e recreo realizado a través do programa InVEST e publicado no Anexo 1 da Guía de Boas Prácticas en Intervencións en Espazos Públicos (Xunta, 2020) e a maiores contrástase coa presenza na rede social Instagram do miradoiro (por localización e por cancelo asociado).
- Saúde e deporte: Emprégase a información consultada no mapa interactivo da plataforma Strava¹⁶ para a contorna de cada miradoiro, consultando a intensidade dos percorridos a pé e en bicicleta.

A ficha tipo para a elaboración do traballo de campo pódese consultar no Anexo 2.

A análise comparada a través de fichas está pensada para identificar os aspectos máis relevantes dos miradoiros en base á súa integración na paisaxe. De entre os 144 miradoiros analizados, repartidos entre máis de 95 concellos de toda a xeografía galega, selecciónanse 10 exemplos de referencia dos que se elaboraron as fichas de análise detallada que se recollen a continuación, no bloque 5 da presente guía. No Anexo 1 pódense consultar as fichas relativas aos 144 miradoiros analizados.

CARACTERIZACIÓN DE MIRADOIROS

TEMÁTICAS

Cal é a paisaxe observada?

- Miradoiros de paisaxes das augas doces
- Miradoiros de paisaxes costeiras
- Miradoiros de paisaxes agrícolas
- Miradoiros de paisaxes de montaña
- Miradoiros do ceo nocturno
- Miradoiros de elementos patrimoniais
- Miradoiros de paisaxes urbanas
- Miradoiros de paisaxes industriais

TIPOLOXÍAS

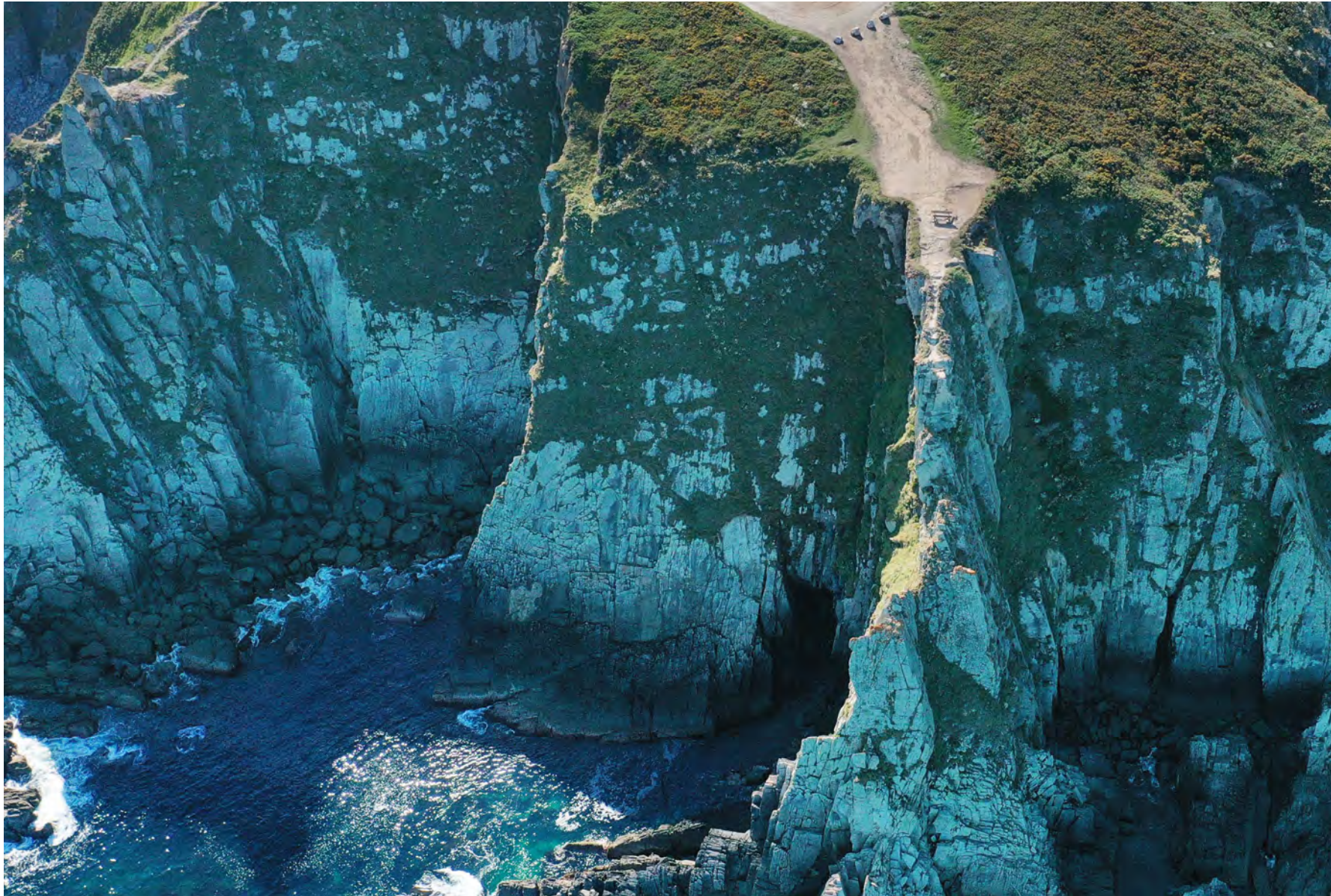
Como é a morfoloxía do espazo?

- Miradoiros tipo sentadoiro
- Miradoiros tipo xanela
- Miradoiros tipo refuxio
- Miradoiros tipo torre
- Miradoiros tipo torre
- Miradoiros tipo área

ELEMENTOS SINGULARES

Que debemos respectar do lugar?

- Formacións rochosas senlleiras
- Patrimonio arquitectónico e escultórico
- Patrimonio industrial e militar
- Patrimonio inmaterial
- Condicións para a observación astronómica

Imaxe 10. Banco de Loiba, Ortigueira GAP XI

5

ANÁLISE DE TIPOLOXÍAS DE MIRADOIROS. CASOS DE ESTUDO

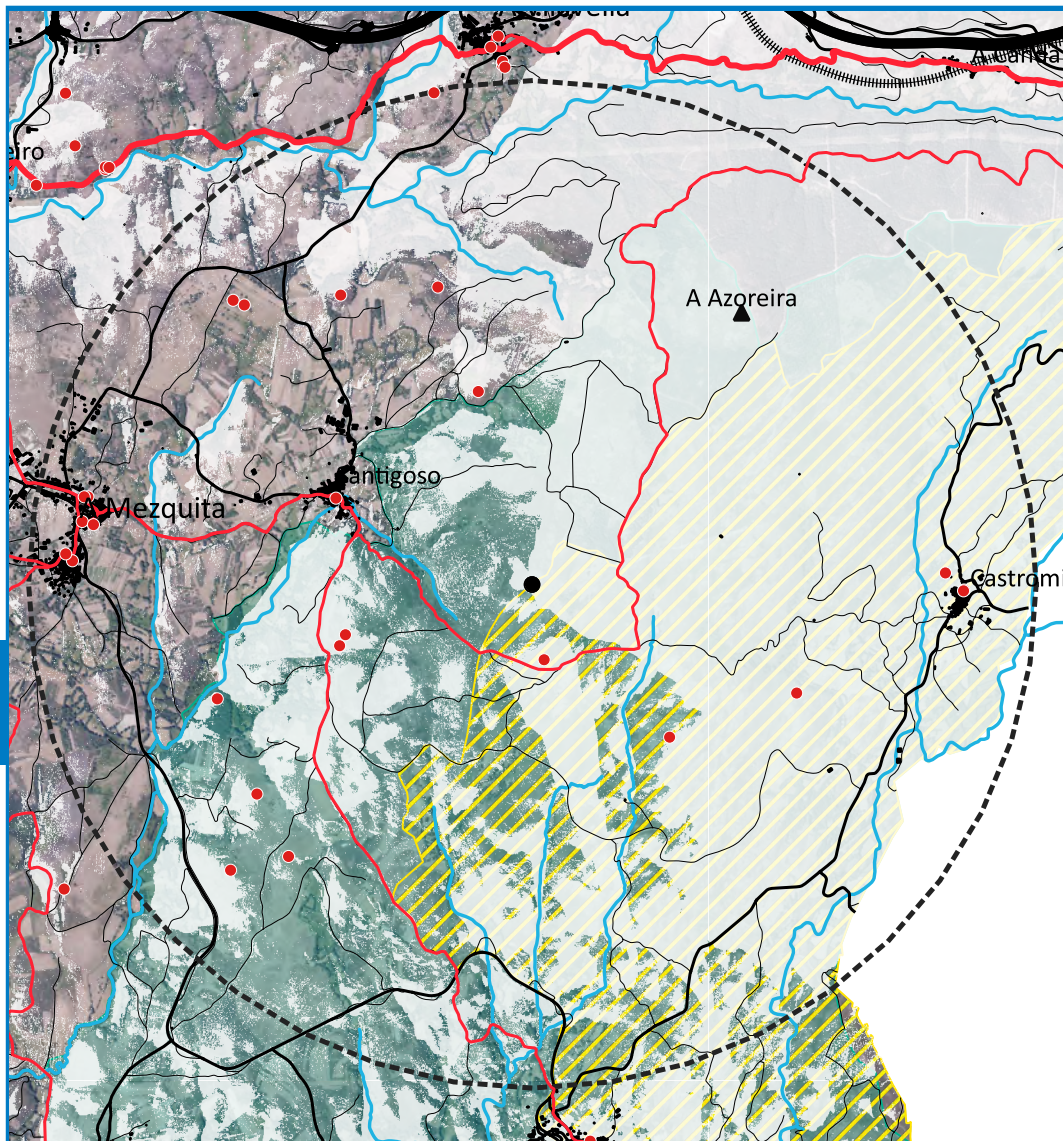
Neste apartado recóllense as fichas de estudo realizadas en base á metodoloxía detallada en apartados anteriores, así como as conclusións derivadas deste proceso de análise, establecendo desta maneira unha diagnose da situación dos miradoiros en Galicia, que permite elaborar os criterios e propostas para a integración paisaxística dos bloques 6 e 7.

5.1 FICHAS DE ESTUDO

Nas páxinas seguintes reproducense 10 fichas de análise realizadas coa intención de profundar nas diferentes tipoloxías, solucións e materiais presentes nos miradoiros galegos. A maiores, no anexo X pódense consultar as fichas resumo de máis de X casos de estudo que cobren as 12 GAP.

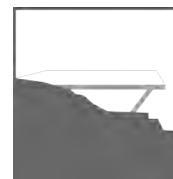
Imaxe 11. Miradoiro do Cabo Silleiro, Baiona GAP VIII

Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ▭ Ámbito de 3km
- ▭ Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- ▭ Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- ▭ Ríos - Lagoas - Encoros
- ▭ Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- ▬ Ferrocarril

II.12 Miradoiro do Castelo Grande

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	II. Serras Surorientais
COMARCA PAISAXÍSTICA	2.3 A Gudiña - Riós
CONCELLO	A Mezquita
COORDENADAS	664564, 4652574

TIPOLOXÍA**TEMÁTICA****ELEMENTOS SINGULARES**

PEDRAS | ARQUI | IND-MILT | INMAT | ASTRO

DESCRICIÓN XERAL

Forma parte dun conxunto castrexo, dos máis grandes de Galicia, Castelo Pequeno de Santigoso. Ofrece unha ampla panorámica do mosaico agrícola con sebes arbóreas do val de A Mezquita e grandes extensións de queirogas da Pena Maseira, e dende onde se pode contemplar ata Portugal e Zamora. A estrutura principal é unha escaleira de madeira.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Santigoso	1,6 km	-Camiño de Santiago - Vía da Prata
A Mezquita	4,5 km	-Ruta BTT Os Castros e Ruta dos Tres Reinos
A Vilavella	5,1 km	
Castromil	6,7 km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
-ZEC Pena Maseira	AEIP Penedo dos Tres Reinos	24 Elementos patrimoniais catalogados
-Fóra do ámbito de 3 km: 4 árbores senlleiras (<i>Castanea sativa</i> senlleiras)		

2/4

S

O

N

E

Miradoiro do Castelo Grande

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

Este afloramento granítico de gran tamaño é o punto máis alto da contorna, dende o seu punto máis alto, hai unha panorámica privilexiada de 360º, dende o que se pode contemplar ata Portugal e as terras zamoranas. Grazas a unha escaleira de madeira o usuario vai subindo, facendo paradas intermedias, isto permite una gran capacidade de ofrecer múltiples visuais sobre o val de A Mezquita. No noroeste, apréciase o impacto na paisaxe da construción das novas vías do AVE (Ourense-Madrid).

PATRIMONIO MATERIAL

O patrimonio natural do territorio é extenso destacan os altos de O Serro, A Azoeira e o Penedo dos Tres Reinos, no ZEC Pena Maseira, con catro árbores senlleiras. Destaca o patrimonio castrexo co Castro Castelo Pequeno e o arquitectónico, coa Igrexa de San Martiño da Mezquita e o Pazo da Mezquita.

PATRIMONIO INMATERIAL

O pasado castrexo da contorna ratifica que o singular penedo tería probablemente un rol importante asociado ao culto ás pedras, propio destas culturas. Destacar o baile popular a Danza das Cintas de Cádavos e a importancia de ser un u territorio de peregrinación entre Portugal, Castela e León e Galicia.

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Vento, paxaros.
A floración das xestas (*Cytisus ssp.*) perfuma a comarca.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

Ao ser o punto máis alto da contorna, estar no alto dunha formación rochosa e ter unhas defensas permeables visualmente, a conservación das vistas é óptima e fácil manter no tempo.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel baixo	
Saúde e deporte	A pé: Medio-baixo	Bicicleta: Medio

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

O miradoiro está conectado de xeito peonil cunha ruta que une o aparcadoiro e un camiño que baixa pola ladeira ao leste, cara o castro Castelo Pequeno. A súa presenta certa pendente de baixada polo que en todo momento ofrece unha perspectiva aberta sobre o val e os afloramentos rochosos, alto do Castelo e o castro. A medida que nos aproximamos, as varandas do miradoiro comezan a ser visibles, do mesmo xeito que a escalinata.

APARCADOIRO

Trátase dunha explanada de terra compactada ao final da pista forestal que da acceso ao miradoiro, tamén é o límite dun cortalumes polo norte. Está rodeado pola vexetación da contorna.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
2.300 m²	240 m	Parcial	Terra compactada

Vista do miradoiro na ruta de acceso

Vista da paisaxe da contorna

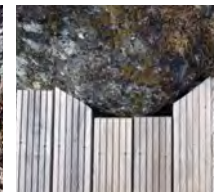
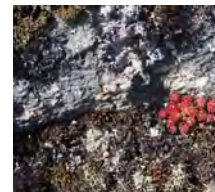
Miradoiro do Castelo Grande

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

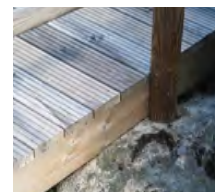
Pavimentos

Camiño principal de terra compactada. A escaleira de madeira, realizada sobre o penedo, presenta un pavimento do mesmo material, con táboas rañuradas, que dialogan respectuosamente coa rocha granítica.

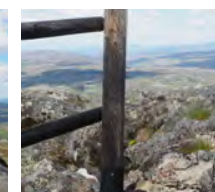
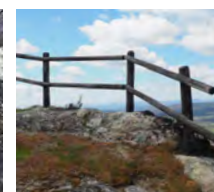
Estruturas / Elementos construídos

A escaleira érguese sobre unha estrutura de soportes circulares de madeira. A dimensión dos chanzos é regular, de 32 x 16 cm aprox. Ten tramos nos que a estrutura se apoia sobre o penedo e outros están fixados ao mesmo, con pletinas de aceiro galvanizado e parafusos, cun acabado moi basto, podendo quedar mellor resoltas e ocultas.

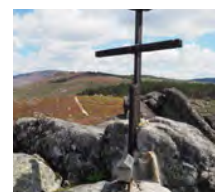
Defensas

A varanda de madeira, formada por montantes verticais con dúas táboas de protección horizontais. A altura media é de 110 cm.

Mobiliario

Non presenta mobiliario, soamente, como curiosidade, aparece no alto un cruceiro e unha pequena hucha metálica en forma de hórreo.

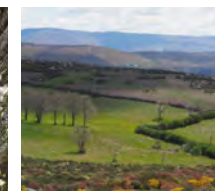
Sinalética

A madeira como material predominante. Aparece sinalización na senda e nos accesos resolta con postes circulares ou redondos coa información en taboleiro gravado ou chapa metálica. O panel informativo do punto de observación principal que explica a panorámica, está resolto en madeira con praca de ancoraxe e as fixacións en aceiro corten.

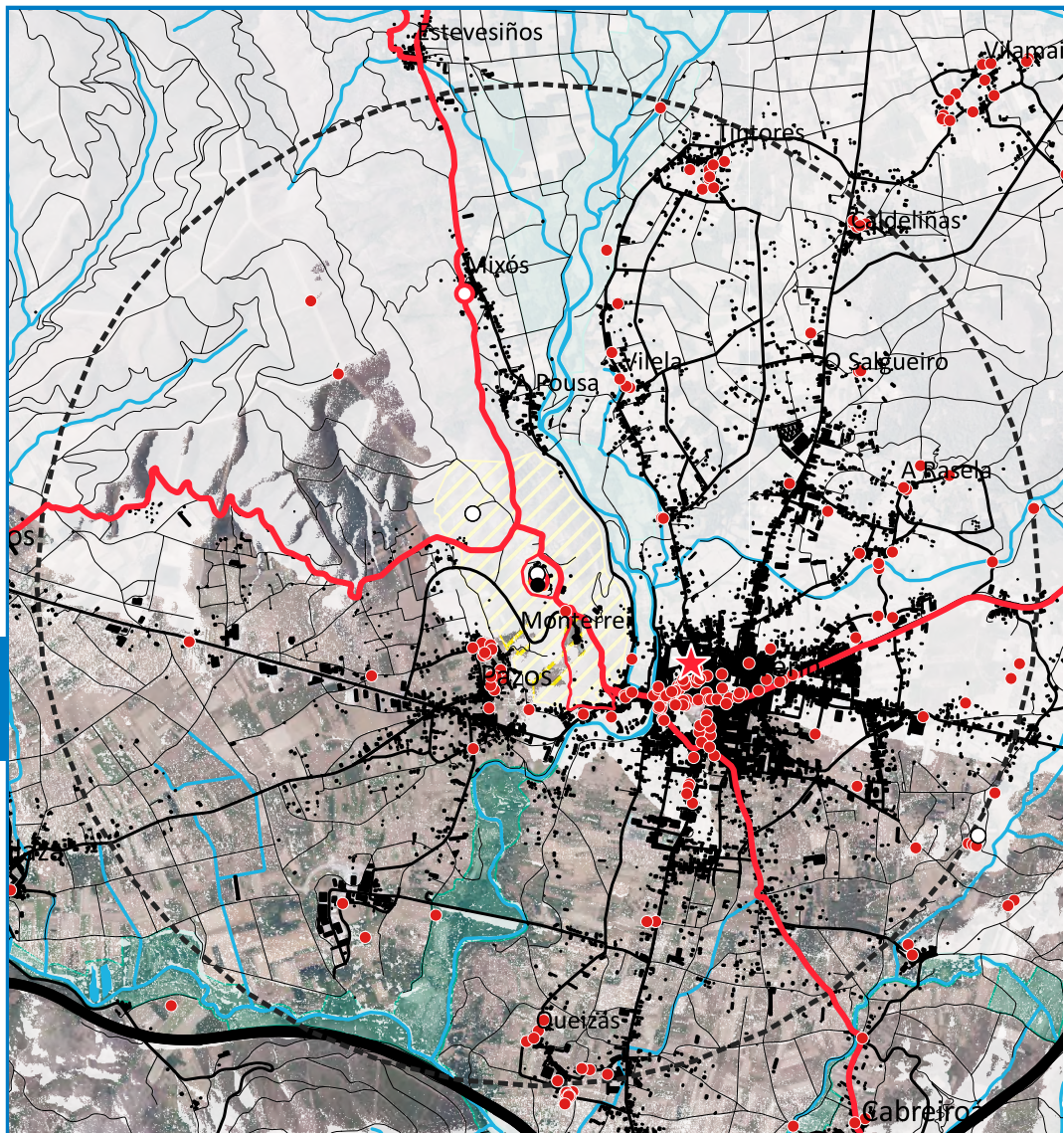

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

Infiltración natural ao terreo. Non ten iluminación artificial. A vexetación natural pioneira típica de rochedos, queirogais, xestas, toxos e extensos prados con sebes.

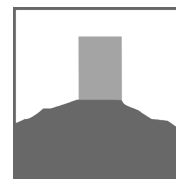

Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ▭ Ámbito de 3km
- Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- Ríos - Lagoas - Encoros
- Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- Ferrocarril

IV.13 Castelo de Monterrei

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	IV. Chairas, Fosas e Serras Ourenás
COMARCA PAISAXÍSTICA	4.5 Verín
CONCELLO	Monterrei
COORDENADAS	628511, 4645076

TIPOLOXÍA**TEMÁTICA****ELEMENTOS SINGULARES**

PEDRAS

ARQUI

IND-MILT

INMAT

ASTRO

DESCRICIÓN XERAL

Fortaleza medieval situada no outeiro que domina a depresión de Verín, no sur da provincia de Ourense, formada polo río Tâmega e polos relevos montañosos que circundan o val. Caracterízase pola súa ampla panorámica onde desfrutar da paisaxe vitivinícola da D.O.P. Monterrei. Nas inmediacións atópase a Forta da Atalaia, construción próxima que serviu para defender o Castelo de Monterrei. Actualmente, é un Parador Nacional de Turismo.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Verín Oimbra Chaves	3 km 9 km 27 km	-Camiño de Santiago (Vía da Prata) -Camiños Reais de Monterrei (Monterrei-Monterrei)

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
-ZEC Río Tâmega	-AEIP Castelo de Monterrei	- Entroido de Verín (Festa de Interese Turístico Nacional) - 2 BIC e 166 Elem. patrimoniais catalogados

2/4

Castelo de Monterrei

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

O conxunto ofrece distintos puntos de observación en forma de balcóns cara ao val de Monterrei, o curso do río Támega e as serras da contorna. A paisaxe protagonista é o núcleo urbano de Verín, os pastos e a trama agrícola das grandes extensións de viñado. No punto máis alto do conxunto, na Torre da Homenaxe pódese capturar unha panorámica de 360º e na subida, aparecen distintas fiestras que se abren á paisaxe, permitindo unha experiencia visual de grande interese.

PATRIMONIO MATERIAL

O Castelo de Monterrei está catalogado como BIC. Pola contorna pasa o Camiño de Santiago - Vía da Prata, onde tamén podemos atopar a Igrexa de Santa María de Mixós, catalogada como como tamén BIC e a Forta da Atalaia, de grande interese pola súa relación histórica e visual co castelo de Monterrei.

PATRIMONIO INMATERIAL

O Entroido de Verín é unha das festas máis importantes de Galicia, está catalogada como Festa de Interese Turístico Nacional. O interese patrimonial vencellado a historia deste conxunto fortificado é notorio, foi unha das residencias señoriais máis importantes de toda Galicia e está considerada como a maior acrópole galega.

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Persoas falando, visitantes e usuarios do hotel, paxaros, vento, sons urbanos dos núcleos de ao redor e dos traballos agroforestais.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

O miradoiro encóntrase en perfecto estado de mantemento, tanto no interior da torre como na cuberta. A destacar o impacto nas vistas que producen os monocultivos de especies forestais nas montañas da contorna así como a pegada dos lumes.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel alto	
Saúde e deporte	A pé: Moi alto	Bicicleta: Moi alto

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

O conxunto monumental está formado por tres recintos amurallados, que se levantan na parte superior dun pequeno outeiro. Isto permite xerar unha experiencia de grande interese antes de acceder ao punto de observación principal, atravesando as distintas murallas. No primeiro recinto, o mellor conservado, atópase o castelo, a igrexa de Santa María de Gracia, o Palacio dos Condes de Monterrey e as dúas torres. La Torre da Homenaxe atópase xunto á porta de acceso ao patio de armas.

APARCADOIRO

Explanada de terra compactada ao final da vía de acceso ao recinto do casteo. Trátase dunha vía en fondo de saco que remata en dito espazo de aparcadoiro, sendo o mesmo para o Parador. Está rodeado por unha zona axardinada con banco de madeira e un pequeno miradoiro con varanda de madeira. A vexetación é de tipo ornamental.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
1000 m ²	Menos de 10 m	Elevada	Terra compactada

Acceso ao conxunto monumental

Vistas dende o interior da torre

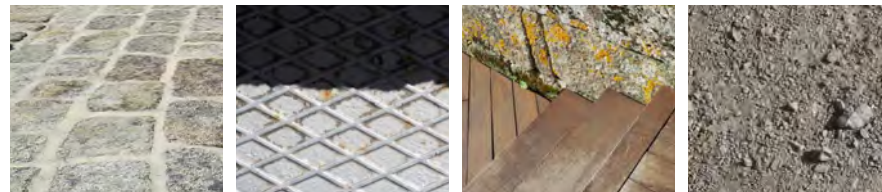
Castelo de Monterrei

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

Pavimentos

A pedra é o material predominante e preexistente o pavimento de pedra orixinal, do mesmo xeito que a estrutura. Tamén predomina a terra compactada tanto nos camiños como no aparcamento. A escaleira de acceso á torres é de aceiro corrugado. A escaleira do interior da torre como algúns espazos de tránsito do hotel ao redor do patio de armas son en madeira.

Estruturas / Elementos construídos

O miradoiro atópase na Torre da Homenaxe, construción de planta cadrada, de 12 m de lado e 22 m de altura aprox., realizada con perpiaño de pedra con muros de gran grosor, que apenas teñen xanelas. A porta de acceso, situada no primeiro piso accedese por unha escaleira de ferro. O interior ten unha escaleira de madeira que da acceso ás catro alturas da torre, aínda que á máis baixa delas non é posible acceder na actualidade. A terraza está rodeada dun muro con oito torreóns circulares.

Defensas

O carácter defensivo do conxunto fai do muro de pedra o principal elemento. As actuacións contemporáneas de adecuación do espazo, crearon novos elementos defensivos como son unha varanda en madeira maciza con dúas táboas de protección horizontal, nun pequeno tramo do acceso á torre, e a varanda da escaleira metálica, do mesmo material.

Mobiliario

No interior da torre, en cada xanela hai uns bancos de pedra tipo pensadoiro. Na terraza pequenos perpiaños permiten sentar, así como unha campá que se mantén como elemento decorativo. No recinto do hotel aparece múltiples tipoloxías de mobiliario para dar servizo de restauración. No aparcadoiro hai un banco de madeira.

Sinalética

Ao longo do conxunto preséntanse varias sinalizacións en aceiro cortén con cartel explicativo de 20x15 cm aproximadamente, suxeito por cunha placa de metacrilato. En ocasións, este cartel vai fixado directamente sobre os muros de pedra.

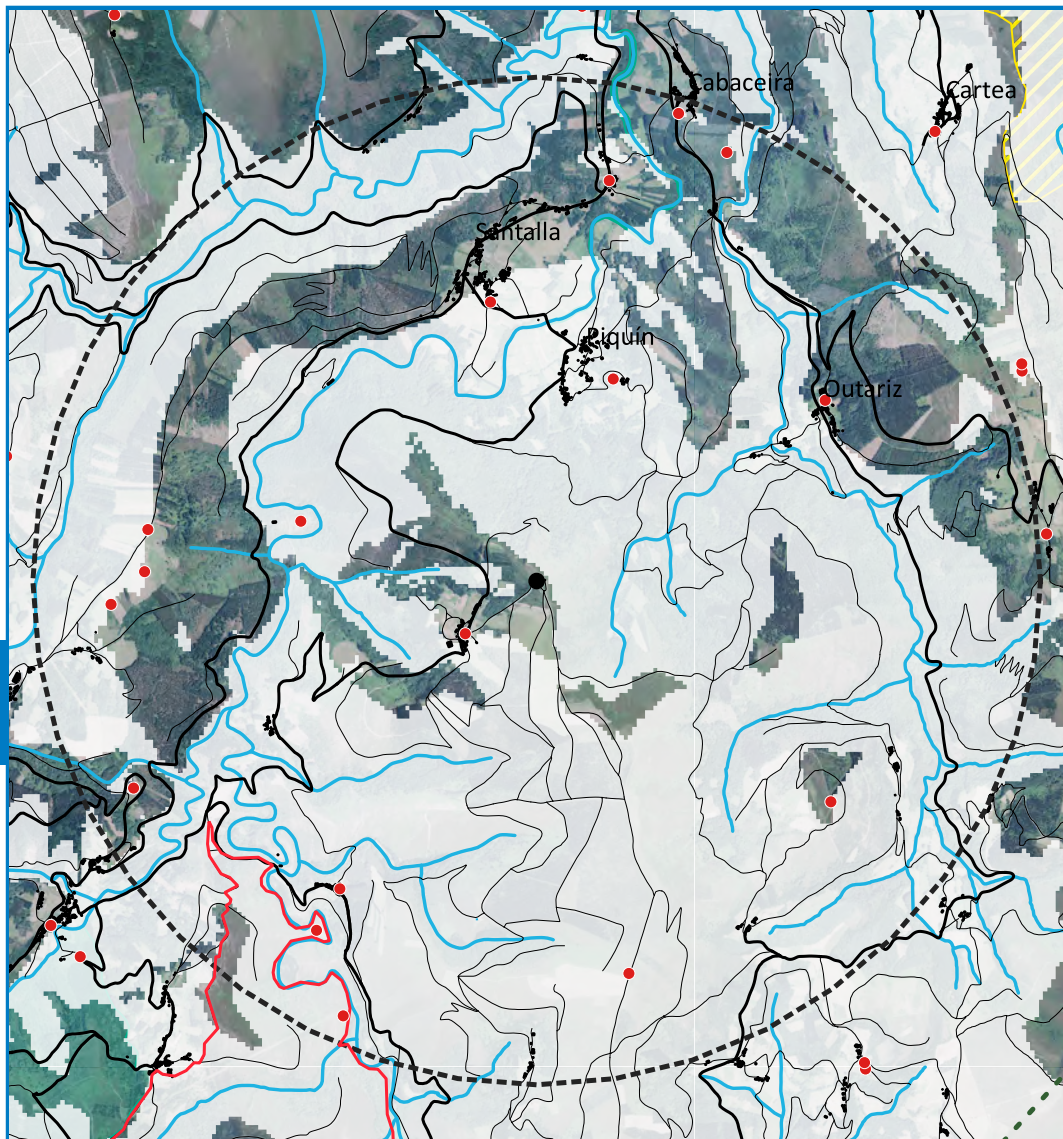
Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

A pendente permite que a auga da choiva evacúe sobre unhas aperturas na estrutura. A iluminación é múltiple e moi variada, por unha banda indirecta para os camiños e por outro tipo canón para iluminar o monumento. A vexetación existente é de tipo ornamental.

Vista do Castelo de Monterrei dende o camiño á Forta da Atalaia

Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ▭ Ámbito de 3km
- ▭ Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- ▭ Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- ▭ Ríos - Lagoas - Encoros
- ▭ Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- ▭ Ferrocarril

I.01 Miradoiro de Barangón

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	I. Serras Orientais
COMARCA PAISAXÍSTICA	1.1 Os Ancares – A Fonsagrada
CONCELLO	Ribeira de Piquín
COORDENADAS	645957, 4778427

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES	PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMAT	ASTRO
----------------------	--------	-------	-----------	-------	-------

DESCRICIÓN XERAL

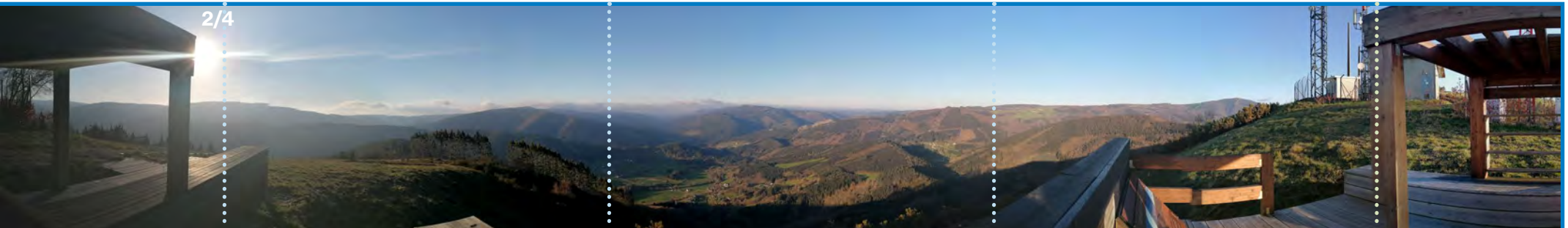
Miradoiro de tipo refuxio, asentado sobre unha plataforma de madeira, co elemento táboa como aquel que modula o conxunto e forma tanto o pavimento como os bancos, proteccións e a cubrición parcial dunha pérgola de madeira, outorgándolle coherencia estética ao espazo. Dúas prazas de aparcamento integradas con celosía de formigón-herba, e camiño peonil de terra compactada entre táboas de madeira.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Barangón	0,5 km	-Ruta da Marronda – Alto Eo
Piquín	1,5 km	
Santalla	2,0 km	
Outariz	2,0 km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
-ZEC Río Eo -RB Río Eo, Oscos e Terras do Burón -Fóra do ámbito de 3 km: ZEC A Marronda	- Fóra do ámbito de 3 km: AEIP A Marronda, O Ribón e Monte Grande; e AEIP Val do Río Rodil	17 Elementos patrimoniais catalogados

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

A panorámica está protagonizada polo Val do Eo, cara ao norte, combinando pequenos asentamentos con terras de cultivo e prados na parte baixa do val, mentres que a ambos lados do mesmo érguense varias serras, como a Serra de Meira e a Serra de Canda, que conforman unha atractiva paisaxe de montaña. A Serra de Panda tamén destaca ao oeste, acollendo as postas de sol. Trátase dunha panorámica de gran beleza que atinxe á Reserva de Biosfera Río Eo-Oscos-Terras de Burón.

PATRIMONIO MATERIAL

Destaca ao norte, a 1,5 km de distancia do miradoiro, e cunhas visitas dirixidas a ela, a ZEC Río Eo. Ao suroeste, a uns 500 metros, no núcleo de Barangón, atópase a Capela do Ecce Homo como elemento catalogado do Patrimonio Cultural.

PATRIMONIO INMATERIAL

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Lugar onde se percibe unha enorme tranquilidade, na que o son máis destacable o do propio vento e o zoar das plantacións forestais que se atopan a media distancia do miradoiro.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

Ao estar nun punto bastante elevado, nunha ladeira algo escarpada, non ten arborado que impida as vistas. Non obstante nótase que as inmediacións do miradoiro están coidadas para que a vexetación sexa arbustiva e non se desenvolvan exemplares provenientes das plantacións forestais próximas.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel baixo	
Saúde e deporte	A pé: Non	Bicicleta: Medio

Miradoiro de Barangón

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

Dende o núcleo de Barangón, atravesado pola CP-54-03, sae unha pista asfaltada cara ao nordeste, a tras 400 metros de ascensión chégase a unha curva de 90° onde se presenta a pequena intervención do aparcadoiro e unha senda peonil ben definida que deixan intuír que se trata dun espazo singular, mais a estrutura do miradoiro tan só é visible unha vez que se levan uns metros camiñados por dita senda.

APARCADOIRO

A pés da estrada asfaltada existe unha plataforma de aproximadamente 5x5 metros de aparcadoiro resolta con de bloques de celosía de formigón con herba nas xuntas, sendo unha solución moi ben integrada visualmente na contorna e cun impacto moi baixo. Dende ese punto parte unha senda peonil ata o miradoiro propiamente dito.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
30 m ²	50 m	Baixa	Celosía formigón

Vista do miradoiro dende o acceso

Vista dende o interior do refuxio

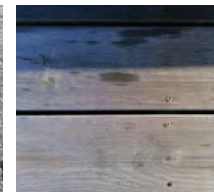
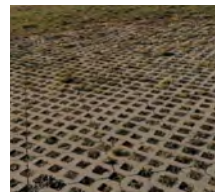
Miradoiro de Barangón

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

Pavimentos

Camiño principal de terra compactada, delimitada por listóns de madeira que manteñen o camiño ben definido e facilitan os labores de mantemento. A plataforma do miradoiro é un entablado de madeira, material que caracteriza esta intervención, resolto con táboas rañuradas.

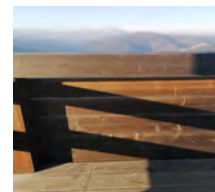
Estruturas / Elementos construídos

O miradoiro resólvese cunha plataforma de madeira que, ao atoparse nunha ladeira, conta cunha estrutura inferior que sostén o forxado principal. Esta estrutura é de soportes cadrados de madeira, algúns dos cales prolónganse por enriba do chan para formar unha pérgola que, cuberta tamén con listóns de madeira, cubre certas zonas de estancia para protexer do sol e da chuva.

Defensas

Parte da plataforma conta cun banco corrido que serve de límite da mesma. Noutras zonas onde existe un maior desnivel a protección resólvese con vigas de madeira, seguindo a mesma linguaxe que a estrutura principal, mentres que a fronte que acolle a vista principal do miradoiro é un paramento cego de táboas de madeira, igual que o pavimento e os bancos, para focalizar a atención por enriba do pasamáns e albergar ao tempo un cartel explicativo.

Mobiliario

Bancos realizados coa mesma táboa de madeira que o resto da intervención, o que dota de coherencia estética ao conxunto. Trátase de bancos cunha sinxela forma prismática que teñen outras funcións, ademais da de asento, como pode ser a función de límite e configuración formal do propio espazo. Un banco aparece a medio camiño entre o aparcadoiro e o miradoiro, configurando unha pequena estancia que enfoca cara ao oeste.

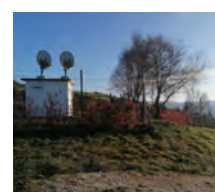
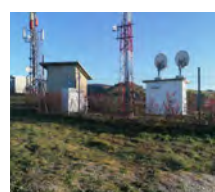
Sinalética

Un cartel colocado a 45º coa horizontal contén a mesma panorámica que contempla o espectador, sinalando os principais elementos da contorna, así como información relativa á Reserva da Biosfera onde se sitúa o miradoiro. Resolto cun vinilo sobre taboleiro ou conglomerado de madeira, que á súa vez está fixada a unha chapa de aceiro cortén. O vinilo atópase nun estado algo deficiente.

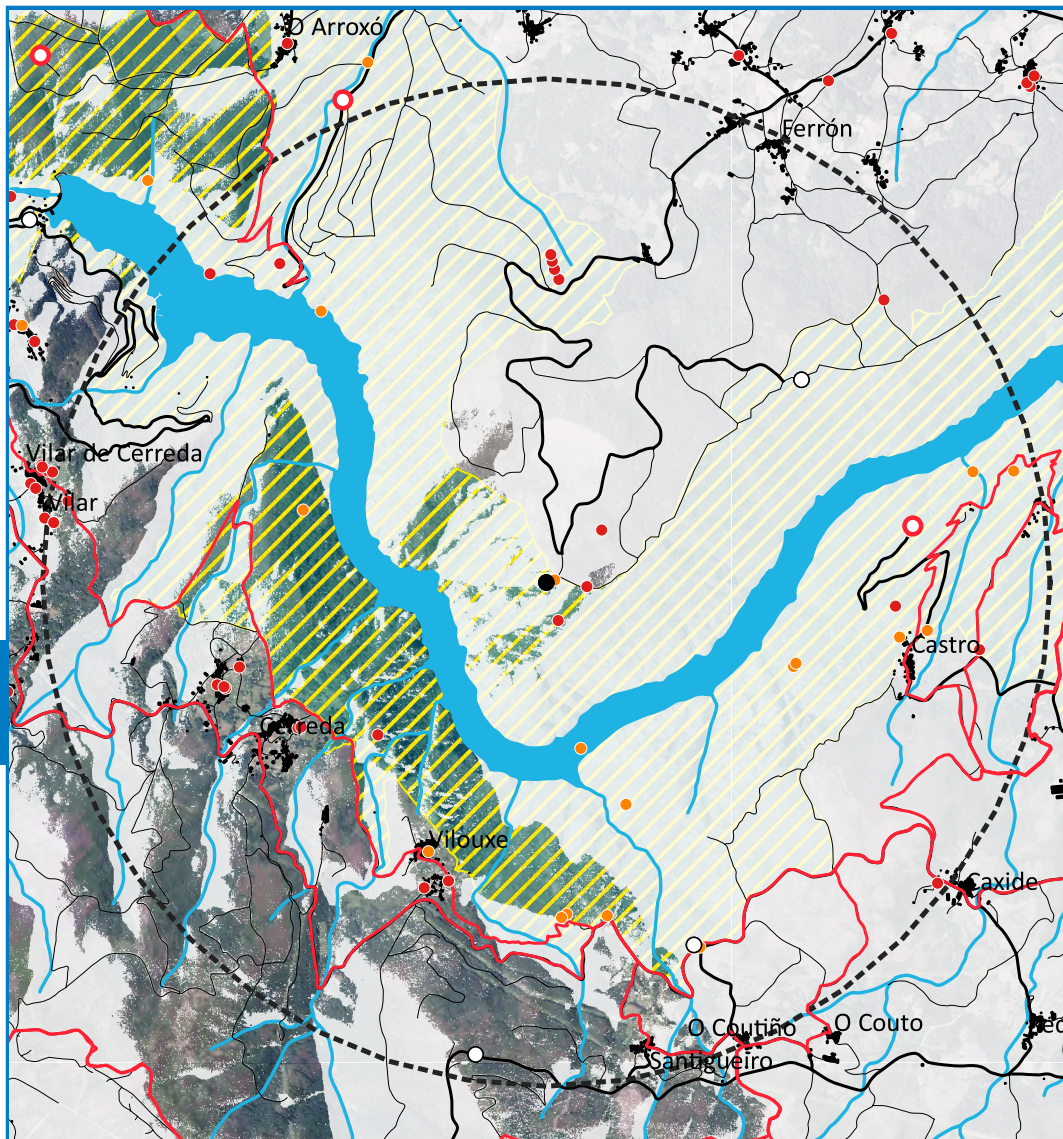

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

A escasos metros do miradoiro existe unha instalación de antenas con gran presenza, mais fíxose o intento de integrar o peche metálico que a delimita mediante unha plantación de *Photinia*. O clima e o solo posiblemente non sexan os mellores para esa especie, o que dificulta o seu crecemento, mais considérase un acerto o intentar integrar esa visión da traseira do miradoiro.

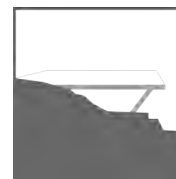
Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ▭ Ámbito de 3km
- ▨ Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- ▨ Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- ▨ Ríos - Lagoas - Encoros
- Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- ▬ Ferrocarril

V.08 Miradoiro da Cidade

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	V. Ribeiras Encaixadas do Miño e do Sil
COMARCA PAISAXÍSTICA	5.2 Ribeira Sacra Silense
CONCELLO	Sober
COORDENADAS	42.39323, -7.61491

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS

ARQUI

IND-MILIT

INMAT

ASTRO

DESCRICIÓN XERAL

Situado sobre o Encoro de Santo Estevo no río Sil, onde se contempla o escarpado canón e as terras da contorna. Accédese a través dun camiño que discorre entre grandes pedras, realizando unha lixeira curva de modo que nin o miradoiro nin o propio canón son visibles en primeira instancia, senón que ao ir avanzando e chegar á estrutura para asomarse á bocarribeira.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Ferrón Sober Monforte de Lemos	4,7 km 11 km 21 km	PR-G 86 Sendeiro Viñedos da Ribeira Sacra / PR-G 98 Canón do Sil - Santa Cristina e 3 rutas BTT / Itinerario de interese paisaxístico panorámico

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
-ZEC Cañón do Sil	-AEIP Cañón do Sil	-BIC Mosteiro de Santa Cristina en Ribas de Sil -24 elementos patrimoniais catalogados

S

O

N

E

Miradoiro da Cividade

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

Na paisaxe o protagonista é o propio río Sil e a ladeira do canón ao sur do mesmo, co encoro de Santo Estevo no oeste. No nordeste, encóntrase a parte máis alta coa ladeira na que se asenta o miradoiro, onde dominan as plantacións forestais de piñeiro. Cara ao sur atopamos a panorámica que se divisa dende o miradoiro, onde observamos os asentamentos da outra ribeira e as instalacións eléctricas que dan servizo aos mesmos, xunto ao Parque Eólico Sil-Meda.

PATRIMONIO MATERIAL

Atópase en pleno ZEC Canón do Sil, un dos maiores prodixios xeolóxicos de Galicia e un símbolo da Ribeira Sacra, catalogado como BIC terra de eremitas que conta cunha das maiores concentracións de románico de Europa. Na contorna destacan, o Petróglifo Laxa da Carreira e un catro muíños catalogados na vía de acceso.

PATRIMONIO INMATERIAL

Destaca a Feira do Viño de Amandi, en Sober, declarada de Interese Turístico, principal exaltación etnográfica da viticultura heroica de Ribeira Sacra. En Proendos destaca unha lenda, Proencia, cidade de mouros aterrada. Na actualidade, atopáronse numerosos vestixios de orixe romana, os cales se outorgan a esta mítica cidade.

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

A paisaxe sonora confórmase por paxaros, vento, son continuo dos eólicos en baixa frecuencia. O miradoiro está orientado cara ao sur, proporcionando unha percepción idónea das postas de sol.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

Grazas á tipoloxía de miradoiro e as características xeomorfolóxicas da contorna, o mantemento das vistas é sostible e mantense nun estado excelente.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel alto	
Saúde e deporte	A pé: Medio-alto	Bicicleta: Medio

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

Trátase dun espazo apartado de núcleos habitados, ao cal chégase andando, BTT ou en vehículo 4x4, polo que a visita é a propósito para contemplar as vistas, ou ben como parte de rutas. A mesma pista forestal conecta os dous núcleos e o miradoiro de O Boqueiríño. O camiño de acceso ao miradoiro ten unha lixeira pendente ata chegar ao balcón.

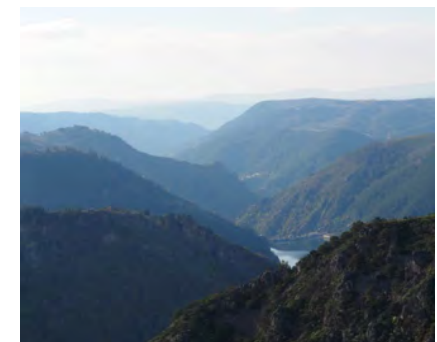
APARCADOIRO

Explanada de terra compactada ao final da vía de acceso ao miradoiro. Conta cunha área de espaxamento.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
575 m ²	74 m	Nula	Terra compactada

Vista lateral do miradoiro

O Cañón do Sil e a presa de Santo Estevo

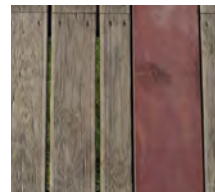
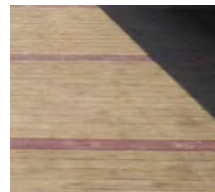
Miradoiro da Cividade

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

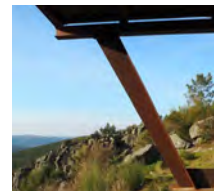
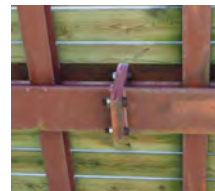
Pavimentos

Camiño de terra compactada con mestura de grava. Cada 2 m aproximadamente aparece unha travesa de madeira de xeito transversal ao camiño para protexer ao mesmo da escorrenta en caso de chuva. O miradoiro está pavimentado en tarima de madeira, con táboas de dimensións 135x30 mm colocadas no sentido transversal ao camiño.

Estruturas / Elementos construídos

A estrutura do miradoiro é vista, metálica, en aceiro corten, con dous grandes apoios laterais, que lanzan o miradoiro cara ao interior do canón. A unión das pezas estruturais con parafusos, o que permite certa flexibilidade na dilatación do aceiro e movemento da propia estrutura. As viguetas transversais de aceiro forman parte do pavimento intercaladas cos panos de tarima de madeira, sendo franxas de 20 cm de anchura.

Defensas

A varanda do miradoiro é un elemento en aceiro corten, en continuidade visual coa estrutura do mesmo. Está realizado mediante chapas pregadas que retroceden dende o límite do miradoiro, separando ao observador uns 65 centímetros do bordo do mesmo. Outra chapa pregada conforma o pasamáns de 60 mm de anchura. A altura do conxunto é de 95 cm.

Mobiliario

Na zona de aparcadoiro foron instalados unha zona de descanso, con mesas e bancos para pícnic e papeleiras, de granito, e unha fonte de mampostería.

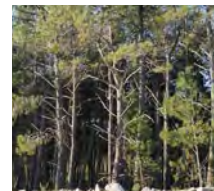
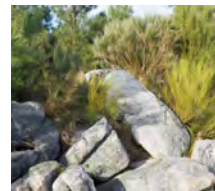
Sinalética

Panel informativo sobre estrutura de aceiro galvanizado con información en vinilo, sendo a única sinalización na área do miradoiro. Atópase no aparcadoiro.

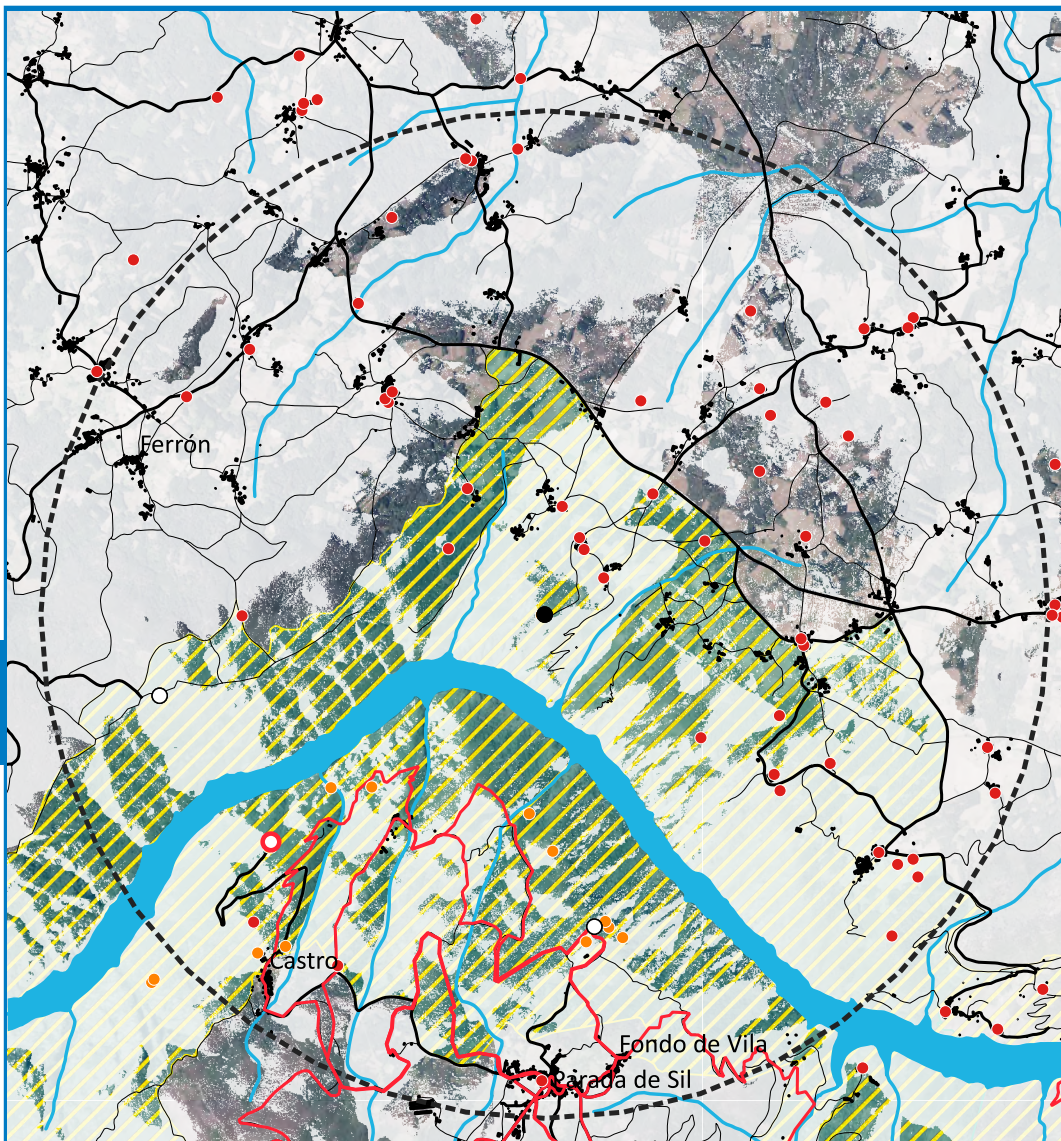

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

Infiltración natural ao terreo. Non conta con iluminación artificial. A vexetación dominante da contorna son os piñeiros, xestas e demais vexetación de rocalla.

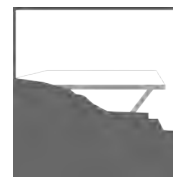
Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ▭ Ámbito de 3km
- ▭ Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- ▭ Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- ▭ Ríos - Lagoas - Encoros
- ▭ Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- ▬ Ferrocarril

V.13 Miradoiro de Santiorxo

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	V. Ribeiras Encaixadas do Miño e do Sil
COMARCA PAISAXÍSTICA	5.2 Ribeira Sacra Silense
CONCELLO	Sober
COORDENADAS	617813, 4696058

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

DESCRICIÓN XERAL

Forma parte da rede de miradoiros do concello de Sober, varios deles cun deseño similar. Unha plataforma de madeira sobre unha estrutura de aceiro corten. Ten un asento, papeleira e panel informativo sobre elementos de interese da contorna. Nesta ocasión aparecen máis puntos de observación como zonas con bancadas entre os piñeiros. Atópase conectada por unha pequena estrada.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Santiorxo	0,5 km	-PR-G 98 Canón do Sil - Santa Cristina
Sober	8 km	-Ruta BTT Os Torgais
Doade	10 km	
Monforte de Lemos	16 km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
ZEC Canón do Sil	AEIP Canóns do Sil	- BIC Ribeira Sacra - BIC Mosteiro de Santa Cristina en Ribas de Sil - 47 Elementos patrimoniais catalogados

2/4

E

S

O

N

Miradoiro de Santiorxo

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

Gran panorámica sobre o Canón do Sil, cun meadro do río como protagonista. O campo visual é de 180°. Encóntrase a unha cota máis alta da ladeira ourensá, en fronte, polo que permite ver os núcleos de Portela, Castro e ata Parada de Sil. Predomina o piñeiro na ribeira. Ao loxe, pódese apreciar as siluetas dos muíños do Parque Eólico Sil-Meda.

PATRIMONIO MATERIAL

Atópase en pleno ZEC Canón do Sil, un dos maiores prodixios xeolóxicos de Galicia e un símbolo da Ribeira Sacra, catalogado como BIC terra de eremitas que conta cunha das maiores concentracións de románico de Europa. Na contorna destacan, casas tradicionais e a Igrexa parroquial de San Xurxo de Santiorxo.

PATRIMONIO INMATERIAL

Destaca a Feira do Viño de Amandi, en Sober, declarada de Interese Turístico, principal exaltación etnográfica da viticultura heroica de Ribeira Sacra. En Proendos destaca unha lenda, Proencia, cidade de mouros aterrada. Na actualidade, atopáronse numerosos vestixios de orixe romana, os cales se outorgan a esta mítica cidade.

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Vento, paxaros. Sendo un lugar popular, as voces dos visitantess. Levemente, a megafonía dos catamaráns polo río Sil.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

Necesidade de mantemento da vexetación da contorna.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	-
Saúde e deporte	A pé: Si Bicicleta: Si

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

Accédese ao miradoiro a través dunha pequena pista asfaltada, con sinalización en cada desvío. Ao chegar, aparece o aparcadoiro como antecámara ao miradoiro. Despois, unha tarima levemente elevada achega ao usuario ao miradoiro. Grazas á pequena pendente e á propia morfoloxía do lugar, aparece o efecto sorpresa. A selección de materiais potencia a integración da intervención.

APARCADOIRO

Explanada de terra compactada e restos de grava de granito. Está dentro dun piñeiral.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
1.400 m ²	45 m	Parcial	Terra compactada

Vista do balcón

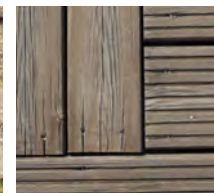
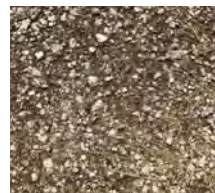
Vista do acceso ao miradoiro

Miradoiro de Santiorxo

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

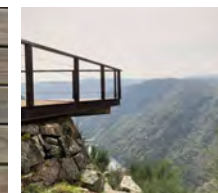
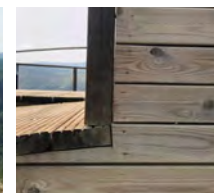
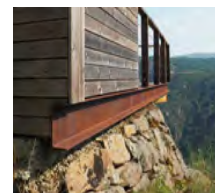
Pavimentos

O solo natural da contorna, a rocha e a madeira como material predominante. Unha tarima elevada como elemento conector principal, atravesa o miradoiro e achega ao usuario ao balcón dende o aparcadoiro. No balcón un entablado de madeira resolto con táboas rañuradas de 20cm de ancho e 4 cm de espesor.

Estruturas / Elementos construídos

O balcón en madeira de piñeiro apoiado sobre unha estrutura en aceiro corten formada por UPN200 e un beiril con dous dobre IPN200 de ala ancha.

Defensas

Varanda de madeira no balcón, formada por montantes verticais cada 142 cm con fíos de aceiro como protectores horizontais. A altura é de 100 cm. O pasamáns é de 9cm de ancho.

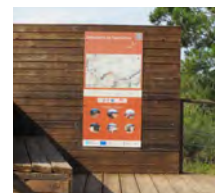
Mobiliario

O mobiliario está realizado coa mesma táboa de madeira que o resto da intervención, o que dota de coherencia estética ao conxunto. Bancos sen respaldo de 200 x41 x42 cm e unha papeleira ao carón do balcón en forma de cubo, tamén en madeira. A destacar como impacto negativo, un conxunto de contedores do lixo no aparcadoiro, algúns deles atados dorectamen ás árbores.

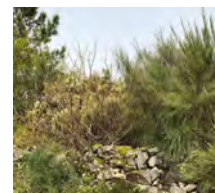
Sinalética

No voladizo unha chapa perforada de aceiro corten coa silueta das panorámicas coa identificación dos puntos de interese. Ademais, un panel de 75 x 152 cm en metacrilato cun mapa co resto de miradoiros do concello de Sober. Nos desvíos no camiño de acceso aparecen sinalizacións.

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

Infiltración natural ao terreo. Non ten iluminación artificial. A vexetación predominante é o piñeiro e a típica de rochedos, queirogais, xestas, toxos.

5

XUNTA DE GALICIA

Miradoiro de Santiorxo

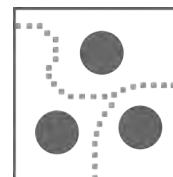
1. Santuario de Cadornas
2. Miradoiro dos Balcoños de Madrid
3. Carre de Caldeas
4. Mosteiro de Sta. Cristina
5. Miradoiros de Cotarro
6. Río Sil

Vista dende o miradoiro de Santiorxo cara ao Canón do Sil

VI.01 Explanada do Horizonte

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	VI. Costa Sur – Baixo Miño
COMARCA PAISAXÍSTICA	6.1 Costa Sur – Baixo Miño Litoral
CONCELLO	O Rosal
COORDENADAS	509606, 4644268

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES	PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMAT	ASTRO
----------------------	--------	-------	-----------	-------	-------

DESCRICIÓN XERAL

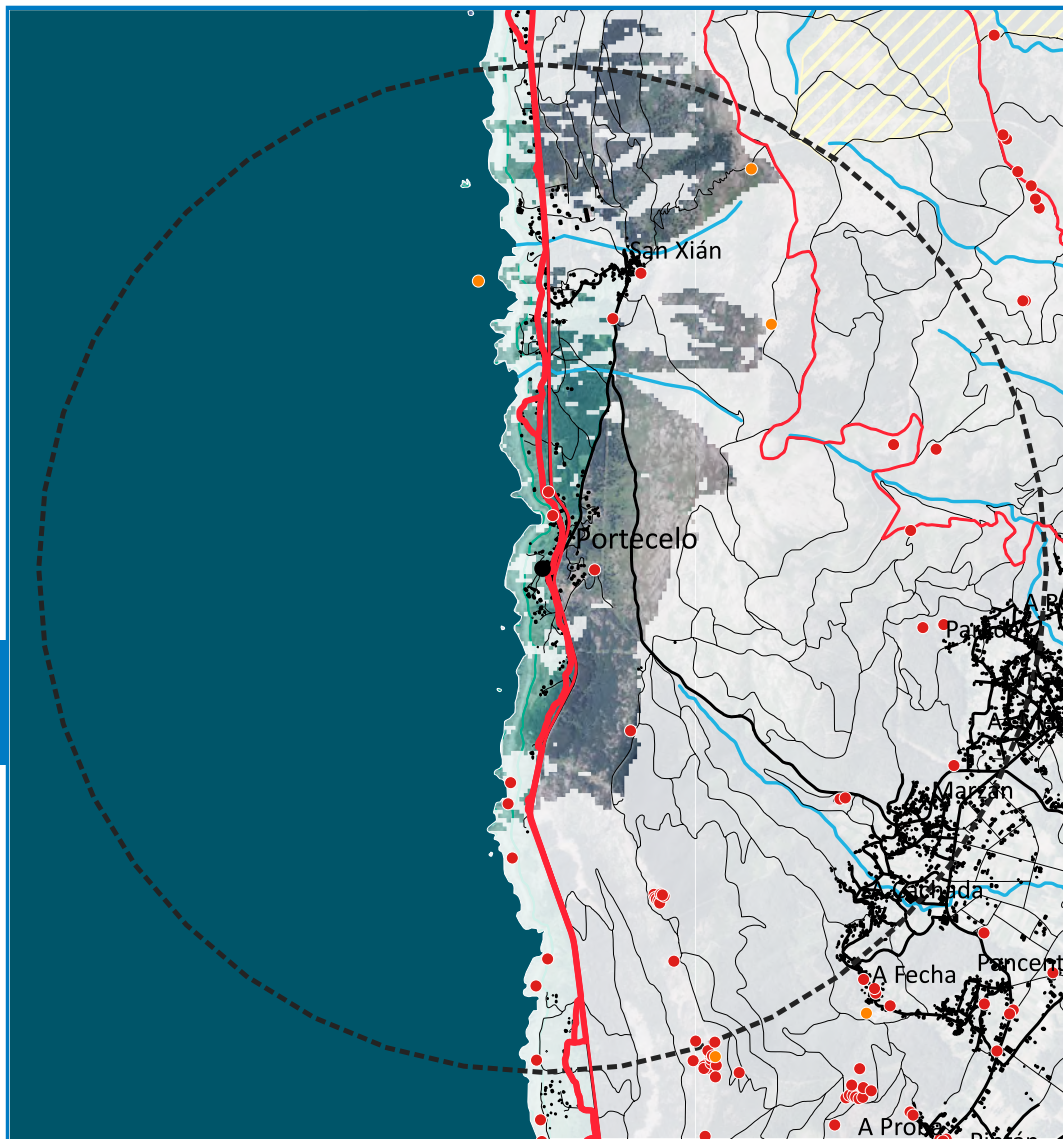
Miradoiro de tipo área, que conta con varias plataformas con suaves pendentes que ofrecen unhas amplas vistas das postas de sol sobre o Atlántico, sen ningún tipo de perturbación visual. Os materiais dominantes son o granito silvestre, terra compactada e a madeira nos seus tons naturais, cedendo ao mar o protagonismo do espazo.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Portecelo	0,2 km	-Senda dos Faros
San Xán	1,8 km	-Itinerario panorámico de Baiona á Guarda (Santa Trega)
Marzán	2,8 km	-Camiño Portugués da Costa
Parada	2,6 km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
-Protección costeira POL		31 Elementos patrimoniais catalogados

Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- Ámbito de 3km
- Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- Espazos naturais protexidos
- Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- Ríos - Lagoas - Encoros
- Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- Ferrocarril

2/4

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

Protagonismo absoluto do mar nunhas vistas de 180° sobre o océano Atlántico., a escasos metros da liña de costa. Este miradoiro, a diferenza doutros, non está nun punto especialmente elevado, senón que é froito dunha actuación de recuperación ambiental dunha zona degradada, aproveitando tal ocasión para crear unha área de lecer onde as postas de osl poden ser admiradas totalmente libres de obstáculos visuais. Contraste coas vistas cara ao leste, onde os montes paralelos á costa, pedregosos e con vexetación de rocalla principalmente, recollen o ámbito.

PATRIMONIO MATERIAL

Nun radio de 200 m do miradoiro, atópanse elementos do Patrimonio Cultural tales como o xacemento de Portocelo ou os dous petróglifos da Laxe do Lapón

PATRIMONIO INMATERIAL

Os restos arqueolóxicos da contorna falan do carácter ancestral do lugar, atopándose a poucos quilómetros de Santa Trega.

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

As percepcións da costa son as principais referencias do lugar. O romper das ondas nas rochas, segundo o estado da mar, ou o zoar dos ventos, son os maiores alicientes dun espazo tan exposto ao ambiente mariño, e que consegue afastar relativamente a percepción do tráfico da estrada próxima.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

O espazo non conta con potenciais ameazas para manter as visuais, xa que se atopa en primeira liña de costa sen arborado ou posibles construcións que se interpoñan entre o miradoiro e o mar.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel baixo	
Saúde e deporte	A pé: Alto	Bicicleta: Moi alto

Explanada do Horizonte

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

Acceso tanto rodado como en bicicleta ou a pé pola característica estrada lineal PO-552, paralela á costa e de atractivas vistas cara ao mar.

APARCADOIRO

Espazo de aparcadoiro vinculado á zona máis exposta da área, próxima a edificacións, resolto mediante un pavimento de formigón lavado, con capacidade para unhas 10 prazas. Un murete e unha plantación de árbores fan máis amable o aparcadoiro á vez que o separan visualmente dos espazos principais de estancia, aos que se accede por un camiño tamén de formigón lavado e, posteriormente, de terra compactada.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
100 m ²	25 m	Baixa	Formigón lavado

Vista de camiño entre rochas

Vista dos muretes e parterres so espazo

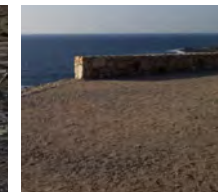
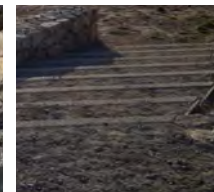
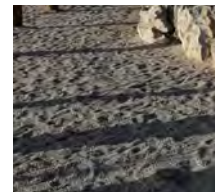
Explanada do Horizonte

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

Pavimentos

O principal material é a terra compactada, ben definida entre elementos tales como muretes de pedra ou bordos de madeira para confinar o material, e que se transforma en grava moi fina nas zonas de xogos infantís e contra as preexistencias dos afloramentos rochosos, respectando as súas formas orgánicas e poñéndoos en valor. As zonas de tráfico rodado e peonil máis intenso resólvense en formigón lavado.

Estruturas / Elementos construídos

Muretes de cachotería de granito silvestre, dos mesmos tons pardos cós do resto de afloramentos rochosos do lugar, que delimitan as diferentes plataformas nas que se desenvolve o espazo, con suaves pendentes.

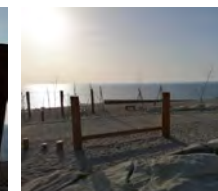
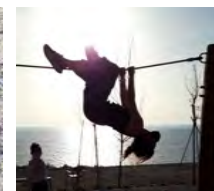
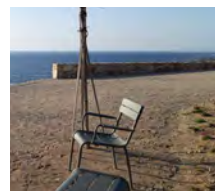

Defensas

Os mesmos muretes de cachotería serven para limitar o espazo naqueles puntos onde pode ser necesario para protexer fronte a desniveis, sempre cunha altura comedida para non quitar protagonismo ás vistas do mar dende os puntos de asento.

Mobiliario

Mobiliario metálico que semella ser de catálogo, mais o seu acabado mate, a súa cor discreta e integrada e a súa disposición formando pequenos conxuntos con diferentes graos de exposición, resguardo e privacidade, fan que se perciban en harmonía coa intervención global. Varias zonas para xogos infantís están resoltas con elementos de madeira e corda, integrándose perfectamente na actuación sen recorrer a outros materiais ou cores alleas ás naturais do espazo costeiro.

Sinalética

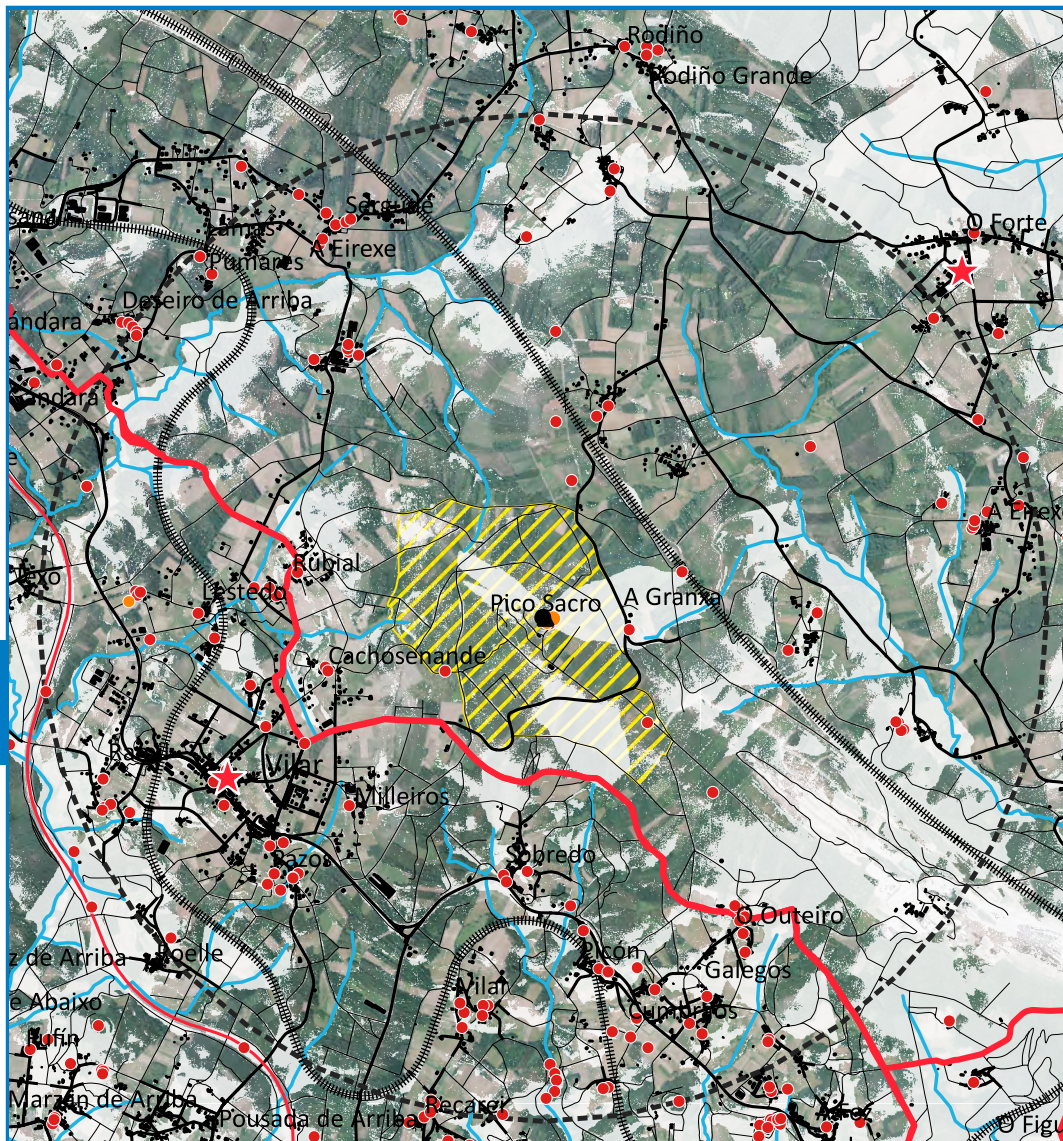
Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

Vexetación arbustiva de carácter autóctono e de baixo mantemento, sendo vexetación adaptada ao clima costeiro e de rocalla, como por exemplo o toxo. O espazo conta con bastantes árbores de recente plantación, buscando xerar áreas de sombra e unha maior integración visual.

Vista ao solpor

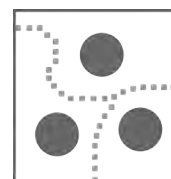
Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- Ámbito de 3km
- Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- Ríos - Lagoas - Encoros
- Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- Ferrocarril

VII.01 Pico Sacro

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	VII. Galicia Central
COMARCA PAISAXÍSTICA	7.2 Terra de Santiago - A Barcala
CONCELLO	Boqueixón
COORDENADAS	545227, 4739543

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES	PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMAT	ASTRO
----------------------	--------	-------	-----------	-------	-------

DESCRICIÓN XERAL

Emblemático lugar polo seu gran valor panorámico, sobre a comarca de Ulloa e Santiago, e polo seu valor patrimonial, cheo de mitoloxía e historias. Esta cima é referencia para os peregrinos que se dirixen a Compostela, polo que ten un grande interese estratéxico pola súa conexión co Camiño de Santiago. O seu punto máis alto atópase a 532 m de altura. Localízanse a Ermida de Santo Estevo, a Rúa da Raiña Lupa e a cova Burato dos Mouros.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Cachosenande	3 km	Camiño de Santiago (Vía da Prata e Camiño de Inverno)
Boqueixón	7 km	
Vedra	7 km	
Santiago de Compostela	16 km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
-	AEIP O Pico Sacro	- 129 Elementos patrimoniais catalogados - Festa da Filloa de Lestedo (Festa de Galicia de Interese Turístico)

2/4

O

N

E

S

Pico Sacro

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

O conxunto ofrece distintos puntos de observación en forma de balcóns naturais ata chegar á cima, onde desfrutar dunha panorámica de 360º e dende onde pódese observar o val do Ulla, a cidade de Santiago de Compostela e ata gran parte do centro de Galicia. Desgraciadamente, na actual paisaxe da contorna protagoniza a monótona trama das grandes extensións de eucalipto. Á súa vez, as infraestruturas do tren de alta velocidade ao seu paso pola comarca.

PATRIMONIO MATERIAL

Dentro do conxunto, aparece a Ermida de Santo Estevo, os restos do Castelo do Pico Sacro e covas como o Burato dous Mouros, onde, segundo a lenda, os romanos buscaron ouro. Dentro do ámbito, aparece un variado e gran cantidade de patrimonio construído, onde destaca a Medorra do Castro, pola relación co conxunto.

PATRIMONIO INMATERIAL

Múltiples lendas e historias vinculadas a este lugar, sendo un icono na cultura galaica. Dentro do ámbito, aparece a Festa da Filloa de Lestedo, catalogado como Festa de Galicia de Interese Turístico.

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Visitantes falando, vehículos, paxaros, vento.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

O miradoiro encóntrase en perfecto estado de mantemento.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Si	
Saúde e deporte	A pé: Si	Bicicleta: Si

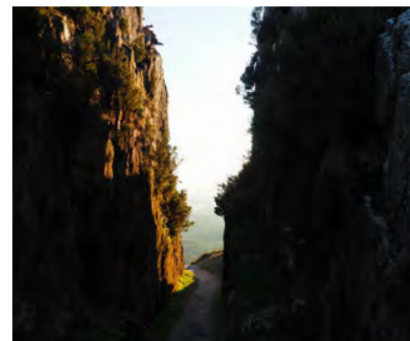
ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

O Pico Sacro é un fito na paisaxe do Centro de Galicia e no val do Ulla. Esta formación de cuarzo presenta unha característica morfoloxía en forma de pirámide, servindo de referencia a longa distancia. No camiño de chegada, atrávesanse plantacións forestais de eucalipto, polo que pérdese este valor. Dende o aparcadoiro, o camiño zigzagante permite ir atopando con sorpresa as pequenas estancias, formacións rochosas e elementos patrimoniais.

APARCADOIRO

Explanada de asfalto ao final da vía de acceso tipo fondo de saco, é dicir, que remata en dito espazo de aparcadoiro. No leste, unha zona axardinada con mesas tipo pícnic en pedra.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
1400 m ²	Entre 50 e 100 m	Parcial	Asfalto

Rúa da Raiña Lupa

Vista da paisaxe da contorna

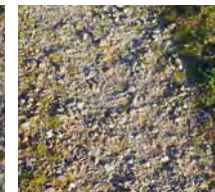
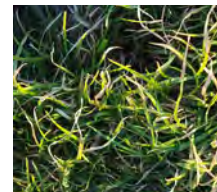
Pico Sacro

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

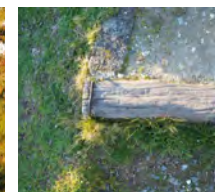
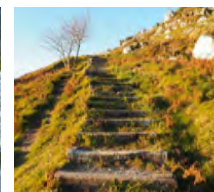
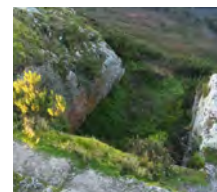
Pavimentos

Adoquín de granito para o camiño principal ata chegar a ermida e na contorna, da mesma. A partir deste punto, o camiño é de terra compactada. As pequenas estancias e camiños secundarios respectan o chan natural.

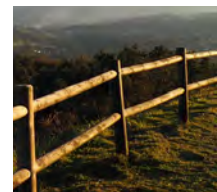
Estruturas / Elementos construídos

Unha escaleira salva a distancia que hai entre o aparcadoiro e o punto máis alto do miradoiro, cos chanzos con rollizo de madeira. Outras construcións son os elementos patrimoniais da área, como a ermida, as covas ou a Rúa da Raíña Lupa, estreito paso creado artificialmente na roca.

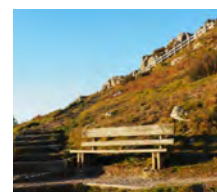
Defensas

En puntos con gran desnivel, aparece unha varanda en madeira maciza con dúas táboas de protección horizontal, no tramo de acceso o mesmo deseño de varanda con rollizos.

Mobiliario

Bancos de madeira, con e sen respaldo. No aparcadoiro hai un conxunto de mesas de picnic de pedra.

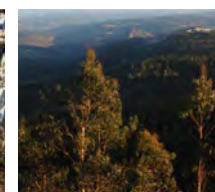
Sinalética

Ao longo do conxunto preséntanse varias sinalizacións. Por un lado, cartel explicativo con soportes en perfís de aceiro, con información sobre a panorámica. Tamén, panel metálico explicando a historia do lugar. E finalmente, rollizos de madeira de 30 cm de alto cun código QR, que dan acceso a información sobre os puntos de interese.

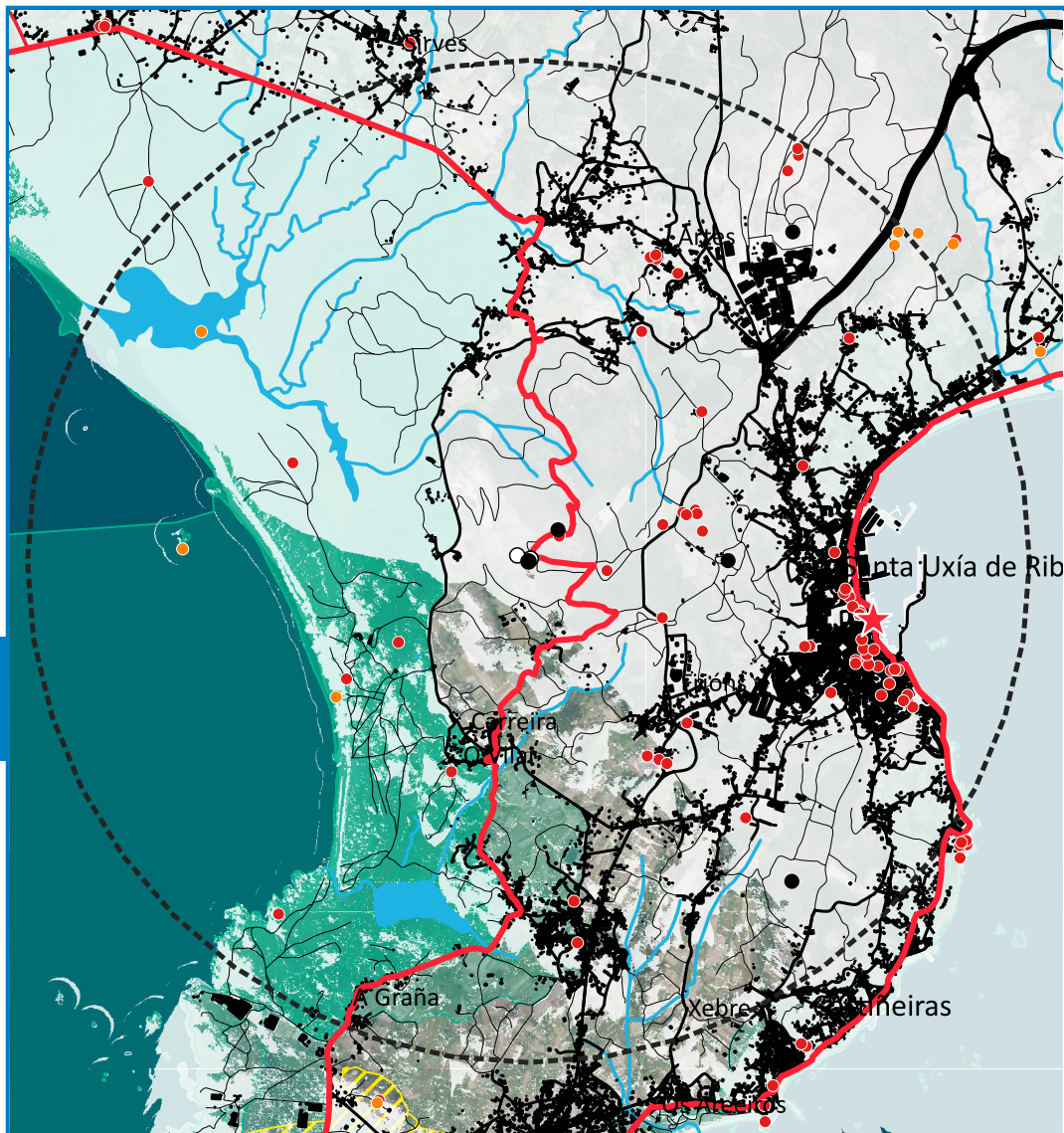

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

Aparecen pequenas gabias de pedra, preto da ermida, para canalizar auga da esorrenta. Destacan os rochedos e a vexetación natural propia da contorna, queirogas e toxos. Na paisaxe da contorna predomina as plantacións forestais.

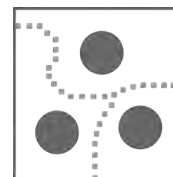
Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ⬜ Ámbito de 3km
- ⬜ Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- ⬜ Espazos naturais protexidos
- ⬜ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- ⬜ Ríos - Lagoas - Encoros
- ⬜ Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- ⬜ Ferrocarril

VIII.03 Pedra da Ra

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	VIII. Rías Baixas
COMARCA PAISAXÍSTICA	8.1 Muros
CONCELLO	Ribeira
COORDENADAS	498698, 4711920

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES	PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMAT	ASTRO
----------------------	--------	-------	-----------	-------	-------

DESCRICIÓN XERAL

Situado ao pé do Castro da Cidade, o Miradoiro da Pedra da Ra aséntase nun alto entre a vila de Ribeira, a Praia do Vilar e Corrubedo. Trátase dun espazo dominado por unha formación rochosa natural con longa tradición no ideario popular, que serve como miradoiro entre as rías de Arousa e de Muros e Noia. Espazo de alta afluencia de visitantes nos últimos anos, grazas á actuación que eliminou unha estrutura de formigón construída sobre a propia formación rochosa senlleira, aportando claridade ao espazo e poñendo en valor a tan singular silueta do elemento pétreo. Os diferentes elementos construídos, dende o aparcadoiro ata os pavimentos, presentan simplicidade e coherencia formal, sen elementos superfluos

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Ribeira Aguíño Corrubedo	3,8 km 4,6 km 9 km	-Senda dos Faros

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
- ZEPVN Complexo litoral de Corrubedo - Parque Natural de Corrubedo e lagoas de Carregal e Vixián. - H.P. de Corrubedo		Festa da Dorna (Festa de Interese Turístico) 319 Elementos patrimoniais catalogados

2/4

E

S

O

Pedra da Ra

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

O espazo ten unha panorámica privilexiada sobre o Parque Natural de Corrubedo e lagoas de Carregal e Vixián, e a ría de Arousa. Tamén caracterízase pola presenza do penedo de grandes dimensións e forma similar á dunha ra, que se recorta sobre a paisaxe panorámica de Corrubedo, con forte vocación de miradoiro. Cara ao norte, de costas ao miradoiro, percíbense os montes que rodean o elemento con notable presenza de plantacións de eucaliptos.

PATRIMONIO MATERIAL

Castro da Cidá
Mámoa do Monte da Cidá
Capela de San Roque
Xacemento do Forno da Tella

PATRIMONIO INMATERIAL

A importancia do pasado arqueolóxico da zona, coa proximidade do Castro da Cidá, marca a memoria histórica da contorna e o seu pasado castrexo, no que o singular penedo tería probablemente un rol importante asociado ao culto ás pedras, propio destas culturas.

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Paxaros, vento, son continuo dos eólicos en baixa frecuencia.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

Vento, mar, ondas rompendo, fauna do monte, percepción do tráfico que conecta as vilas próximas.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel alto	
Saúde e deporte	A pé: Alto	Bicicleta: Medio

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

O espazo está conectado de xeito peonil con varias sendas que unen con puntos da contorna, destacando un camiño que baixa á praia de Corrubedo. A parte superior do espazo presenta unha suave pendente, que se fai máis acusada na cota baixo o elemento rochoso, o cal, aínda que conta cunha varanda para facilitar a súa aproximación, non pode ser considerado como un elemento para o tránsito de persoas con dificultade de movementos.

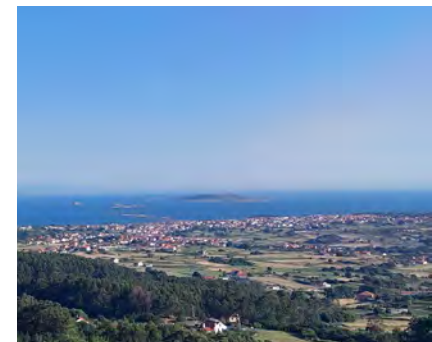
APARCADOIRO

Pequena explanada de terra compactada ao final da vía de acceso ao miradoiro, tamén resolta en terra. Trátase dunha vía en fondo de saco que remata en dito espazo de aparcadoiro. Está rodeado por árbores, en concreto por plantacións de piñeiros que aportan sombra ao espazo.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
630 m ²	50 m	Media	Terra compactada

Vista lateral do miradoiro

Vista da paisaxe da contorna

Pedra da Ra

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

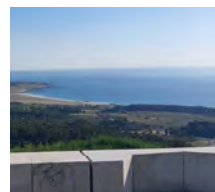
Pavimentos

Adoquín de granito silvestre, 10x10 cm con xunta aberta tomada pola vexetación, sen bordos definidos. Un espazo de cantos rodados-grava separa a zona pavimentada do elemento rochoso. En certas zonas aparece un pavimento de listóns de granito silvestre, de 12 cm de ancho, e separados 2 cm. Bordo de chapa de aceiro para os límites definidos do pavimento.

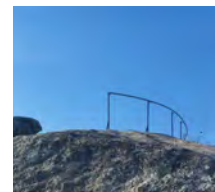
Estruturas / Elementos construídos

Muretes de contención do terreo mediante chapas de granito de 2 cm de espesor, soportadas por montantes verticais do mesmo material, de dimensións 10x12 cm, colocados cunha separación de 2 cm entre cada un, e altura de 50 cm. Bordo cortaventos en bloques de granito, así como un corpo de escaleiras con chanzos de 19,5x30 cm.

Defensas

Varanda sinxela de aceiro areado cor negra, formada por montantes verticais de aceiro areado cor negra, formada por montantes verticais $\varnothing 20$ mm e altura 85 cm, separados 1 m aproximadamente, aos cales se solda o pasamáns, tamén de $\varnothing 20$ mm, mediante un pequeno redondo de $\varnothing 12$ mm. Reforzo inferior dos montantes mediante un pequeno pé soldado do mesmo material.

Mobiliario

Bancos de granito con formas *zigzagueantes*, que baixan dende a cota do asento ata o chan en diagonal. Fondo do asento de 50 cm, e altura de 57 cm no punto máis alto.

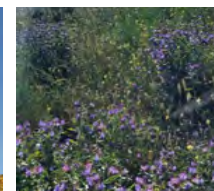
Sinalética

Panel informativo con soportes de madeira.

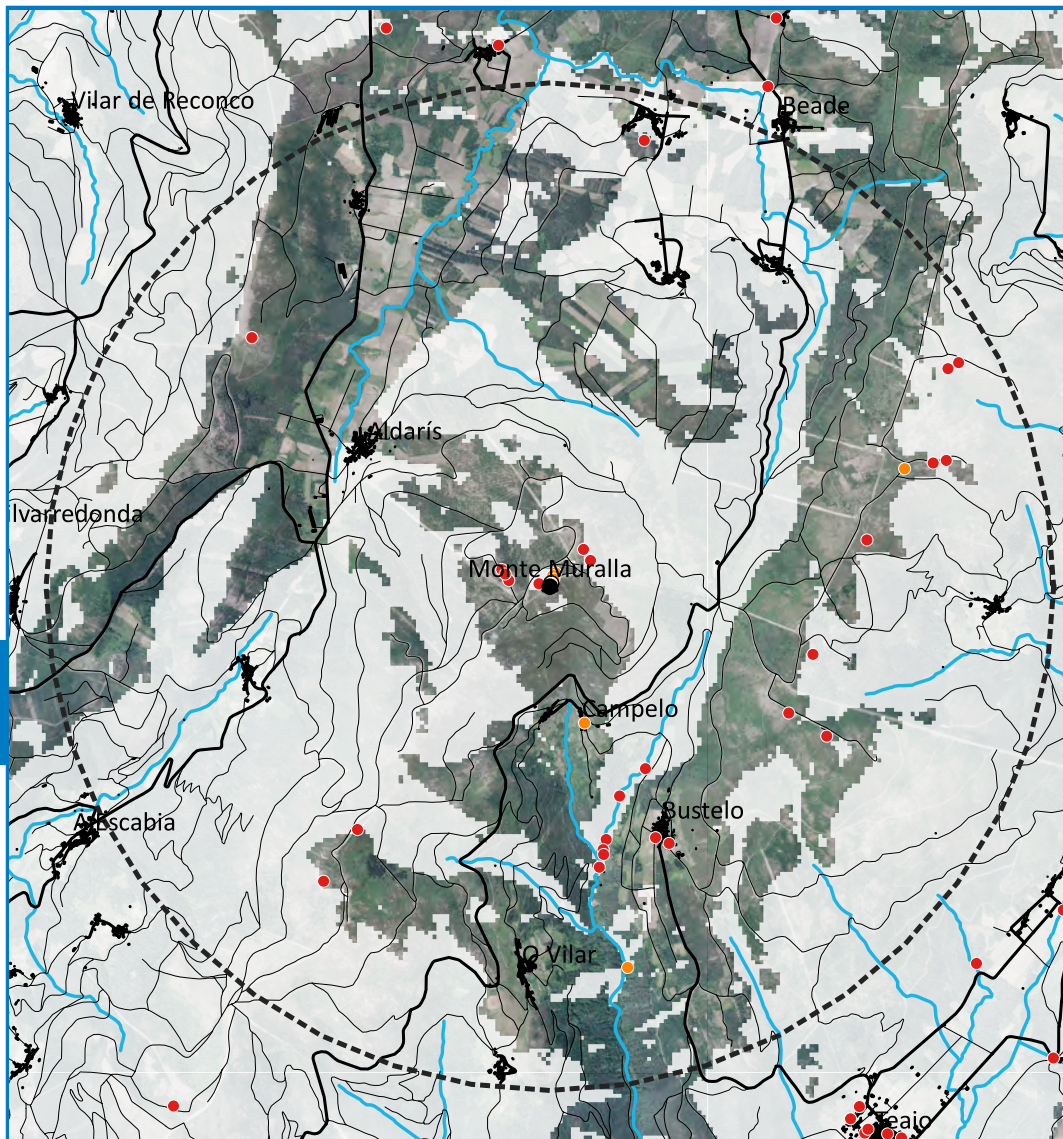

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

Vexetación: Natural propia dun outeiro próximo ao mar. Tan só unha árbore se integra no pavimento mediante un alcorque circular. Piñeiros na zona de aproximación. Drenaxes: Escorrenta natural do terreo. Un dos bancos presenta un voo entre dous apoios polo cal escorre a auga evitando así un apozamento da mesma.

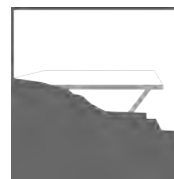
Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ▭ Ámbito de 3km
- ▨ Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- ▭ Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- ▭ Ríos - Lagoas - Encoros
- ▭ Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- ▭ Ferrocarril

VIII.03 Miradoiro Monte da Muralla

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	VIII. Rías Baixas
COMARCA PAISAXÍSTICA	8.2 Arousa – Baixo Ulla
CONCELLO	Rianxo - Lousame
COORDENADAS	518220, 4732503

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

DESCRICIÓN XERAL

Un dos miradoiros máis populares da provincia da Coruña nos últimos tempos, consistente nunha plataforma metálica con pavimento de madeira en voo, cun primeiro tramo en forma de pasarela para dar lugar a unha forma de hexágono na zona álxida do miradoiro, aumentando a sensación de flotar sobre o baleiro que produce na persoa visitante.

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Bustelo	1,5 km	
Aldarís	1,4 km	
O Vilar	2,3 km	
Campelo	0,7 km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
		26 Elementos patrimoniais catalogados

N

E

S

O

Miradoiro Monte da Muralla

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

Observar a orografía que forma diferentes rías é un dos maiores alicientes deste espazo, con vistas moi atractivas da ría de Arousa ao lonxe pero en posición dominante con respecto do miradoiro, e intuindose a ría de Pontevedra detrás. Tamén pódense apreciar superficies da ría de Muros e Noia, así como a cidade de Santiago de Compostela, situada a case 25 km de distancia. Os eólicos teñen un gran protagonismo nas vistas dende o miradoiro, non obstruíndo a visión principal, mais erguéndose nas cristas dos montes que rodean a contorna.

PATRIMONIO MATERIAL

Zona con abundante patrimonio arqueolóxicos, como son os petróglifos de Monte Muralla ou os petróglifos de Chan do Rego, elementos catalogados do Patrimonio Cultural.

PATRIMONIO INMATERIAL

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Lugar moi venteado, onde este zoar do aire en movemento contra o terreo rochoso e con vexetación de baixura é o son máis característico, así como o ruído dos aerogeradores que rodean o miradoiro, notándose nas baixas frecuencias.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

O escarpado do terreo fai que non se vexa ameazado por arborado que poida obstruír as vistas a curto prazo.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel moi alto	
Saúde e deporte	A pé: Alto	Bicicleta: Moi alto

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

Acceso a través de pistas forestais cunha pendente moi acusada, e con tramos en estado deficiente para ser transitadas por turismos. Sería de interese ter información na área de aparcadoiro máis afastada do miradoiro sobre a distancia a pé e o tempo estimado do percorrido ata o cumio, para que o visitante poida decidir se é un traxecto apto ou non para as súas capacidades.

APARCADOIRO

Un primeiro aparcadoiro na parte media do monte, sen formalizar, e onde os coches aparkan nunha planicie do terreo. Máis arriba, próximo ao miradoiro, existe un espazo xa executado co mesmo pavimento cás pistas forestais, dende o cal tan só separan uns 50 metros do miradoiro.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
200 m ²	80 m	Baixa	Zahorra compactada

Vista do miradoiro dende o acceso

Panel explicativo da panorámica

Miradoiro Monte da Muralla

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

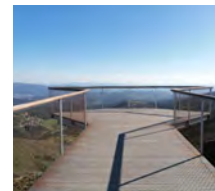
Pavimentos

Tramos de subida de terra compactada e outros de asfalto chegando ao alto, mais a contorna do miradoiro está resolta cunha superficie de terra-cemento, dando paso á estrutura en voo con pavimento de táboas de madeira, que é o elemento principal da intervención.

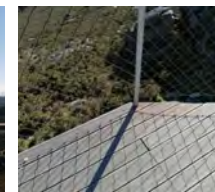
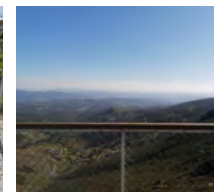
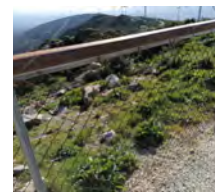
Estruturas / Elementos construídos

Estrutura en voo resolta cun esqueleto portante metálico, de tipo IPE, con acabado en gris claro mate. A sección e número reducido de soportes fai que se perciba como unha estrutura moi liviá, sendo con forma de pasarela no comezo e pasando a unha forma hexagonal no punto máis singular do miradoiro, permitindo ás persoas visitantes asomarse en diferentes orientacións, e aumentando o efecto de estar a flotar sobre a ladeira.

Defensas

As varandas da plataforma principal están resoltas con montantes metálicos cadrados, unidos por outro horizontal ao que se fixa un pasamáns de madeira que dialoga co pavimento e aporta un matiz máis cálido, nobre e amable ao elemento de protección. O conxunto envólvese cunha malla metálica moi sinxela e permeable á vista que impide a caída baixo o pasamáns. No camiño de subida existe un valado formado por montantes verticais redondos de madeira e malla metálica flexible, que protexen a zona do aparcadoiro fronte a posibles caídas pola ladeira.

Mobiliario

A estrutura en voo non presenta elementos para o asento, sendo unicamente un espazo para contemplar as vistas de pé. Non obstante, nas inmediacións si que existen bancos e mesas de picnic de granito, cun carácter moi pesado e groso que non acaba de dialogar axeitadamente coa estrutura esvelta e liviá de metal e madeira que protagoniza o miradoiro.

Sinalética

Dous paneis informativos de iguais características ofrecen panorámicas do que o observador está a contemplar, sinalando os puntos de especial interese nos mesmos. Estes paneis son con formato horizontal, lixeiramente inclinados para facilitar a lectura. Presentan dous soporte laterais metálicos tipo H entre os cales se fixa o corpo do panel, dun xeito moi limpo e de aparencia liviá. A cor dos soportes está pintada no mesmo acabado que a estrutura principal e que as varandas, en gris claro e mate, axudando a dar coherencia ao conxunto.

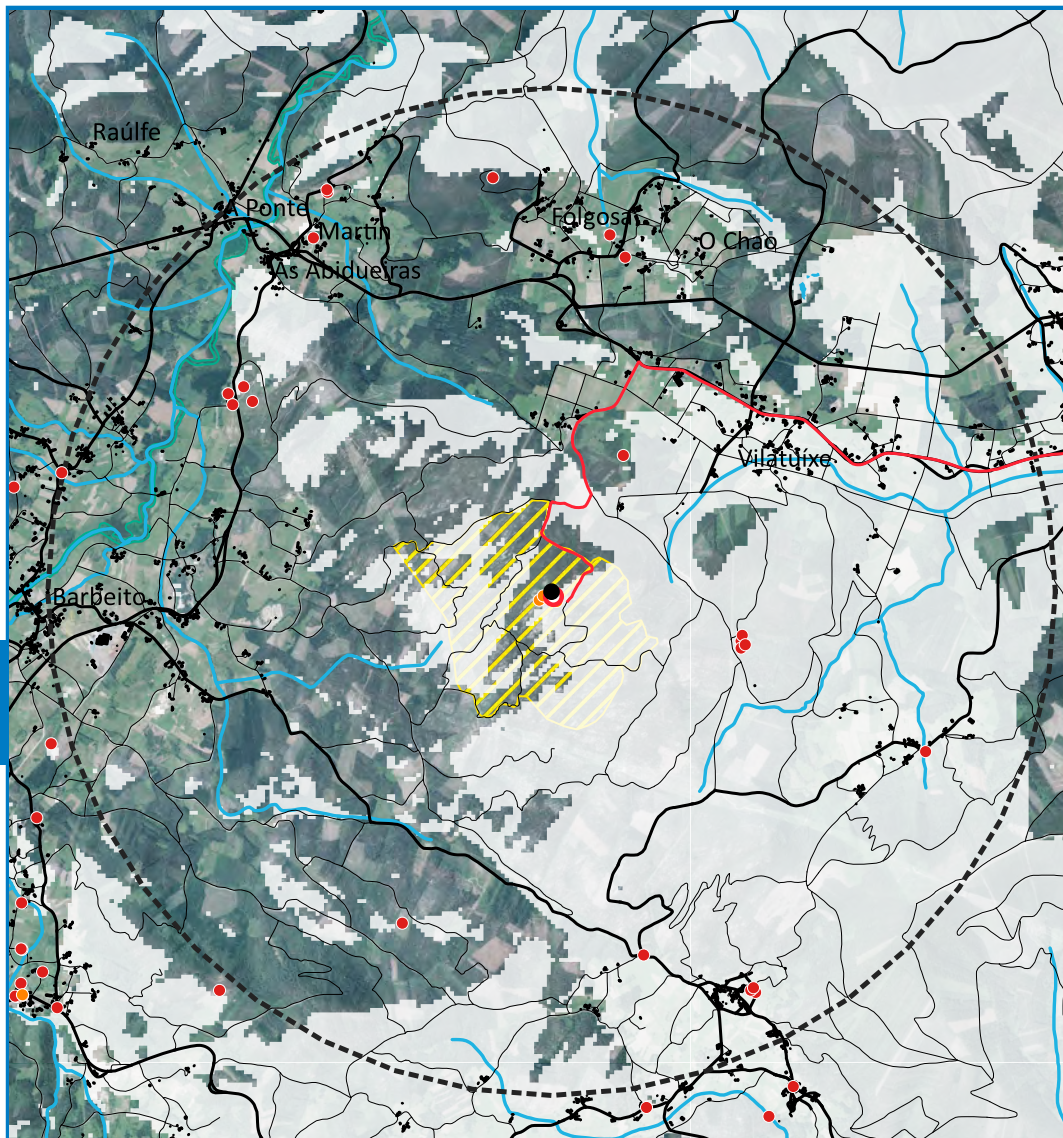

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

Vista da plataforma en voo

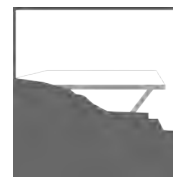
Lenda

- Miradoiro de mostraxe
- Miradoiros ou puntos de observación
- ▭ Ámbito de 3km
- ▨ Área visible
- Camiño de Santiago - Senda dos Faros
- Outras rutas
- BIC
- Elementos patrimoniais catalogados
- ★ Festas - Lendas
- Lugares de Interese
- ▨ Espazos naturais protexidos
- ▨ Espazos de interese paisaxístico
- ▲ Picos
- Serras - Montes
- ▨ Ríos - Lagoas - Encoros
- Asentamentos
- Autovía
- Estradas
- Sendas e camiños
- ▬ Ferrocarril

XII.12 Pico e Fortaleza da Frouxeira

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	XII. A Mariña, Baixo Eo
COMARCA PAISAXÍSTICA	12.2 A Mariña - Baixo Eo Interior
CONCELLO	Foz - Alfoz
COORDENADAS	631609, 4834210

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

ELEMENTOS SINGULARES	PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMAT	ASTRO
----------------------	--------	-------	-----------	-------	-------

DESCRICIÓN XERAL

Cartel indicador en madeira na zona de aparcadoiro. Un elemento formado por unha corda fixada a montantes de madeira fai de protección á vez que sinaliza a subida ao alto do miradoiro. Unha vez alí, atópase unha estrutura de madeira asentada limpamente sobre a rocha, con escaleiras que conducen á cota superior, onde agarda unha pequena plataforma de madeira cun panel indicativo das vistas de 360º que se perciben. O ámbito está recoñecido como AEIP "as Penas da Frouxeira"

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
Vilatuixe	1,6 km	-Itinerario paisaxístico de Ribadeo a Castelo da Frouxeira
As Bidueiras	2,6 km	-Ruta dos Castelos
Barbeito	2,7 km	
Folgosa	2,0 km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais
-ZEC Río Ouro	-AEIP As Penas da Frouxeira	21 Elementos patrimoniais catalogados

Pico e Fortaleza da Frouxeira

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

Vistas moi interesantes de 360º dende o alto do pico, a 427 metros de altitude, tendo cara ao nordeste unha privilexiada visual da desembocadura do Masma na ría de Foz, sendo una zona ZEC. O resto da visual está rodeada por montes máis ou menos próximos, con prados e núcleos diseminados en segundo termo. O ámbito está recoñecido como AEIP "as Penas da Frouxeira".

PATRIMONIO MATERIAL

No pico situábase o antigo Castelo da Frouxeira, e conta con impresionantes penedos e paredes rochosas que acompañan a subida.

PATRIMONIO INMATERIAL

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

Lugar afastado de grandes focos de contaminación acústica, polo que o son predominante é o do vento no alto do pico, aportando unha sensación xeral de estar nun lugar moi tranquilo e que permite centrarse nunha contemplación tranquila das vistas da contorna.

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

O escarpado do terreo fai que non se vexa ameazado por arborado que poida obstruír as vistas a curto prazo.

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	Nivel medio	
Saúde e deporte	A pé: Alto	Bicicleta: Medio

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

APARCADOIRO

Espazo de aparcadoiro resolto co propio terreo natural, nunha explanada ao pé do alto, e dende a que parte unha rampla xa peonil de terra compactada cunha pendente acusada.

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal
1.000 m ²	225 m	Nula	Terreo natural

Escaleiras de subida ao cumio

Plataforma superior do miradoiro

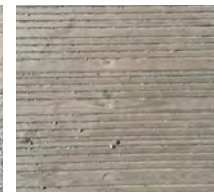
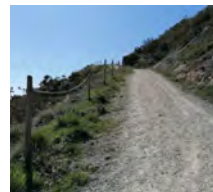
Pico e Fortaleza da Frouxeira

3/4

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

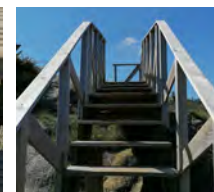
Pavimentos

O primeiro tramo de subida é unha pista de terra compactada, dando paso ao terreo natural do monte para, xusto antes do cumio, dar paso a unha escaleira de madeira asentada na rocha que leva ata a plataforma principal de observación, tamén resolta en madeira.

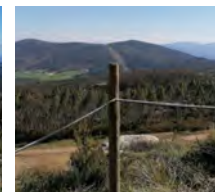
Estruturas / Elementos construídos

Escaleira de madeira fixada á rocha mediante unións metálicas, bastante ben executadas xa que non se observan rebabas de morteiro, sendo pola contra uns encontros limpos e claros. A estrutura da plataforma principal é tamén de madeira apoiada no terreo, con triangulacións para a súa rixidización.

Defensas

As varandas dos tramos que discorren por estruturas de madeira son tamén de madeira, con montantes verticais cadrados e táboas en forma de X para rixidizar á vez que protexer fronte a caídas. No resto do ámbito, unha sinxela solución a base de montantes redondo de madeira fincados no terreo e unidos por unha corda grosa delimitan as zonas con desniveis que poden ser perigosas para os visitantes.

Mobiliario

Sinalética

No aparcadoiro aparece un cartel informativo de grandes dimensións con estrutura de madeira, explicando o interese do lugar e indicando unha ruta que parte dende ese punto e chega ao Castelo do Castrodoiro. É de interese resaltar que se trata dunha ruta entre dous concellos, sendo ambos participantes da información do panel e creando unha interesante sinerxía para poñer en valor o patrimonio a través de percorridos de interese paisaxístico. No cumio hai outro panel, este en horizontal, cunha panorámica que describe os principais elementos que se observan.

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

5.2 CONCLUSIÓNS DA ANÁLISE

Os miradoiros analizados constitúen unha **ampla mostra do estado actual destes espazos no territorio galego**, o que permite avaliar as tipoloxías máis recorrentes vinculadas ás distintas GAP de Galicia, detectando as súas oportunidades e fortalezas, así como as principais debilidades e problemáticas que presentan.

Con carácter xeral, pódese afirmar que **en Galicia existe un gran potencial para a creación de miradoiros**, debido aos numerosos puntos de observación de altísimo interese que se estenden por todo o territorio vinculados a unha enorme diversidade paisaxística, o que permite a aparición de posibles rutas asociadas aos distintos temas da paisaxe: paisaxes das augas doces, paisaxes costeiras, paisaxes agrarias, de montaña, etc. No en tanto, as intervencións vinculadas a estas contornas singulares deben ser respectuosas para acadar miradoiros debidamente integrados na paisaxe que sexan obxecto de visita por parte dos distintos usuarios, tanto dos visitantes como dos veciños de núcleos próximos que poidan empregar estes lugares como espazos públicos cotiáns e de calidade.

No proceso de análise a través do traballo de campo, constatouse a existencia de miradoiros de calidade no territorio galego que constitúen exemplos a seguir. Algunhas das **fortalezas e oportunidades** que fan dos miradoiros da nosa comunidade espazos de referencia son as seguintes:

- A **gran variedade de temáticas das paisaxes observadas**, dende as características paisaxes costeiras ata paisaxes de alta montaña, espectaculares vistas de ríos e canóns, paisaxes agrarias do interior, paisaxes urbanas, etc., o que aporta unha enorme diversidade e riqueza, facendo posible xerar itinerarios segundo as distintas temáticas.
- A **demanda crecente de miradoiros por parte da poboación**, tanto residentes como visitantes, que buscan espazos onde contemplar distintas temáticas paisaxísticas, gozando de actividades ao aire libre a diferentes horas do día e en diversas épocas do ano. Proba disto é que son varios os exemplos de miradoiros acondicionados nos últimos anos e que xa contan cunha afluencia notable de visitantes, repercusión en medios de comunicación e multitude de fotografías en redes sociais para inmortalizar a visita.

Figura 58. Escultura no Bosque de Galicia, monte Gaiás, Santiago de Compostela GAP VII

- **A existencia de miradoiros recoñecidos nacional e internacionalmente** pola súa calidade arquitectónica e paisaxística, estando estas actuacións sempre convenientemente integradas na contorna en que se insiren con máximo respecto.
- **O complemento da oferta cultural e turística dunha contorna a través dos miradoiros**, diversificando os destinos de interese para a poboación e visitantes.
- **A potencialidade para dinamizar a contorna dun punto de observación a través do seu acondicionamento como miradoiro**, tanto a nivel cultural como socioeconómico, sendo unha ferramenta que pode ser moi útil en ámbitos rurais para mellorar a oferta de espazos públicos para a veciñanza.

Figura 59. Vistas do río Miño dende o Faiado da Abadía, Ribeira Sacra GAP V

- **A gran potencialidade no eido do patrimonio cultural material.** A localización dos miradoiros está vinculada moitas veces a lugares altos que xa na antigüidade foron empregados polo ser humano, o que nos deixou un riquísimo legado de lugares sagrados, pedras e rochas traballadas con significados que aínda descoñecemos, penedos outrora de culto, incluso restos de castros, castelos e outras edificacións. O acondicionamento dun miradoiro é unha oportunidade para recuperar, dignificar e transmitir eses legados centenarios e milenarios dos que aínda podemos gozar hoxe en día.
- **A gran potencialidade no eido do patrimonio inmaterial.** A colación do punto anterior, a enorme antropización do territorio galego fai que cada recuncho garde historias, contos e lendas que se transmitiron de xeración en xeración e que moitas veces están a falar sobre o propio territorio e as paisaxes que se observan dende un miradoiro. Indagar nelas e sacalas á luz no momento de acondicionar un miradoiro é unha práctica que outorga un valor engadido á experiencia do visitante, ademais de axudar a non perder ese rico patrimonio no esquecemento.
- **O impulso de actuacións a maior escala que melloren as condicións dun lugar.** O acondicionamento dun miradoiro pode englobarse nunha proposta máis ampla que implique o fomento de percorridos peonís que o conecten cos núcleos próximos, a recuperación ecolóxica de ladeiras con vexetación autóctona, a posta en valor de patrimonio asociado, etc. conseguindo a mellora de toda a contorna.

Ademais, o deseño dos miradoiros pode ser estandarte dunha **construción de calidade e cunha baixa pegada ecolóxica**, potenciando o emprego de materias de proximidade como a madeira certificada ou a pedra. En definitiva, enténdese como unha grande oportunidade a **posibilidade de tecer unha rede de miradoiros das paisaxes galegas de alta calidade**, que contén cuns estándares tanto no propio espazo obxecto de deseño como no seu mantemento, garantindo unhas condicións óptimas para que cada visitante só teña que preocuparse de gozar das vistas.

En todo caso, malia as fortalezas do territorio galego e as oportunidades que presentan os miradoiros, **detectáronse tamén unha serie de problemáticas comúns a certas intervencións**, que requirirán actuacións de mellora destas contornas, debendo prestar atención a non cometer os mesmos erros nos novos miradoiros.

En canto aos **accesos e a aproximación** dos usuarios aos miradoiros, detectáronse as seguintes problemáticas:

- **Falta de sinalización nas vías de acceso aos miradoiros**, dificultando considerablemente a chegada dos usuarios ás contornas dos mesmos. En moitas ocasións, as tecnoloxías de GPS indican rutas de acceso pouco apropiadas, a través de pistas de servizo de parques eólicos ou forestais, que non son adecuadas para todo tipo de vehículos, podendo provocar que os usuarios desistan no seu empeño de visitar os miradoiros, por non atopar o itinerario de chegada correcto ou por non ter información dabondo para saber se está na boa dirección ou a distancia á que se atopa.

Figura 60. Camiño de acceso en mal estado¹⁷

- **Miradoiros con diferente nomenclatura**. En moitas ocasións, un mesmo miradoiro preséntase baixo diferentes nomes tanto na información turística dispoñible como na sinalización, o que resulta unha traba para a chegada dos usuarios e a propia caracterización do espazo. Cómpre unificar os criterios en caso de discrepancia, respectando o topónimo con maior tradición no lugar ou recorrendo á microtoponimia.
- **Aparición frecuente de espazos catalogados como miradoiro nos que non existe ningún tipo de intervención**, nin resulta doado identificar o punto de observación (estando ás veces en medio de estradas nas que non se pode estacionar, etc.).
- **Mal estado do acceso rodado**. En moitos casos, accédese ao miradoiro a través de pequenas estradas no monte ou pistas forestais que, por falta de mantemento, presentan grandes e continuos socavóns que as fan impracticables para vehículos utilitarios. Tamén en contornas con parcelas forestais e durante as campañas de corta, detectáronse en numerosas ocasións árbores tiradas sobre as estradas e pistas, o que

Figura 61. Árbore caída no camiño

¹⁷ Os pés de imaxe en cor vermella indican situacións non desexables dende o punto de vista paisaxístico

pode resultar perigoso para os visitantes, sumado ao menoscabo estético que supoñen as grandes extensións completamente deforestadas nas paisaxes que acompañan o ascenso aos miradoiros.

- **Escaso coidado dos camiños de acceso peonil** ao miradoiro, sendo en moitas ocasións os mesmos que os empregados para o tráfico rodado. Habitualmente coinciden con vías de servizo de parques eólicos ou pistas forestais, con pendentes e pavimentos pouco axeitados para un paso cómodo e seguro dos peóns.
- **Dimensión excesiva nas seccións viarias dos accesos a determinados miradoiros de gran reclamo turístico.** A existencia dun miradoiro cunha grande afluencia de público non é motivo para deseñar unha sección de viario tipicamente urbana nunha contorna á que lle resulta completamente allea esta tipoloxía, como no caso de contornas rurais ou naturais, menoscabando completamente as condicións paisaxísticas que atraeron á poboación ao miradoiro nun primeiro momento. As grandes explanadas asfaltadas, rotondas e estradas con varios carrís e filas

Figura 62. Ampliación excesiva da sección viaria nunha contorna rural e natural que rompe co ambiente do lugar para dar servizo a un miradoiro

de aparcadoiro rompen a pequena escala rural ou natural, tendo unha pésima integración paisaxística e transformando o carácter do lugar no que se insiren.

- **Aparición frecuente de miradoiros atravesados por unha estrada.** En ocasións atópase un miradoiro limitado por unha estrada, sen aparcadoiro ou quedando este ao outro lado da vía, sen prestar atención á integración paisaxística e, as máis das veces, sen un paso de preferencia peonil que conecte ambos lados, o que implica un risco para os usuarios do miradoiro.
- **Falta de accesos peonís axeitados.** Ás veces atópanse intervencións incompletas consistentes unicamente na disposición de paneis informativos ou elementos de mobiliario, sen coidar os accesos a estes elementos.

Figura 63. Miradoiro limitado por unha estrada

En canto aos aspectos máis relacionados co **deseño dos miradoiros**, pódense atopar as seguintes problemáticas comúns:

- **Aparición dun exceso de elementos superfluos e innecesarios nos miradoiros**, que non se adaptan ao uso real do espazo e son fácil obxecto de vandalismo, o que termina por menoscabar as condicións estéticas da contorna. En ocasións, atópanse elementos herdados de anteriores intervencións, en mal estado ou que non gardan coherencia coa actual.
- **Exceso de carteis e paneis informativos, desproporción nas dimensións e/ou inadecuada colocación dos mesmos**. Resulta frecuente atopar paneis excesivamente grandes colocados entre o punto de vista do observador e a panorámica a observar, co conseguinte efecto de ser unha barreira para a contemplación, principal obxectivo do miradoiro.

Figura 64. Panel informativo estragado polas inclemencias meteorolóxicas

- **Utilización dun amplo catálogo de materiais e acabados**, ben por un deseño desafortunado, unha heteroxeneidade no uso de materiais, así como intervencións sucesivas que se basean xeralmente na adición de novos elementos, en lugar de establecer unha ordenación integrada e coherente de todo o espazo, que orixinan un patente eclecticismo.
- **Emprego de materiais pouco axeitados en termos de integración paisaxística**, en lugar de recorrer a materiais que dialoguen coa contorna.
- **Emprego de materiais pouco nobres ou non adecuados ás condicións climáticas do espazo**, cun mal comportamento fronte ao paso do tempo que se traduce nun menoscabo da contorna do miradoiro por deterioro dos mesmos. Un caso recorrente é a utilización de adhesivos inadecuados ou pouco resistentes para os paneis informativos, que

Figura 65. Panel informativo en mal estado de conservación

rematan por despegarse ou ben borrarse o contido polo efecto do sol, perdendo en ambos casos a súa función e xerando un efecto de abandono en toda a contorna do miradoiro. Tamén é habitual o deterioro de certas aliaxes metálicas pouco duradeiras fronte aos ventos salinos en contornas marítimas.

- **Emprego de varandas pouco permeables que resultan un impedimento para apreciar a panorámica do miradoiro**, especialmente cando aparecen situadas diante de elementos de mobiliario como bancos, que baixan o punto de vista do espectador de forma que o elemento de defensa se converte nunha barreira que impide as vistas.
- **Aparición de plataformas ou baseamentos duros de formigón sobre elementos sensibles** como rochas e penedos existentes, supoñendo

Figura 66. Varanda pouco permeable á vista en fronte dun banco

unha intervención pouco respectuosa e ás veces irreversible sobre estes elementos de interese xeolóxico e patrimonial.

- **Pouco coidado na execución dos soportes de estruturas ou elementos de mobiliario**, cun uso desmedido de morteiro de cemento nos puntos de contacto con elementos preexistentes, como penedos e rochas singulares.
- **Falta de integración de instalacións industriais**, abandonadas ou en uso, como poden ser subestacións eléctricas, antenas, etc., cun alto impacto paisaxístico na contorna dos miradoiros.
- **Uso desafortunado da cor en distintos elementos**, dotándoos dunha presenza innecesaria que resta protagonismo ás propias vistas do miradoiro.

Figura 67. Panel informativo con demasiada presenza e tapando parcialmente as vistas

Pola súa banda, tamén existen frecuentes **problemáticas relacionadas co mantemento** destes espazos, tal e como se recolle a continuación:

- **Perda de vistas en miradoiros por falta de mantemento ou por unha inadecuada xestión da área de influencia da panorámica,** permitindo que aparezan especies vexetais de alto porte (por exemplo o eucalipto) que superan a cota máis alta do miradoiro e impiden contemplar a contorna. En ocasións, esta vexetación foi parte dun deseño mal planificado do miradoiro.
- **Menoscabo dos distintos elementos que definen o miradoiro** por falta de mantemento, como pode ser a necesidade de substitución de pezas rotas en valados ou varandas, pavimentos e mobiliario ou a renovación de cartelería ilexible polos efectos das inclemencias climáticas.

Figura 68. Lixo esporeado pola contorna do miradoiro

- **Presenza de lixo esporeado pola contorna do miradoiro.** A existencia de papeleiras ou contedores de lixo en contornas naturais, como é o caso da meirande parte dos miradoiros, non adoita ser unha boa solución a este problema, senón ás veces todo o contrario, podendo derramarse o contido por mor do vento ou a acción de animais, dificultando á súa posterior retirada. Ademais, a presenza deste tipo de mobiliario obriga a un servizo de recollida custoso que, de non realizarse, provoca a permanencia do lixo no espazo.
- **Deterioro dos materiais en zonas moi expostas ao sol ou ao vento** (especialmente en contornas mariñas onde se combina co ambiente salino), o que se traduce na perda de cor dos paneis explicativos, chegando a borrarse completamente a información, e no menoscabo de elementos de mobiliario, defensas ou pavimentos, que precisarán de substitución.

Figura 69. Paneis informativos en mal estado de conservación

- **Imaxe uniforme e pouco cambiante do monte debido a unha xestión forestal baseada en plantacións monoespecíficas.** Estas prácticas orixinan contornas dominadas por plantacións, xeralmente de especies perennes, que restan interese á panorámica da contorna e, polo tanto, ás vistas dende os miradoiros.

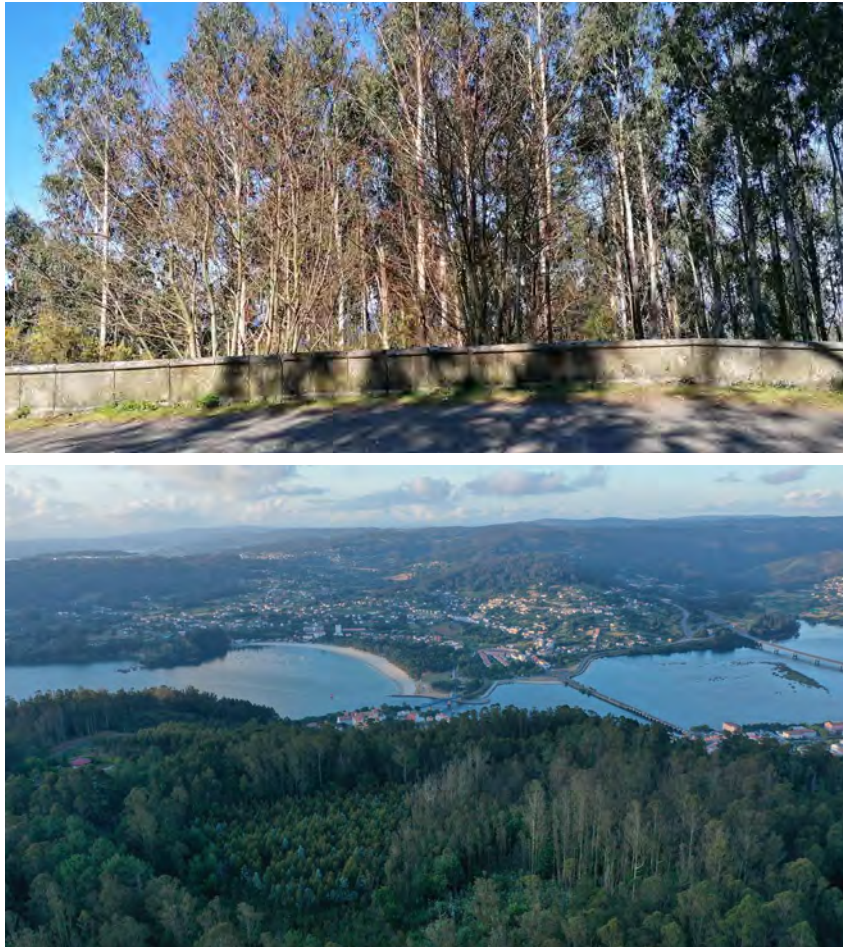

Figura 70. Perda de vistas e homoxeneización da paisaxe por plantacións monoespecíficas perennes

Figura 71. Menoscabo de formacións rochosas senelliras por presenza de arborado alóctono

Figura 72. Perda da incidencia da luz rasante sobre petróglifo por mor de arborado alóctono de gran porte

- **Deterioro de elementos patrimoniais vinculados tradicionalmente a lugares con vocación de miradoiro**, especialmente os de carácter arqueolóxico como poden ser mámoas, medorras, petróglifos ou contornas con interese xeolóxico con grandes penedos, moitas veces asociados a patrimonio inmaterial. En moitas ocasións resulta imposible diferenciar os elementos, moito menos apreciar as súas características, por atoparse completamente invadidos por arborado de gran porte que os deteriora (xeralmente polas frecuentes campañas de corta que empregan maquinaria pesada), ademais de impedir unha correcta lectura dos mesmos, como no caso dos petróglifos, que precisan da luz rasante do amencer ou o solpor para percibilos correctamente.
- **Imaxe degradada pola aparición de infraestruturas ou industrias de alto impacto** e que non foron integradas debidamente na paisaxe.
- **Situación de abandono de moitas estruturas existentes de patrimonio arquitectónico, militar ou industrial**, tales como torres ou baterías militares, con moito interese tanto dende o punto de vista da interpretación deste patrimonio como de xerar espazos de calidade vinculados aos miradoiros.

Figura 73. Arqueoloxía militar no Golfo Ártabro

Imaxe 12. Miradoiro de Cabezoás na Ribeira Sacra, Parada de Sil GAP V

6

MEDIDAS E CRITERIOS DE INTEGRACIÓN DAS INTERVENCIÓNS NOS MIRADOIROS

En base ás conclusións recollidas a partir da análise de casos de estudo e a diagnose de problemáticas e oportunidades existentes, pódese formular **unha serie de medidas e criterios a levar a cabo nas actuacións en miradoiros para acadar á súa correcta integración paisaxística**. Neste apartado achéganse unha serie de recomendacións para analizar o espazo de intervención, seleccionar a tipoloxía máis adecuada a cada lugar, intervir de xeito integrado na contorna e asegurar unha boa xestión e mantemento dos miradoiros co paso do tempo.

Imaxe 13. Miradoiro Chao de Madeiros, Parada de Sil GAP V

Este bloque estrutúrase nos seguintes apartados:

- **Criterios para a análise e diagnose do lugar de intervención.**

A que prestar atención antes de intervir?

- **Criterios para a selección da tipoloxía.**

Que tipoloxía de miradoiro é adecuada para cada lugar?

- **Medidas de integración paisaxística.**

Como intervir nos miradoiros?

- **Medidas para a xestión dos miradoiros.**

Como asegurar un mantemento sostible no tempo?

Figura 74. Pena da Moa (Penedos de Pasarela e Traba), Laxe GAP IX

6.1 CRITERIOS PARA A ANÁLISE E DIAGNOSE DO LUGAR DE INTERVENCIÓN.

A QUE PRESTAR ATENCIÓN ANTES DE INTERVIR?

Para acadar unha boa intervención nun miradoiro é fundamental **analizar os condicionantes e singularidades do punto de observación e a contorna na que se insire**. Isto require un proceso de análise previo ao proxecto, que debe prestar atención aos valores do espazo. A continuación danse unha serie de recomendacións sobre cuestións esenciais a ter en conta durante esta fase, para conseguir recoller toda a información precisa sobre o lugar de intervención, de forma que a actuación responda ás particularidades da paisaxe.

A modo de axuda, preséntase unha ficha tipo que pode ser empregada para analizar os condicionantes dun punto de observación concreto. Esta ficha atópase no Anexo 3 da presente guía.

6.1.1 Valor estratéxico: relación coa contorna

A primeira actuación a levar a cabo en calquera intervención nun miradoiro é analizar a súa relación coa contorna. Isto **permitirá determinar os criterios a seguir para a súa posta en valor e para favorecer a visita do público**. O estudo da contorna deberá contemplar, polo menos, os seguintes aspectos:

- **Núcleos próximos de poboación.**

A presenza de núcleos de interese próximos ao miradoiro ten unha dobre función: por unha banda, a existencia de poboación no radio de influencia deste espazo público significa potenciais usuarios do mesmo que se poderán ver beneficiados da intervención; por outra, **o achegamento de visitantes ao lugar pode xerar sinerxías con estes núcleos cun impacto positivo no desenvolvemento económico da contorna**, sempre e cando as conexións se realicen e sinalicen de xeito correcto e respectuoso coa escala e ambiente no que se localizan.

Por estes motivos, recoméndase dar os seguintes pasos:

- Estudar a presenza de núcleos no **radio de influencia de 3 km** do miradoiro (distancia adecuada para percorridos a pé), con especial atención a **núcleos rurais de interese histórico**.
- Cuantificar a poboación existente nestes núcleos e os servizos dispoñibles.
- Analizar a existencia de conexións peonís ou rutas sendeiristas entre estes núcleos e o miradoiro, dando prioridade ás vías de carácter histórico tales como camiños reais, vías romanas, etc.
- Diseñar as rutas de conexión estratéxicas máis adecuadas para comunicar os núcleos e o miradoiro, así como as indicacións necesarias para asegurar o seu funcionamento, atendendo a criterios de integración paisaxística e primando as conexións peonís e ciclistas fronte ás rodadas.

▪ *Espazos protexidos*

A existencia de espazos protexidos de interese natural ou patrimonial na contorna próxima do miradoiro é un aspecto a considerar, tanto por ser focos de potenciais visitantes que se poden desviar cara ao miradoiro, como por ser, en moitas ocasións, **parte da panorámica de interese a contemplar ou estar conectados por unha mesma rede de rutas de sendeirismo**. Por este motivo, establécense as seguintes recomendacións:

- Estudar a presenza de **espazos protexidos de interese no radio de influencia de 3 km** do miradoiro (distancia adecuada para percorridos a pé), e outros nun radio maior que poidan atoparse dentro do ámbito de exposición visual da panorámica contemplada dende o punto de observación.
- Analizar a existencia de conexións peonís ou rutas sendeiristas entre estes espazos protexidos e o miradoiro, dando prioridade ás vías de carácter histórico tales como camiños reais, vías romanas, etc.
- Diseñar as rutas de conexión estratéxicas máis adecuadas para comunicar estes espazos co miradoiro, así como as indicacións necesarias para asegurar o seu funcionamento, atendendo sempre á súa correcta integración paisaxística.

▪ *Camiño de Santiago e outras rutas*

O **Camiño de Santiago** é o maior referente turístico de Galicia, polo que os miradoiros que se atopen no radio de influencia do mesmo e **permitan desvíos a pé para a súa visita**, terán garantida a presenza de visitantes ao longo do ano. O mesmo sucede, aínda que en menor medida, coas rutas de sendeirismo e ciclistas. Sendo así, recoméndase ter en conta os seguintes criterios:

- Analizar a existencia dalgunha **variante do Camiño de Santiago no radio de influencia de 3 km** do miradoiro (distancia adecuada para desvíos a pé), así como doutras rutas sendeiristas ou ciclistas.
- Analizar a existencia de conexións peonís entre estas rutas e o miradoiro, dando prioridade ás vías de carácter histórico tales como camiños reais, vías romanas, etc.
- Diseñar a ruta de conexión estratéxica máis adecuada e directa para chegar de xeito peonil ao miradoiro, así como as indicacións necesarias para asegurar o seu funcionamento, atendendo a criterios de integración paisaxística.

Figura 75. Monte Montouto: Camiño de Santiago ao seu paso pola Fonsagrada GAP I

6.1.2 Valor paisaxístico

Para acometer calquera intervención nun miradoiro, resulta fundamental analizar cales son os valores paisaxísticos que presenta, tendo en conta tanto a **panorámica** a contemplar como posibles **elementos patrimoniais existentes (patrimonio material e inmaterial) ou percepcións sensoriais** que afecten ao espazo.

▪ *Valores panorámicos*

Son aqueles que condicionan a existencia dun punto de observación, é dicir, o interese visual da panorámica contemplada. Para analizar os valores panorámicos recoméndase dar os seguintes pasos:

- **Identificar as temáticas paisaxísticas que caracterizan ao miradoiro.**
- **Avaliar o ángulo de visión accesible.** Dependendo das características do miradoiro, a panorámica dispoñible pode ser máis ou menos ampla, así como o interese da mesma, que pode estar concentrado nun foco concreto, en varios focos, ou ben en todo o conxunto visual. A análise destas cuestións axudará a definir a tipoloxía de miradoiro que será máis axeitada para cada casuística e a decidir a disposición e orientación dos distintos elementos de acondicionamento do espazo.
- **Estudar a presenza de elementos de interese.** Estes elementos poden estar relacionados co patrimonio material ou inmaterial, pero tamén coa paisaxe sonora e outras percepcións temporais, como a visualización do amencer ou a posta de sol. Dende o miradoiro obxecto de actuación, é de interese identificar outros miradoiros que resulten visibles, remarcando a importancia das relacións visuais entre distintos lugares altos do territorio, feito con gran tradición en Galicia.
- **Detectar posibles elementos de impacto na panorámica a contemplar ou na propia contorna do miradoiro,** para poder establecer medidas correctoras que permitan a integración dos mesmos.

▪ *Patrimonio material*

O patrimonio material está conformado por aqueles **elementos físicos de interese tanto natural como cultural**. A existencia destes elementos tanto na panorámica a contemplar como na contorna do miradoiro suporán unha singularidade e un interese engadido que debe ser tido en conta na intervención. Con carácter xeral, recoméndase avaliar a presenza dos seguintes elementos singulares:

- Formacións rochosas senlleiras
- Patrimonio arquitectónico e escultórico
- Patrimonio industrial e militar
- Especiais condicións para a observación astronómica

Figura 76. Vistas da Torre de Hércules dende Punta Herminia, A Coruña GAP X

- *Patrimonio inmaterial*

O patrimonio inmaterial é unha compoñente da paisaxe cultural que ten que ver coa forma na que **o ser humano se relaciona co territorio**, transformándoa non so fisicamente senón **aportándolle significado e simbolismos de diversa índole**. Algúns elementos da paisaxe inmaterial a estudar en relación aos miradoiros poden ser acontecementos históricos relevantes que sucederon nestes lugares, ou ben contos, mitos e lendas asociados a eles. Recoméndase seguir os seguintes pasos en relación ao patrimonio inmaterial:

- **Estudar a existencia de patrimonio inmaterial asociado ao miradoiro.**
O coñecemento destes aspectos resulta importante á hora de realizar calquera intervención, xa que axuda a centrar a mirada en aspectos culturais relevantes, relacionados coa identidade do espazo, que doutro xeito poderían pasar desapercibidos. Este tipo de análise é de gran valor xa que permite salvagardar a memoria de cada territorio.
- **Tomar parte activa na divulgación deste patrimonio** a través da intervención, axudando a transmitir a identidade do lugar e aportando un interese engadido ás visitas. A primeira premisa será garantir que a intervención non menoscabe o patrimonio inmaterial do lugar e, a segunda, que o proxecto de deseño axude a sacar á luz e contar ese patrimonio.

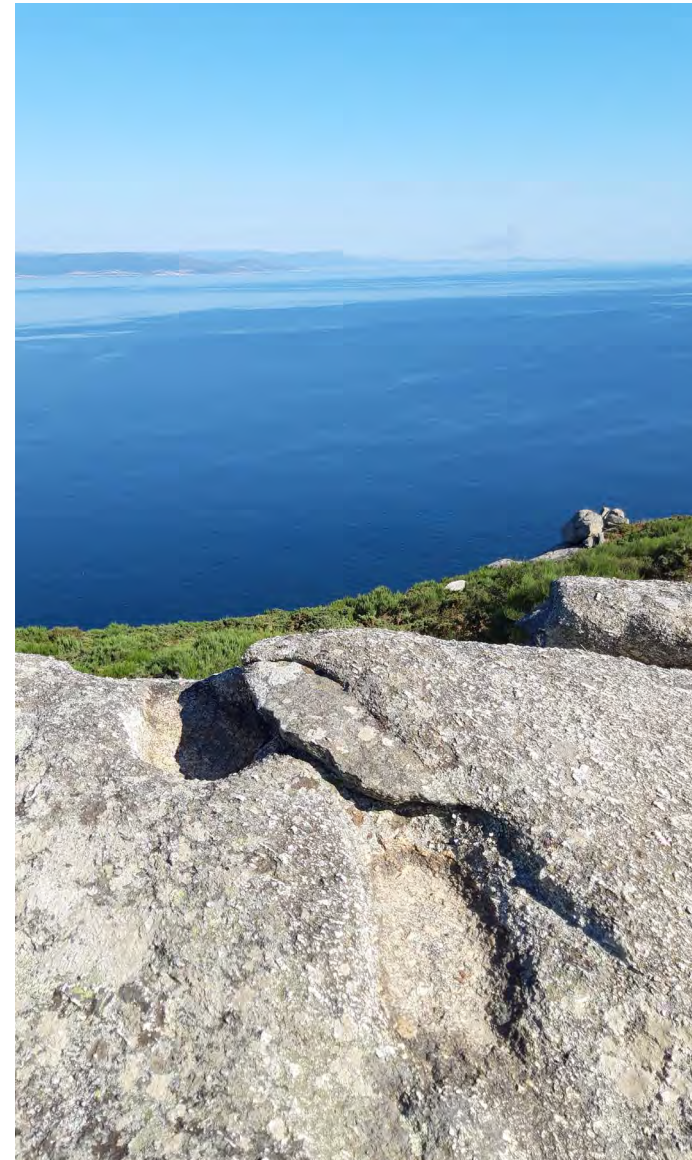

Figura 77. Segundo a lenda, pegadas do cabalo de Santiago en Fisterra GAP IX

▪ Paisaxe sonora e outras percepcións sensoriais

A visita a un miradoiro ten moito que ver coa experiencia sensorial. A pesar de concentrarse esencialmente na vista e no feito de mirar, é importante **considerar a incidencia da paisaxe sobre outros sentidos** que complementan o compendio de sensacións rexistradas durante a estancia dos usuarios no miradoiro. Recoméndase prestar atención aos seguintes factores:

- **Paisaxe sonora.** Os sons teñen un efecto directo sobre a percepción dun lugar, incidindo de xeito significativo no estado de ánimo dos usuarios, podendo inducir á calma ou ao nerviosismo, etc. Sendo así, propónse:
 - **Avaliar cal é a paisaxe sonora intrínseca ao lugar** (sons do río ou do mar, o vento nas árbores, presenza de avifauna, etc.).
 - **Detectar posibles interferencias** que provoquen contaminación acústica (ruidos mecánicos procedentes de instalacións industriais, etc.). Este punto é moi relevante á hora de propoñer medidas correctoras durante a intervención, tales como dispoñer ou orientar os distintos elementos de estancia, ou ben introducir vexetación arbustiva que estableza barreiras acústicas en determinados puntos.
- **Paisaxe olfactiva.** Os olores son tamén unha característica determinante en canto ao confort dun usuario no espazo. Por ese motivo, recoméndase:
 - **Analizar a paisaxe olfactiva intrínseca á contorna.**
 - **Detectar posibles interferencias** non desexadas para poder establecer medidas correctoras. A disposición de vexetación arbustiva en zonas estratéxicas (tendo en conta o foco de impacto e os principais ventos) pode funcionar como barreira ante malos olores, sendo incluso posible seleccionar especies aromáticas que axuden a mitigalos.
- **Outras percepcións.** Tamén é pertinente analizar outros factores sensoriais como pode ser a exposición/abrigo dos ventos ou a radiación solar, aspectos perceptibles a través do tacto e que resultan

determinantes no confort dos usuarios nos espazos de estancia. Ter en conta estes factores permite controlar á súa incidencia e propoñer medidas correctoras durante a intervención.

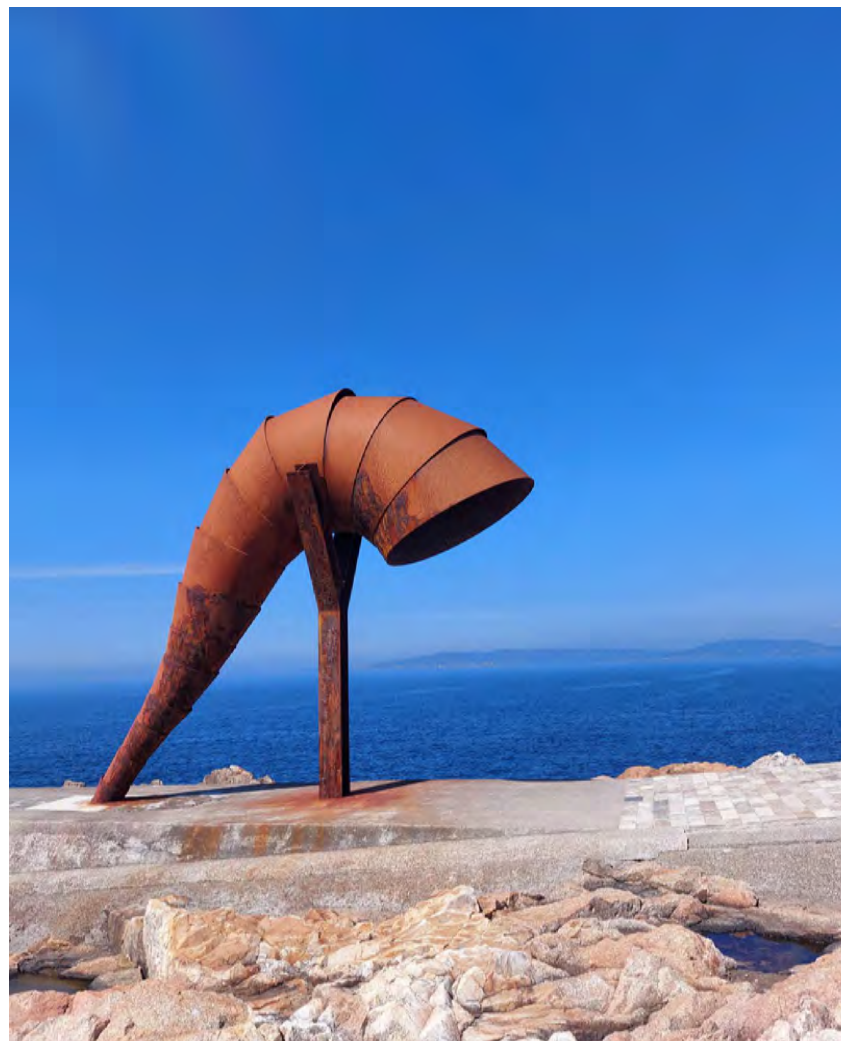

Figura 78. Escultura sonora na contorna da Torre de Hércules, A Coruña GAP X

6.2 CRITERIOS PARA A SELECCIÓN DA TIPOLOXÍA QUE TIPOLOXÍA DE MIRADOIRO É ADECUADA PARA CADA LUGAR?

Unha vez analizados os valores do lugar de intervención e coñecidos os condicionantes do espazo, é posible concretar o tipo de miradoiro que responde mellor a estas circunstancias. **A selección da tipoloxía máis axeitada para un miradoiro está estreitamente relacionada coa singularidade da paisaxe** de cada GAP e da temática do punto de observación, así como a orografía, a exposición visual e os aspectos bioclimáticos que inciden directamente sobre outros potenciais usos asociados ao mesmo.

A continuación apórtanse unha serie de **recomendacións e criterios para as distintas tipoloxías** de miradoiros, en canto á morfoloxía da intervención e o xeito de asentarse e integrarse na paisaxe.

6.2.1 Tipo sentadoiro

A colocación dun sentadoiro é unha das formas máis sinxelas de acondicionar un punto de observación. Non obstante, para poder considerar a intervención como miradoiro **non é suficiente a disposición deste elemento**, senón que debe ir acompañada dun tratamento global do conxunto, cunha adecuada sinalización, un ámbito de aparcadoiro debidamente integrado e afastado do punto de observación, así como un acondicionamento dos accesos peonís.

As características que implica esta tipoloxía de miradoiro son as seguintes:

- **Ten vocación de estancia.** Un sentadoiro está pensado para deterse a contemplar a paisaxe durante un período de tempo prolongado.
- **Presta atención á orientación.** Trátase dun elemento que enfoca ao observador cara a un determinado punto, polo que a orientación do banco deberá responder a un criterio concreto. Xeralmente enfócase a panorámica de maior interese, pero tamén pode implicar outros aspectos como a contemplación do amencer/solpor, ou ben chamar a atención sobre un determinado aspecto da paisaxe material ou inmaterial.

- **Precisa de certo confort bioclimático.** Como espazo con vocación de estancia, é necesario garantir que se asente en lugares abrigados ou protexidos que permitan un uso prolongado nas mellores condicións posibles: abrigo dos principais ventos, posibilidade de sombra, etc.
- **Baixa o punto de vista do observador.** Este feito, provocado pola acción de sentarse, é un aspecto que condiciona o deseño do miradoiro e deberá terse moi en conta, xa que pode entrar en conflito con elementos de protección como as varandas.

Figura 79. Vistas do encoro de Castrelo de Miño dende Coto Novelle, Cartelle GAP V

Por estes motivos, **esta tipoloxía é apropiada para espazos coas seguintes características:**

- **Capacidade de carga media/baixa.** É importante que os usuarios poidan desfrutar do espazo de estancia sen notar a presenza doutra xente agardando a súa quenda para sentar no banco, do contrario producirase o “efecto selfie”, no que o banco tórnase unicamente nun escenario para

tomar unha fotografía, perdendo o seu carácter de espazo de estancia e contemplación. Nos casos nos que se estime unha capacidade de carga alta, deberá avaliarse a opción de colocar dous ou máis bancos, debendo tratarse a intervención conxuntamente, segundo as especificacións da tipoloxía “área”.

- **Espazos onde se busque resaltar unha determinada panorámica ou elemento da paisaxe.** O feito de colocar un elemento para o asento nun miradoiro está dirixindo ao espectador cara a unhas determinadas vistas, polo que a posición e orientación do mesmo deberá ser un feito consciente e controlado no deseño do espazo. Este tipo de miradoiros é axeitado nos casos nos que se estime un tempo de visita prolongado, por exemplo para disfrutar da contemplación do amencer ou do solpor, no que o espectador integra o paso do tempo como un factor máis da paisaxe.
- **Lugares que proporcionen abrigo ou protección fronte as inclemencias meteorolóxicas.** O espazo onde se asente o banco deberá garantir un uso confortable do mesmo, para o cal é necesario dispoñelo nun espazo protexido dos principais ventos. A existencia de arborado tamén é un aspecto a valorar, xerando sempre espazos de estancia frescos e agradables. Pódese considerar a integración de vexetación na proposta para proporcionar abrigo ou sombra, preferentemente de especies autóctonas potenciais da contorna, para asegurar á súa boa implantación e un baixo mantemento, sendo acordes coas condicións bioclimáticas do lugar.

6.2.2 Tipo xanela

A disposición dun marco ou fiestra nun punto de observación supón o **encadre e captura dunha escena determinada da panorámica dispoñible**, centrando a atención do observador nunha vista concreta. Trátase dunha intervención sinxela que, non obstante, **debe estar acompañada dun tratamento conxunto do espazo**, incorporando unha correcta sinalización, un ámbito de aparcadoiro debidamente integrado e afastado do punto de observación, así como un acondicionamento dos accesos peonís.

Figura 80. Miradoiro de San Nomedio, As Neves GAP VI

As características desta tipoloxía son as seguintes:

- **Ten vocación temporal ou de estancia.** Dependendo das características da xanela, pode tratarse unicamente dun fito que enmarque as vistas, para ser contempladas de pé, ou ben dispoñer dun espazo de estancia con mobiliario integrado para o asento.
- **Captura unha escena concreta.** O miradoiro tipo xanela ten un obxectivo moi concreto de encadrar unha perspectiva da paisaxe, resaltándoa por enriba das demais.
- **Pode prestar certo confort bioclimático.** En ocasións o deseño da fiestra pode proporcionar abrigo ante as inclemencias meteorolóxicas (vento, choiva...), pasando a estar relacionado coa tipoloxía “refuxio”.

Por estes motivos, **esta tipoloxía resulta axeitada para espazos coas seguintes características:**

- **Capacidade de carga media.** Dependendo do deseño da xanela pódese valorar unha intención máis estacional ou temporal, o que admitiría distintas capacidades de carga. Trátase dunha tipoloxía que está bastante relacionada co fenómeno dos *selfies*, polo que será unha característica a ter en conta no momento do proxecto do miradoiro.
- **Espazos onde se busque resaltar unha escena concreta ou mitigar un impacto.** Esta tipoloxía permite enfocar panorámicas de interese pero tamén outros aspectos como elementos do patrimonio natural ou cultural (material e/ou inmaterial), podendo integrar información sobre estes elementos no deseño da fiestra. En ocasións pódese empregar para mitigar elementos de impacto paisaxístico presentes na contorna, evitando que sexan visibles dende o punto de observación.
- **Lugares con certa exposición a inclemencias meteorolóxicas.** Tanto no caso de pensar a xanela para un uso temporal como de estancia, ambas serían aptas en lugares expostos a inclemencias meteorolóxicas, ben por utilizarse durante períodos de tempo breves ou ben por integrar no deseño o carácter de refuxio que protexa ao espazo de estancia destes factores climáticos adversos.

6.2.3 Tipo refuxio

Os miradoiros tipo refuxio consisten na disposición dunha pequena construción, xeralmente de carácter lixeiro, que proporciona un espazo de estancia abrigado e confortable para desfrutar das vistas da contorna. Trátase dunha intervención de carácter arquitectónico máis complexa, que non obstante debe estar acompañada do correspondente acondicionamento dun espazo para estacionar e dos camiños peonís de conexión.

As principais características desta tipoloxía son as seguintes:

- **Ten vocación de estancia.** Un refuxio está pensado para proporcionar acubillo durante períodos de tempo máis o menos prolongados, xa que crea un espazo confortable no que descansar e contemplar as vistas.

- **Permite capturar unha escena concreta ou enfocar ao observador cara a unha panorámica determinada.** Con carácter xeral, os refuxios están compostos dun ou varios paramentos verticais que limitan parte das visuais, o que implica que enfocarán aquelas de máis interese.
- **Presta confort bioclimático.** A tipoloxía de refuxio está pensada precisamente para aqueles lugares onde se necesite xerar unha zona confortable e protexida para contemplar as vistas.

Figura 81. Miradoiro de Barangón, Ribeira de Piquín GAP I

Segundo estas determinacións, esta tipoloxía é apta para espazos coas seguintes características:

- **Capacidade de carga media/baixa.** Para que os usuarios poidan desfrutar do espazo de estancia dentro do refuxio, sen outras persoas agardando a ocupalo, será importante avaliar a capacidade de carga do miradoiro. En casos nos que se estime unha capacidade de carga alta, deberá avaliarse a opción de deseñar o refuxio podendo establecer varios espazos de estancia dentro do mesmo, sempre garantindo unha

dimensión axeitada para a súa integración na contorna. En caso de que isto non sexa posible, aconséllase establecer diversos refuxios de dimensións máis reducidas, pensando o espazo en conxunto e tratándoo segundo as especificacións da tipoloxía “área”.

- **Espazos onde se busque resaltar unha escena concreta ou mitigar un impacto.** A tipoloxía de refuxio permite tamén enfocar panorámicas de interese e outros aspectos como elementos do patrimonio natural ou cultural (material e/ou inmaterial), podendo integrar información sobre estes elementos no deseño. Tamén permite proxectar o elemento de forma que se mitiguen posibles impactos paisaxísticos da contorna, evitando que sexan visibles dende o punto de observación.
- **Lugares moi expostos ás inclemencias meteorolóxicas.** Esta tipoloxía de miradoiro está especialmente indicada para lugares onde as panorámicas teñan moito interese para xerar potenciais espazos de estancia, pero as condicións de exposición ao vento, chuvia, neve, etc. resulten na necesidade de establecer unha protección para garantir este uso. Aconséllase dispoñer miradoiros tipo refuxio en lugares costeiros ou de montaña, desprovistos de vexetación de alto porte e con alta exposición aos principais ventos. Porén, o deseño deberá adaptarse aos condicionantes de cada lugar e prestar especial atención á súa correcta integración paisaxística.

Figura 82. Miradoiro de Pena do Castelo, Sober GAP V

Figura 83. Miradoiro de Santiorxo, Sober GAP V

6.2.4 Tipo balcón

A instalación dunha estrutura que se asoma sobre o baleiro para desfrutar das vistas constitúe probablemente a tipoloxía máis paradigmática de miradoiro, con múltiples exemplos ao longo da historia en todo o mundo. O atractivo destes elementos ten que ver coa sensación de vertixe/adrenalina que provoca atoparse ao bordo dun gran desnivel, polo que o deseño dos miradoiros tipo balcón adoita resaltar este feito.

As principais características desta tipoloxía son as seguintes:

- **Ten vocación temporal.** Os miradoiros tipo balcón son espazos aos que asomarse e permanecer períodos de tempo curtos, non estando asociados polo xeral a outras actividades distintas do feito de contemplar a paisaxe e/ou tomar fotografías. É unha tipoloxía especialmente relacionada co fenómeno do *selfie*.
- **Enfoca unha escena determinada.** Sendo un miradoiro que consta dunha estrutura suspendida sobre o terreo, esta adopta xeralmente unha dirección clara, enfocando ao observador cara a un punto concreto do territorio.
- **Busca provocar sensacións no observador.** A observación da paisaxe dende un miradoiro tipo balcón é indisociable da sensación de vertixe/adrenalina que resulta de estar ao bordo do baleiro.
- **O confort bioclimático non resulta relevante.** Sendo un espazo que se utiliza durante períodos de tempo reducidos, e estando ademais relacionado coa busca de sensacións extremas, pódese dispoñer en lugares expostos ao vento, chuvia ou sol, sen que isto supoña unha problemática para o uso do miradoiro.

Por estes motivos, esta tipoloxía é apta para espazos coas seguintes características:

- **Capacidade de carga media/alta.** Tendo en conta que se trata dunha tipoloxía de miradoiro onde os visitantes permanecen durante períodos de tempo curtos, resulta axeitada para espazos onde se estime unha capacidade de carga alta.

- **Espazos onde se busque resaltar unha determinada escena ou elemento da paisaxe.** É unha solución axeitada para puntos de observación con ángulos de visión reducidos (menos de 180°), ou ben aqueles nos que se pretenda resaltar unha escena concreta dentro da panorámica. Esta pode estar relacionada con elementos do patrimonio natural ou cultural (material e/ou inmaterial), podendo integrarse información sobre os mesmos no deseño do miradoiro.
- **Puntos de observación cunha orografía escarpada.** A instalación da estrutura dun miradoiro tipo balcón precisa de lugares con desniveis acusados onde sexa posible acadar a sensación de suspensión sobre o baleiro. O deseño do miradoiro deberá resaltar esta característica, empregando materiais e técnicas construtivas que permitan a transparencia e permeabilidade visual.
- **Lugares expostos ou non ás inclemencias meteorolóxicas.** Trátase dunha tipoloxía na que a exposición ás inclemencias meteorolóxicas non resulta relevante.

Figura 84. Miradoiro do Briñal, Vereá GAP IV

6.2.5 Tipo torre

Os miradoiros tipo torre aparecen esencialmente en lugares onde non existen desniveis acusados na orografía, sendo precisa a construción de elementos elevados para poder ascender o punto de vista e apreciar a panorámica. En ocasións tamén aparecen torres en outeiros e elevacións naturais do terreo, tratándose normalmente de elementos de carácter patrimonial. Esta tipoloxía está moi asociada á rehabilitación de construcións históricas existentes, onde o respecto polo elemento patrimonial debe ser sempre a máxima da intervención.

Figura 85. Miradoiro na Torre dos Andrade, Pontedeume GAP X

As características máis salientables desta tipoloxía son as seguintes:

- **Ten vocación temporal ou de estancia.** Dependendo das características e dimensións da torre, pode estar pensada de forma similar aos balcóns, cun uso único de contemplación da paisaxe, ou ben dispoñer de espazos de estancia con mobiliario integrado para o asentamento.
- **Permite contemplar unha panorámica ampla.** Os miradoiros tipo torre adoitan permitir unha visión 360°, facendo posible a contemplación de todo o territorio circundante.
- **Pode prestar confort bioclimático.** Trátase dunha tipoloxía que, pola

cota elevada que implica, pode resultar exposta, especialmente aos ventos. No entanto, os propios paramentos, defensas ou muros da torre poden proporcionar certo confort e protección fronte a estes efectos climáticos adversos.

Por estes motivos, esta tipoloxía resulta axeitada para espazos coas seguintes características:

- **Capacidade de carga media/alta.** Pola dimensión que adoitan ter os miradoiros tipo torre, poden xeralmente soportar capacidades de carga elevadas, aínda que deberá avaliarse cada caso coidadosamente.
- **Espazos onde exista un elemento patrimonial tipo torre, castelo, fortaleza ou faro.** A rehabilitación do patrimonio asociado a lugares con vocación de miradoiro é unha das premisas esenciais das que parte esta guía, polo que a recuperación de elementos do patrimonio que posúan unha torre dende a que contemplar a contorna é unha casuística de grande interese. As intervencións deberán ser respectuosas con este patrimonio, consolidando os muros existentes e realizando pequenas intervencións que permitan o acceso ao elemento cando sexa necesario. No caso de precisar a introdución de novas estruturas no interior do elemento patrimonial, estas serán lixeiras, permeables e ben integradas, evitando restar protagonismo ao elemento patrimonial.
- **Lugares cunha orografía plana.** Esta tipoloxía está especialmente indicada para territorios con poucas pendentes, como a Terra Cha, onde resulta indispensable elevar o punto de vista do observador para poder contemplar a contorna con perspectiva.
- **Espazos cunha panorámica de 360°.** A tipoloxía torre está especialmente indicada para contemplar toda a paisaxe circundante, por elevar o punto de vista do observador, permitindo evitar os obstáculos máis próximos. No caso de que resulte de interese resaltar certos aspectos da contorna, recoméndase integrar no deseño elementos explicativos ou artísticos que permitan poñer a mirada sobre eles, e mesmo achegar información sobre o patrimonio natural ou cultural existente (material ou inmaterial), tanto da propia torre, de ser o caso, como do que se pode observar dende ela.

- **Lugares expostos ou non ás inclemencias meteorolóxicas.** Trátase dunha tipoloxía na que a exposición ás inclemencias meteorolóxicas non resulta especialmente relevante. Dependendo do tipo de uso previsto no espazo, pode resultar interesante combinar esta tipoloxía coa de refuxio, especialmente nos casos onde se busquen estancias prolongadas ou mesmo ocultar ao observador (como nos casos de observatorios de fauna).

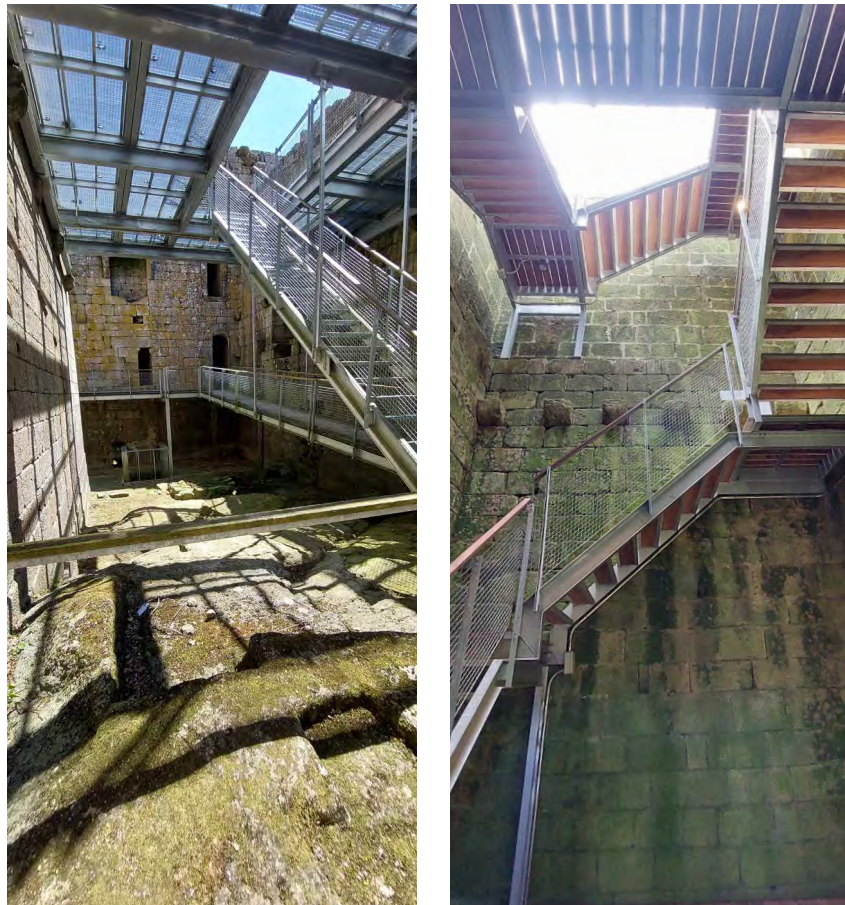
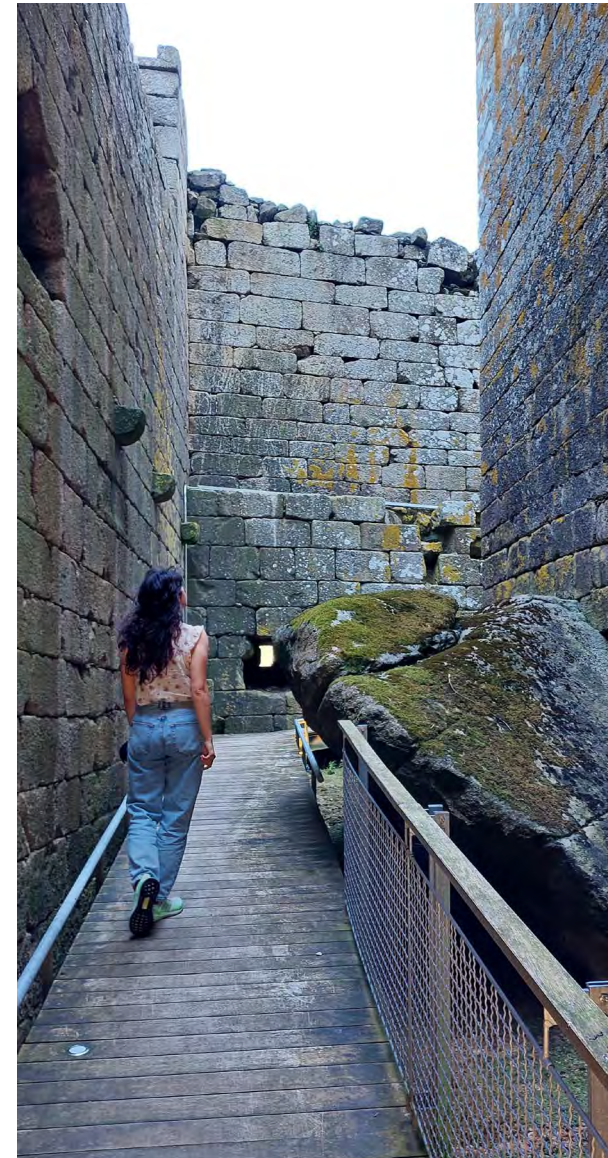

Figura 86. Tres fotografías do Castelo de Pambre, Palas de Rei GAP VII

6.2.6 Tipo área

En ocasións os puntos de observación atópanse en espazos que, polas súas características, precisan dun acondicionamento máis amplo, xerando distintas zonas de estancia para dar resposta a posibles usos dentro da contorna, tales como interpretación de elementos patrimoniais próximos, zonas de estancia, áreas para o pícnic, etc.

As características máis salientables desta tipoloxía son as seguintes:

- **Ten vocación de estancia.** Os miradoiros tipo área adoitan permitir distintos usos simultáneos que poden ter carácter estacional, dotándose polo xeral de mobiliario apto para satisfacer esta condición.
- **Permite contemplar unha panorámica ampla.** Con carácter xeral, este tipo de miradoiros que constan de distintas zonas espalladas pola contorna posúen distintas opcións para a contemplación, que normalmente responden a espazos cunha panorámica de 360°.
- **Precisa de certo confort bioclimático.** Como espazo con certa vocación de estancia, precisa que as zonas previstas para este fin estean en lugares abrigados ou protexidos que permitan un uso prolongado nas mellores condicións posibles: abrigo dos principais ventos, posibilidade de sombra, etc.

Segundo os criterios mencionados, esta tipoloxía resulta axeitada para espazos coas seguintes características:

- **Capacidade de carga media/alta.** Tratándose de espazos de certa dimensión con distintas zonas de estancia, a capacidade de carga destes miradoiros pode ser alta, xa que permiten aos usuarios espallarse polo ámbito da intervención.
- **Espazos con panorámicas amplas.** Os lugares que ofrecen vistas de 360° da contorna adoitan permitir a disposición de diferentes zonas de estancia enfocando puntos de interese diversos.
- **Lugares que proporcionen abrigo ou protección fronte as inclemencias meteorolóxicas.** Os espazos de estancia ligados ao miradoiro deberán garantir as condicións óptimas para que os usos asociados se

produzan de xeito comfortable, para o cal precisan estar protexidos dos principais ventos. A existencia de arborado de gran porte pode ser un aspecto a valorar, xa que permite xerar espazos de estancia frescos e agradables. Pódese considerar a integración de vexetación na proposta para proporcionar abrigo ou sombra, preferentemente autóctona para asegurar á súa boa implantación e un baixo mantemento, e sempre acorde coas condicións de edafoclima do lugar.

- **Espazos onde existan elementos de interese que complementen ao punto de observación.** Este tipo de miradoiros está especialmente indicado para lugares con preexistencias relevantes dende o punto de vista patrimonial, tanto cultural como natural, industrial, xeolóxico ou mesmo astronómico, podendo en ocasións combinar varias destas cualidades. A intervención nestes espazos deberá ser integral, prestando especial atención ao respecto polos elementos patrimoniais e acomodando zonas para a contemplación das vistas entre eles, permitindo ao tempo a súa interpretación. Para este fin pódese considerar a colocación de elementos artísticos ou de sinalética con información relevante que complemente a visita.

Figura 87. Monte Branco, Ponteceso GAP IX

6.3 MEDIDAS DE INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA COMO INTERVIR NOS MIRADOIROS?

Unha vez analizados os condicionantes do lugar e decidida a tipoloxía de miradoiro máis axeitada aos mesmos, pódese proceder ao deseño da intervención. Neste apartado establécense unha serie de recomendacións que van **dende a ordenación do espazo** ata medidas para a **selección das técnicas construtivas e materiais**, pasando polo **respecto das preexistencias e elementos singulares da contorna**, de xeito que se asegure unha boa integración paisaxística da actuación.

6.3.1 Accesos e aproximación ao miradoiro

Unha vez analizadas as distintas formas posibles de chegar ao miradoiro (a través de rutas peonís, ciclistas ou rodadas), determinarase o mellor xeito de aproximación á contorna inmediata do miradoiro. Isto significa:

- **Garantir un acceso cómodo e seguro tanto para rutas peonís como ciclistas ou rodadas.** Dado que o espazo de aparcadoiro nunca debe invadir a contorna do punto de observación, é indispensable tamén deseñar un percorrido peonil que conecte o estacionamento co ámbito propiamente acondicionado como miradoiro.
- **Establecer un espazo de estacionamento adecuadamente dimensionado e integrado na paisaxe para aqueles usuarios que se aproximen en coche.** Nos casos nos que se estime a chegada de autobuses, deberá preverse un aparcadoiro disuasorio separado do miradoiro, que integre o espazo necesario para que poidan estacionar e dar a volta. Este espazo deberá estar axeitadamente integrado tanto en escala como en posición, adaptándose ao carácter e ambiente da contorna, que é en moitas ocasións rural ou natural, e evitando as explanadas asfaltadas.

Figura 88. Sendeiro de acceso ao miradoiro Alto do Castro, A Estrada GAP VII

Figura 89. Sendeiro de acceso ao miradoiro Castelo Grande, A Mezquita GAP II

En base a estas cuestións, **establécense as recomendacións seguintes:**

▪ *Acondicionamento de camiños peonís*

Os accesos peonís inclúen tanto posibles rutas de conexión do miradoiro con outros núcleos ou espazos de interese, como os camiños entre o aparcadoiro e os espazos de estancia/observación. Para que estes camiños funcionen axeitadamente é preciso ter en conta que cuestións como **o trazado, a sección, a pendente ou o pavimento sexan adecuados ao uso peonil para o que están concibidos**. Con carácter xeral, recoméndase ter en conta as seguintes recomendacións:

- **Desvincular os camiños peonís dos de tráfico rodado.** Recoméndase, sempre que sexa posible, desvincular ambas rutas, buscando un desvío que resulte nun percorrido agradable para o tramo peonil. Cando isto non sexa posible, tratarase de separar a zona rodada da peonil con franxas de vexetación (que poden incluír especies arbóreas e arbustivas, segundo a contorna), para garantir a seguridade dos usuarios durante todo o percorrido. As rutas para a aproximación aos miradoiros adoitan ser de ascenso, e as pendentes máximas admisibles por vehículos e por peóns fan que o mesmo trazado non sexa sempre axeitado para ambos casos. En ocasións, a excesiva pendente pode resultar na necesidade de establecer zonas con chanzos ou escalirrampas para evitar posibles esvaróns dos usuarios, o que non resulta apto para o percorrido de vehículos.
- **Deseñar o trazado buscando o efecto sorpresa.** Tendo en conta que a visita aos miradoiros é unha experiencia sensorial, pode ser interesante desviar o trazado do camiño de chegada ao punto de observación para que o usuario non perciba a panorámica ata o último momento. Isto intensifica o efecto sorpresa, xa que as vistas serán reveladas no momento exacto de chegar ao punto de maior interese para a contemplación. Este percorrido pode ir incorporando parte da información sobre a contorna, especialmente cando hai relación con patrimonio, para aportar un maior coñecemento ao visitante sobre o lugar, alixeirando ao tempo a cantidade de información do punto de observación principal.

- **Seleccionar o pavimento máis axeitado para o uso peonil,** atendendo a unha correcta integración paisaxística e á súa sostibilidade.
- **Integrar vexetación asociada aos camiños.** Recoméndase desviar os camiños por zonas de sombra con vexetación de interese que acompañe o percorrido. Os bosquetes de árbores autóctonas son especialmente interesantes, pero deberase analizar a vexetación presente e potencial da contorna, valorando a posibilidade de introducir arborado ou especies arbustivas, preferiblemente autóctonas para asegurar o seu correcto asentamento e baixo mantemento, así como evitar causar un menoscabo dos valores ecolóxicos da contorna, especialmente en espazos naturais.

Figura 90. Acceso entre penedos e vexetación antes de revelar a estrutura final no miradoiro da Cividade, Sober GAP V

▪ *Acondicionamento do acceso rodado*

Para que estes accesos funcionen axeitadamente é preciso ter en conta que cuestións como **o trazado, a sección, a pendente ou o pavimento sexan adecuados ao tipo de uso para o que están concibidos**. Con carácter xeral, danse as seguintes recomendacións:

- **Dimensionar a sección do acceso en función da capacidade de carga do miradoiro.** En contornas rurais ou naturais, cómpre manter unha escala acorde ao lugar, empregando os anchos mínimos posibles para carrís de circulación, estacionamento, etc., e respectando os valados tradicionais, sebes ou vexetación existente. En lugares onde a vía tradicional non teña un ancho suficiente para dous carrís, poderanse dispoñer ancheamentos puntuais para permitir o cruce de dous vehículos.
- **Evitar localizacións próximas a elementos patrimoniais que poidan existir na contorna do miradoiro,** debendo sempre garantir un espazo de respecto e amortecemento dos mesmos.
- **Seleccionar o pavimento máis axeitado para o seu mantemento e a súa integración paisaxística.**

▪ *Tratamento de espazos de aparcadoiro*

O espazo de aparcadoiro é un elemento indispensable na meirande parte dos miradoiros, xa que **adoitan localizarse en contornas ás que os usuarios acceden xeralmente en coche**, máis tamén noutros vehículos como o autobús, moto ou bicicleta. Será, por tanto, unha zona a pensar e acondicionar, procurando que quede debidamente integrada na paisaxe e non interfira co espazo de estancia e observación. Para garantir estas condicións, apórtanse os seguintes criterios:

- **Dimensionar o aparcadoiro en función da capacidade de carga do miradoiro,** evitando sobredimensionar o espazo e atendendo á escala rural ou natural da contorna, de ser o caso.
- **Buscar unha localización separada do punto de observación e que non interfira nos espazos de estancia.** Como norma xeral, buscarase

que non exista accesibilidade visual entre os lugares de estancia do miradoiro e os vehículos situados no aparcadoiro.

- **Evitar localizacións próximas a elementos patrimoniais que poidan existir na contorna do miradoiro,** debendo sempre garantir un espazo de respecto e amortecemento dos mesmos.
- **Seleccionar o pavimento máis axeitado para a súa integración paisaxística.** Os pavimentos filtrantes serán sempre preferibles ás superficies impermeabilizadas (formigón ou asfalto). Recoméndanse materiais como a terra compactada, o xabre estabilizado, pavimentacións de adoquín ou chapacuña de granito ou lousa (segundo corresponda en función da GAP¹⁸), ou prefabricados tipo celosía de formigón, que permitan o crecemento de herbáceas. Esta última solución deberá realizarse de forma acoutada, para evitar xerar grandes superficies de carácter urbano.

Figura 91. Aparcadoiro no Miradoiro de Barangón, Terras do Eo GAP I

18 Guía de Cor e Materiais de Galicia: https://cmatv.xunta.gal/seccion-tema/c/CMAOT_Desenvolvemento_sostible?content=Direccion_Xeral_Sostibilidade_Paisaxe/Paisaxe/seccion.html&std=guia_cor.html&sub=guias-metodoloxicas/

- **Empregar vexetación no deseño.** A existencia de vexetación nos aparcadoiros ten múltiples funcións, entre elas proporcionar sombra aos coches aparcados, filtrar substancias contaminantes procedentes dos mesmos, regular a temperatura nos momentos de máis calor (temporada de maior uso dos miradoiros) e axudar á integración paisaxística destes espazos. Recoméndase:
 - **Buscar un espazo na contorna no que xa exista vexetación** e integrala no deseño do aparcadoiro, evitando a eliminación de árbores autóctonas existentes.
 - **De non existir zonas vexetadas,** recoméndase o uso de especies arbustivas para establecer sebes que mitiguen o impacto dos coches, así como árbores que aporten sombra ao espazo. Recoméndase sempre a utilización das **especies características de cada ecosistema**, moi especialmente en espazos de carácter natural máis sensible, evitando introducir especies que poidan supoñer un menoscabo para estes ecosistemas.

A modo de exemplo, como árbores de sombra recoméndanse os carballos (*Quercus robur*) cerquiños (*Quercus pyrenaica*) e castiñeiros (*Castanea sativa*). Para as sebes de arbustivas analizaranse as especies existentes na contorna, podendo empregar xestas (*Cytisus scoparius*), toxos (*Ulex europaeus*), sabugueiros (*Sambucus nigra*) ou brezos (*Erica sp.*, *Calluna sp.*). Para sebes de maior porte, indicadas especialmente para a integración de elementos de impacto, recoméndase empregar salgueiros (*Salix atrocinerea*), faias (*Fagus sylvatica*) ou bidueiros (*Betula pubescens*). **Na selección de vexetación é preciso ter en conta o desenvolvemento de cada especie, a súa localización e edafoclima**, para favorecer o mantemento e evitar problemas no futuro.

6.3.2 Tratamento de elementos singulares

Os elementos singulares que poden aparecer na contorna dun miradoiro xogan un papel esencial na caracterización do espazo e na definición da súa identidade. Por este motivo, deben ser parte central da intervención, sendo fundamental seguir uns criterios de respecto, posta en valor e, nalgúns casos, divulgación das súas características singulares. A continuación establécense uns criterios para o tratamento dos distintos elementos singulares detectados en relación aos miradoiros:

▪ Formacións rochosas senlleiras

As intervencións en contornas con formacións rochosas senlleiras deberán ter en conta os seguintes pasos para garantir unha actuación respectuosa que implique a súa posta en valor:

- Identificar as formacións rochosas de interese na contorna e cartografalas.
- Indagar sobre o patrimonio inmaterial asociado ás mesmas, incluíndo a micro toponimia.
- Respetar as preexistencias, evitando a colocación de calquera elemento alleo sobre elas. Nos casos en que exista unha intervención anterior pouco respectuosa e que non permita a lectura clara do elemento, deberá facerse todo o posible por retirala, devolvendo ao elemento senlleiro o seu carácter orixinal.
- Evitar soterrar os elementos baixo novos camiños ou áreas de estancia. Cando sexa preciso establecer percorridos para achegarse ao miradoiro entre as rochas senlleiras, estes evitarán dispoñerse sobre elas, debendo sempre separarse e garantir un espazo de respecto. Son recomendables os camiños de terra ou as pasarelas de madeira, sempre coidando os encontros. O feito de delimitar un camiño que respecte claramente os elementos rochosos próximos fai que a propia intervención gaña interese a ollos do espectador, resaltando singularidades que doutro xeito poderían pasar desapercibidas. No caso de que non sexa posible evitar o paso sobre un elemento, este realizarase mediante unha pasarela que respecte a súa integridade e non o oculte.

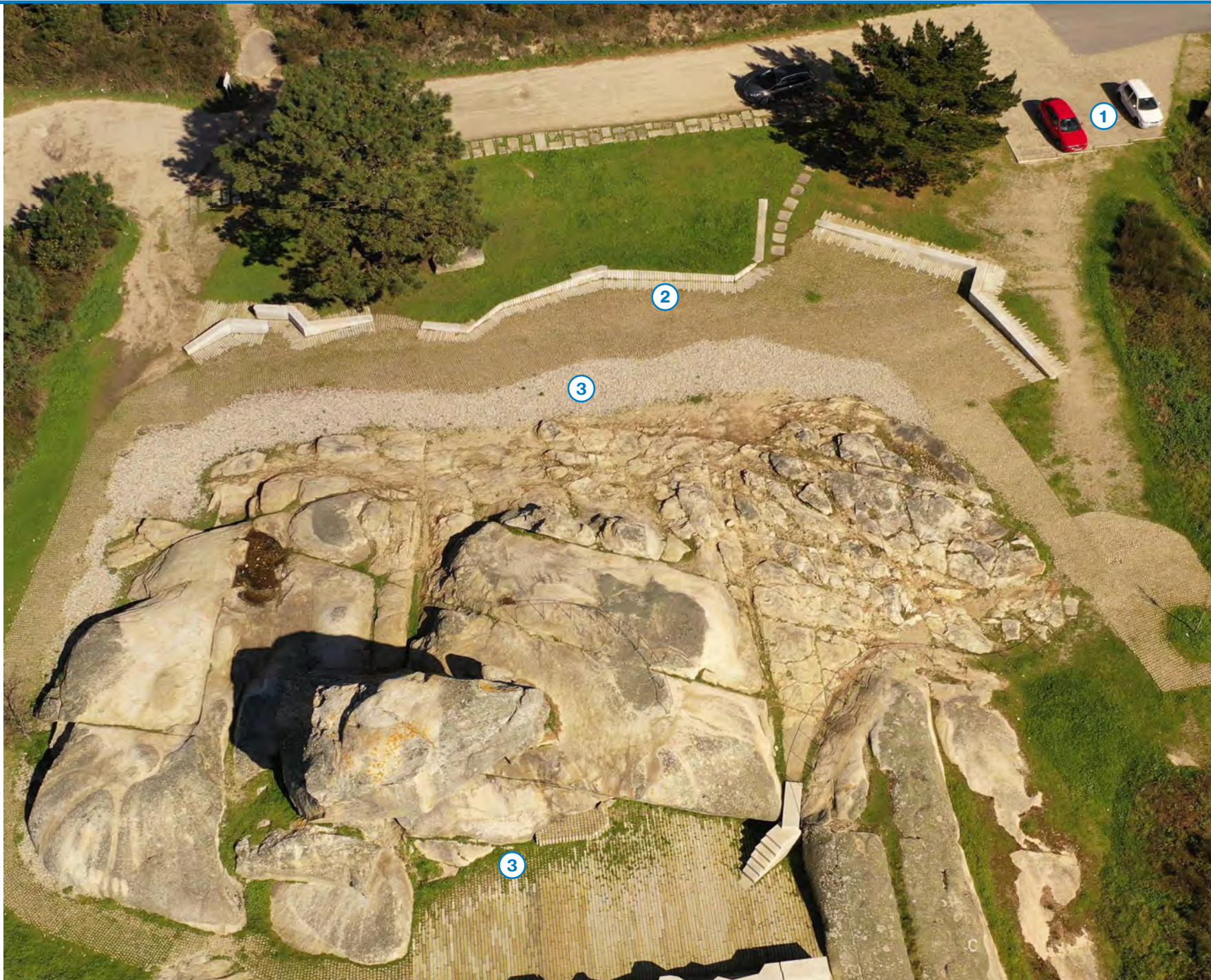
Figura 92. Encontro de plataforma de madeira coa rocha

- Evitar a colocación de elementos superfluos sobre as rochas senlleiras. Cando sexa necesario establecer defensas puntuais, poderá facerse dispoñendo varandas ou pasamáns sinxelos de redondos de aceiro, asegurando que os puntos de contacto sexan os mínimos posibles e as suxeicións sexan limpas e cunha coidada execución. Preferentemente realizaranse os ancoraxes mediante resinas tipo epoxi, e prestarase especial atención a non deixar rebabas de morteiro sobre as rochas.
- Contar o patrimonio inmaterial existente. As rochas senlleiras adoitan ter asociadas lendas e contos ou, cando menos, unha rica micro-toponimia que xeralmente ten que ver coa morfoloxía das mesmas. Nos casos en que sexa preciso contar unha historia relacionada co elemento, poderá recorrerse á colocación de sinalética. Esta deberá ser sinxela, podendo empregar as TIC para evitar dispoñer paneis de gran tamaño no miradoiro. Tamén son válidas as intervencións artísticas que, a través de trazos ou debuxos, axudan a comprender as formas que dan nome aos distintos elementos.

Figura 93. Panel informativo sobre o simbolismo das rochas zoomórficas. Pena da Moa (Penedos de Pasarela e Traba), Laxe GAP IX

Imaxe 14. Miradoiro de Pedra da Ra, Ribeira: 1 aparcadoiro; 2 zona de asentos con pavimento de adoquin; 3 zona de grava/herba para transición coa formación rochosa

▪ *Patrimonio arquitectónico e escultórico*

Nos casos nos que existan elementos do patrimonio arqueolóxico ou escultórico, seguiranse unha serie de criterios para garantir o respecto dos mesmos:

- Garantir un espazo de respecto diante do elemento patrimonial, acorde á escala do mesmo. A intervención neste espazo deberá ser sinxela, admitindo a pavimentación pero non a colocación de elementos de mobiliario, a excepción de sentadoiros, que estarán preferiblemente nos bordos, permitindo observar o elemento patrimonial á distancia axeitada.
- Coidar os encontros das pavimentacións, evitando que se acheguen ao elemento patrimonial, debendo sempre garantir unha franxa de respecto con materiais terrosos ou similares, que permitan a aparición de vexetación espontánea.
- Incluír elementos de sinalética cando sexa necesario realizar un labor divulgativo sobre os aspectos de interese patrimonial, mais os paneis non terán unha posición e dimensións que os fagan protagonistas do espazo, buscando sempre a súa máxima integración visual no conxunto.

Figura 94. Miradoiro do Castelo de Monforte de Lemos GAP III

▪ *Patrimonio industrial e militar*

Cando existan elementos de arqueoloxía industrial ou militar, recoméndase ter en conta os seguintes criterios de intervención:

- Valorar a posibilidade da rehabilitación deste patrimonio para integrar novos usos compatibles coa súa morfoloxía e carácter, e que axuden a poñer en valor a historia do mesmo.
- Tratar a arqueoloxía militar ou industrial como elementos de interese dentro do propio espazo público, consolidando os muros e restos existentes para evitar a súa degradación, pero sen necesidade de reconstruílos por completo. Poderanse establecer percorridos paisaxísticos entre as ruínas, tratándoas como parte do espazo público e integrando os elementos de mobiliario e as zonas de estancia. Este tipo de intervencións adoita funcionar moi ben en combinación co emprego de material vexetal, permitindo que colonice certos espazos e favoreza a integración das ruínas.
- Dispoñer elementos de sinalética que favorezan a interpretación do patrimonio militar ou industrial. Estes elementos deberán estar debidamente integrados mediante o correcto dimensionado e o emprego de materiais que dialoguen axeitadamente coa contorna.

Figura 95. Miradoiro do Cargadoiro, Ribadeo GAP XII

▪ *Patrimonio inmaterial*

En calquera intervención, aconséllase investigar e indagar sobre a posible existencia de patrimonio inmaterial asociado. Nos casos en que se coñeza algún acontecemento histórico, lenda, conto ou toponimia asociada de interese, apórtanse as seguintes recomendacións:

- Valorar a transcendencia do patrimonio inmaterial e identificar os elementos físicos aos que fai referencia.
- Valorar o mellor xeito de divulgar este patrimonio. Algunhas opcións ao respecto poden ser:
 - Introducción de elementos de sinalética. Estes deberán ser comedidos e estar integrados axeitadamente, mediante un dimensionado adecuado e o emprego de materiais que dialoguen axeitadamente coa contorna e o resto da intervención.
 - Emprego das TIC para reducir o impacto dos elementos de sinalética na contorna do miradoiro, sen renunciar a dar unha información completa sobre o lugar. O uso de códigos QR con vínculos a portais web explicativos pode ser unha boa opción, así como a integración das tecnoloxías de realidade aumentada para desvelar aspectos do patrimonio inmaterial a través dos dispositivos móbiles.
 - Utilización de elementos de carácter artístico. A arte, nas súas diversas formas, pode ser un recurso moi valioso para a transmisión do patrimonio inmaterial. As intervencións artísticas deberán, en todo caso, estar ben integradas na contorna, complementando o espazo e evitando reclamar un protagonismo excesivo, tendo en conta que a paisaxe e os elementos singulares existentes na contorna deben ser o foco da intervención.
 - Realización de actividades divulgativas de carácter efémero en distintas épocas do ano. En ocasións pode non ser desexable realizar intervencións físicas no territorio, sendo o mellor xeito de transmisión do patrimonio inmaterial a realización de eventos

de carácter cultural ou lúdico que contribúan á divulgación deste patrimonio ao tempo que fomentan o emprego do espazo público do miradoiro por parte de distintos usuarios.

Figura 96. As pedras senlleiras adoitan ter patrimonio inmaterial asociado

▪ *Especiais condicións para a observación astronómica*

Nos miradoiros con carácter tradicional para a observación dos astros e o ceo nocturno ou en contornas cunha baixa contaminación luminosa (por exemplo, zonas recoñecidas coa categoría *Starlight*¹⁹), onde existan boas condicións e se pretenda fomentar este uso, recoméndase ter en conta os seguintes criterios:

- Prestar atención a posibles elementos que poidan indicar unha relación coa observación do ceo. A existencia de petróglifos e outros elementos do patrimonio arqueolóxico está estreitamente ligada á contemplación da bóveda celeste. Recoméndase analizar tamén as relacións entre os distintos elementos existentes, e a súa posición respecto á saída e posta do sol.
- Eliminar barreiras e elementos de impacto que estean a impedir a contemplación da panorámica de interese, ou que eviten a incidencia do sol rasante sobre os elementos arqueolóxicos tales como petróglifos, que precisan desta luz para a súa óptima visualización. Entre estas barreiras destacan xeralmente as plantacións forestais de arborado alóctono de gran porte, polo que se recomenda establecer un ámbito de protección no que se regulen os usos agropecuarios, de xeito que resulten compatibles co uso cultural do miradoiro.

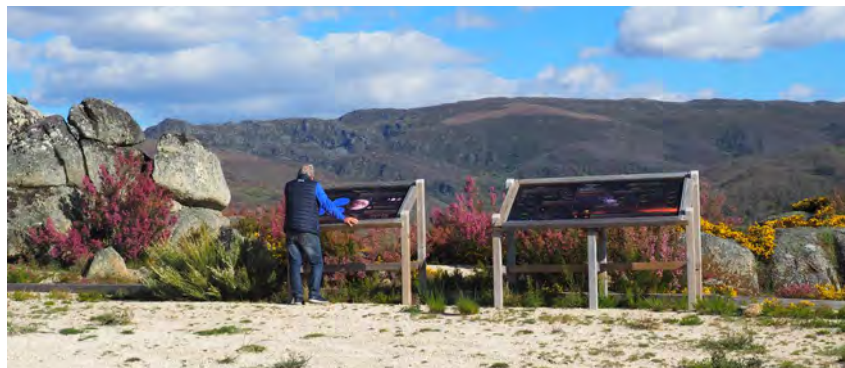

Figura 97. Miradoiro estelar O Rañadoiro, A Veiga GAP II

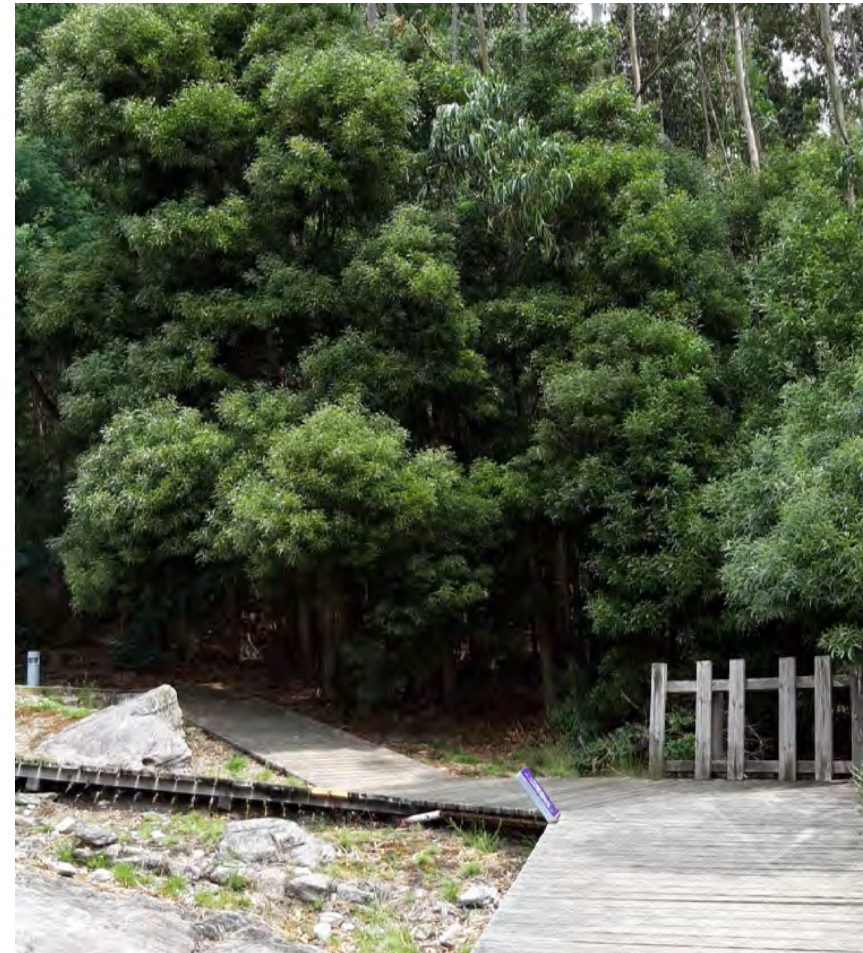

Figura 98. Vexetación invasora de gran porte ensombrecendo os petróglifos

- Integrar elementos de mobiliario que favorezan a contemplación da bóveda celeste. Algúns exemplos poden ser sentadoiros con respaldo inclinado para poder recostarse e contemplar o ceo, ou ben pequenas plataformas para apoio de telescopios que permitan unha observación máis avanzada.

Figura 99. Planisfero celeste no Miradoiro de San Nomedio, As Neves GAP VI

6.3.3 Elementos físicos ou materiais que definen a intervención

Calquera intervención nun miradoiro comportará a disposición dunha serie de elementos para acondicionar o espazo e facilitar a súa utilización por parte dos usuarios. Isto non significa que todos os miradoiros requiran de todos estes elementos. **En base á análise previa da contorna, a capacidade de carga, as previsións de uso, etc. poderá determinarse cales destes elementos deberán ser incluídos na proposta e cales non.** Con carácter xeral, recoméndase dispoñer unicamente os elementos que sexan esenciais para garantir as funcións previstas no miradoiro, **evitando a colocación de elementos superfluos.** Do mesmo xeito, en miradoiros que foron sometidos a intervencións previas, ás veces desafortunadas, recoméndase aplicar os criterios de “ordenar e limpar”, tendo en conta que **a protagonista do espazo deberá ser sempre a paisaxe**, tanto a contemplativa como os posibles elementos de interese que existan na contorna.

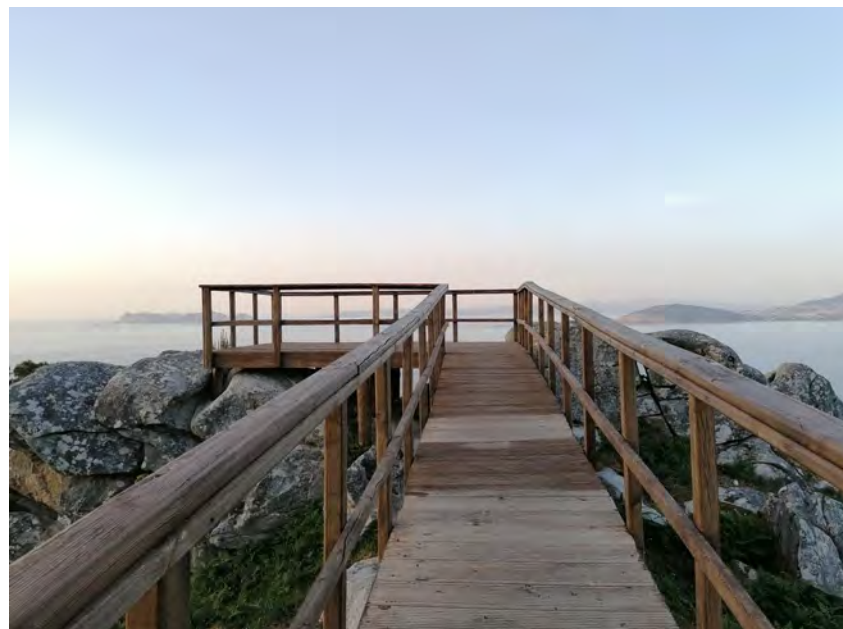

Figura 100. Miradoiro do Cabo Silheiro, Baiona GAP VIII

A partir destes criterios, apórtanse unha serie de recomendacións xerais para a integración paisaxística dos distintos elementos que poden conformar a intervención nun miradoiro:

▪ **Pavimentos**

A pavimentación comporta a operación máis inmediata para acondicionar un espazo de miradoiro. Trátase de realizar as **operacións necesarias para mellorar as condicións do firme e permitir que os accesos e o espazo de contemplación ofrezan un uso cómodo por parte dos usuarios**. Deberá terse en consideración o carácter da contorna, evitando empregar solucións tipicamente urbanas en contornas rurais ou naturais. Tendo en conta que unha mala intervención de pavimentación pode danar preexistencias de valor patrimonial ou incidir de xeito moi negativo na integración paisaxística do miradoiro, deberán seguirse as recomendacións propostas a continuación:

- **Pavimentar unicamente o espazo mínimo que sexa preciso** para facilitar o acceso dos usuarios e o acondicionamento de posibles zonas de estancia. Axustarase a sección dos camiños ao uso peonil evitando, con carácter xeral, anchos superiores aos 2 metros. Evitarase realizar grandes explanadas e coidaranse os encontros coas preexistencias (tales como penedos ou rochas existentes no chan).
- **Empregar pavimentos brandos e/ou filtrantes e ben integrados na contorna**, tendo en conta os seguintes factores:
 - A **utilización de materiais terrosos** funciona moi ben nos espazos naturais onde adoitan emprazarse os miradoiros, podendo empregar dende o propio terreo compactado ata xabre, zahorra ou terra-cemento.
 - As **pavimentacións duras con pezas pequenas**, como o adoquín ou a chapacuña, son tamén axeitadas, especialmente se van tomadas sobre area e permiten a infiltración natural da auga ao terreo.
 - Nos **camións con elevada pendente ou espazos con capacidades de carga moi altas pódese valorar, con carácter excepcional, a colocación de pavimentos máis duros** como o formigón, sempre

circunscribíndoo ao espazo estritamente necesario e **evitando xerar grandes superficies** duras e impermeabilizadas. Estes pavimentos continuos deberán executarse segundo os seguintes criterios:

- **Garantir unha boa base de grava ou zahorra, debidamente compactada**, para evitar asentos e roturas na superficie dos camiños, algo habitual en contornas naturais onde o firme pode repisar. En todo caso, cando se prevea esta posibilidade, será sempre aconsellable empregar outro tipo de solucións das anteriormente mencionadas, que se adaptan mellor a posibles movementos do terreo.
- **Coidar o encofrado e os encontros**, así como a elección de áridos que dialoguen axeitadamente coa contorna (sendo os tostados unha opción que adoita integrarse correctamente). Recoméndase o **acabado superficial de lavado ou desactivado**, deixando estes áridos visibles, cunha moi boa adherencia e un aspecto que se integra moi ben en contornas naturais.
- **Ordenar as xuntas de retracción**, que poden resolverse con listóns de madeira ou ben pezas máis grandes de encofrado recuperable a encher con area para a posterior aparición de especies herbáceas espontáneas.

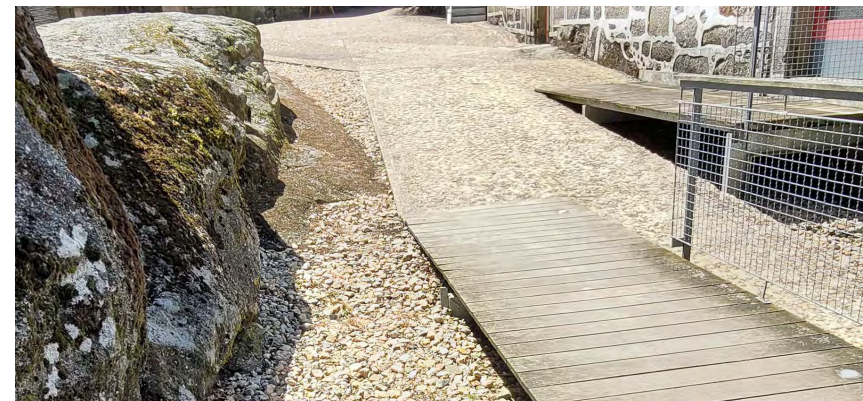

Figura 101. Encontro de pavimentos no Castelo de Pambre, Palas de Rei GAP VII

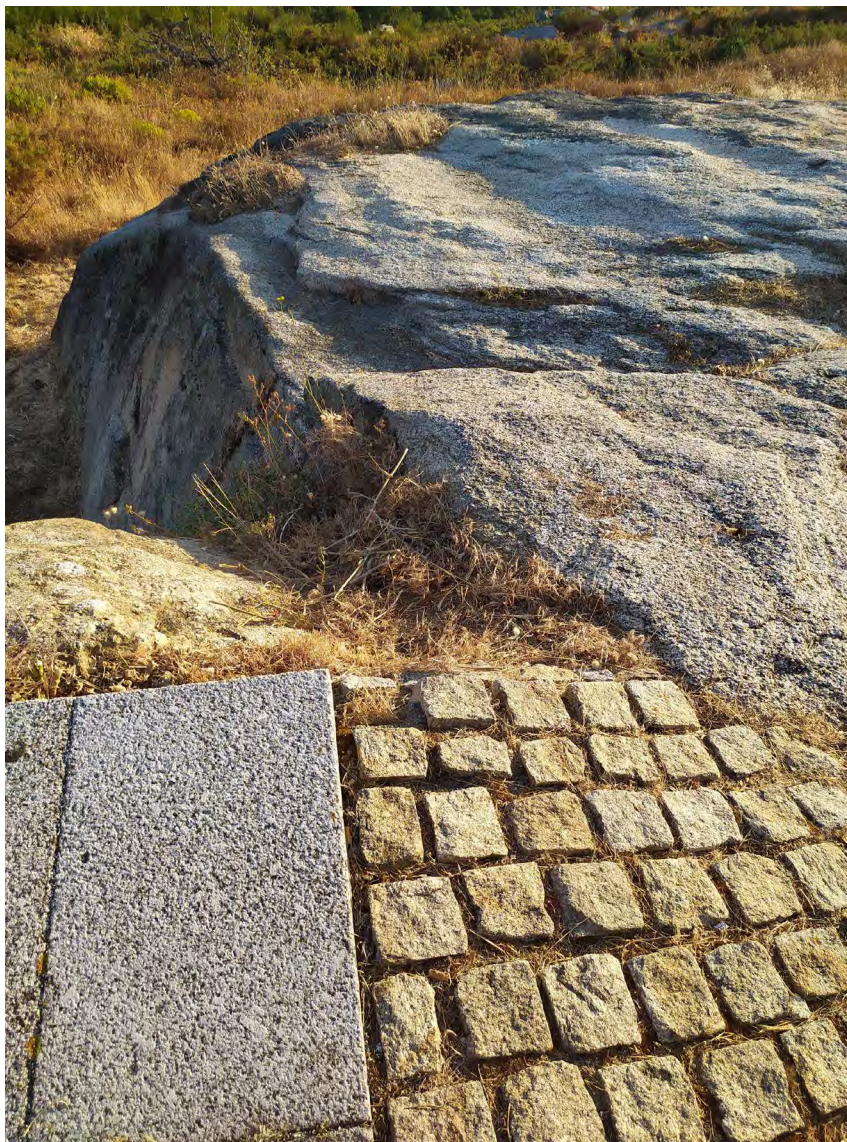

Figura 102. Encontro de pavimentos no miradoiro da Pedra da Ra, Ribeira GAP VIII

- **Seleccionar solucións que dialoguen cos materiais presentes na contorna.** Será importante **prestar atención ás preexistencias**, como afloramentos rochosos, muros, valados, etc. Isto permitirá decidir a solución que conviva de forma máis axeitada cos materiais existentes, especialmente no caso de empregar pavimentos pétreos, permitindo que a intervención se integre axeitadamente na paisaxe. Sempre que sexa posible, aconséllase traballar con **materiais de proximidade**.
- **Valorar a pegada ecolóxica na elección de materiais.** Así, ademais da “nobreza” tradicionalmente asociada con certos materiais (pedra, madeira, incluso aceiro) e súa integración estética, cómpre pensar na pegada de carbono que teñen os materiais nas distintas fases (extracción, procesamento e desprazamento) e que fan que unhas solucións sexan moito máis beneficiosas para o medio ambiente ca outras. Materiais como a madeira ou a terra compactada son sempre boas opcións a ter en conta no deseño.
- **Integrar elementos para desvío das augas.** As pavimentacións deberán ter en conta os fluxos de escorrenta que se producen na zona, e resolver a evacuación destas augas. Fomentárase, sempre que sexa posible, a infiltración natural da auga ao terreo a través de pavimentos permeables e franxas filtrantes, con vexetación. Nos camiños con pendentes superiores ao 6% recoméndase integrar elementos para o desvío da auga, tales como rollizos de madeira transversais ao sentido da marcha, especialmente indicados para evitar o lavado e perda de material en pavimentos terrosos.
- **Solucionar as estruturas con pavimentos liviáns.** Nos miradoiros tipo balcón ou outros que comporten estruturas elevadas sobre o terreo, recoméndase empregar pavimentos liviáns e con xunta filtrante para evitar a acumulación de auga. A madeira é unha solución idónea, pero tamén se pode recorrer a chapas de aceiro, con especial mención ao tramex pola súa permeabilidade que pode ser interesante cando se busque provocar a experiencia de visualizar o baleiro baixo dos pés.

Para consultar especificacións técnicas e detalles construtivos das solucións descritas, recoméndase consultar a Guía de Intervencións en Espazos Públicos (Xunta de Galicia, 2020).

Figura 103. Encontro de pavimento de madeira con pedra senlleira no miradoiro da Siradella, O Grove GAP VIII

Figura 104. Diferentes exemplos de pavimentos

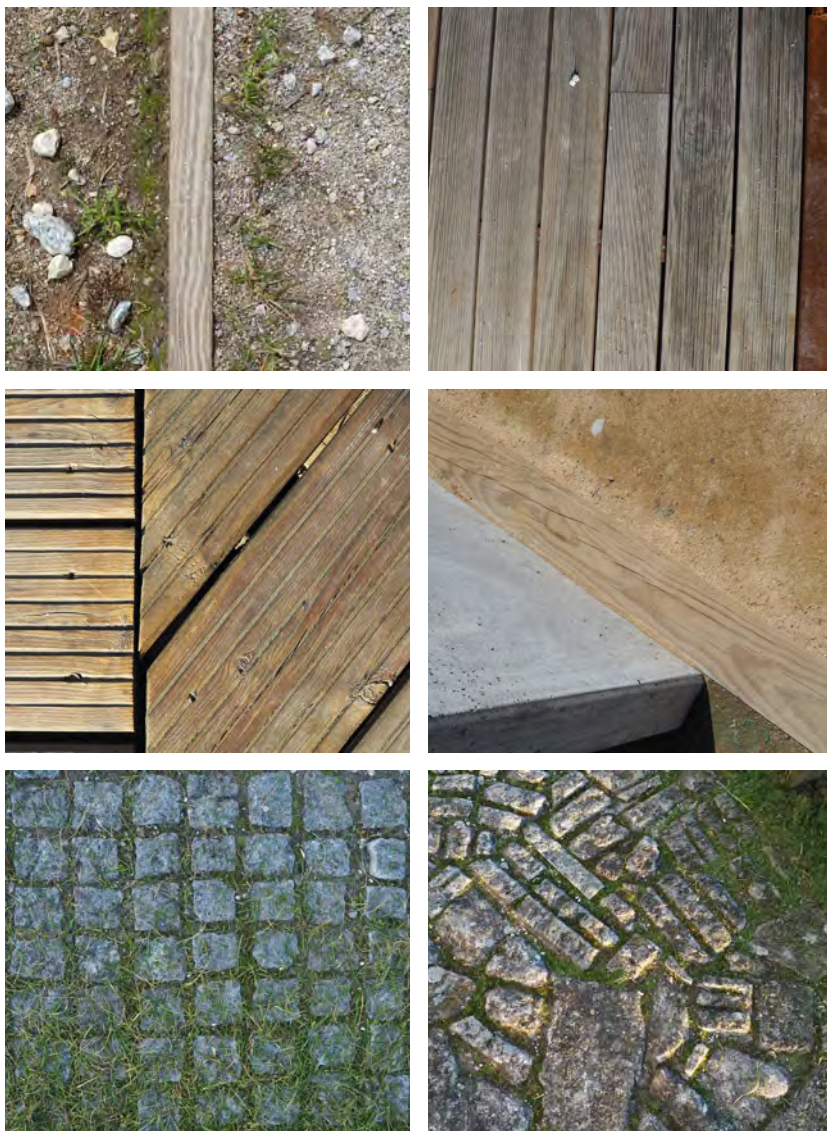

Figura 105. Diferentes exemplos de pavimentos

▪ Estruturas

As estruturas son un elemento a considerar para a intervención en determinados miradoiros, especialmente naqueles tipo balcón, torre ou refuxio, **sempre que os condicionantes do lugar sexan propicios para a utilización destas tipoloxías**. Para o deseño da estrutura do miradoiro haberá que ter en conta factores técnicos como a capacidade resistente do terreo, a exposición climática ou as cargas a soportar, debéndose estudar coidadosamente cada caso en profundidade. No en tanto, apórtanse unhas recomendacións xerais a ter en conta para a integración paisaxística destes elementos:

Figura 106. Miradoiro da Cidade, Sober GAP V

- **Primar a paisaxe sobre o alarde estrutural.** A construción dunha estrutura debe complementar o espazo no que se insire, **potenciando os seus valores a través de proporcionar un soporte para experimentar as sensacións** da paisaxe dun xeito máis dramático (por exemplo, suspendidos sobre o baleiro, ou a unha grande altura). Isto significa que

a estrutura non ten o cometido de substituír á paisaxe como elemento contemplativo, senón aportar un medio o máis livián e sinxelo posible para non competir con ela.

- **Garantir a esvelteza e permeabilidade da estrutura.** Na liña do exposto anteriormente, recoméndase empregar materiais que permitan **unha sección o máis livián posible** das estruturas, como o **aceiro**. Dentro das múltiples opcións de acabado, recoméndase empregar:
 - O aceiro corten, que funciona excepcionalmente ben en contornas naturais, dialogando axeitadamente coa vexetación e as formacións rochosas.
 - Tamén son adecuados os acabados galvanizados ou en tonalidades neutras, con pinturas tipo oxiron ou mate, evitando a utilización de aceiro inoxidable ou solucións brillantes que provoquen destellos ou deslumbramentos coa acción do sol.
- As estruturas de **madeira** son tamén unha opción moi recomendable que, a pesar de ter menor esvelteza, alcanzan unha integración moi boa en contornas naturais. O uso de estruturas de **formigón** pode ser adecuado en determinados ambientes extremos. En todo caso, deberán realizarse con sumo coidado, prestando atención aos apoios e disposición, para evitar danar posibles preexistencias de interese.
- **Garantir a esvelteza de defensas e varandas.** Os miradoiros estruturais adoitan precisar de defensas ou varandas para protexer aos usuarios fronte a posibles caídas. Con carácter xeral, recoméndase empregar materiais liviáns, aplicando os criterios especificados no apartado “defensas”.
- **Empregar o mesmo material para distintos usos.** Recoméndase empregar un ou dous materiais para resolver toda a estrutura, podendo combinalos nos distintos elementos. A madeira adoita funcionar ben como material único ou en combinación con outros, como o aceiro, podendo empregar o segundo para as solucións que requiran maior esvelteza (estrutura, defensas) e a primeira para pavimentos e outros detalles. Igualmente, a combinación formigón-madeira adoita resultar axeitada.

- **Prestar atención aos apoios e encontros.** Para dispoñer unha estrutura nunha contorna natural é indispensable establecer unha serie de puntos de apoio ao terreo. A resolución destes encontros é unha cuestión á que **se debe prestar especial atención, sobre todo tendo en conta que moitas veces realízase sobre preexistencias de interese** como poden ser afloracións rochosas, debéndose coidar as xuntas e ancoraxes. Cando os apoios son en rocha resistente, recoméndase facelos mediante perforacións puntuais de pernos cilíndricos, asegurando a unión mediante resina epoxi. No caso de ter que realizar cimentacións tipo zapatas de formigón, coidarase o encofrado das mesmas, a limpeza na execución e a reposición da capa de terra vexetal para favorecer a rexeneración vexetal. Evitarase o uso de morteiros de cemento sobre as rochas, penedos e outros encontros entre distintos materiais, provocando un efecto visual chapuceiro sen forma definida.

Figura 107. Miradoiro da Dársena, porto de Malpica GAP IX

Figura 108. Diferentes exemplos de estruturas

Figura 109. Miradoiro de Santiorxo, Sober GAP V

▪ *Elementos construídos*

Os elementos construídos que conforman as intervencións en miradoiros adoitan ser valados, muros ou socalcos **para conter e acomodar o terreo ou servir de límite aos camiños e á contorna de actuación**. Con carácter xeral, apórtanse as seguintes recomendacións:

- **Avaliar a necesidade de incluír elementos construídos na intervención.** Non en todos os casos será preciso que as actuacións incorporen muros ou outras construcións de entidade. Sempre procurárase resolver o acondicionamento dunha maneira comedida e auster, pensando na súa integración na contorna. É dicir, centrárase o protagonismo na paisaxe e non na propia intervención.
- **Resolver varias funcións cun mesmo elemento construído.** Unha cuestión interesante de integrar estes elementos na proposta é que en ocasións **poden resolver varias cuestións ao mesmo tempo**, como por exemplo delimitar o espazo, acomodar a topografía e servir como mobiliario para sentar. Esta multifuncionalidade dos elementos construídos é un aspecto positivo co que traballar, especialmente nos miradoiros tipo “área”, permitindo configurar o espazo cunha intervención sinxela que resolva múltiples necesidades.
- **Empregar materiais que dialoguen axeitadamente coa contorna.** Cando se realicen elementos construídos en materiais pétreos, deberase prestar atención a empregar un tipo de pedra similar á presente na contorna para garantir a súa correcta integración paisaxística. **Recoméndase seguir as técnicas construtivas tradicionais ou ben empregar outras novas como poden ser os muros de gavión.** No caso de realizar muros de formigón, deberase analizar adecuadamente a súa disposición para evitar danar de xeito irreversible posibles preexistencias, e recoméndase empregar encofrado de táboas de madeira (ou outros deseñados especificamente) para garantir unha boa integración na contorna que aporte un sutil detalle aos panos lisos dos muros.
- **Prestar atención aos encontros coas preexistencias.** Cando os elementos construídos entren en contacto con outros existentes como formacións rochosas, elementos patrimoniais ou etnográficos, etc. deberá

prestase especial atención aos encontros, para evitar menoscabar estas preexistencias. Aconséllase deixar un espazo de respecto cos elementos de interese e evitar os recheos con cemento en masa.

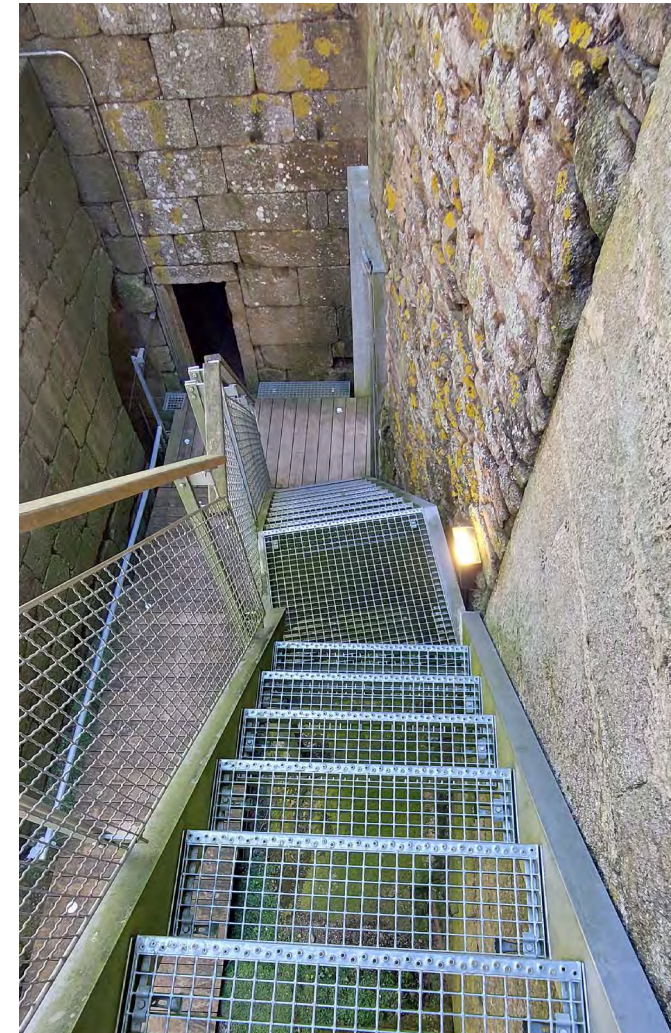

Figura 110. Escaleira de tramex no Castelo de Pambre, Palas de Rei

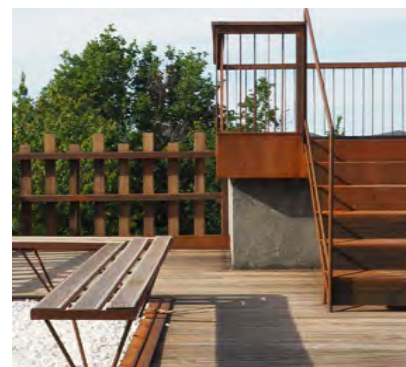
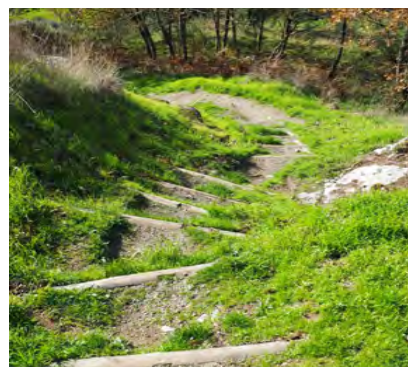
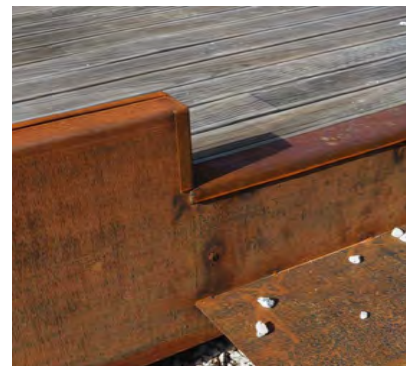

Figura 111. Diferentes exemplos de elementos construídos

Figura 112. Diferentes exemplos de elementos construídos

▪ Defensas

As defensas son elementos que adoitan dispoñerse nalgúns espazos con certos desniveis que poden resultar perigosos para os usuarios. Os miradoiros poden precisar destes elementos nalgúns casos, mais deberá considerarse que **nos espazos naturais non sempre é desexable dispoñer varandas en tódolos lugares que poidan supoñer perigo**. Con carácter xeral, será preferible deixar áreas de amortecemento con vexetación autóctona potencial da contorna (sempre de estrato baixo para que nunca interfira na panorámica) que evite que os usuarios se asomen ás zonas de desnivel, e seleccionando os puntos concretos onde si conveña dispoñer defensas.

Figura 113. Miradoiro de Pedra da Ra, Ribeira GAP VIII

Tamén é necesario considerar a **falsa sensación de seguridade que pode aportar unha varanda en determinadas ocasións**, onde un mal uso da mesma por parte dos usuarios (como subirse ou sentar enriba) pode comportar un maior perigo que a ausencia deste elemento.

En base a estas consideracións, apórtanse as seguintes recomendacións:

- **Avaliar a necesidade de dispoñer varandas** e axustalas unicamente aos espazos que realmente o requiran.
- **Considerar a función da varanda**, que pode ser simplemente unha protección física pero permeable, ou funcionar tamén como *quitamedos*, empregando elementos opacos que eviten a sensación de vertixe. En ocasións pódense intercalar ambas solucións dentro do mesmo miradoiro para dispoñer espazos máis tranquilos e outros que dean unha maior impresión.
- **Empregar materiais que permitan seccións esveltas que garantan a permeabilidade visual** da varanda. O aceiro adoita ser o máis axeitado, sendo sempre preferible traballalo con seccións de balaustres macizos (redondos ou pletinas) e non perfíles tubulares con maior sección. A madeira, aínda que con seccións maiores, tamén resulta axeitada pola súa boa integración paisaxística. Nos casos nos que se busque unha maior permeabilidade visual, pódese recorrer a solucións que intercalen soportes de madeira con cable ou malla de aceiro.

Figura 114. Apoios de varandas

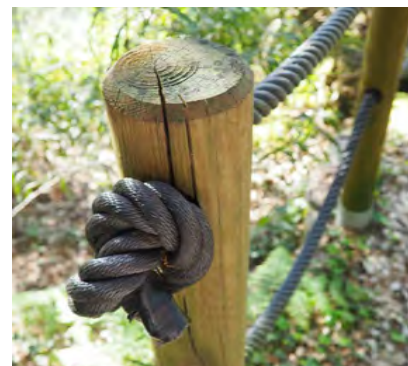
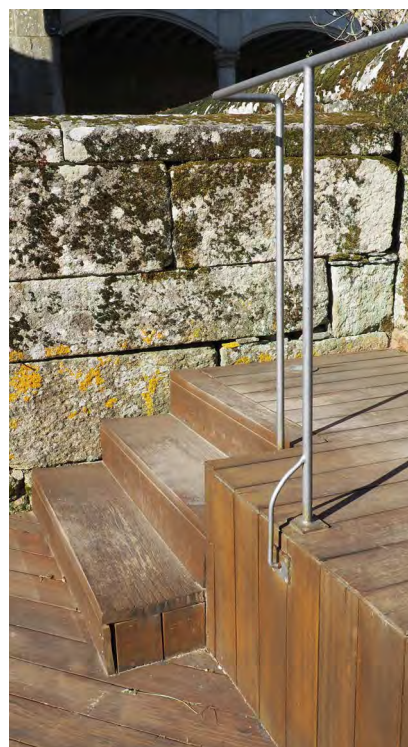
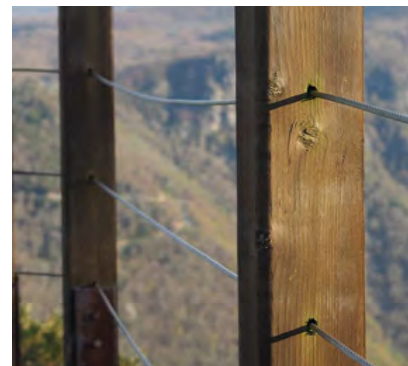
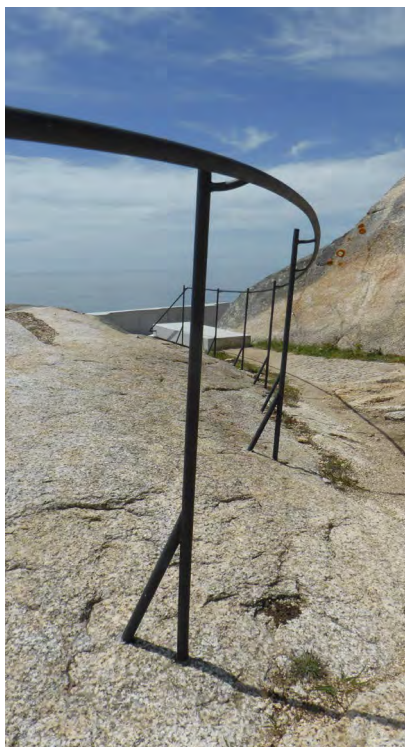

Figura 115. Detalles de defensas de aceiro

Figura 116. Diferentes exemplos de defensas

▪ *Mobiliario*

Dentro das intervencións en miradoiros pode ser de interese incluír elementos de mobiliario que sexan soporte de diversas funcións ou actividades que pode acoller o espazo. No entanto, **tendo en conta que polo xeral trátase de actuacións en contornas naturais, deberá avaliarse moi ben a necesidade de dispoñer elementos de mobiliario**, xa que requirirán dun mantemento que nestas contornas non é tan intenso como en espazos urbanos, o que pode resultar nun mal estado destes elementos e un menoscabo das condicións de todo o miradoiro. Por este motivo, apórtanse as seguintes recomendacións:

- **Avaliar a necesidade de introducir mobiliario.** Estudar os condicionantes do miradoiro, a vocación temporal ou de estancia do mesmo e os posibles usos que poden darse no espazo, para determinar a necesidade de dispoñer elementos de mobiliario.
- **Seleccionar as tipoloxías de mobiliario adaptadas aos usos** que se van dar no miradoiro. É indispensable adaptar o mobiliario aos usos previstos evitando, por exemplo, colocar bancos ou mesas de pícnic en lugares sen vocación de estancia.
- **Dimensionar a cantidade de elementos a dispoñer en función da capacidade de carga estimada.** Recoméndase dispoñer unicamente os elementos de mobiliario indispensables para o número de usuarios do miradoiro, atendendo a criterios de baixo mantemento.
- **Aplicar o concepto de multifuncionalidade.** Se co deseño dos elementos construtivos do espazo pódese solucionar ao tempo o mobiliario necesario para os usos previstos, esta opción será sempre recomendable e preferible á introdución de mobiliario de catálogo. Un caso habitual é o dun murete corrido que pode salvar un pequeno desnivel, delimitar o miradoiro e á vez servir como sentadoiro.
- **Empregar materiais que dialoguen axeitadamente coa contorna.** Tanto nos casos nos que se deseñe o mobiliario especificamente para o lugar, como cando se seleccionen elementos de catálogo, as solucións deberán empregar materiais que se integren ben na contorna, dialogando coas preexistencias e cos outros elementos da intervención. Algúns

materiais cunha alta capacidade de integración nas paisaxes galegas son a madeira, o aceiro corten e, para elementos tipo murete/sentadoiro, a pedra de granito silvestre ou lousa, segundo a GAP na que se actúe, ou incluso o formigón cun encofrado coidado de táboas.

- **Avaliar a necesidade de integrar mobiliario para a recollida de lixo.** Os miradoiros adoitan situarse en espazos naturais con accesos pouco indicados para unha adecuada xestión dos residuos, polo que en ocasións a colocación de papeleiras provoca que o lixo permaneza na contorna durante períodos prolongados, co resultado de que acaba esporeándose pola acción do vento, animais, etc. Por este motivo **non se recomenda a colocación de papeleiras ou contedores nos miradoiros**, sendo preferible indicar en elementos de sinalética que os usuarios leven os seus residuos con eles. Unicamente se disporán papeleiras ou contedores (preferiblemente con tapa) cando se estime extremadamente necesario, a través dunha análise da frecuencia de uso e a capacidade de carga do miradoiro, e poida garantirse un bo servizo de recollida. De ser así, colocaranse tan só nos accesos, próximos ao aparcadoiro e afastados dos espazos de estancia e observación, e o deseño garantirá a súa integración visual e a separación de residuos. No caso de colocar contedores de lixo en lugar de papeleiras, cómpre ten en conta o sistema de suxeición dos mesmos fronte a acción do vento, que pode ser moi forte tanto na montaña como en ambientes costeiros.

Figura 117. Banco do Piñeiro, Ribeira GAP VIII

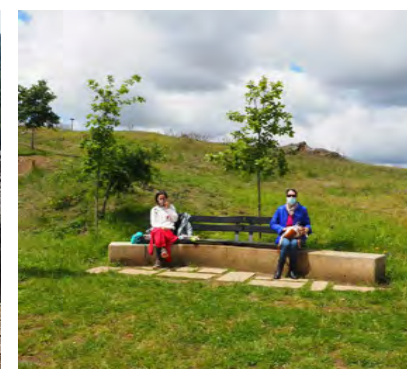
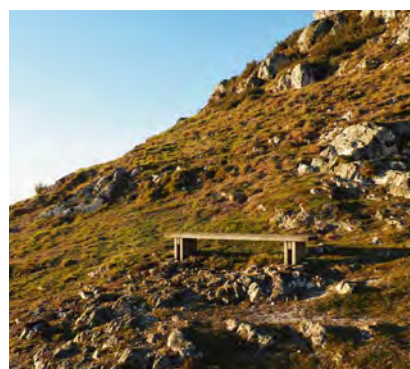

Figura 118. Diferentes exemplos de mobiliario

Figura 119. Diferentes exemplos de mobiliario

▪ Sinalética

Os elementos de sinalética son un aspecto importante a tratar nos miradoiros, xa que adoitan incluír dende indicacións para **facilitar aos usuarios a chegada ao punto de observación ata paneis divulgativos sobre distintos aspectos de interese da contorna**, abarcando tanto elementos patrimoniais, culturais ou da paisaxe inmaterial, como información divulgativa sobre valores naturais e biodiversidade, etc. Tratándose de elementos que aparecen de xeito recorrente nas intervencións en miradoiros, é importante que as súas dimensións e deseño sexan adecuados ao lugar e se integren correctamente na contorna. Con este fin, apórtanse as seguintes recomendacións:

- **Adaptar o deseño aos contidos a divulgar.** En función da información que sexa necesario transmitir, poderase recorrer a paneis con distintos formatos. Para sinalar elementos sobre a paisaxe, os formatos panorámicos tipo “mesa” adoitan funcionar ben, sendo moi intuitivos para os usuarios. Sen embargo, esta horizontalidade tamén provoca que se ensucien ou deteriores con máis rapidez que os de formato vertical, polo que deberanse valorar os materiais a empregar para que o mantemento non sexa elevado. **Primaranse os deseños sinxelos e sen elementos superfluos.** Recoméndase reflectir sempre a localización do miradoiro e a súa panorámica, tendo como premisa que “aquilo que non se nomea, non existe”.
- **Seleccionar a localización idónea** para os elementos de sinalética. A localización dos paneis debe planificarse de xeito coidadoso, pensando na accesibilidade dos usuarios pero evitando que presidan o espazo ou cheguen a tapar parte da panorámica visible dende o miradoiro. A disposición tamén debe ser intuitiva respecto da información manexada, orientándoos de xeito que ao observador lle resulten facilmente lexibles e intuitivos dende a posición onde se atopa. Por exemplo se se trata dunha panorámica ou debuxo do *skyline* con información relevante, é imprescindible que se corresponda con exactitude co punto de vista onde estará situado o panel.
- **Seleccionar os materiais en función das condicións climáticas e a exposición a efectos atmosféricos adversos**, para asegurar a súa durabilidade. Será preciso analizar a exposición ao sol, a chuvia, o vento, a salitre, etc. para decidir o material que mellor poida soportar as condicións de cada lugar. **As zonas próximas ao mar** teñen un efecto corrosivo sobre os elementos metálicos, polo que deberán preverse recorrendo, por exemplo, a deseños de aceiro corten cunha sección suficiente para soportar esta perda de material, ou ben empregar outros materiais como a madeira. Igualmente, **os paneis con vinilos expostos permanentemente á radiación solar** poden perder as cores e rematar por non lerse, polo que deberá avaliarse á necesidade de cambialos periodicamente para garantir que a información non se perda, ou ben estudar a súa disposición baixo elementos que aporten sombra, como arborado. Tamén deberase garantir que a impresión sexa de boa calidade para asegurar a súa durabilidade, recomendándose incluír un acabado *antigraffiti*. As solucións realizadas con **serigrafía en chapa de aceiro corten ou similar adoitan ser máis durables**, aínda que permiten incluír menos información que outros sistemas como as impresións en vinilo.

Figura 120. Miradoiro do Boqueiriño, Sober GAP V

- **Empregar materiais que se integren axeitadamente na contorna** e que dialoguen co resto de elementos da intervención, seguindo a mesma liña de deseño que o mobiliario e empregando materiais que se relacionen cos outros elementos construídos.
- **Empregar as novas tecnoloxías para complementar a información**, evitando sobredimensionar os elementos de sinalética. A **introdución de códigos QR** que os usuarios poidan escanear dende os seus dispositivos móbiles, debidamente referenciados a páxinas web con contido audiovisual, poden ser unha boa opción a ter en conta nos elementos de sinalética, cando sexa preciso incluír demasiada información, varios idiomas, ou ben contidos que non son aptos para un panel informativo. Tamén pode ser interesante botar man doutras tecnoloxías dispoñibles, como aplicacións móbiles, entre as cales destacan as de **realidade aumentada**, que axudan a contar a paisaxe invisible, divulgar elementos de patrimonio inmaterial ou ben explicar como era o territorio en épocas pasadas.

Figura 121. Aplicación de realidade aumentada na Torre dos Andrade, Pontedeume

Figura 122. Diferentes exemplos de sinalética

Figura 123. Diferentes exemplos de sinalética

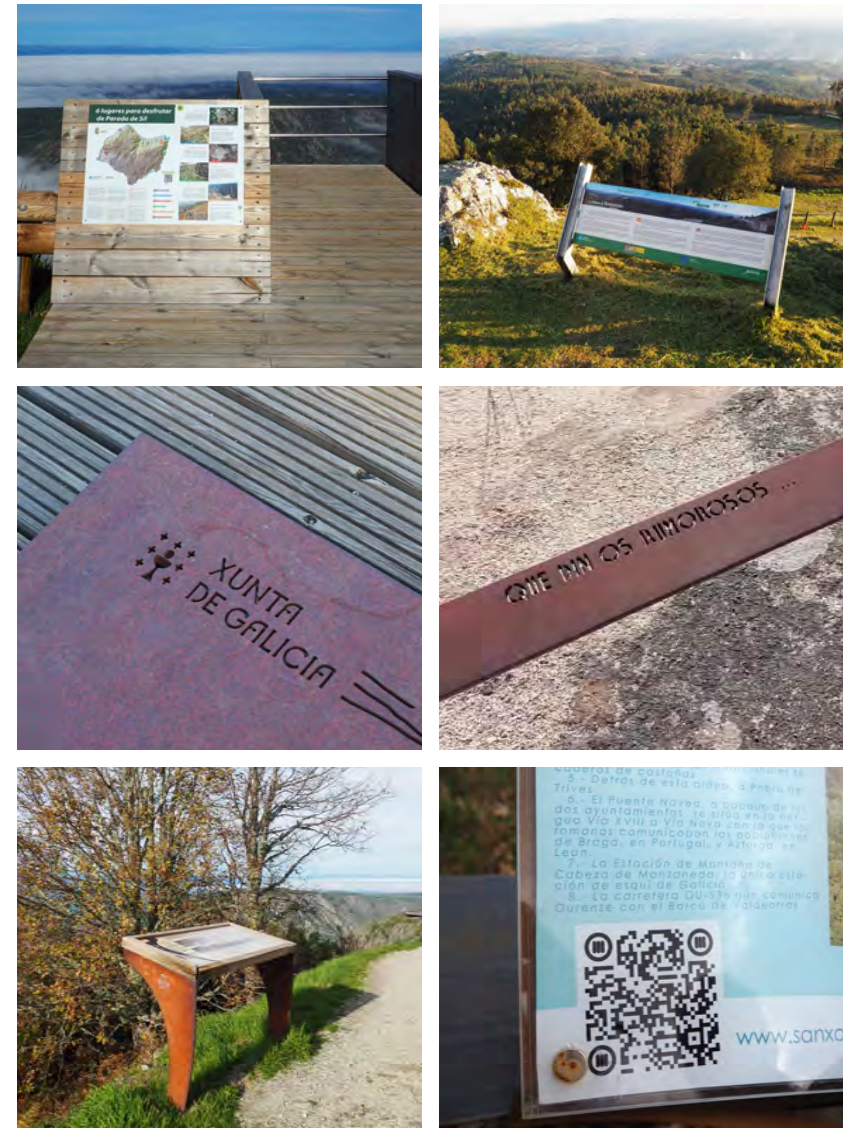

Figura 124. Diferentes exemplos de sinalética

▪ *Outros elementos*

Ademais dos elementos descritos, segundo as características do miradoiro, pode ser pertinente incluír distintos elementos como drenaxes, vexetación ou iluminación, aínda que non sempre sexa necesario ou desexable. Como norma xeral, apórtanse as seguintes recomendacións:

- **Drenaxes.** Tendo en conta que a meirande parte das intervencións en miradoiros realízanse en contornas naturais, recoméndase empregar solucións baseadas na natureza (NBS) e, especialmente, sistemas de drenaxe sostible, dende a utilización de pavimentos filtrantes ata pequenos elementos para o desvío da auga en camiños, etc. De ser preciso realizar canalizacións, estas faranse preferentemente en superficie, evitando realizar entubados. As gabias filtrantes son unha oportunidade para incorporar vexetación e mellorar a integración paisaxística do miradoiro.

Figura 125. Drenaxes no miradoiro Monte Montouto, A Fonsagrada GAP I

- **Vexetación.** Recoméndase integrar vexetación nos espazos de miradoiro con coidado, empregando especies autóctonas propias do ecosistema, e prestando atención a que se manteñan as vistas do miradoiro no momento de madurez das especies, tendo en conta que o tempo é a cuarta dimensión a considerar nas intervencións paisaxísticas. Aconséllase sempre conservar os exemplares de interese presentes na contorna, incorporándoos no deseño. No en tanto, cando as contornas dos miradoiros se atopan en estado degradado, con proliferación de flora exótica invasora, a intervención si deberá contemplar a eliminación destes exemplares e a restauración da vexetación característica, podendo incluír especies no deseño para distintas funcións como dar sombra aos espazos de estancia, protexer dos ventos dominantes, integrar visualmente elementos disonantes da contorna, etc. Cómpre salientar a beleza da floración de moitas especies arbóreas e arbustivas propias dos montes galegos, así como dos espazos costeiros. Ter en conta as súas cores e épocas de floración pode axudar a definir as especies para un determinado lugar, considerando o efecto que se quere causar no usuario do espazo.
- **Iluminación.** Con carácter xeral, **non se recomenda introducir iluminación nos espazos naturais**, salvo casos nos que estea moi xustificado. De ser así, prestarase especial atención a evitar a contaminación luminosa, seguindo a filosofía *Slow Light* (Alcázar e Valiño, 2020), mediante o uso preferentemente de luminarias tipo baliza, con baixa temperatura de color (por baixo de 2.700 K) e que non emitan luz por enriba do plano horizontal. É preciso ter en conta que cantas máis instalacións teña o miradoiro, maior será o mantemento e risco de sufrir menoscabos. Un miradoiro sobrio, con poucos elementos pero ben conservado causa moita mellor impresión aos usuarios que un miradoiro máis complexo pero con elementos rotos ou fóra de funcionamento.

Figura 126. Caracochas do souto no sendeiro ao Miradoiro da Fraga de Domecelle, San Xoán do Río GAP II

6.3.4 Integración paisaxística de elementos de impacto

Durante a análise e diagnose das panorámicas de interese pódense **detectar elementos que causan un menoscabo visual**, ben a escala próxima (na contorna do miradoiro), media ou afastada. Analizando a posición e dimensións destes elementos, pódese recorrer a distintas solucións para mitigar estes impactos. A continuación apórtanse algunhas recomendacións ao respecto:

- **Emprego da vexetación para mitigar impactos na contorna do miradoiro.** En moitos casos, os puntos de observación con panorámicas máis salientables son lugares altos que conviven con elementos de carácter industrial como subestacións eléctricas, antenas, liñas de alta tensión, etc. **O emprego de vexetación é unha boa opción para intentar mitigar o impacto que producen, tanto estes elementos próximos como outros que poidan atoparse a media distancia ou máis afastados.** Deberán seleccionarse as especies máis axeitadas segundo o edafoclima e dispoñer os exemplares tendo en conta o percorrido do observador polo miradoiro, atendendo a mitigar os posibles impactos. Empregaranse especies autóctonas potenciais da contorna, preferentemente procedentes de viveiros próximos, que non supoñan un menoscabo dos valores ambientais do espazo natural onde se insiren. Aínda que as especies vexetais virán determinadas segundo o ecosistema no que se atope o miradoiro, recoméndanse algunhas:
 - **Para conformar sebes de certa altura:** Especies arbóreas como os bidueiros (*Betula pubescens*, *Betula celtiberica*) ou as faias (*Fagus sylvatica*), podendo dispoñerse con marcos de plantación pequenos (entorno a 1 metro de separación entre pés). Dependendo do carácter da contorna, poderá recorrerse a outras especies con hábito arbustivo.

- **En miradoiros das augas doces:** Especies de ribeira tales como as abeleiras (*Corylus avellana*), os salgueiros (*Salix atrocinerea*) ou os sabugueiros (*Sambucus nigra*). Estas especies unicamente son aptas en contornas de ribeira, polo que avaliarase a distancia do miradoiro ao elemento de auga existente para garantir a súa aptitude.
- **En zonas altas e de montaña:** Especies características destes espazos que, aínda que cun porte máis baixo, axudan á integración de elementos de impacto de medianas dimensións. Algúns exemplos son as xestas (*Cytisus scoparius* ou *Cytisus multiflorus*) ou os toxos (*Ulex europaeus*).
- **Emprego de estruturas para mitigar elementos de impacto.** Nos casos dos miradoiros tipo xanela ou refuxio, a propia estrutura do miradoiro pode resultar interesante para mitigar un impacto visual negativo **dende o punto de observación**. No en tanto, deberá avaliarse a presenza deste impacto tamén **durante o percorrido polos camiños peonís de acceso ao miradoiro**, debendo considerarse a combinación con elementos vexetais cando se estime necesario.

Figura 127. A propia estrutura do miradoiro tipo refuxio, sumado á plantación dunha sebe vexetal, pretenden mitigar a presenza dunha instalación de telecomunicacións

Figura 128. Xestas fronte á Forta da Atalaia, Monterrei GAP IV

6.4 MEDIDAS PARA A XESTIÓN DOS MIRADOIROS COMO ASEGURAR UN MANTEMENTO SOSTIBLE NO TEMPO?

Os aspectos de xestión **son fundamentais, tanto durante o proceso de deseño como posteriormente**, para asegurar un bo mantemento do miradoiro co paso do tempo. A continuación recóllense unha serie de recomendacións en canto á xestión dos miradoiros, para garantir o seu bo funcionamento e conservar a calidade do espazo.

6.4.1 Mantemento das vistas

As vistas son o factor máis importante dun punto de observación ou miradoiro, polo que é imprescindible mantelas e conservalas no tempo. Aínda que isto semella evidente, detectáronse numerosos casos de miradoiros, incluso de longa tradición histórica, nos que a xestión das parcelas circundantes provoca a aparición de elementos de impacto e grande altura que anulan completamente a opción contemplativa.

Por este motivo, propóñense as seguintes recomendacións para intentar asegurar o mantemento das vistas nos miradoiros:

- **Delimitar un ámbito de protección paisaxística do miradoiro.** Este ámbito será variable e deberá determinarse en función de conceptos como a panorámica de interese, a orografía do terreo, a exposición visual e os obxectos de impacto existentes. Deberá, por tanto, considerarse o perfil do terreo nas direccións das principais visuais a conservar e, así, delimitar un ámbito axustado a cada casuística, que represente en planta as parcelas afectadas por esta protección. Neste ámbito **deberán regularse os usos ou construcións para evitar que superen a cota do miradoiro, tapando as vistas.**
- **Fixar uns criterios de xestión multifuncional de prioridade paisaxística** para as contornas delimitadas. A paisaxe non é un fito conxelado no tempo e as dinámicas de xestión territorial deben apoiar o desenvolvemento sostible de actividades económicas compatibles coa existencia de miradoiros. A convivencia entre **o uso cultural e**

outros usos agrícolas ou forestais é perfectamente compatible, polo cal deberá estudarse en cada caso o fomento de actividades aptas para estas contornas, como pode ser a apicultura vinculada a montes de brezais autóctonos de pouca altura, zonas forestais de toxeras ou xesteiras vinculadas a explotacións de biomasa para enerxía, zonas de pastos para gandería extensiva, etc. En espazos naturais con alto valor ecolóxico onde a conservación da vexetación autóctona desligada de actividades económicas sexa necesaria, poderá valorarse a opción de pago por servizos ecosistémicos, unha práctica en auxe coa sucesiva implantación de elementos de infraestrutura verde, orientados a loitar contra o cambio climático e mitigar os seus efectos, e que consiste en compensar aos propietarios destes terreos polo servizo que ofrecen á comunidade.

- **Promover medidas para impulsar actividades económicas compatibles co uso cultural do miradoiro** tales como incentivos, proxectos piloto vinculados ás contornas de protección paisaxística delimitada, impulso á oferta cultural vinculada ao turismo de miradoiros, aloxamentos turísticos e de restauración ben integrados na contorna, etc.

Figura 129. Miradoiro coas vistas completamente obstruídas por plantacións forestais

- **Recuperar as vistas nos miradoiros que as perderon.** O caso máis habitual nos miradoiros analizados é a presenza de arborado (principalmente *Eucaliptus sp.* ou *Pinus sp.*) a escasos metros do miradoiro, impedindo as vistas. Xeralmente trátase de parcelas forestais nas que haberá que consensuar unha xestión para garantir as vistas dende o miradoiro. Noutras ocasións, os exemplares existentes naceron espontaneamente estendéndose dende plantacións próximas e colonizando o espazo arredor do miradoiro sen que exista unha xestión asociada aos mesmos. Neses casos cómpre a súa eliminación o máis axiña posible tras detectarse a súa presenza, para evitar que alcancen maiores portes e un desenvolvemento radicular que dificulte a retirada. A eliminación de superficies de eucaliptos e outras especies con carácter invasor como poden ser robinias (*Robinia pseudoacacia*) ou acacias (*Acacia melanoxylon*, *Acacia dealbata*), debe ir acompañada dunha recuperación de flora autóctona, principalmente arbustivas, que restauren o ecosistema e garantan o funcionamento ecolóxico dos espazos, á vez que non impidan as vistas dende o miradoiro.

▪ Cartografado da superficie de protección de vistas do miradoiro

Tale como indican as Directrices de Paisaxe de Galicia, o planeamento municipal debe velar pola dispoñibilidade e mantemento das vistas dos miradoiros a través das distintas ferramentas (solo rústico de especial protección paisaxística, plans especiais de protección, etc.). Proponse a continuación un **método para delimitar graficamente a superficie de protección de vistas dun miradoiro, que pode ser empregado para a planificación e xestión de miradoiros existentes e futuros.** A proposta enfócase en evitar a obstrución das vistas provocada pola existencia de arborado de gran porte (o maior problema detectado durante o traballo de campo), o que non exclúe que se poidan aplicar outras metodoloxías específicas para analizar aspectos máis concretos como construcións existentes ou outros elementos de impacto. Sendo así, proponse **calcular a superficie de protección de vistas do miradoiro como o ámbito da contorna que queda comprendido dentro do barrido da panorámica desexada ata unha cota de -45 metros, tendo como referencia central o punto de observación a unha hipotética cota cero.**

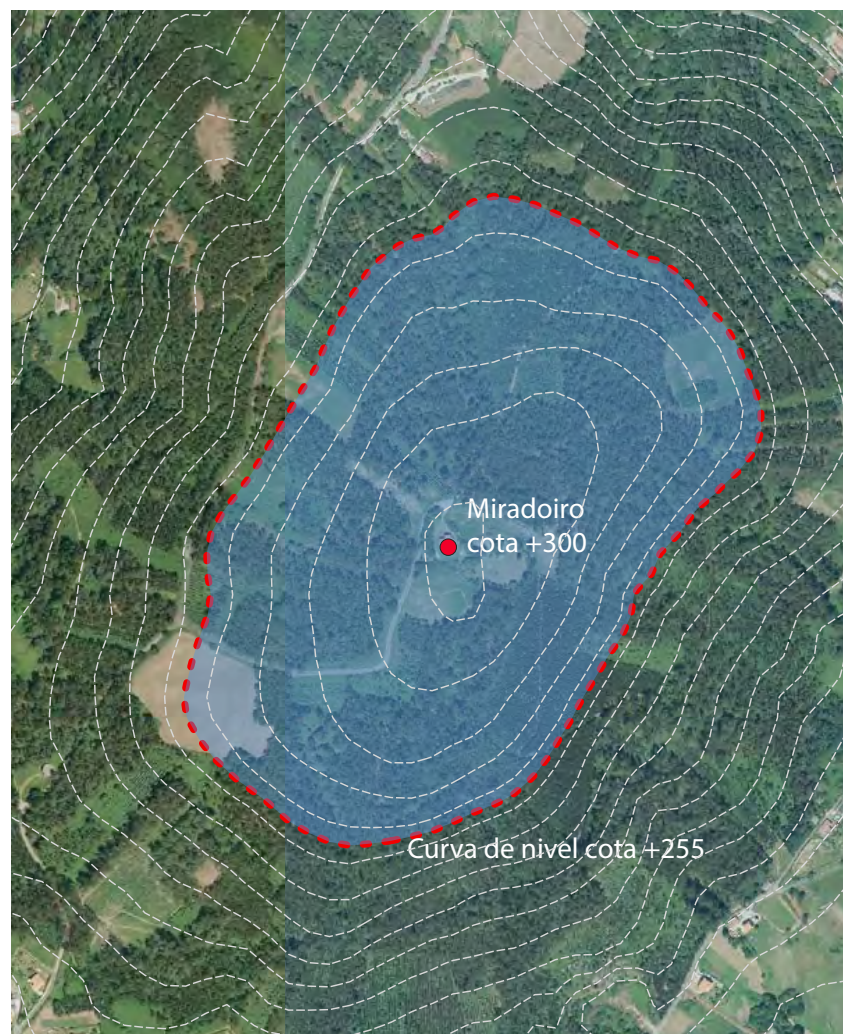

Figura 130. Miradoiro cunha panorámica de interese de 360°. En azul, a supercie de protección de vistas que debe ter unha xestión do uso tal que non obstrúa a panorámica

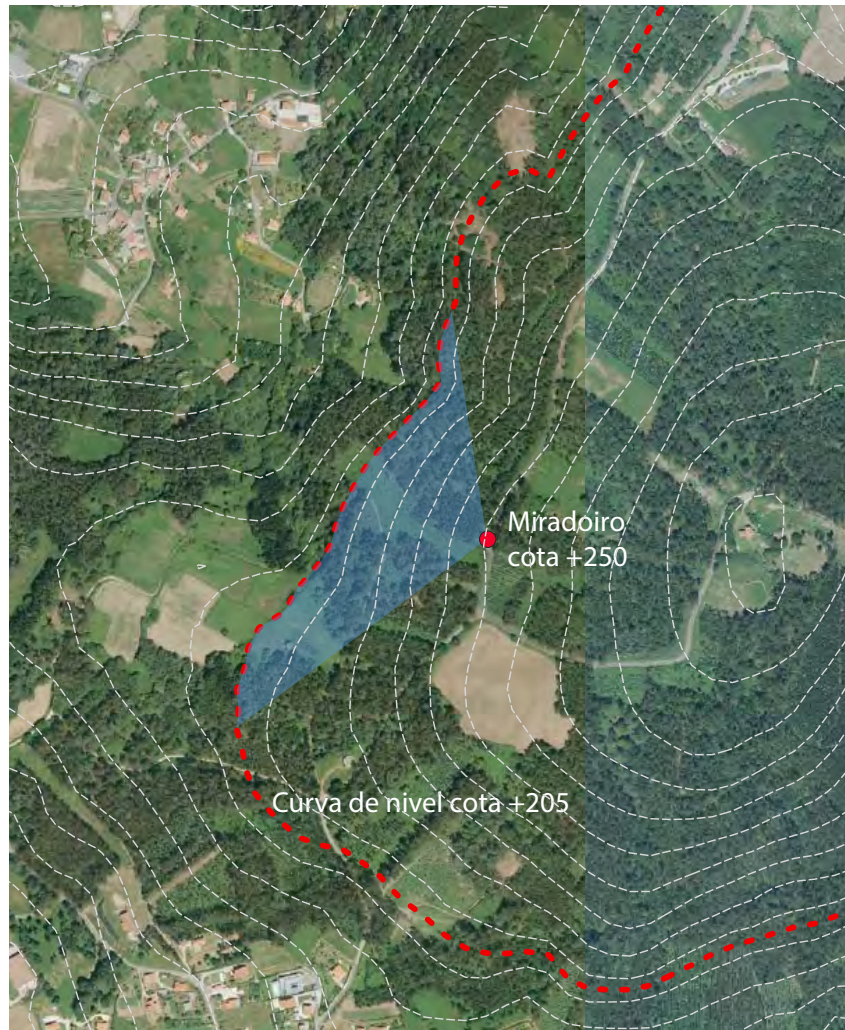

Figura 131. Miradoiro cunha panorámica de interese de 120°. En azul, a supercie de protección de vistas que debe ter unha xestión do uso tal que non obstrúa a panorámica

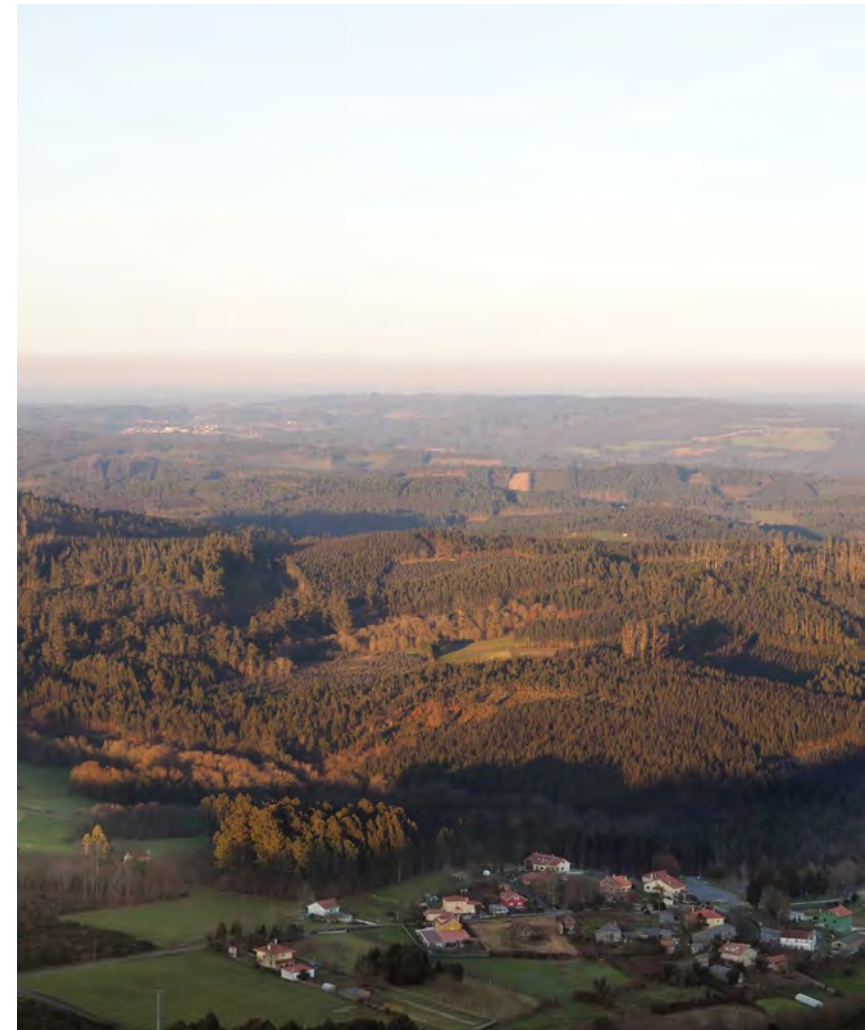

Figura 132. O Pico Sacro é unha das paisaxes paradigmáticas galegas, con grande interese patrimonial, panorámico e como fíto de referencia para os peregrinos na súa viaxe a Santiago de Compostela (sendo observado dende 30 km á redonda). Actualmente atópase circundado por longas extensións de explotacións forestais de monocultivo, o que dificulta a lectura da súa identidade como paisaxe cultural. Vistas dende o Pico Sacro, Boqueixón

6.4.2 Seguimento do uso

O seguimento de uso dos miradoiros é un factor de interese tanto dende o punto de vista de identificación de novos puntos de observación nos que intervir, como con carácter posterior á intervención, para avaliar o funcionamento do espazo e detectar posibles melloras. **A monitorización dos miradoiros pode realizarse a través da recollida de datos procedentes de redes sociais**, onde os usuarios adoitan subir contido fotográfico relativo a estes espazos. Pode ser de interese introducir, **mediante elementos de sinalética ou serigrafías nos propios elementos de mobiliario**, unha etiqueta relativa ao miradoiro que permita identificar de xeito máis sinxelo as publicacións que o referencien, permitindo unha recollida de datos máis directa. Para iso, será necesario facer un labor previo de homoxeneización da toponimia do propio miradoiro e asegurar que este aparece ben xeorreferenciado en internet e na información turística da zona.

Aínda que o éxito en visitas dun miradoiro é un obxectivo lexítimo e importante, a masificación non é recomendable para manter a calidade dos espazos. Hai que ter coidado coas actuacións que sobredimensionen os accesos viarios e infraestruturas grises en espazos naturais e rurais, rompendo coa súa escala e carácter. Resulta moito máis interesante, en lugar de concentrar a atención nuns poucos puntos masificados, completar unha oferta ampla e variada de miradoiros de calidade, tendo en conta ademais as múltiples posibilidades que ofrecen as paisaxes galegas.

Figura 133. Parque de San Pedro, A Coruña GAP IX-X

Figura 134. Santa Trega, A Guarda GAP VI

6.4.3 Criterios de mantemento

Tendo en conta que os miradoiros adoitan situarse en contornas naturais ou rurais, é aconsellable que **as intervencións contemplen un mantemento o máis baixo posible**. Isto acádase a través da contención no número de elementos a introducir nas actuacións, o emprego de materiais durables e adaptados ás características climáticas da contorna, e o emprego de **solucións baseadas na natureza**.

En todo caso, será necesario realizar un mantemento dos espazos de miradoiro para garantir que os elementos que conforman o espazo se manteñan no mellor estado posible. Recoméndase atender aos seguintes criterios para garantir o correcto mantemento do espazo:

- **Realizar labores de limpeza** para eliminar todo tipo de lixo e calquera obxecto que poida aparecer alieo á natureza do lugar e da actuación. Recoméndase aumentar as campañas de limpeza en temporadas altas de uso. Do mesmo xeito, recoméndase engadir sinalética que lembre aos usuarios que é deber de todos o manter limpo e coidado o lugar.
- **Manter limpos os elementos de sinalética, mobiliario e outros elementos construídos** que conformen a intervención.
- **Revisar e repoñer pezas de pavimentos, elementos construídos ou mobiliario** que poida sufrir deterioro polo paso do tempo debido ao vandalismo.
- **Manter despexada a panorámica**, mantendo baixo control o porte da vexetación nos límites do miradoiro.
- **Manter accesibles os camiños e sendas de acceso ao miradoiro**, a través de rozas controladas da vexetación que poida invadir o trazado. Estas rozas poderán facerse en franxas de arredor de 50 cm a ambos lados do camiño, non superando nunca o metro de anchura para evitar que se formen corredores desprovistos de vexetación nos que poida asentarse flora exótica invasora.

Figura 135. Diferentes exemplos de xestión pouco axeitada

- **Prever un axeitado programa de mantemento do miradoiro.** Os labores de mantemento necesarios para ofrecer en todo momento un miradoiro coidado e en perfecto funcionamento non son polo xeral demasiado custosos, xa que se trata de superficies reducidas e con poucas instalacións. Non obstante, é necesario que exista claridade sobre quen realiza o seguimento do estado do miradoiro e os traballos de mantemento requiridos para que non fiquen nunha sensación de abandono. As actuacións máis habituais comprenden a substitución de materiais danados (táboas de madeira en pavimentos, reparación dalgunha varanda ou mobiliario), reposición (ou, se se estima oportuno, retirada) de carteis que xa non son lexibles polo efecto do sol, vento ou vandalismo, o control sobre a vexetación no perímetro dos miradoiros que ameaza con obstaculizar as vistas e a limpeza de lixo. En moitas ocasións basta cunha posta a punto anual para garantir un servizo de calidade digno das inigualables paisaxes que se contemplan.

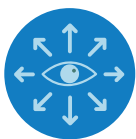

Figura 136. Accións de mantemento no miradoiro do Pico Sacro, Boqueixón GAP VII

Imaxe 15. Pico Sacro, Boqueixón GAP VII

MEDIDAS E CRITERIOS SEGUIR PARA A

A que prestar atención antes de intervir?

CRITERIOS PARA A ANÁLISE E DIAGNOSE DO LUGAR DE INTERVENCIÓN

Valor estratéxico

- + Núcleos próximos de poboación.
- + Espazos protexidos
- + Camiño de Santiago e outras rutas

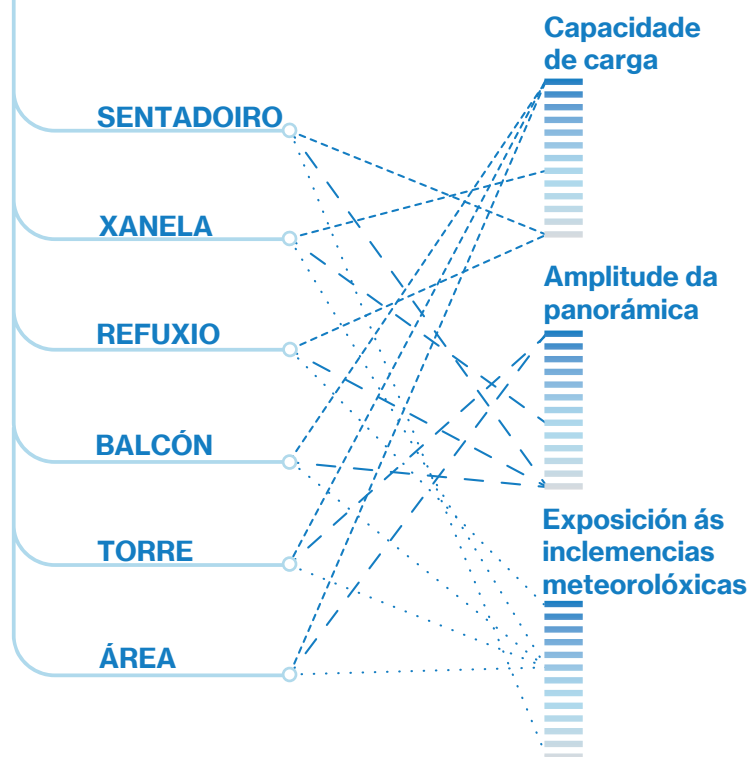
Valor paisaxístico

- + Valores panorámicos
- + Patrimonio material
- + Patrimonio inmaterial
- + Paisaxe sonora e outras percepcións sensoriais

Que tipoloxía é adecuada para cada lugar?

CRITERIOS PARA A SELECCIÓN DA TIPOLOXÍA

INTEGRACIÓN PAISAXISTICA DOS MIRADOIROS

Como intervenir nos miradoiros?

MEDIDAS DE INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Accesos e aproximación ao miradoiro

Acondicionamento de camiños peonís

Acondicionamento do acceso rodado

Tratamento de elementos singulares

- + Formacións rochosas senlleiras
- + Patrimonio arquitectónico e escultórico
- + Arqueoloxía industrial e militar
- + Patrimonio inmaterial
- + Especiais condicións para a observación astronómica

Elementos físicos ou materiais que definen a intervención

- + Pavimentos
- + Estruturas
- + Elementos construídos
- + Defensas
- + Mobiliario
- + Sinalética
- + Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación)

Integración paisaxística de elementos de impacto

Como asegurar un mantemento sostible?

MEDIDAS PARA A XESTIÓN DOS MIRADOIROS

Mantemento das vistas

Seguimento do uso

Criterios de mantemento

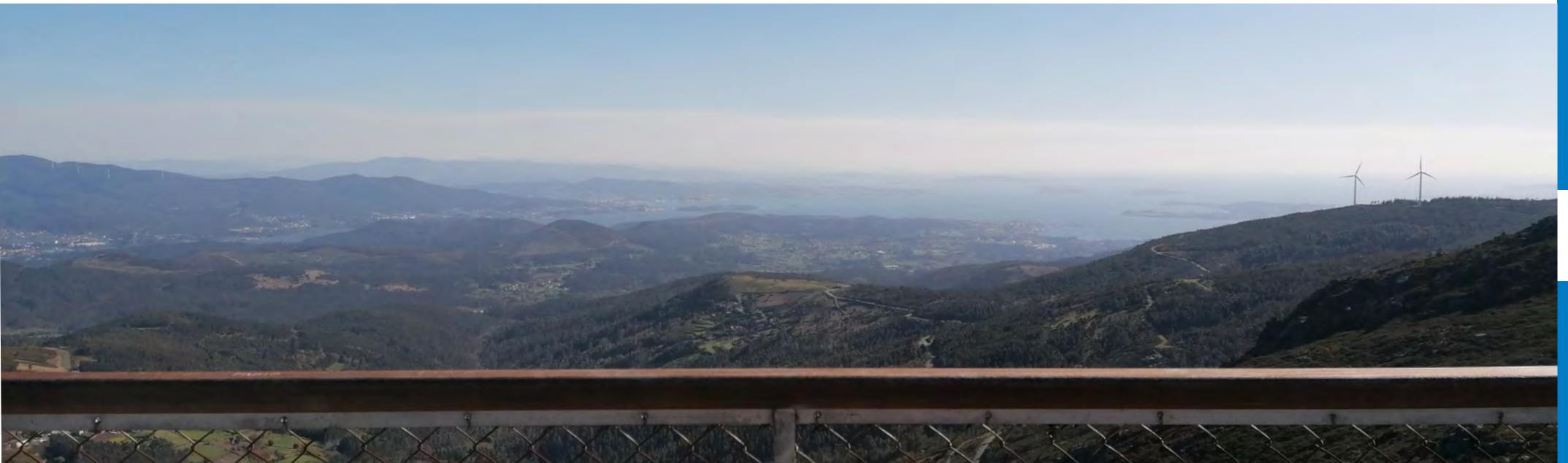
7

MODELOS E PROPOSTAS

Neste bloque expóñense unha serie de **casos prácticos de intervención nos miradoiros, abarcando tanto a transformación de puntos de observación como a mellora de miradoiros existentes** que presenten carencias en cuestións relativas aos accesos, ao deseño ou ben ao mantemento e xestión. As propostas resólvense a través de esquemas gráficos, fotomontaxes ou imaxes de casos reais de intervención, segundo corresponda, para facilitar a súa comprensión.

7.1 TRANSFORMACIÓN DE PUNTOS DE OBSERVACIÓN EN MIRADOIROS

A continuación preséntanse unha serie de casos prácticos con propostas para a transformación de puntos de observación en miradoiros, seleccionando a tipoloxía que mellor se adapta ás necesidades de cada espazo.

Imaxe 16. Vistas dende Monte da Muralla, Ribeira-Lousame GAP VIII

7.1.1 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo sentadoiro

Punto de observación:

Miradoiro de Cabo Morás (Xove, Lugo)

Figura 137. Foto do miradoiro

Temáticas

- Miradoiro de paisaxes costeiras
- Miradoiro de paisaxes industriais

Presencia de elementos singulares

- Formacións rochosas senlleiras
- Patrimonio industrial ou militar

Selección da tipoloxía

SENTADOIRO

Características:

- **Capacidade de carga media.** O miradoiro sitúase nos coñecidos como Cantís de Papel. A existencia dunha ruta peonil costeira que conecta o miradoiro cos núcleos de poboación de Portocelo (5.4 km), San Cibrao (a 8.3 km), e Viveiro (21,4 km) outórgalle certo valor estratéxico a unha contorna de por si tranquila, que leva a considerar unha capacidade de carga media.
- **Búscase resaltar unha determinada panorámica ou elemento da paisaxe.** A pesar de que existen varios puntos focais de interese no miradoiro, ten especial relevancia a observación da paisaxe industrial do dique construído mediante pezas prefabricadas de formigón chamadas “dolos”, realizadas *in-situ* nas proximidades do propio miradoiro, punto no que existe un pequeno espazo de interpretación desta memoria industrial.
- **Espazo con capacidade de abrigo e protección fronte ás inclemencias meteorolóxicas.** A disposición do miradoiro, a media ladeira do cantil rochoso, fai que topografía do mesmo proporcione certo abrigo ante os ventos dominantes do nordés.

Intervención

A proposta para a transformación deste punto de observación en miradoiro é un acondicionamento sinxelo que respecte o carácter natural e a xeomorfoloxía rochosa da contorna. Propóñense as seguintes actuacións:

- Disposición dun camiño conformado por troncos de madeira dispostos entre as rochas, acomodándose a elas mediante un trazado sinuoso que permite, no entanto, que os usuarios circulen pisando nestas pezas firmes.
- Colocación dun sentadoiro de madeira e aceiro corten que dialoga tanto co carácter natural do espazo como coa memoria industrial que o caracteriza, enfocando o dique de dolos de formigón e a espectacular panorámica costeira. O camiño de pezas de madeira esténdese aos pés do sentadoiro para xerar unha alfombra, o que evita que se erosione o firme e aparezan eventuais encharcamentos.

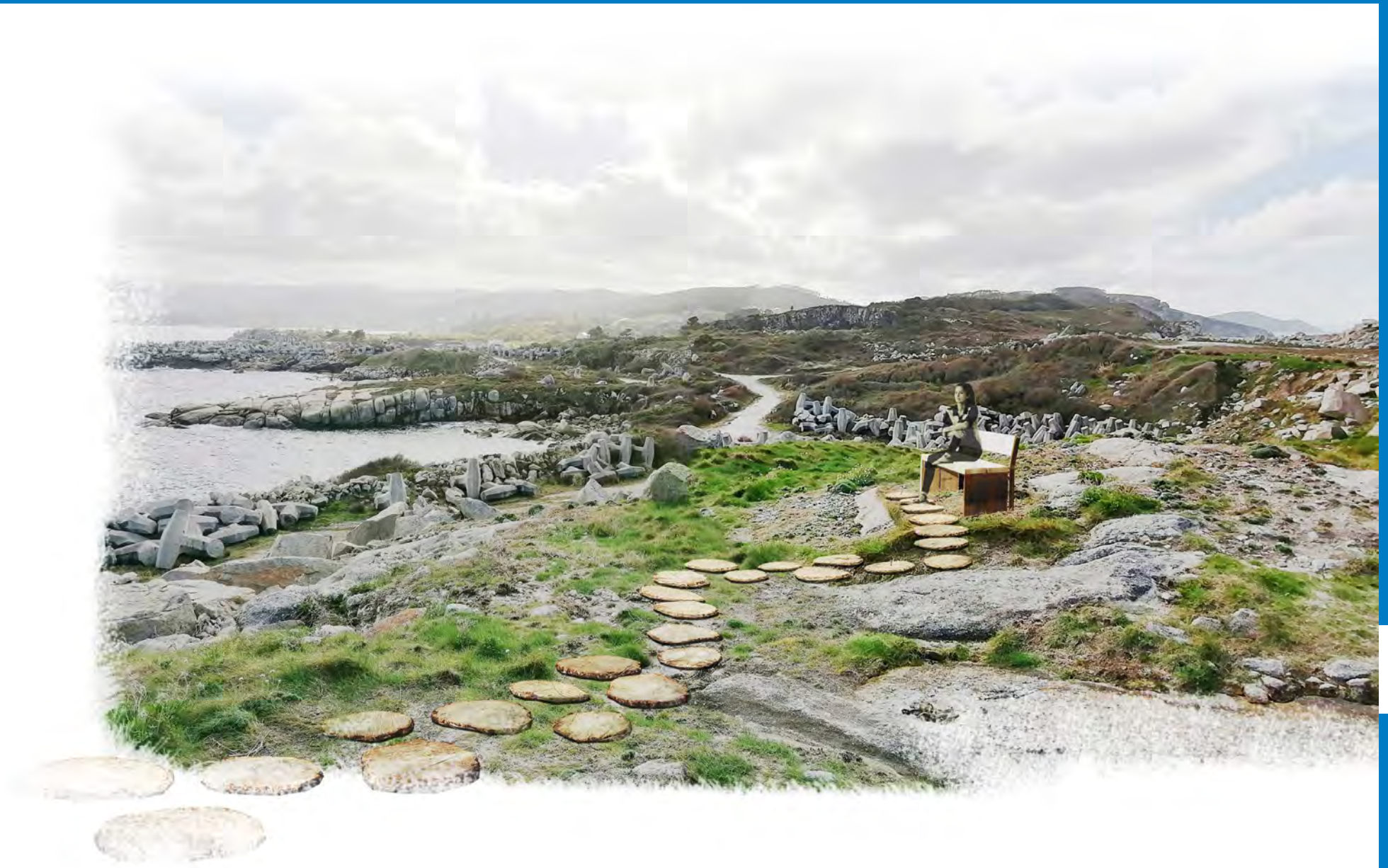

Figura 138. Fotomontaxe da proposta de acondicionamento do miradoiro (simulación realizada a partir do miradoiro tipo sentadoiro na Senda dos Sentidos, Miño)

7.1.2 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo xanela

Punto de observación:

Miradoiro Corga de Varedo (O Xurés, Ourense)

Figura 139. Foto do punto de observación (estado actual)

Temáticas

- Miradoiro de paisaxes das augas doces
- Miradoiro de paisaxes de montaña

Presencia de elementos singulares

- Formacións rochosas senlleiras

Selección da tipoloxía

XANELA

Características:

- Capacidade de carga media/baixa. Trátase dunha zona afastada de montaña, nunha intersección de camiños no sendeiro da Cela-Pitoes, dentro da Gran Ruta Transfronteriza Gerés-Xurés, cunha previsión de concentración de usuarios media-baixa.
- Búscase resaltar a vista focal da Corga de Varedo na Serra do Xurés. Dende este punto obsérvanse as graníticas paredes do canón e a súa vexetación típica da serra, que acolle os regatos que baixan polas ladeiras da montaña. Ao fondo desta depresión contéplase a serpenteante estrada OU-1206 ao seu paso polo río Salgas.
- Lugar con certa exposición ás inclemencias meteorolóxicas, por tratarse dun punto elevado, especialmente cara ao oeste onde a protección da montaña é menos acusada.

Intervención

Propóñense as seguintes actuacións para a transformación do punto de observación en miradoiro:

- A disposición dun punto de estacionamento para capacidade de dous vehículos, á carón da estrada e integrado mediante unha franxa de vexetación arbustiva autóctona.
- O asentamento dunha senda e pasarela peonil de madeira que conecte o estacionamento co miradoiro, acomodándoa fincada no terreo prestando especial atención a non danar as formacións rochosas singulares existentes.
- A disposición dun elemento tipo xanela con sentadoiro integrado que enmarque as vistas de interese.

Figura 140. Na páxina seguinte, fotomontaxes da proposta de acondicionamento do miradoiro (simulación realizada a partir do miradoiro tipo xanela de San Nomedio, As Neves)

7.1.3 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo refuxio

Punto de observación:

Miradoiro de Muronovo (O Vicedo, Lugo)

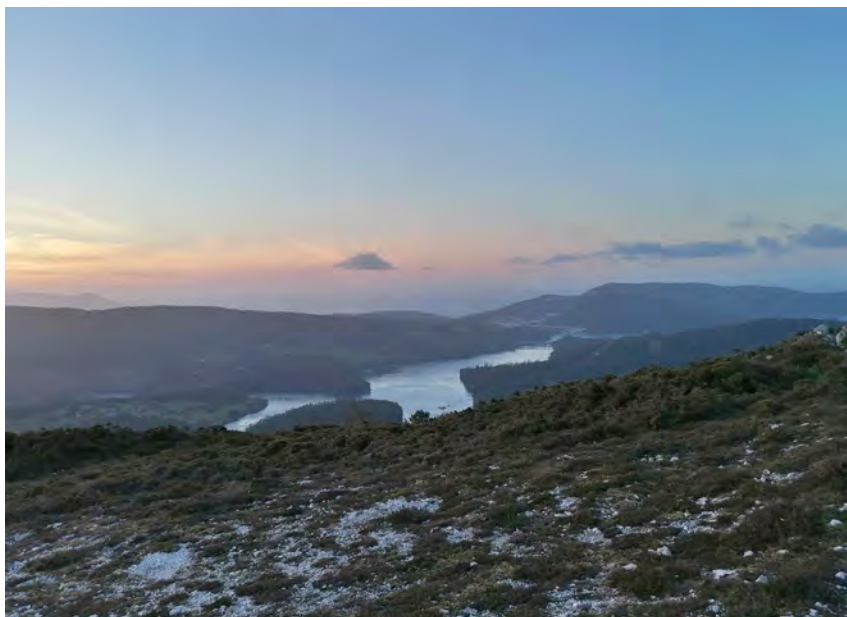

Figura 141. Foto do punto de observación (estado actual)

Temáticas

- Miradoiro de paisaxes costeiras
- Miradoiro de paisaxes das augas doces
- Miradoiro de paisaxes de montaña
- Miradoiro de paisaxes industriais

Selección da tipoloxía

REFUXIO

Características:

- Capacidade de carga media/baixa. Trátase dun punto de observación afastado, na contorna dun parque eólico, na que se prevé unha capacidade de carga baixa.
- Búscase resaltar unha escena concreta, así como mitigar un impacto. O máis salientable deste miradoiro son as vistas cara ao noroeste que permiten observar a ría do Vicedo, (aínda que é preciso ter en conta asemade a posibilidade de avistar a ría de Viveiro cara ao leste). A presenza de aeroxeradores moi próximos cara ao sur do miradoiro é un aspecto determinante á hora de seleccionar a tipoloxía, sobre todo en canto ao impacto acústico que proporcionan.
- Lugar moi exposto ás inclemencias meteorolóxicas. Dada a altura que presenta o miradoiro e a morfoloxía do terreo, está moi exposto aos ventos dominantes, especialmente do nordés.

Intervención

A conversión deste punto de observación en miradoiro precisa das seguintes actuacións:

- O acondicionamento do espazo de aparcadoiro mediante a disposición de especies arbustivas que acompañen o camiño e permitan a formación dunha sebe vexetal que ao tempo funcione de barreira acústica para protexer ao miradoiro do ruído dos aeroxeradores, sempre respectando a distancia de afección aos mesmos.
- A disposición dun camiño que conecte o espazo de estacionamento e os puntos dende os que se observarán as distintas panorámicas dispoñibles.
- O deseño dun pequeno refuxio con sentadoiro na ladeira oeste que enmarque as vistas da ría do Vicedo. Este espazo permite a protección fronte aos ventos dominantes do nordés, así como paliar, en combinación con barreiras vexetais, o ruído dos aeroxeradores, para garantir un espazo de estancia agradable.
- A continuación do camiño cara ao segundo punto de observación ao leste, coa mellora dos paneis informativos de sinalética existentes.

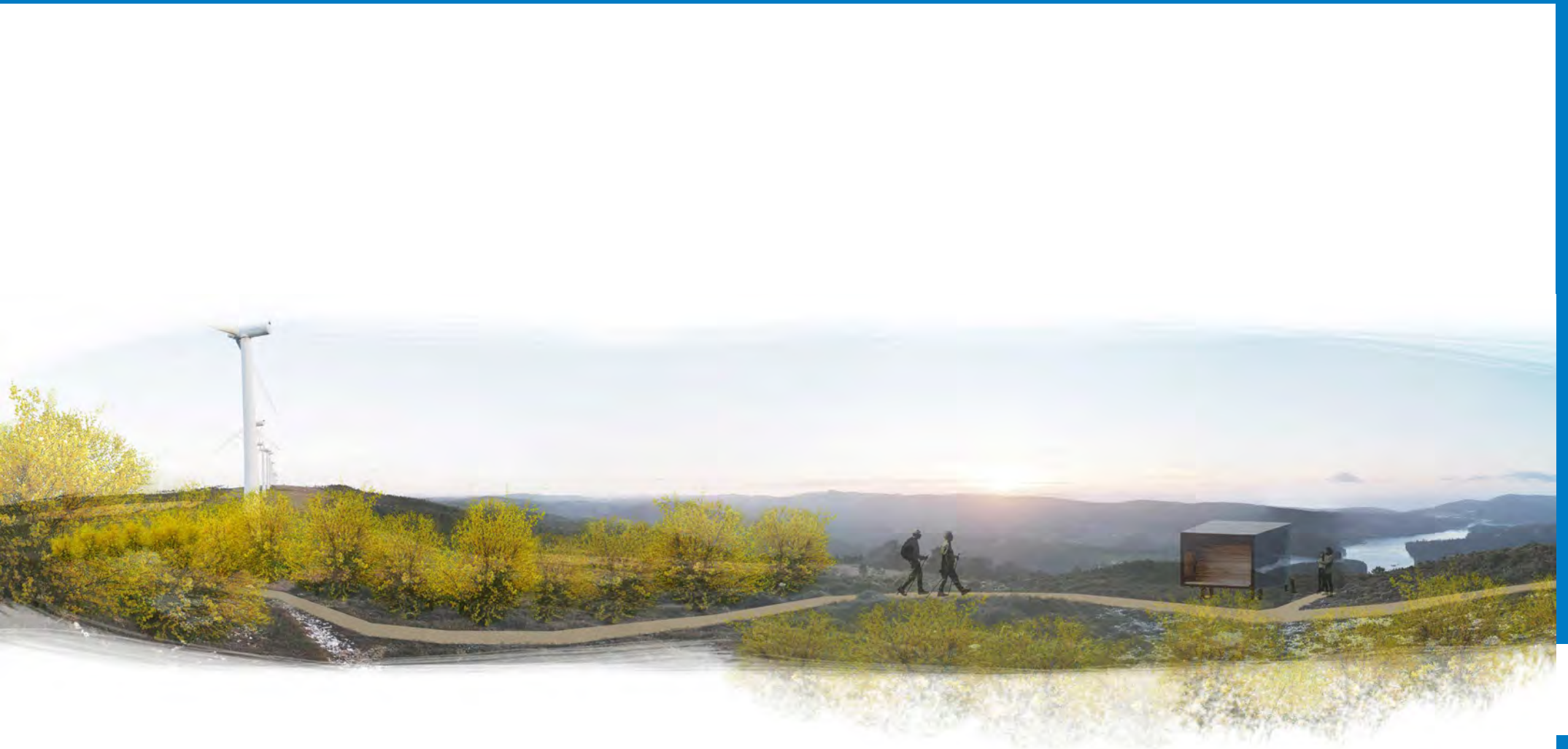

Figura 142. Fotomontaxe da proposta de acondicionamento do miradoiro (simulación realizada a partir dos miradoiros tipo refuxio de Snefjord Rest Stop, Noruega)

7.1.4 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo balcón

Punto de observación:

Miradoiro do Embalse do Bao

Fotografía do punto de observación (estado actual)

Temáticas

- Miradoiro de paisaxes das augas doces

Selección da tipoloxía

BALCÓN

Características:

- Capacidade de carga media/alta. O punto de observación atópase nunha área de descanso na estrada OU-533, vía de conexión entre Petín/A Rúa e Viana do Bolo, así como de acceso a Pena Trevinca. O lugar está en Covelo (Viana do Bolo, Ourense), a pouca distancia de A Veiga, e dispón dun amplo aparcadoiro e unha área de pícnic con mesas orientadas ao val, polo que a capacidade de carga prevista estímase en media/alta.
- Búscase resaltar unha determinada escena ou elemento da paisaxe, en concreto o val do río Bibei ao seu paso polo encoro do Bao, cuberto de frondosas e vexetación autóctona. A profundidade da panorámica permite observar o fin do embalse no núcleo de Vilariño de Conso e o perfil montañoso do Macizo central ourensán. A orientación é suroeste polo que é un punto de grande interese para gozar da posta de sol.
- Búscase potenciar a sensación de vertixe ou suspensión sobre ou baleiro, aproveitando a orografía do terreo escarpado para permitir ao visitante adiantarse, abrir o campo visual e introducirse na paisaxe.
- Presenza de orografía escarpada cara ao sur que permite asomarse cara ao lugar de Covelo, punto no cal a pendente, antes suave, agudízase.

Intervención

O acondicionamento deste punto de observación en miradoiro precisa das seguintes actuacións:

- Disposición de barreiras vexetais cara ás estradas, integrando arborado e plantas arbustivas autóctonas, para acadar unha boa integración paisaxística, favorecer o efecto sorpresa e amortecer fronte a ruídos e contaminación.
- Dispoñer un camiño de acceso entre o aparcadoiro e o punto de observación.
- Asentar unha estrutura tipo balcón suspendida sobre o canón, para aumentar o efecto de vertixe que provoca a contemplación do mesmo.

Figura 143.

Figura 144. Fotomontaxe da proposta de acondicionamento do miradoiro (simulación realizada a partir do miradoiro da Cividade tipo balcón, en Sober

7.1.5 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo torre

Punto de observación:

Miradoiro do Forte da Atalaia (Monterrei, Ourense)

Figura 145. Fotografía do punto de observación (estado actual)

Temáticas

- Miradoiro de paisaxes de montaña
- Miradoiros de paisaxes agrícolas

Presencia de elementos singulares

- Patrimonio arquitectónico ou escultórico

Selección da tipoloxía

TORRE

Características:

- Capacidade de carga media/alta. O Forte da Atalaia atópase nas inmediacións do Castelo de Monterrei, na contorna do núcleo de Verín, localidade con interese turístico polo seu entroido e por formar parte da Vía da Prata ou Camiño Mozárabe. O acceso ao Forte está conectado co Camiño de Santiago (Monterrei-Albarellos). Pola idiosincrasia da contorna, é un lugar de acceso peonil. Ten unha capacidade de carga media e non dispón de aparcadoiro.
- Existencia dun elemento patrimonial tipo torre, en concreto o Forte da Atalaia, unha pequena torre-fortaleza de planta cuadrangular que foi construída como apoio defensivo do castelo de Monterrei durante as guerras con Portugal, no S. XVII. Consérvanse parte dos seus muros e unha das garitas, así como a porta de acceso situada en altura. Está protexida pola Declaración xenérica do Decreto do 22 de abril de 1949 e a Lei 16/1985 sobre o Patrimonio Histórico Español. O seu estado actual é o de ruína non consolidada.
- Lugar cunha orografía suave, atopándose na planicie dun outeiro. O camiño de acceso dispón dunha pendente media-alta, que prosegue ata o Alto de San Salvador. O punto de observación atópase nunha terraza natural, onde se asenta a torre, practicamente á mesma altura do castelo de Monterrei e a unha distancia de menos de 600 m deste cara ao noroeste.
- Espazo cunha panorámica de 360°. O forte permite contemplar unha ampla panorámica configurada polo val do río Támega ao seu paso por Verín, coa súa vexetación característica á que se suma unha paisaxe de viñedos, piñeiros e, nas partes máis altas, xestas. A perspectiva ten como fito central, ao sueste, o castelo de Monterrei e o piñeiral do Alto de San Salvador, ao noroeste.
- Lugares expostos ou non ás inclemencias meteorolóxicas. A existencia do forte proporciona abrigo ante os principais ventos, característicos dun lugar con certa elevación fronte ao resto da contorna. O acondicionamento da torre mediante a intervención permite o acceso á mesma, podendo incluír tamén elementos de protección fronte á chuvia.

Intervención

A conversión deste punto de observación en miradoiro require dunha intervención no patrimonio dende o punto de vista paisaxístico. Non se propón a restauración da torre, senón a consolidación da ruína para evitar que continúe degradándose, así como a disposición dos elementos necesarios para poder subir á atalaia para contemplar as vistas. Abórdanse as seguintes actuacións:

- Disposición dun aparcadoiro dende o acceso rodado, afastado da contorna do forte e debidamente integrado mediante vexetación, así como un camiño peonil que conecte ambos puntos.
- Limpeza e consolidación da ruína, prestando especial atención a garantir a estabilidade dos muros dispoñendo unha albardilla de coroación ou tratamento que garanta a súa estanquidade.
- Colocación dunha pasarela de madeira que se achegue ao elemento patrimonial, mantendo unha marxe de respecto cos seus muros.
- Disposición de escaleiras e plataformas en aceiro corten para acceder aos ocos existentes na ruína, así como o acomodo de plataformas de madeira no interior adaptadas ás condicións morfolóxicas da mesma.

Figura 146. Fotomontaxe da proposta de acondicionamento do miradoiro (simulación realizada a partir de distintos elementos de aceiro corten existentes na intervención no patrimonio do Mosteiro de Caaveiro, A Capela)

7.1.6 Proposta de acondicionamento de miradoiro tipo área

Punto de observación:

Miradoiro de Monte Castelo (Laxe, A Coruña)

Figura 147. Fotografía do punto de observación (estado actual)

Temáticas

- Miradoiros de paisaxes costeiras
- Miradoiro de paisaxes de montaña

Presencia de elementos singulares

- Formacións rochosas senlleiras

Selección da tipoloxía

ÁREA

Características:

- Capacidade de carga media/alta. A pesar de situarse nun monte, o miradoiro está nunha zona de costa considerablemente poboada, polo que a capacidade de carga considérase media.
- Espazo con panorámica ampla. Polas súas condicións morfolóxicas, o punto de observación permite unhas vistas de 360º, o que precisa de espazos dende os que contemplar os diversos puntos de interese, que van dende a ría de Corme e Laxe co núcleo de Ponteceso e outros de identidade costeira ao leste, ata as praias de Laxe e Soesto ao oeste.
- Lugar con espazos de certo abrigo ou protección fronte as inclemencias meteorolóxicas. A existencia de numerosos penedos de dimensións considerables na parte superior do monte proporciona certo abrigo ante os principais ventos.
- Existen elementos de interese que complementan ao punto de observación, tales como numerosas pedras na parte superior do monte, das que cumpriría investigar a microtoponimia e patrimonio inmaterial asociado para coñecer a súa singularidade.

Intervención

Para acondicionar este punto de observación como miradoiro cómpre realizar unha intervención integral que garanta distintos lugares de estancia dende os que contemplar os numerosos fitos de interese que ofrece a ampla panorámica da contorna. Propóñense as seguintes actuacións:

- Disposición dunha pasarela de madeira entre as rochas existentes, evitando danalas, deseñando un camiño que acceda a distintos espazos nos que dispoñer pequenos miradoiros.
- Dispoñer pequenos espazos balcón de madeira, dende os que observar os principais fitos paisaxísticos da contorna.
- Integrar zonas de estancia con bancos de madeira.
- Dispoñer una sinalética sinxela que explique os principais puntos de interese a observar, así como outras características salientables do lugar.

Figura 148. Fotomontaxe da proposta de acondicionamento do miradoiro (simulación realizada a partir de distintos elementos de madeira existentes no Miradoiro de Santiorxo, Sober

Figura 149. Camiño de acceso ao Banco do Piñeiro, Ribeira GAP VIII

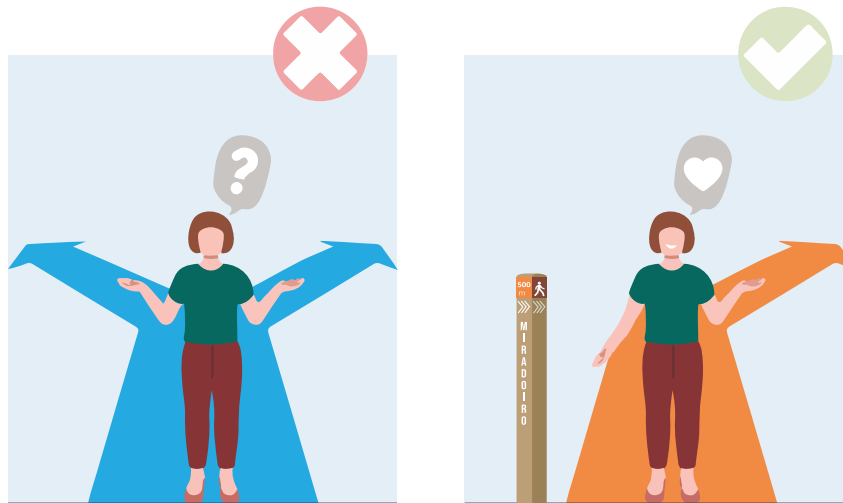
7.2 MELLORA DE PROBLEMÁTICAS RECORRENTES

A continuación expóñense unha serie de casos prácticos que recollen as problemáticas máis comúns detectadas nos miradoiros existentes, ofrecendo posibles solucións de mellora para cada unha das casuísticas, atendendo aos seguintes apartados:

- Accesos e aproximación ao miradoiro
- Tratamento de elementos singulares
- Elementos físicos/materiais que definen a intervención
- Mantemento e xestión

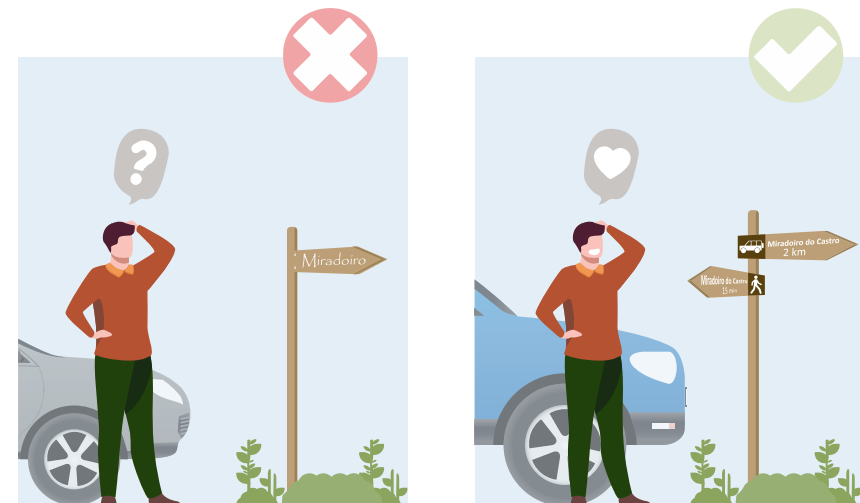
7.2.1 Accesos e aproximación ao miradoiro

■ CASO 1. Falta de sinalización de acceso aos miradoiros

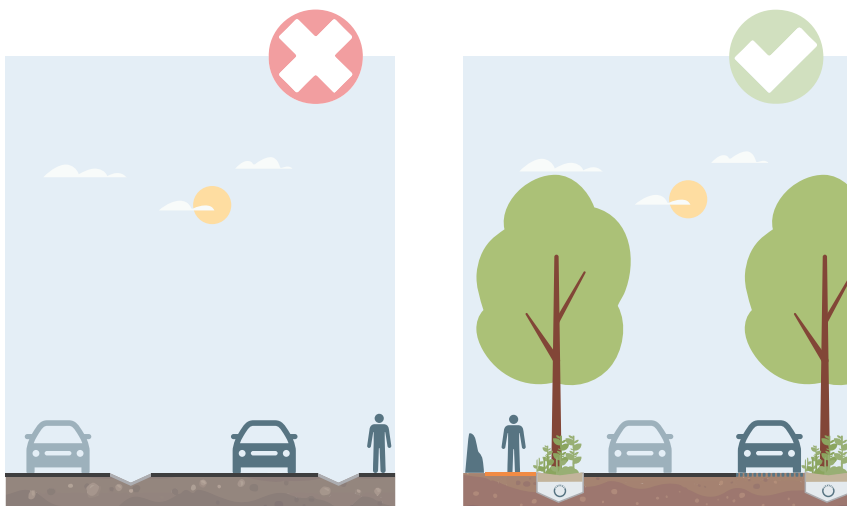
Recoméndase analizar as posibles rutas de chegada ao miradoiro, seleccionando a máis indicada e establecendo unha sinalización clara nos puntos que poidan resultar conflitivos. Empregarase un deseño que se integre axeitadamente na contorna, a través de materiais que permitan a correcta visibilidade da sinalización pero non supoñan un menoscabo dos valores paisaxísticos do lugar.

■ CASO 2. Falta de información nos accesos aos miradoiros

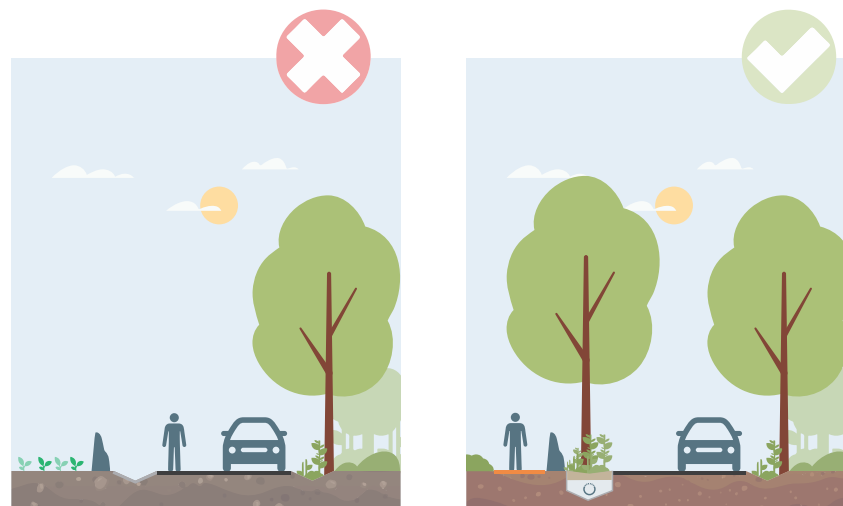
Recoméndase engadir na sinalización información precisa sobre o estado dos camiños: se son adecuados para calquera vehículo, soamente admiten 4x4 ou se se trata de sendeiros de preferencia peonil. Aconséllase tamén indicar a distancia de chegada ao miradoiro en cada unha das rutas existentes. A sinalización situarase sempre nos desvíos e puntos conflitivos, asegurando que a ruta indicada sexa a máis favorable para os usuarios. Empregarase un deseño debidamente integrado na contorna tanto en termos de materiais como de dimensións.

▪ **CASO 3. Sobredimensionado de estradas rurais con deseños tipicamente urbanos para responder á demanda de acceso a un miradoiro**

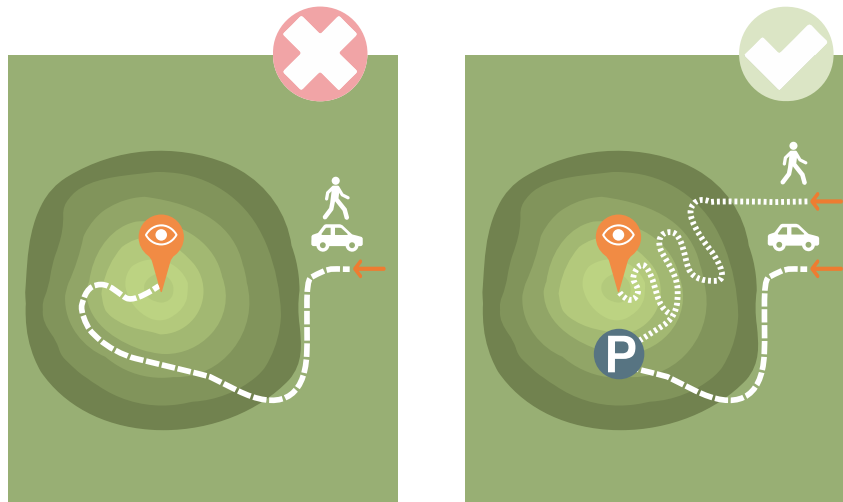
Resulta indispensable avaliar a capacidade de carga dos miradoiros en termos de fragilidade ambiental e paisaxística, axustando a sección das vías de acceso aos mesmos e establecendo solucións de deseño que se integren axeitadamente na contorna, sen afectar ao seu carácter rural ou natural. Prestarase especial atención á conservación dos valados tradicionais e as sebes existentes nos bordes das estradas e darase prioridade ás NBS (solucións baseadas na natureza) como as gabias verdes en lugar das de formigón, que impermeabilizan o solo e aumentan innecesariamente as escorrentas. De existir itinerarios peonís en paralelo ás estradas, estes deberán desvincularse do viario, evitando solucións de carácter urbano como as beirarrúas. Recoméndase separar o camiño peonil do rodado mediante unha franxa vexetal con árbores e arbustos que estableza una protección para os peóns.

▪ **CASO 4. Falta de accesos axeitados ao tránsito peonil e independentes do tráfico rodado**

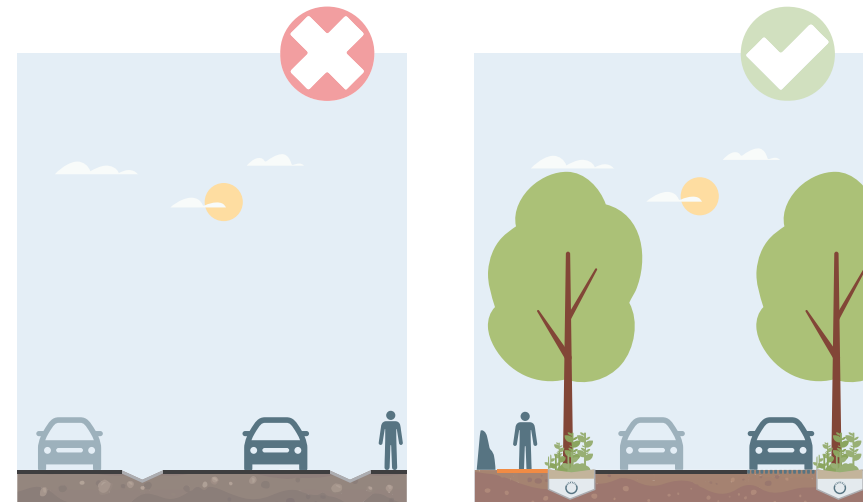
Aconséllase pensar o espazo do miradoiro dende unha perspectiva integral de ordenación, establecendo unha ou varias zonas de estacionamento separadas do ámbito de observación e organizando, dende estas, percorridos peonís de acceso ben planificados e adecuados en sección e trazado ás características específicas do tránsito peonil. Prestarase especial atención á integración paisaxística destes camiños, garantindo a conservación dos valados e sebes tradicionais e integrando arborado autóctono de sombra para acompañar o percorrido.

▪ **CASO 5. Falta de aparcadoiros disuasorios con conexións peonís ao punto de observación**

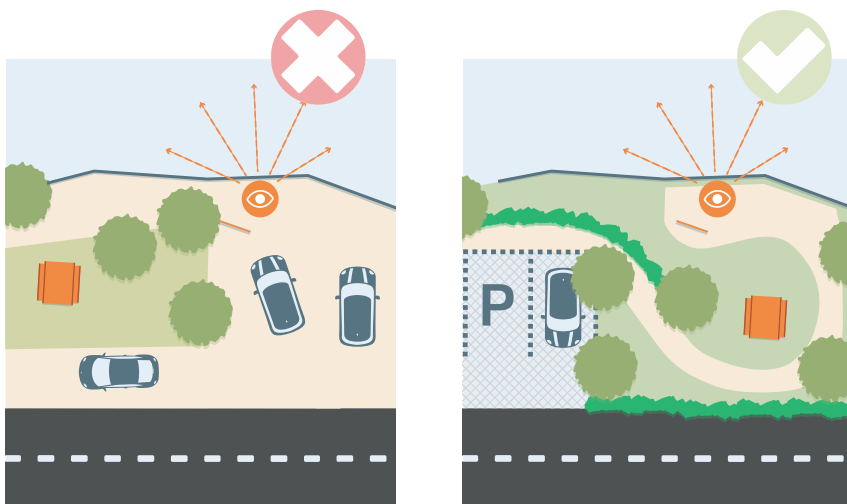
Aconséllase ordenar os accesos peonís ao miradoiro establecendo unha ou varias zonas de estacionamento (dependendo das características e capacidade de carga do mesmo) e desvincular, sempre que sexa posible, o acceso peonil das vías rodadas de servizo existente, establecendo un itinerario agradable para o paseo que culmine no punto máis favorable para a contemplación das vistas panorámicas. Para o deseño deste itinerario de aproximación ao miradoiro recoméndase traballar con conceptos como o factor sorpresa. Isto consiste en evitar, intencionadamente, que se perciban as vistas ata o momento de chegada ao punto concreto no que a observación é máis propicia ou espectacular. Pódese conseguir este efecto a través do estudo detallado do trazado ou ben do emprego de vexetación de alto porte.

▪ **CASO 6. Miradoiros atravesados por estradas, sen conexión entre o aparcadoiro e o punto de observación**

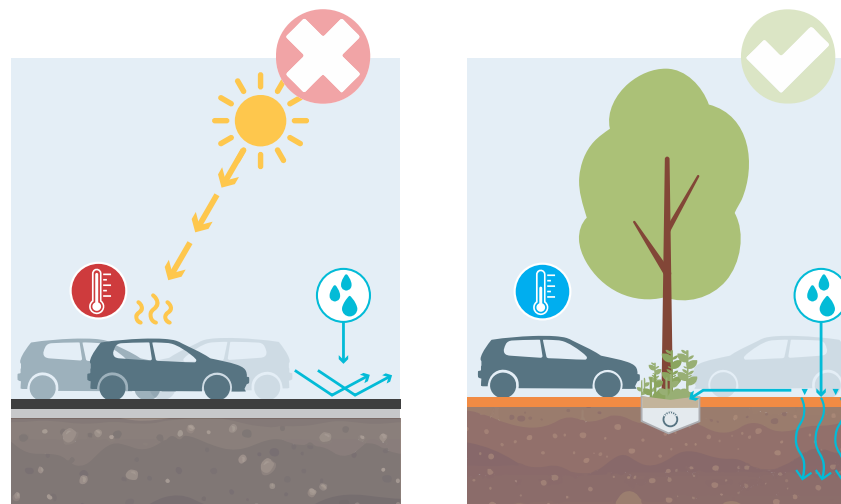
Resulta indispensable garantir un uso seguro do miradoiro por parte dos usuarios do mesmo, para o cal é necesario que exista un paso de preferencia para o peón que conecte o espazo de estacionamento e o punto de observación. Recoméndase estender o tratamento do espazo de miradoiro cara á estrada mediante o emprego do mesmo pavimento, evidenciando que o uso deste ámbito ten unha preferencia peonil. Neste senso, a utilización de pavimentos realizados con pezas pequenas, tales como adoquín ou chapacuña, resultan moi indicados porque obrigan aos vehículos a reducir a velocidade, debendo sempre deseñarse con espesores suficientes para soportar o paso do tráfico rodado. Asemade, aconséllase a introdución de arborado de sombra no aparcadoiro e sebes vexetais que establezan unha separación entre o espazo de miradoiro e a estrada, aportando certa privacidade e confort ao punto de observación.

▪ **CASO 7. Aparcadoiros non ordenados ou situados á carón dos puntos de observación**

Aconséllase ordenar os accesos e delimitar un ámbito de aparcadoiro, sempre afastado do punto de observación e debidamente integrado na paisaxe a través de elementos vexetais que aporten sombra e, ao tempo, impidan a entrada de vehículos na contorna do miradoiro. Estableceranse itinerarios peonís, cun trazado e pavimento axeitados a este uso, que permitan a conexión entre o espazo de aparcadoiro e a zona de contemplación das vistas.

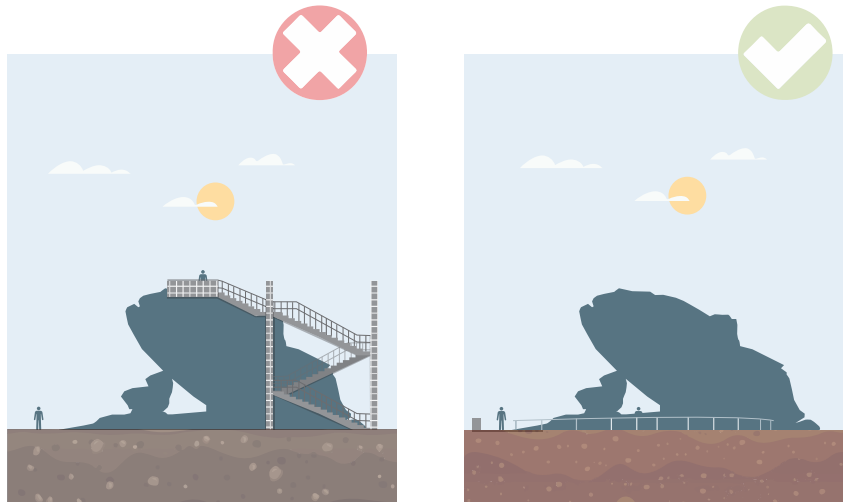
▪ **CASO 8. Falta de integración das superficies de aparcadoiro**

Recoméndase evitar o asfaltado de grandes superficies e, no caso de que xa existan, eliminar estes pavimentos e substituílos por outros filtrantes, tales como a terra compactada, o xabre estabilizado ou solucións de pezas pequenas con xunta filtrante: adoquinados, chapacuñas ou celosías tipo pavicésped. Sempre que sexa posible integrárase a vexetación existente no deseño, conservándoa. Tamén é recomendable a plantación de arborado de sombra para organizar as prazas de aparcadoiro ou a introdución de sebes para conformar bordes, sendo preferible a selección de especies autóctonas con boa implantación na contorna e baixo mantemento.

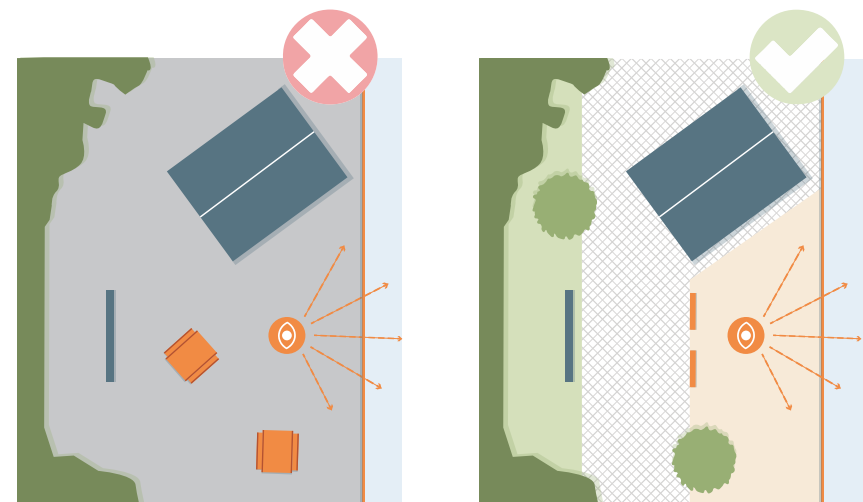
7.2.2 Tratamento de elementos singulares

■ CASO 9. Falta de integración das intervencións en contacto con formacións rochosas senlleiras

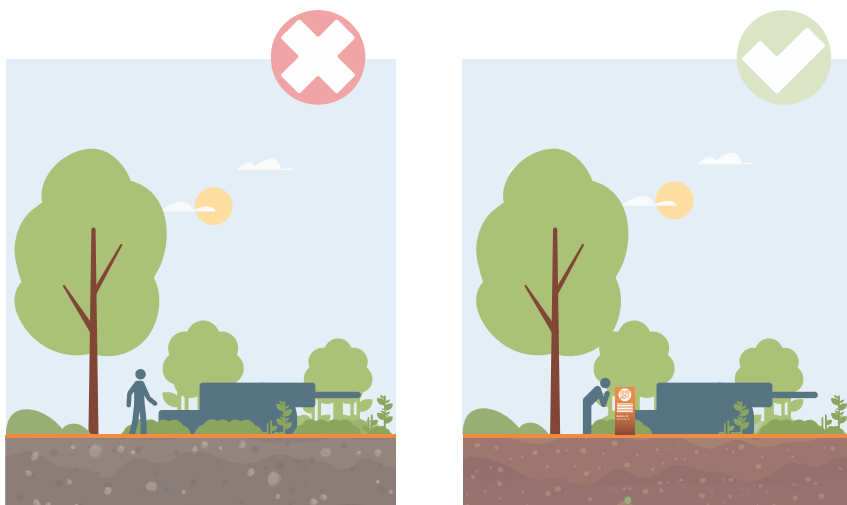
Resulta esencial respectar as preexistencias, evitando a colocación de calquera elemento alleo sobre elas. Nos casos en que exista unha intervención anterior pouco respectuosa e que non permita a lectura clara da rocha senlleira, deberá facerse todo o posible por retirala, devolvendo ao penedo ao seu carácter orixinal. Do mesmo xeito, evitárase a colocación de elementos superfluos sobre as pedras singulares, así como soterrais baixo novos camiños ou áreas de estancia. Pola contra, deberán integrarse como un valor patrimonial da contorna, investigando sobre eles para divulgar a súa importancia e significado.

■ CASO 10. Falta de integración cos elementos arquitectónicos e escultóricos

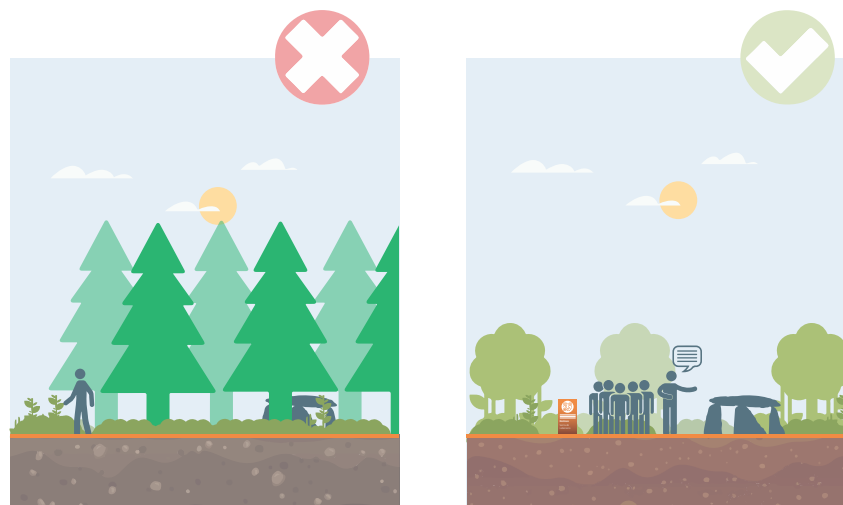
Aconséllase garantir un espazo de respecto diante do elemento patrimonial, acorde á escala do mesmo. A intervención neste espazo deberá ser sinxela, admitindo a pavimentación pero non a colocación de elementos de mobiliario, a excepción de sentadoiros, que estarán preferiblemente nos bordes, permitindo observar o elemento patrimonial á distancia axeitada. Resulta indispensable coidar os encontros das pavimentacións, evitando que se acheguen ao elemento patrimonial, debendo sempre garantir unha franxa de respecto con materiais terrosos ou con xunta filtrante, que favorezan a aparición de vexetación espontánea. Tamén pódese valorar a inclusión de elementos de sinalética cando sexa necesario realizar un labor divulgativo sobre os aspectos de interese patrimonial, buscando sempre a súa integración paisaxística e coherencia dentro do conxunto.

▪ **CASO 11. Falta de integración dos elementos de patrimonio industrial e militar**

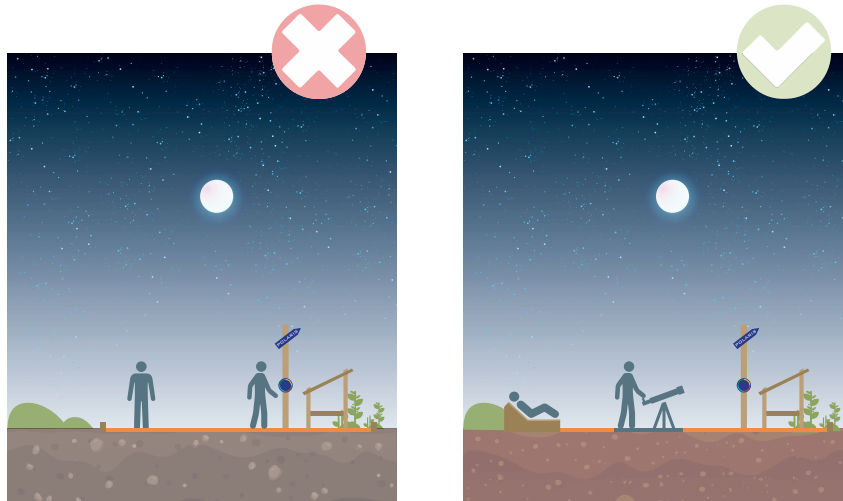
Aínda que en moitas ocasións pode resultar de moito interese a rehabilitación e reutilización das instalacións abandonadas do patrimonio industrial para novos usos, esta non sempre é a única solución posible a valorar. A recuperación do lugar dende un punto de vista paisaxístico, permitindo a interpretación das ruínas e facendo que pasen a formar parte do espazo público do miradoiro, pode ser unha boa solución. Para isto aconséllase realizar unha limpeza sinxela, seguida da consolidación e acondicionamento das estruturas, así como intervencións baseadas no material vexetal. Recoméndase dispoñer elementos de sinalética que favorezan a interpretación do patrimonio militar ou industrial.

▪ **CASO 12. Falta de divulgación do patrimonio inmaterial asociado ao miradoiro**

Recoméndase estudar a mellor opción para divulgar o patrimonio inmaterial vinculado ao miradoiro, valorando a introdución de elementos de sinalética, sempre que sexan comedidos e estean integrados na paisaxe mediante un dimensionado adecuado e uns materiais que dialoguen axeitadamente coa contorna e o resto da intervención. No entanto, deberase ter en conta que a disposición de elementos físicos de sinalética non sempre resulta a solución idónea, especialmente en contornas patrimoniais ou naturais sensibles. Outra opción de interese na divulgación do patrimonio inmaterial é a utilización de elementos de carácter artístico que, en todo caso, deberán estar ben integrados na contorna, complementando o espazo e evitando reclamar un protagonismo excesivo. É importante recordar que a paisaxe e os elementos singulares existentes na contorna deben ser o foco de atención á hora de intervir nun miradoiro. Tamén resulta de interese a realización de actividades divulgativas de carácter efémero en distintas épocas do ano ou a utilización das TIC, con ferramentas como a realidade aumentada, accesible mediante dispositivos móbiles e que non require dunha intervención física.

■ *CASO 13. Falta de elementos que favorezan a observación astronómica*

Nos casos onde existan condicións singulares para a observación do ceo nocturno recoméndase integrar na intervención elementos de mobiliario que favorezan a contemplación da bóveda celeste, así como evitar o predominio de cartelerías que unicamente resulten aptas para un uso diúrno. Algúns elementos de mobiliario específico recomendable neste tipo de espazos son os sentadoiros con respaldo inclinado para recostarse a contemplar o ceo, así como pequenas plataformas para apoio de telescopios que permitan una observación máis avanzada. Asemade, recoméndase a realización de actividades divulgativas de carácter efémero en distintas épocas do ano.

7.2.3 Elementos físicos ou materiais que definen a intervención

■ *CASO 14. Materiais pouco integrados na contorna*

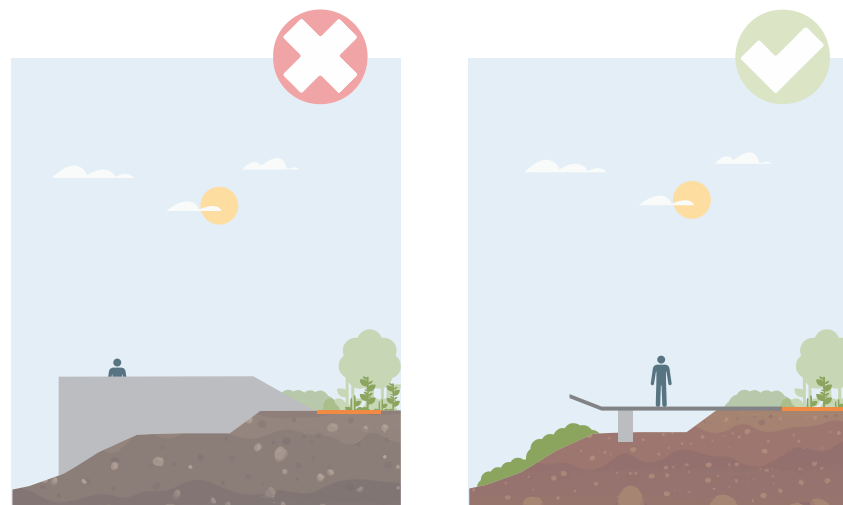
Aconséllase empregar materiais de proximidade que resulten nunha boa integración na paisaxe, en función do carácter do miradoiro e da GAP na que se sitúe. Na utilización de materiais pétreos, especialmente, recorrerase a canteiras próximas que garantan que o material empregado dialogue axeitadamente cos muros e construcións existentes na contorna. Recoméndase empregar o mesmo material para resolver distintos elementos dentro do miradoiro, garantindo a coherencia da intervención. Pódense intercalar materiais de carácter pesado con outros máis lixeiros ou que permitan unha maior permeabilidade visual, en función dos requirimentos de cada elemento. Por exemplo, para pavimentos e elementos construídos son moi indicados os materiais pétreos, podéndose combinar con outros como a madeira ou aceiro corten para as varandas e elementos de sinalética.

▪ CASO 15. *Materiais pouco durables segundo as condicións climáticas*

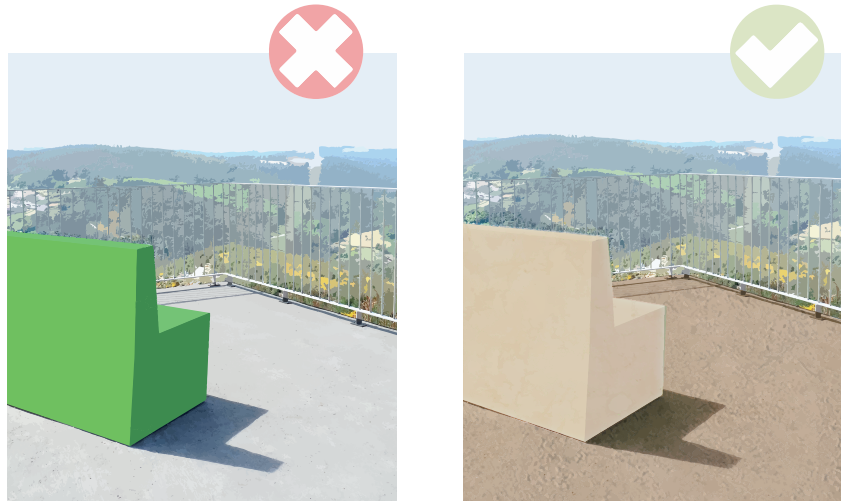
É necesario avaliar os condicionantes bioclimáticos da zona de intervención, así como a exposición a posibles fenómenos adversos, para seleccionar os materiais, técnicas construtivas e seccións axeitadas de cada elemento que conforma o miradoiro. A elección de materiais deberá considerar o paso do tempo, sendo preferibles aqueles que envellecen ben, mellorando as súas características ao cabo dos anos. Algúns exemplos disto son a pedra, especialmente en solucións de cachotería de xunta seca ou pavimentos de pezas pequenas que favorecen a aparición de vexetación espontánea, o formigón con acabados rugosos como o encofrado de táboas en muros ou o acabado lavado en pavimentos, ou o aceiro corten que acada unha pátina co paso do tempo que o integra perfectamente en contornas naturais. A madeira resulta tamén recomendable polo seu bo comportamento e pola facilidade na substitución de pezas danadas. Por contra, non se recomenda a utilización do vidro, por requirir un mantemento moi alto para conservar as súas condicións óptimas, nin tampouco de polímeros e materiais pouco durables con mal comportamento ante o paso do tempo.

▪ CASO 16. *Sobredimensionado de estruturas*

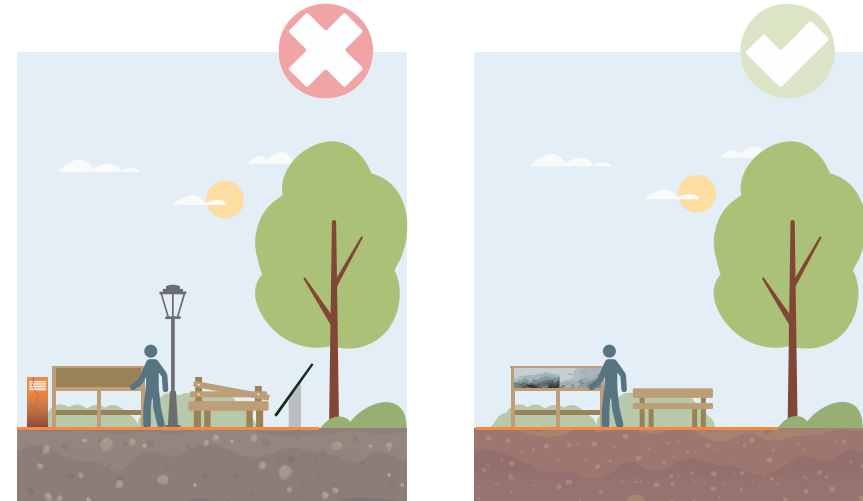
Recoméndase analizar con atención a complexidade da contorna para decidir a mellor maneira de acomodar os elementos construídos do miradoiro. No caso de incluír estruturas na intervención, estas deberán respectar os valores paisaxísticos do lugar onde se asenten, axustando as súas dimensións e deseño á xeomorfoloxía do terreo para minimizar a ocupación de espazo, evitando reclamar un protagonismo excesivo. Nos casos en que sexa necesario regularizar unha plataforma para soporte dos usuarios do miradoiro, recoméndase empregar estruturas de aceiro ou madeira e coidar os encontros dos apoios para non danar as preexistencias da contorna.

■ **CASO 17. Emprego de cores pouco integradas na paisaxe**

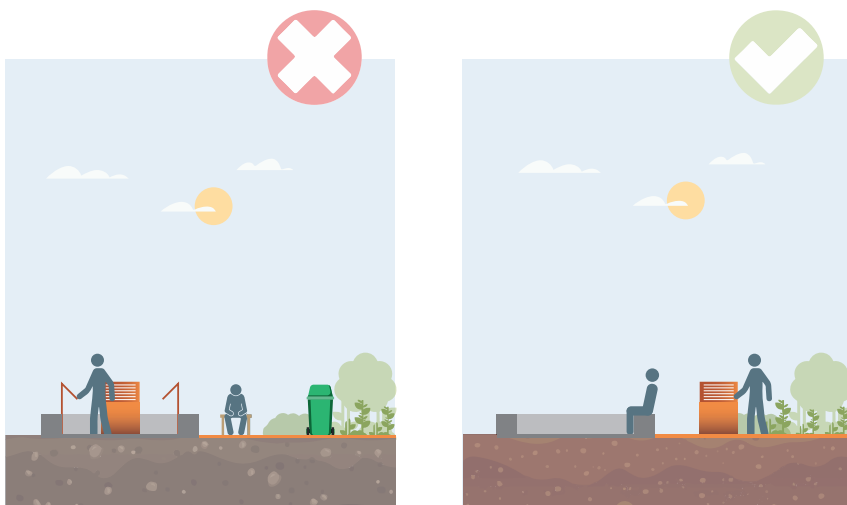
Aconséllase sempre unha sinceridade construtiva na utilización dos materiais, evitando en calquera caso as imitacións e a adhesión de elementos superfluos. En caso de recorrer ao emprego da cor, recoméndase utilizar tonalidades claras e con pouca saturación para aqueles elementos con máis extensión, mentres que para outros de detalle, con menor presenza na intervención, poderán empregarse cores máis vivas e escuras. Aconséllase neste caso utilizar as cores tradicionais de cada lugar, seguindo as recomendacións establecidas na Guía de Cor e Materiais de Galicia (Xunta de Galicia, 2017).

■ **CASO 18. Aparición de múltiples elementos e acabados por intervencións sucesivas con pouco coidado pola integración paisaxística**

Aconséllase pensar as intervencións en miradoiros de xeito integral, de forma que todos os elementos dispostos no lugar sexan coherentes entre si. Para isto é fundamental analizar os condicionantes do lugar (orientación, vistas, elementos patrimoniais, preexistencias, intervencións anteriores a manter ou eliminar, etc.), así como o carácter do miradoiro e posibles usos que poidan ser propicios no espazo. En moitas ocasións, unha boa intervención consiste simplemente na eliminación de elementos alleos á contorna que menoscaban as características singulares do lugar.

▪ **CASO 19. Aparición de elementos superfluos ou innecesarios na contorna do miradoiro**

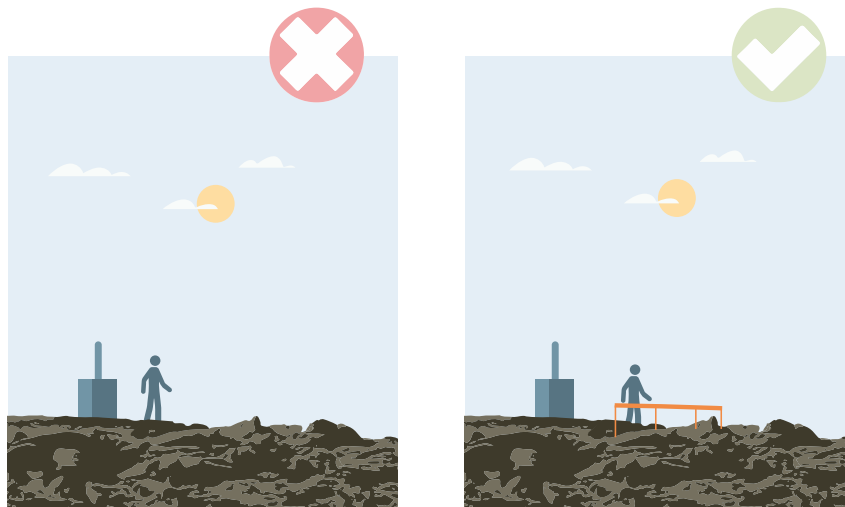
Recoméndase analizar detidamente o carácter do miradoiro e a súa capacidade de carga para poder seleccionar e dimensionar os elementos necesarios de xeito adecuado e coherente cos usos posibles do espazo. Nos casos onde se detecten elementos superfluos que non responden aos usos presentes no miradoiro (por exemplo mesas de pícnic en zonas nas que non ten cabida ese uso, paneis de sinalética que non aportan unha información útil, contedores de lixo na contorna do punto de observación, etc.), recoméndase á súa retirada para evitar que sexan obxecto de vandalismo.

▪ **CASO 20. Emprego de varandas pouco permeables que obstaculizan as vistas**

Nos casos nos que se estime estritamente necesario incluír elementos de defensa, por motivos de seguridade, poderán incluírse varandas, sempre garantindo un deseño que sexa o máis permeable posible á vista para non interferir coa contemplación da panorámica que da sentido ao miradoiro. En canto a materiais, recoméndase especialmente a utilización do aceiro, por permitir seccións moi esveltas que garanten unha gran permeabilidade visual. As varandas de madeira son tamén axeitadas por integrarse ben en contornas naturais, a pesar de precisar seccións superiores. Unha boa solución pode ser a combinación de ambos materiais, integrando os soportes ou pasamáns en madeira xunto con cables ou mallas de aceiro. Non se recomendan balaustradas de pedra, por ser moi pesadas e pouco permeables, nin tampouco as varandas de vidro xa que, a pesar da súa transparencia, requiren dun alto mantemento que, se non se cumpre, anula totalmente esta condición inicial.

■ **CASO 21. Falta de información sobre aspectos relevantes da contorna**

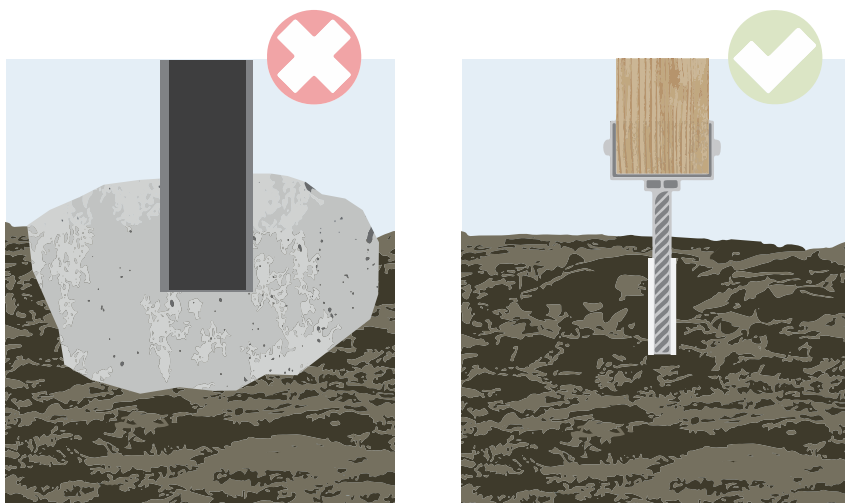
Nos cumios de grande interese a nivel tanto estratéxico como panorámico, recoméndase a colocación de elementos de sinalética que permitan dar a coñecer os elementos singulares que aparecen dentro da panorámica a contemplar. A disposición destes paneis deberá ser tal que non interfira coas vistas do miradoiro nin cos elementos de interese presentes na contorna. O formato dos paneis deberá axustarse ás condicións de cada lugar e dimensionarse en función da información a transmitir, de forma simple e clara.

■ **CASO 22. Elementos de sinalética sobredimensionados ou mal situados**

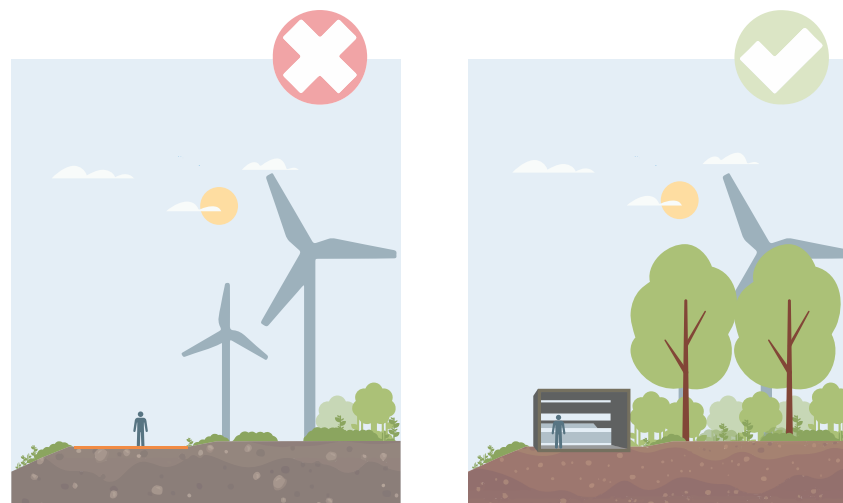
Recoméndase colocar unicamente os elementos de cartelería que sexan estritamente necesarios para explicar cuestións relativas ás vistas e fitos de interese que se poidan apreciar, así como á historia do lugar ou a elementos de patrimonio inmaterial, etc. O formato dos paneis deberá adaptarse á casuística de cada miradoiro e as dimensións se determinarán segundo a información a transmitir e as condicións do propio espazo onde se van inserir. A disposición dos paneis informativos deberá pensarse axeitadamente, evitando colocalos en lugares nos que poidan interferir coas vistas. O deseño da cartelería deberá ser o máis intuitivo posible segundo a súa disposición, orientando os mapas e panorámicas en función da posición relativa do observador con respecto ao panel e ao territorio.

■ **CASO 23. Escaso coidado na execución dos soportes de elementos**

Resulta fundamental que as intervencións nos miradoiros sexan respectuosas coas preexistencias, tales como rochas ou penedos, evitando realizar intervencións que os danen de xeito irreversible: por exemplo a execución de basamentos de formigón ou o cementado pouco coidado de soportes de estruturas. No caso de que sexa necesario regularizar unha plataforma para o soporte dos usuarios do miradoiro, recoméndase empregar estruturas de aceiro ou madeira, con apoios illados que eviten os penedos existentes. De ser preciso apoiar a estrutura nas rochas, dimensionaranse os elementos de contacto para garantir que supoñan o menor impacto posible. Unha boa solución neste senso son os redondos de aceiro fincados mediante perforacións e recheo con resina epoxi, o que garante a suxeición da estrutura a través de apoios mínimos.

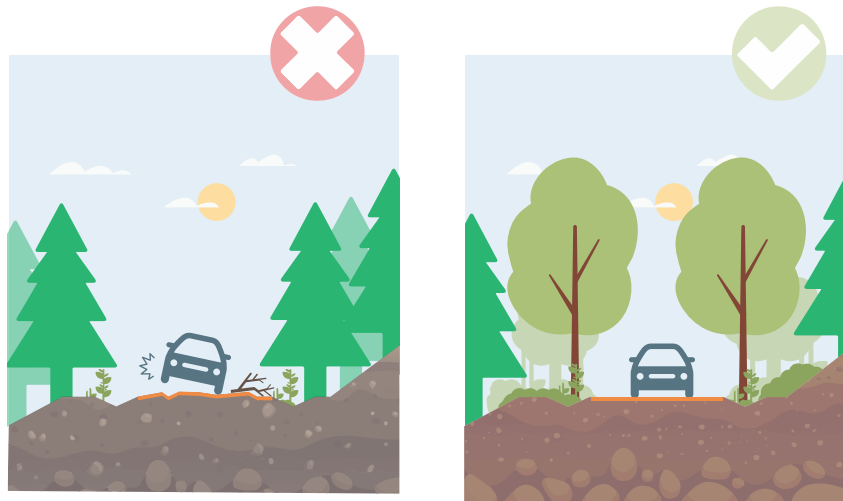
■ **CASO 24. Falta de integración de elementos de impacto negativo na contorna**

Nos casos nos que existan elementos industriais en uso que supoñan un impacto visual na contorna do miradoiro, aconséllase a disposición de barreiras vexetais, especialmente de tipo arbóreo ou arbustivo. Son especialmente recomendables as sebes de especies autóctonas indicadas na Guía de Caracterización e Integración Paisaxística de Valados da Xunta de Galicia, con especial mención aos bidueiros (*Betula pubescens*, *Betula celtiberica*) por teren a capacidade de dispoñerse con marcos de plantación moi reducidos e presentar un hábito vertical capaz de integrar instalacións de tamaño considerable. Cando non sexa posible incorporar unha barreira vexetal, recoméndase a construción de miradoiros con tipoloxía refuxio que, a través do seu deseño, poidan illar aos usuarios de certos elementos de impacto presentes na contorna.

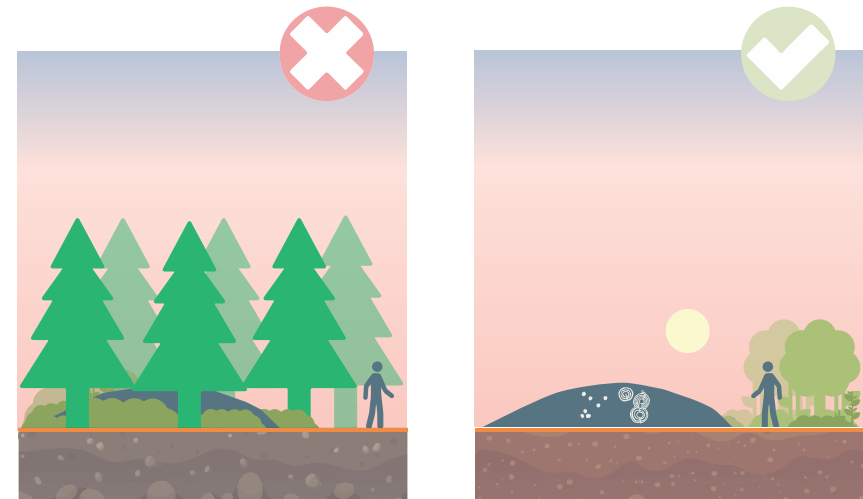
7.2.4 Mantemento e xestión

■ CASO 25. Accesos a través de vías forestais en mal estado de conservación

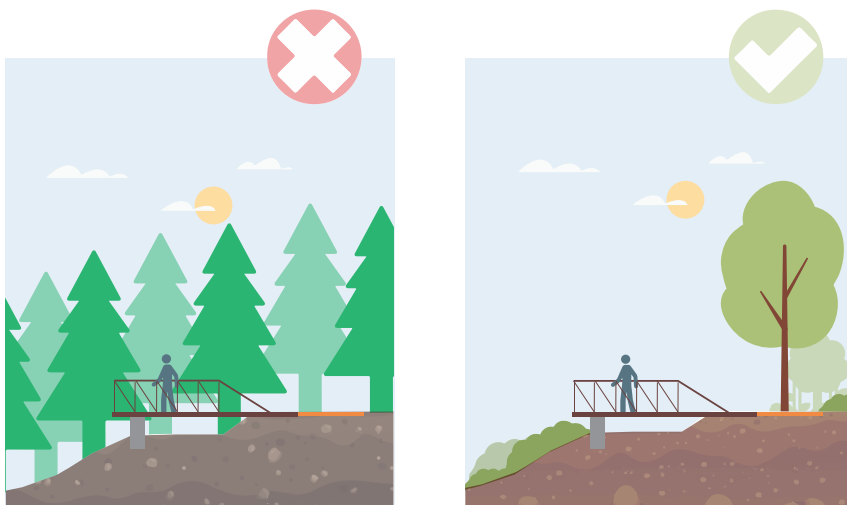
Recoméndase establecer un área de amortecemento nas vías de acceso aos miradoiros a través da plantación de vexetación autóctona nas marxes (en concordancia coa Lei 3/2007, de 9 de abril, de prevención e defensa contra os incendios forestais de Galicia), para mellorar as condicións paisaxísticas dos percorridos de acceso rodado, especialmente nos tramos máis próximos aos miradoiros.

■ CASO 26. Deterioro de elementos patrimoniais por mala xestión da contorna

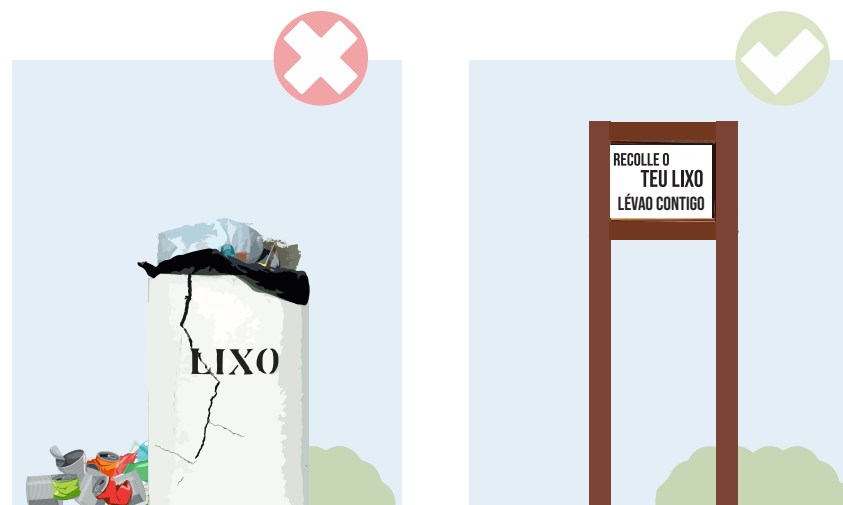
Resulta indispensable realizar unha avaliación do estado actual do patrimonio existente (con especial mención ao arqueolóxico) nas contornas vinculadas a miradoiros tradicionais, para posteriormente establecer un perímetro de protección que englobe os elementos a conservar. Este ámbito de protección debe realizarse en función da orografía para garantir as vistas dende os puntos tradicionais de observación, así como garantir a incidencia do sol rasante sobre os elementos patrimoniais que o precisen, como os petróglifos. Nos casos nos que os elementos do patrimonio se atopen invadidos por vexetación alóctona (xeralmente procedente de plantacións forestais próximas), será preciso extraer estes exemplares de xeito coidadoso, realizando un seguimento para evitar rebrotes, e valorando a necesidade de plantar especies autóctonas de baixo porte que se establezan na contorna, axudando no control da flora exótica invasora.

▪ **CASO 27. Perda de vistas por falta de mantemento ou xestión inadecuada**

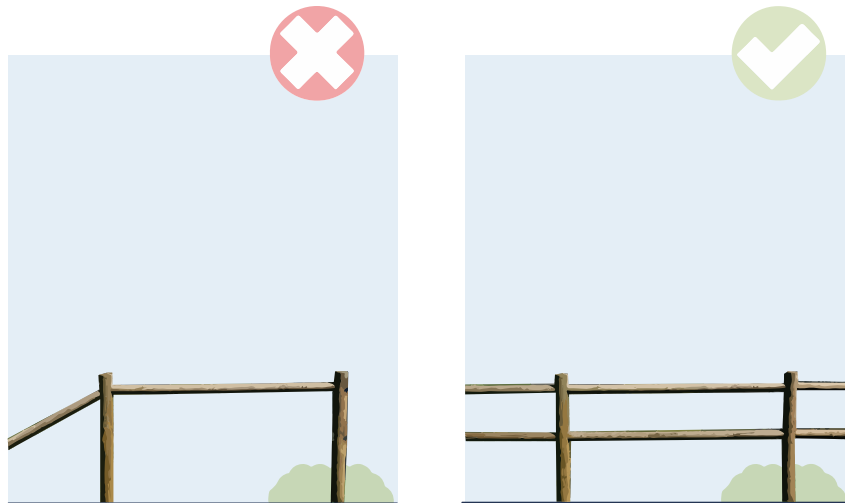
Resulta fundamental establecer un perímetro de protección dos miradoiros, ligado a unha xestión dos usos do solo que sexa compatible coa preservación do uso cultural destes espazos. O ámbito de protección deberá definirse especificamente para cada caso, atendendo á orografía do terreo para que a área de amortecemento das vistas do miradoiro sexa efectiva e garanta a súa condición de dominio visual da contorna.

▪ **CASO 28. Presenza de lixo esporeado pola contorna do miradoiro**

Non se recomenda a colocación de papeleiras nas contornas dos miradoiros, especialmente naquelas afastadas e de marcado carácter natural. No seu lugar, aconséllase dispor sinalización de carácter divulgativo que promova que a xente leve consigo o seu lixo, evitando que quede depositado na contorna. Nos casos nos que se considere necesario a colocación dunha papeleira ou contedor, deberá deseñarse con tapa e con separación de residuos, para posibilitar a reciclaxe dos mesmos. Deberá coidarse o deseño e a disposición na contorna para que quede correctamente integrada na paisaxe, colocándose preferiblemente preto do aparcadoiro e afastada da área de observación. Ademais considerarase a durabilidade das papeleiras para planificar os labores de mantemento e garantir a súa substitución cando sexa necesaria.

■ CASO 29. Deterioro dos distintos elementos pola exposición climática

Será necesario estudar os condicionantes bioclimáticos da zona de intervención e a exposición a posibles fenómenos adversos para seleccionar os materiais, técnicas construtivas e seccións axeitadas para cada elemento que conforma o miradoiro. Tamén resulta fundamental avaliar a capacidade de mantemento futuro, sendo distinta para miradoiros en contornas naturais ou rurais que para aqueles en espazos urbanos. Deberán garantirse os labores esenciais de reposición de pezas danadas en pavimentos, defensas ou elementos construídos, con especial mención á sinalética de cartelería vinílica, que adoita borrarse pola acción do sol, polo que debe ser substituída cada certo tempo.

■ CASO 30. Deterioro dos elementos por uso inadecuado ou vandalismo

Tendo en conta que os espazos de miradoiro adoitan ser de carácter natural e utilización esporádica, aconséllase que o deseño atenda sempre a un mantemento baixo da contorna. No entanto, deberán realizarse unha serie de tarefas para garantir que o estado óptimo do miradoiro sexa continuado no tempo. Estes labores recollerán a limpeza e retirada de lixo que poida aparecer na contorna do miradoiro, así como a substitución de elementos danados polo paso do tempo ou o vandalismo. Tamén se garantirá o bo estado dos accesos, podendo ser necesaria a realización de rozas nas beiras dos camiños. A superficie afectada por estas rozas deberá ser a mínima posible para permitir o paso e evitarse a eliminación de exemplares de vexetación autóctona de interese, que deberán ser incorporados ao deseño.

7.3 Recoñecemento de calidade MIRADOIROS DAS PAISAXES GALEGAS

Á vista da análise do estado da arte, problemáticas frecuentes e o potencial que teñen os miradoiros como dinamizadores territoriais, considérase de interese a creación dun recoñecemento de calidade específico para aqueles miradoiros que contén cunhas condicións de deseño, integración paisaxística e mantemento tales que os fagan un destino asegurado de calidade para os visitantes.

Existe un precedente no concello de Sober, o cal conta cunha rede de miradoiros recoñecida co selo *Q de Calidad Turística* como espazo público singular, sendo un dos principais reclamos turísticos do municipio. Proponse, xa que logo, o impulso do recoñecemento “*Miradoiros das Paisaxes Galegas*”, como unha iniciativa que presenta as seguintes oportunidades:

- A existencia dunha rede autonómica de miradoiros de calidade permite ampliar a oferta turística, ofrecendo destinos moi variados que dinamicen o tecido socioeconómico de contornas dispares.
- O correcto acondicionamento dun miradoiro pode ser un recurso turístico moi interesante para revitalizar zonas que na actualidade tal vez carezan doutros polos de atracción, ou simplemente complementar os existentes para ofrecer experiencias variadas.
- Contar cun distintivo de calidade outorga máis peso e importancia ao miradoiro dentro da dinámica territorial, permitindo que os labores de mantemento e conservación das vistas sexan continuados no tempo.
- Desprazarse a un miradoiro cun recoñecemento de calidade garante ás persoas usuarias unha visita satisfactoria, asegurando que contarán con toda a información necesaria para chegar ao seu destino e gozar da panorámica desexada.
- A existencia dun distintivo permite agrupar unha serie de puntos do territorio e poñelos a disposición dos usuarios dun xeito sinxelo e accesible (a través de páxinas web, APPs, etc.), cunha información precisa sobre coordenadas, accesos e elementos de interese da contorna.
- O rexistro dixital dunha rede de miradoiros de calidade permite crear

recursos turísticos propios (tanto para os visitantes de fóra da comunidade como para motivar desprazamentos dentro da propia autonomía) que propicien a visita e descubrimento de novas paisaxes, como por exemplo un formato lúdico no que cada usuario poida visualizar sobre un mapa os miradoiros que lle quedan por coñecer e marcar aqueles que xa visitou.

- O acondicionamento de miradoiros ten a vantaxe de comprender actuacións relativamente económicas que, no entanto, poden supoñer unha gran repercusión en canto a número de visitantes e posta en valor dunha determinada contorna.
- A masificación de puntos concretos do territorio non é un feito desexable, especialmente tratándose de contornas rurais e/ou naturais. A existencia dunha rede recoñecible e distinguida de miradoiros de calidade axuda a repartir a carga de visitantes por todo o territorio, evitando que o fluxo de usuarios se concentre nuns poucos puntos e diversificando a oferta turística.
- A existencia dunha rede de miradoiros recoñecida e cunha presenza centralizada en determinados recursos dixitais (web ou APP) pode facilitar os labores de mantemento dos espazos, poñendo unha canle de contacto a disposición das persoas usuarias para informar de menoscabos ou obstrucións das vistas nos mesmos.

Para que un miradoiro poida ser considerado como un espazo de calidade e acadar o recoñecemento de entrar na rede de *Miradoiros das Paisaxes Galegas*, ten que cumprir satisfactoriamente con 3 requisitos básicos:

- Planificación
- Deseño e integración paisaxística
- Mantemento

Planificación

O feito máis importante á hora de transformar un punto en observación nun miradoiro ou acometer a mellora dun miradoiro existente é o estudo dos condicionantes que poden obstruír as vistas panorámicas que se pretenden poñer en valor. Un miradoiro sen vistas é unha evidente anomalía no deseño e/ou xestión do espazo.

Así pois, un miradoiro de calidade deberá contar cunha axeitada planificación que garanta a dispoñibilidade das vistas. Esta planificación pasa por **representar a superficie de protección de vistas do miradoiro** (explicada en detalle no apartado 6.4.1). Dentro desa superficie, que será variable en cada miradoiro dependendo da pendente do terreo e da apertura do cono visual da panorámica de interese, **deberá existir un plan de xestión que contemple os usos incompatibles coas vistas** (especialmente referido a plantacións forestais), e que propoña alternativas, en coordinación cos axentes implicados, para garantir a conservación das vistas. Os usos poden ser moi diversos, tanto enfocados ao mantemento ou recuperación da cuberta vexetal autóctona arbustiva propia dos cumios dos montes galegos, como a diferentes aproveitamentos que non supoñan un crecemento en altura (plantación de arbustivas para biomasa, apicultura, pastoreo, etc.). Tamén pode valorarse o pago por servizos ecosistémicos ou o establecemento de acordos de custodia do territorio, dentro das premisas da Estrategia Nacional de Infraestrutura Verde y de la Conectividad y Restauración Ecológicas (BOE, 2021).

Deseño e integración paisaxística

Para que un miradoiro poida ser considerado como un espazo de calidade deberá cumprir cos requisitos de deseño e integración paisaxística recollidos na presente guía, garantindo, como mínimo, os seguintes:

- A sinalización clara das rutas de acceso ao miradoiro para facilitar a chegada dos usuarios.
- O dimensionado axeitado das vías de acceso rodado, coidando a súa integración paisaxística e conservando unha sección acorde ao carácter natural ou rural da contorna, que evite grandes superficies asfaltadas e solucións tipicamente urbanas alleas ao lugar.
- Un aparcadoiro debidamente integrado na contorna, non exposto ás vistas dende o propio miradoiro e conectado co mesmo mediante camiños adaptados ao tránsito peonil.
- O respecto e posta en valor dos elementos singulares existentes na contorna do miradoiro, tanto daqueles catalogados como dos que non o están, prestando atención ás formacións rochosas senlleiras, ao patrimonio arquitectónico, escultórico, industrial ou militar, á paisaxe inmaterial ou á existencia de especiais condicións para a observación astronómica.
- A coherencia formal e de materiais entre os distintos elementos que conforman o miradoiro (pavimentos, estruturas, elementos construídos, defensas, mobiliario, etc.) con solucións e acabados ben integrados na paisaxe e que respecten o carácter do espazo, que a maioría das veces é natural ou rural.
- A sinxeleza e claridade dos paneis informativos e sinalética, empregando os mínimos elementos posibles e integrándoos formalmente e a nivel de materiais e acabados co resto do espazo.
- O emprego de materiais de proximidade, que dialoguen axeitadamente coa contorna en termos de integración paisaxística e que teñan unha baixa pegada ecolóxica.

Mantemento

Un miradoiro de calidade debe contar cun plan de mantemento tal que garanta a dispoñibilidade das vistas e o correcto estado funcional do mesmo. Este plan de mantemento debe reflectir cal é o organismo encargado de realizar os labores de reparación e reposición dos elementos do miradoiro que poidan danarse ao longo do tempo, así como de velar pola conservación da panorámica e garantir o bo estado dos accesos.

O plan de mantemento debe incluír os labores anuais necesarios dentro do espazo do miradoiro, que consistirán, cando menos, nas seguintes tarefas:

- A inspección visual anual do estado do miradoiro.
- O mantemento das vías de acceso tanto rodadas como peonís, incluíndo a roza das beiras, a retirada de elementos que obstrúan o paso ou a realización de recibos nos pavimentos.
- A comprobación do estado dos paneis indicadores e informativos, procedendo á retirada e substitución daqueles en mal estado, así como á reposición de impresións vinílicas borradas ou pezas danadas que provoquen a perda de funcionalidade e o menoscabo da calidade do espazo.
- A reparación ou substitución de posibles desperfectos nos diversos elementos construídos que conforman o miradoiro, comprendendo pavimentos, estruturas, elementos construídos, defensas, mobiliario, etc., para garantir o bo estado do conxunto.

Cando un miradoiro cumpra con todos estes requisitos poderá ser considerado para formar parte da rede de *Miradoiros das Paisaxes Galegas*.

Imaxe 17. Miradoiro da Cividade, Sober GAP V

G

GLOSARIO

ACEIRO CORTEN: Tipo de aceiro no cal a súa oxidación actúa de protección fronte á corrosión atmosférica, sen perder practicamente as súas características mecánicas.

ADOQUÍN: Peza prismática para a construción modular, xeralmente de pavimentos.

ARBORADO: Conxunto de árbores dun lugar.

BAMBÁN: Aparello formado por un asento suspendido por cordas ou cadeas a certa altura do chan, que permite moverse a un lado e ao outro.

BEIRARRÚA: Espazo nas marxes dunha rúa para que circulen os peóns.

CHAPACUÑA: Pavimento de pequenas pezas de lousa ou xisto colocadas en sentido vertical sobre unha cama de area. As xuntas pódense encher con area ou morteiro. O resultado é un firme de espesor considerable, resistente ao paso de persoas e/ou vehículos.

ESCORRENTA: Auga de chuvia que discorre pola superficie dun terreo.

GABIA: Banda lonxitudinal situada á beira dunha estrada, en pendente ou con forma de canle, que permite a recollida das augas pluviais.

GAVIÓN: Muro modular formado por unha envolvente de reixa metálica na que se aloxa outro material, xeralmente pedra, que aporta a capacidade resistente do elemento.

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA (GAP): Delimitación do territorio que responde a criterios paisaxísticos, nunha agrupación maior cás Comarcas Paisaxísticas, establecida no Mapa das Grandes Áreas Paisaxísticas de Galicia.

INFRAESTRUTURA VERDE: Rede estratexicamente planificada de zonas naturais e seminaturais de alta calidade con outros elementos ambientais, deseñada e xestionada para proporcionar un amplo abano de servizos ecosistémicos e protexer a biodiversidade tanto dos asentamentos rurais como urbanos.

LOUSA: 1. Peza de pedra de pouco grosor con relación á superficie, que se utiliza para pavimentar; 2. Rocha de orixe metamórfica ou sedimentaria de

cor xeralmente gris pardo, que se divide facilmente en láminas.

MARCO DE PLANTACIÓN: Distancia á que se dispoñen os distintos exemplares nunha plantación.

MIRADOIRO: Enténdese por miradoiro aquel punto dende o cal se observan vistas panorámicas ou de singular interese ou representatividade, e que ademais conta cun certo acondicionamento para o seu uso, ben sexan plataformas, elementos de protección, sinalización informativa, etc., así como acceso rodado directo ou próximo.

MURETE: Muro de pequena altura.

NBS: sigla de Nature-Based Solutions (Solucións Baseadas na Natureza)

PARTERRE: Parte acoutada dun espazo público na que se realiza un axardinamento, xeralmente con especies de tipo arbustivo ou herbáceas.

PAISAXE: Segundo o Convenio Europeo da Paisaxe (2000), calquera parte do territorio tal e como a percibe a poboación, cuxo carácter sexa o resultado da acción e da interacción de factores naturais e humanos.

PEÓN: Persoa que circula andando, por oposición á que vai nun vehículo.

PLETINA: Peza metálica de forma xeralmente rectangular e espesor reducido

PUNTO DE OBSERVACIÓN: Por punto de observación enténdese aquel que, posuíndo vistas panorámicas de singular interese ou representatividade, non conta con acondicionamento de ningún tipo para o seu uso.

ROLLIZO: Cilindro de madeira aserrada empregado na construción.

SEBE: Valo feito con varas e estacas cruzadas, arbustos, silvas, ramas etc.

SELFIE: Autorretrato. Fotografía que unha persoa realiza de si mesma.

SERVIZOS ECOSISTÉMICOS: Son os beneficios que a natureza aporta á sociedade, e fan posible a vida humana e o desenvolvemento económico.

SINALÉTICA: Conxunto de sinais para informar sobre diversas cuestións que afectan a un espazo

SOUTO: Terreo poboado de castiñeiros (*Castanea sativa*).

TALUDE: Superficie de terreo moi inclinada ou case vertical nun desnivel á beira dun camiño, estrada, etc., ou nas marxes dunha escavación.

TRAMEX: Retícula metálica formada, nunha ou nas dúas direccións, por pletinas metálicas.

VALADO: Construción vertical non moi alta, de pedra, arame, terróns ou outro material coa que se cerra ou delimita un espazo.

VARANDA: Elemento que a modo de protección se coloca en escaleiras, balcóns, etc. Pode estar formado por unha armazón de balaústres, barras ou elementos similares.

XANELA: Abertura na parede para deixar entrar o aire e a luz, xeralmente cerrada con vidros. No caso dos miradoiros, refírese ao marco que encadra unhas determinadas vistas.

XISTO: Rocha de orixe metamórfica de estrutura foliada.

Imaxe 18. Santa Trega, A Guarda GAP VI

B

BIBLIOGRAFÍA

Anrubia, E. y Gaona Pisonero, C. (2008). Epistemología del paisaje. *Gazeta de Antropología*, 24 (2), 1-8.

Busquets Fábregas, J. (2009). El análisis semiótico del paisaje. *Gestión del paisaje. Manual de protección, gestión y ordenación del paisaje*. Barcelona: Ariel.

Calaza-Martínez, P., Freire-González, N., & Blanco-Pampín, C. (2019). Sacred Landscapes in Galicia: Small Religious Architecture and Symbolism. *Acta Horticulturae et Regiotecturae*, 22(1), 8-13.

Criado-Boado, F. et al. (2016) *Atlas Arqueolóxico Da Paisaxe Galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, S.A.

de Castro, R.(1985). *Antología*. Salvat Editores.

Faye, P. Tournaire, M. (1974). *Sites a Sitologie*. Poitiers: J. J. Pauvert.

Gazapo, D., Lapayese, C, Ferranz-Leite, A., Ozaeta,A., Pérez, P., Franco, D., et al. (2009). *La construcción del paisaje...I. Curso de Doctorado*. ETSAM-UPM: Colección de textos académicos.

Hernández, G., Covarrubias, F., Gutiérrez, P. J.(2019). *El paisaje, un constructo subjetivo*. CIENCIA ergo-sum, 26 (1).

Iranzo-García, E; Caballero-López, M.P.; de la Vega-Zamorano, E; Beltrán López, G; Membrado-Tena, J.C.; Pérez-Cueva, A. (2017) Cartografía de los miradores de paisaje valencianos: identificación Colaborativa y análisis de la calidad del paisaje visible desde puntos de Observación paisajística. *XXV Congreso de la age, 50 años de congresos de geografía. Naturaleza, territorio y ciudad en un mundo global*. Madrid. Recuperado de: https://www.researchgate.net/publication/320869087_Cartografia_de_los_miradores_de_paisaje_valencianos_identificacion_colaborativa_y_analisis_de_la_calidad_del_paisaje_visible_desde_puntos_de_observacion_paisajistica [data consulta: 20/09/2020].

Lauwereyns , J. (2012). *Brain and the Gaze*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Lupton, E. (2019). *El diseño como storytelling*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.

Manel, O., Azeddine, B. (Marzo, 2013). *Paysages patrimoniaux de la Grande Kabylie: Une lecture sitologique*. Ponencia presentada en Colloque International et Pluridisciplinaire 'Le patrimoine bati et naturel au regard de la question du developpement durable et du lien social : Ressources, pratiques et representations', Rouen, France.

McHarg, I. (2000). *Proyectar con la Naturaleza*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.

Nogué I Font, J. (1985). Geografía humanista y paisaje. *Anales de Geografía de la Universidad Complutense*, 5, 93-107.

Nogué I Font, J. (1992) Turismo, percepción del paisaje y planificación del territorio. *Estudios Turístico*, 115, 45-54. Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius Loci, towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli.

Pallasmaa, J. (2006). *Los ojos de la piel*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.

Paül Carril, V; Labraña Barrero, S. (2013) As Paisaxes do Mar Galego. Unha Liña Interpretativa Crítica. *SEMATA, Ciencias Sociais E Humanidades, Vol. 25: 29-62*. Recuperado de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4568443> [data consulta: 20/09/2020].

Roger, A. (2007) *Court Traité Du Paysage* [Breve tratado del paisaje], Madrid: Biblioteca Nueva ed. (Paris: Éditions Gallimard, 1997).

Turri, E.(1979). *Semiologia del paesaggio italiano*. Milán: Longanesi.

Wagemans, J., Elder, J.H., Kubovy, M., Palmer, S.E., Peterson, M.A., Singh, M., et al. (Novembro, 2012). A Century of Gestalt Psychology in Visual Perception, I. Perceptual Grouping and Figure-Ground Organization. *Psychological Bulletin*, 138 (6), 1172-1217.

Williams, R. (2001). *El campo y la ciudad*. Buenos Aires: Paidós Editorial.

A

ANEXOS

A

ANEXO 1. CASOS DE ESTUDO

Miradoiros analizados

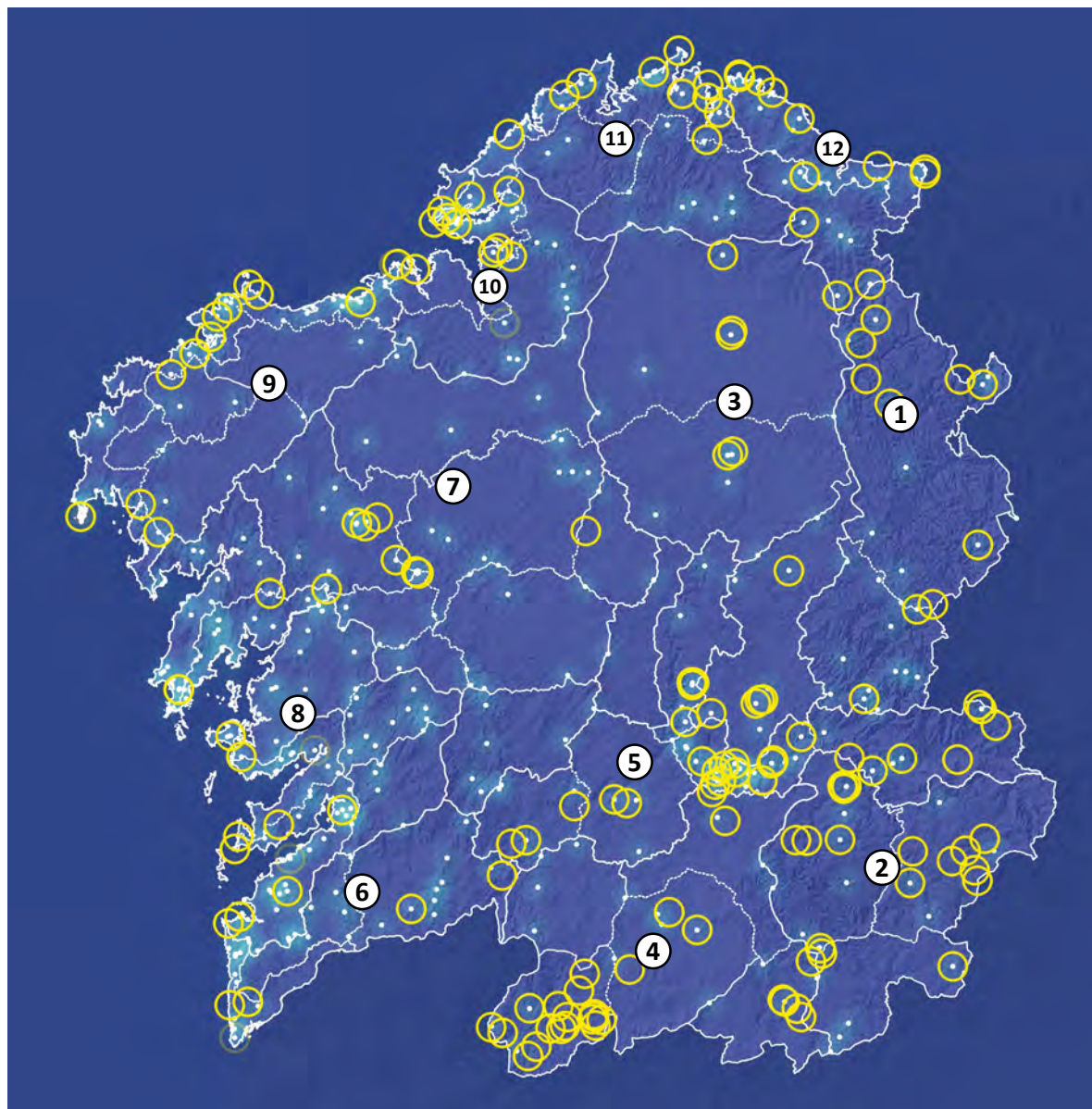
- Miradoiros identificados no Catálogo das Paisaxes de Galicia
- Miradoiros de mostraxe analizados en campo

Grandes Áreas Paisaxísticas:

- ① Serras Orientais
- ② Serras Surorientais
- ③ Chairas e Fosas Luguesas
- ④ Chairas, Fosas e Serras Ourenás
- ⑤ Ribeiras Encaixadas do Miño e do Sil
- ⑥ Costa Sur - Baixo Miño
- ⑦ Galicia Central
- ⑧ Rías Baixas
- ⑨ Chairas e Fosas Occidentais
- ⑩ Golfo Ártabro
- ⑪ Galicia Setentrional
- ⑫ A Mariña-Baixo Eo

— Comarcas Paisaxísticas

0 25 50 75 km

MIRADOIRO	CONCELLO	COORDENADAS	VISTAS	TEMÁTICAS	TIPOLOXÍA	ELEMENTOS DE INTERESE	GAP	C.P.	CÓDIGO
Miradoiro de Barangón	Ribeira de Piquín	645957, 4778427	270º	MONT AUGA AGRO INDU	TIPO REFUXIO		I	1.1	I.01
Miradoiro do Val do Navia	Negueira de Muñiz	670937, 4777189	180º	AUGA MONT	TIPO ÁREA		I	1.1	I.02
Miradoiro Monte Montouto	A Fonsagrada	651072, 4773010	270º	MONT AGRO INDU	TIPO ÁREA	ARQUI	I	1.1	I.03
O Cebreiro	Pedrafita do Cebreiro	660295, 4730196	180º	MONT AGRO	TIPO ÁREA	ARQUI	I	1.1	I.04
Miradoiro de San Roque	Pedrafita do Cebreiro	656968, 4729128	180º	MONT	TIPO ÁREA		I	1.1	I.05
Refuxio dos Ancares	Cervantes	669955, 4742801	180º	MONT	TIPO SENTADOIRO		I	1.1	I.06
Pedras Apañadas	A Fonsagrada	666133, 4778314	360º	MONT INDU	PUNTO DE OBSERVACIÓN		I	1.1	I.07
Miradoiro do Xurxo	Ribeira de Piquín	644886, 4786060	180º	AGRO MONT INDU	TIPO ÁREA		I	1.1	I.08
Miradoiro Alto de Caleiro – Pena de Cabras	Ribeira de Piquín	648081, 4791094	180º	AGRO MONT	PUNTO DE OBSERVACIÓN		I	1.1	I.09
Miradoiro Xeolóxico Campodola - Leixazós	Cortegada	645552, 4709923	180º	MONT PATR	TIPO BALCÓN		I	1.2	I.10
Miradoiro de Pena Folenche	A Pobra de Trives	641752, 4691139	360º	AUGA AGRO PATR	TIPO BALCÓN	PEDRAS INMAT	II	2.1	II.01
Miradoiro da Fraga do Návea	San Xoán de Río	640954, 4691271	90º	PATR AUGA	TIPO BALCÓN		II	2.1	II.02
Alto do Foxo	Castrelo do Val	636196, 4656486	180º	AGRO PATR MONT	TIPO ÁREA	INMAT ASTRO	II	2.1	II.03
Cabeza de Manzaneda	Manzaneda	640393, 4679724	360º	MONT NOCT	PUNTO DE OBSERVACIÓN	PEDRAS ASTRO	II	2.1	II.04
Encoro de Chandrexa	Chandrexa de Queixa	630925, 4679643	180º	AUGA MONT INDU	TIPO ÁREA		II	2.1	II.05
Miradoiro de San Cibrao	Viana do Bolo	655399, 4670473	90º	URBA AGUA AGRO	TIPO XANELA		II	2.2	II.06
Miradoiro Estelar As Tablillas	Viana do Bolo - A Veiga	669841, 4670947	360º	NOCT MONT AGRO	TIPO ÁREA	ASTRO	II	2.2	II.07
Miradoiro do Encoro do Bao	Viana do Bolo	655957, 4677237	180º	AUGA MONT INDU	TIPO ÁREA		II	2.2	II.08
A Torreta	A Veiga	667303, 4677357	270º	AUGA MONT	TIPO BALCÓN		II	2.2	II.09
Miradoiro Estelar O Rañadoiro	A Veiga	671403, 4679950	360º	MONT NOCT	TIPO ÁREA	ASTRO	II	2.2	II.10
Miradoiro do Glaciar do Río Canda	A Veiga	669254, 4673177	180º	MONT PATR NOCT	PUNTO DE OBSERVACIÓN	ASTRO	II	2.2	II.11
Miradoiro do Castelo Grande	A Mezquita	664564, 4652574	360º	PATR MONT AGRO	TIPO BALCÓN	PEDRAS INMAT	II	2.3	II.12
Monte Monseivane	Vilalba	615312, 4804878	360º	MONT AGRO INDU	TIPO ÁREA		III	3.1	III.01
Miradoiro de Feira do Monte	Cospeito	617083, 4787784	360º	MONT AGRO URB	TIPO TORRE		III	3.1	III.02
Lagoa de Cospeito	Cospeito	617262, 4788650	90º	AUGA	TIPO REFUXIO		III	3.1	III.03
Miradoiro de Blanco Amor	Lugo	616326, 4762048	180º	AUGA	TIPO ÁREA		III	3.2	III.04
Adarve da Muralla de Lugo	Lugo	617438, 4762784	360º	URBA PATR	TIPO ÁREA	ARQUI	III	3.2	III.05
Miradoiro do Cárcere	Sarria	629522, 4737161	90º	URB	TIPO BALCÓN		III	3.3	III.06
Castelo de Monforte de Lemos	Monforte de Lemos	622357, 4708948	360º	PATR URBA	TIPO TORRE	ARQUI	III	3.3	III.07

MIRADOIRO	CONCELLO	COORDENADAS	VISTAS	TEMÁTICAS	TIPOLOXÍA	ELEMENTOS DE INTERESE	GAP	C.P.	CÓDIGO
Campo da Feira	Pantón	612788, 4706830	180º	URBA	TIPO ÁREA	ARQUI INMAT	III	3.3	III.08
Miradoiro do Alto do Rodicio	Maceda	615787, 4683775	180º	AGRO MONT	TIPO ÁREA		IV	4.1	IV.01
Torre da Pena	Xinzo de Limia	609768,4660392	360º	AGRO PATR URBA	TIPO TORRE	ARQUI	IV	4.2	IV.02
Castelo de Sandiás	Sandiás	603796, 4664194	360º	AGRO PATR URBA	TIPO TORRE	ARQUI INMAT	IV	4.2	IV.03
Torre da Forxa	Porqueira	595294, 4651907		AGRO PATR URBA	TIPO TORRE	ARQUI	IV	4.2	IV.04
Miradoiro do Xurés	Bande	585677, 4650989	180º	AGRO AUGA MONT	TIPO ÁREA		IV	4.3	IV.05
Miradoiro O Pedreiríño	Entrimo	573871, 4643607	180º	MONT PATR AUGA	TIPO ÁREA		IV	4.3	IV.06
Miradoiro de Olelas	Entrimo	565625, 4639531	180º	MONT AUGA	PUNTO DE OBSERVACIÓN		IV	4.3	IV.07
Miradoiro de Requiás	Muiños	587994,4639909	180º	INDU PATR AUGA MONT	TIPO BALCÓN	ARQUI	IV	4.3	IV.08
Miradoiro do Carballón	Lobios	573534, 4633370	180º	MONT AUGA	TIPO BALCÓN		IV	4.3	IV.09
Ermida de Nosa Señora do Xurés	Lobios	575300, 4635374	180º	PATR MONT	TIPO ÁREA	PEDRAS ARQUI INMAT	IV	4.3	IV.10
Miradoiro de Xacebáns	Quintela de Leirado	576034, 4661842	180º	AGRO MONT	TIPO TORRE		IV	4.4	IV.11
Miradoiro do Briñal	Verea	588871, 4662738	360º	AGRO MONT	TIPO BALCÓN	PEDRAS	IV	4.4	IV.12
Castelo de Monterrei	Monterrei	628511, 4645076	360º	PATR AGRO MONT URBA	TIPO TORRE	ARQUI	IV	4.5	IV.13
Miradoiro Pozo do Demo	Verín	632051, 4641726	180º	AGRO MONT URBA	TIPO BANCO	PEDRAS INMAT	IV	4.5	IV.14
Miradoiro de Servoi	Castrelo do Val	634157, 4653661	180º	AGRO MONT	PUNTO DE OBSERVACIÓN		IV	4.5	IV.15
Miradoiro de Angueiros	Quiroga	647357, 4694502	180º	PATR AUGA INDU MONT	TIPO BALCÓN	IND-MILIT	V	5.1	V.01
Miradoiro de Barranco Rubio	A Rúa	653666, 4697138	360º	AGRO MONT URBA AUGA	TIPO BALCÓN		V	5.1	V.02
Miradoiro do Alto do Cerengo	Ribas de Sil	642437, 4697257	360º	AGRO MONT URBA AUGA	PUNTO DE OBSERVACIÓN		V	5.1	V.03
Miradoiro Santigoso	O Barco de Valdeorras	665585,4696905	180º	AGRO MONT URBA AUGA	TIPO BANCO		V	5.1	V.04
Miradoiro dos Penedos de Oulego	Rubiá	670715, 4707778	180º	AGRO MONT PATR	TIPO ÁREA		V	5.1	V.05
Miradoiro de Oulego	Rubiá	673820, 4704190	180º	AGRO MONT AUGA	TIPO ÁREA		V	5.1	V.06
Senda do río Mao	Parada de Sil	623630, 4692627	360º	AUGA PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.07
Miradoiro da Cividade	Sober	614001, 4694367	180º	AUGA INDU MONT PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.08
Miradoiro Chao de Madeiros	Parada de Sil	613580, 4691557	180º	AUGA MONT INDU PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.09
Miradoiro Souto do Chao	Sober	625749, 4696151	360º	AGRO AUGA MONT PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.10
Miradoiro da Presa de Santo Estevo	Nogueira de Ramuín	610924, 4696527	180º	INDU AUGA MONT PATR	TIPO ÁREA	IND-MILIT	V	5.2	V.11
Miradoiro do Boqueiriño	Sober	615521, 4695575	180º	AUGA MONT PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.12

MIRADOIRO	CONCELLO	COORDENADAS	VISTAS	TEMÁTICAS	TIPOLOXÍA	ELEMENTOS DE INTERESE	GAP	C.P.	CÓDIGO
Miradoiro de Santiorxo	Sober	617813, 4696058	180º	AUGA MONT PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.13
Balcón de Madrid	Parada de Sil	618109, 4694199	180º	AUGA MONT PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.14
Miradoiro de Cabezoás	Parada de Sil	614880,4692209	180º	AUGA MONT PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.15
Miradoiro de Pena do Castelo	Sober	626068,4696704	360º	AGRO AUGA MONT PATR	TIPO ÁREA	PEDRAS ARQUI INMAT	V	5.2	V.16
Miradoiro da Capela	A Pobra do Brollón	632072, 4701801	180º	AUGA MONT PATR	TIPO BALCÓN		V	5.2	V.17
Neveiro da Meda	Parada de Sil	612959, 4689947	180º	INDU AUGA MONT PATR	PUNTO DE OBSERVACIÓN	ARQUI	V	5.2	V.18
Miradoiro de Pesqueiras	Pantón	607310, 4704979	270º	AGRO AUGA MONT PATR	TIPO ÁREA		V	5.3	V.19
Miradoiro da Cova	O Saviñao	608779, 4713322	180º	AGRO AUGA MONT PATR	PUNTO DE OBSERVACIÓN		V	5.3	V.20
Miradoiro do Cabo do Mundo	O Saviñao	609119, 4713387	90º	AUGA MONT PATR	PUNTO DE OBSERVACIÓN		V	5.3	V.21
Miradoiro de Montealegre	Ourense	594685,4687558	180º	URBA PATR	TIPO BALCÓN	PEDRAS INMAT	V	5.4	V.22
Miradoiro do Seminario	Ourense	592028,4688364	180º	URBA AUGA	PUNTO DE OBSERVACIÓN	ARQUI	V	5.4	V.23
Coto de Novelle	Cartelle	573124, 4679599	180º	AUGA INDU MONT	TIPO BANCO		V	5.5	V.24
Miradoiro no Monte dos Chaos	A Arnoia	569978, 4678857	180º	AUGA MONT AGRO	TIPO BALCÓN	PEDRAS	V	5.5	V.25
O banco máis bonito do mundo	Toén	583459,4686934	180º	AGRO AUGA MONT	TIPO BALCÓN		V	5.5	V.26
Explanada do Horizonte	O Rosal	509606, 4644268	180º	COST	TIPO ÁREA		VI	6.1	VI.01
Muiños do Picón e do Folón	O Rosal	513467,4644984	180º	AUGA PATR AGRO	TIPO ÁREA	ARQUI	VI	6.1	VI.02
Monte de Santa Trega	A Guarda	510673, 4637289	360º	COST AUGA PATR	TIPO ÁREA	PEDRAS ARQUI INMAT	VI	6.1	VI.03
Miradoiro de San Nomedio	As Neves	548517, 4664922	120º	CEO MONT	TIPO XANELA		VI	6.3	VI.04
Miradoiro Coto da Pena	Cortegada	567947, 4672062	180º	AUGA PATR URBA	TIPO BALCÓN	PEDRAS INMAT	VI	6.3	VI.05
Pico Sacro	Boqueixón	545227, 4739543	360º	PATR AGRO	TIPO ÁREA	PEDRAS ARQUI INMAT	VII	7.2	VII.01
Miradoiro de Gundián	Vedra	549534, 4737111	180º	INDU AUGA	TIPO ÁREA	IND-MILIT	VII	7.2	VII.02
Miradoiro do Paseo dos Leóns	Santiago	536833, 4747467	90º	URBA PATR	TIPO BANCO	INMAT	VII	7.2	VII.03
Monte do Gozo	Santiago	541331, 4748641	90º	URBA PATR	TIPO ÁREA	ARQUI INMAT	VII	7.2	VII.04
Outeiro de Meda	Padrón	530337, 4733465	360º	AUGA COST URBA INDU	PUNTO DE OBSERVACIÓN		VII	7.2	VII.05
Miradoiro no Gaiás	Santiago	538733, 4746581	360º	URBA PATR	TIPO XANELA	ARQUI	VII	7.2	VII.06
Castelo de Pambre	Palas de Rei	585903, 4745803	360º	AGRO PATR	TIPO TORRE	ARQUI	VII	7.4	VII.07
Miradoiro do Alto do Castro	A Estrada	550054,4736808	360º	AGRO AUGA INDU	TIPO REFUXIO	ARQUI	VII	7.6	VII.08
Pedra da Ra	Ribeira	498698, 4711920	270º	COST PATR	TIPO ÁREA	PEDRAS INMAT	VIII	8.1	VIII.01
Banco do Piñeiro	Ribeira	498622, 4711955	180º	COST	TIPO SENTADOIRO		VIII	8.1	VIII.02

MIRADOIRO	CONCELLO	COORDENADAS	VISTAS	TEMÁTICAS	TIPOLOXÍA	ELEMENTOS DE INTERESE	GAP	C.P.	CÓDIGO
Miradoiro Monte da Muralla	Rianxo - Lousame	518220, 4732503	360º	COST INDU MONT	TIPO BALCÓN		VIII	8.2	VIII.03
Miradoiro da Siradella	O Grove	509779, 4702057	270º	COST PATR	TIPO BALCÓN	PEDRAS	VIII	8.3	VIII.04
Miradoiro As Canteiras	Sanxenxo	512093, 4697487	180º	COST URBA AGRO	TIPO ÁREA	IND-MILIT	VIII	8.3	VIII.05
Cabo Home	Cangas	510537, 4677764	270º	COST	TIPO ÁREA	ARQUI	VIII	8.4	VIII.06
O Facho de Donón	Cangas	511441, 4680440	270º	COST PATR	TIPO ÁREA	PEDRAS INMAT	VIII	8.4	VIII.07
A Caeira	Poio	527840, 4698899	180º	PATR URBA AUGA	TIPO ÁREA	PEDRAS INMAT	VIII	8.4	VIII.08
Monte Paralaia	Moaña	520118, 4682960	270º	COST URBA	PUNTO DE OBSERVACIÓN	PEDRAS	VIII	8.6	VIII.09
Monte da Peneda	Soutomaior	533738, 4686139	360º	PATR COST	TIPO ÁREA	ARQUI	VIII	8.6	VIII.10
Monte Cepudo	Vigo	521942, 4668716	360º	URBA COST	TIPO ÁREA		VIII	8.6	VIII.11
Monte do Castro	Vigo	522559, 4675694	360º	URBA PATR COST	TIPO ÁREA	ARQUI IND-MILIT	VIII	8.6	VIII.12
Virxe da Rocha	Baiona	511689, 4663241	360º	URBA COST	TIPO TORRE		VIII	8.6	VIII.13
Miradoiro do Cabo Silleiro	Baiona	509315, 4661789	360º	COST URBA	TIPO BALCÓN	PEDRAS	VIII	8.6	VIII.14
Miradoiro de Santo Hadrián	Malpica de Bergantiños	513695, 4798565	360º	COST URBA	TIPO BALCÓN		IX	9.1	IX.01
Miradoiro da Dársena	Malpica de Bergantiños	515752, 4796476	270º	COST URBA IND	TIPO BALCÓN		IX	9.1	IX.02
Monte de Angra	Arteixo	537648, 4794885	270º	COST IND	PUNTO DE OBSERVACIÓN		IX	9.1	IX.03
Parque de San Pedro	A Coruña	545584, 4802989	360º	COST URB	TIPO ÁREA	IND-MILIT	IX	9.1	IX.04
Xanela ao Atlántico	A Coruña	544874, 4802857	180º	COST	TIPO XANELA		IX	9.1	IX.05
Miradoiro de Louredo	Carnota	494337, 4745522	270º	COST	TIPO ÁREA	ARQUI INMAT	IX	9.3	IX.06
Miradoiro do Ézaro	Dumbria	490486, 4751538	270º	COST INDU AUGA	TIPO ÁREA	PEDRA IND-MILIT INMAT	IX	9.3	IX.07
Monte Facho III	Fisterra	477645, 4748837	270º	COST	PUNTO DE OBSERVACIÓN	PEDRAS	IX	9.3	IX.08
Penedos de Pasarela e Traba	Laxe	497021, 4779374	360º	COST	PUNTO DE OBSERVACIÓN	PEDRAS INMAT	IX	9.3	IX.09
Miradoiro do Monte Castelo	Laxe - Cabana de Bergantiños	502125, 4783838	360º	COST INDU URBA	PUNTO DE OBSERVACIÓN	PEDRAS INMAT	IX	9.3	IX.10
Miradoiro de Monte Branco	Ponteceso	505506, 4787431	360º	COST	TIPO ÁREA	PEDRAS	IX	9.3	IX.11
Capela de Nosa Señora do Faro	Ponteceso	506900, 4791797	360º	COST INDU	TIPO TORRE	ARQUI	IX	9.3	IX.12
Miradoiro do Fuso da Moura	Malpica de Bergantiños	509048, 4793557	360º	INDU MONT	PUNTO DE OBSERVACIÓN	INMAT	IX	9.3	IX.13
San Miguel de Breamo	Pontedeume	566121, 4805531	360º	COST AGRO	TIPO ÁREA	ARQUI INMAT	X	10.1	X.01
A bailadora	Ares	558229, 4811624	360º	COST PATR URBA INDU	TIPO ÁREA	IND-MILIT	X	10.1	X.02
Miradoiro da Ermida de Chamorro	Ferrol	561033, 4817492	180º	COST AUGA URBA INDU	TIPO ÁREA	ARQUI	X	10.1	X.03

MIRADOIRO	CONCELLO	COORDENADAS	VISTAS	TEMÁTICAS	TIPOLOXÍA	ELEMENTOS DE INTERESE	GAP	C.P.	CÓDIGO
Miradoiro de San Carlos – San Cristovo	Ferrol	556280, 4812869	270º	COST INDU PATR	TIPO BALCÓN	IND-MILIT	X	10.1	X.04
Torreón dos Andrade	Ponte deume	567035, 4806419	360º	URBA AUGA PATR COST	TIPO TORRE	ARQUI INMAT	X	10.1	X.05
Cabo Prioriño	Ferrol	553383, 4811959	270º	COST INDU	TIPO ÁREA	ARQUI	X	10.1	X.06
Miradoiro do Xardín de San Carlos	A Coruña	549350, 4801919	180º	URBA INDU	TIPO BALCÓN	ARQUI	X	10.1	X.07
Castelo dos Andrade-Nogueirosa	Ponte deume	570017, 4804665	360º	COST URBA	TIPO TORRE	ARQUI INMAT	X	10.1	X.08
Monte Ancos	Neda	569400, 4818659	270º	COST AUGA URBA	TIPO BANCO		X	10.1	X.09
A Espenuca	Coirós	568473, 4790392	360º	MONT	TIPO ÁREA	ARQUI INMAT	X	10.2	X.10
Monte de San Roque	Viveiro	614515, 4835515	270º	COST AUGA URBA PATR	TIPO ÁREA	ARQUI	XI	11.1	XI.01
Miradoiro Monte Castelo	Viveiro	611826, 4829676	360º	MONT AUGA PATR	TIPO ÁREA	PEDRAS ARQUI	XI	11.1	XI.02
Muronovo	O Vicedo	606590, 4839518	360º	MONT AUGA	PUNTO DE OBSERVACIÓN		XI	11.1	XI.03
Miradoiro do Paraño	Valdoviño	569397, 4830860	180º	COST	TIPO BALCÓN		XI	11.1	XI.04
Miradoiro de Chao do Monte	Cedeira	581306, 4839266	180º	COST	TIPO BANCO		XI	11.1	XI.05
Miradoiro de Garita Herbeira	Cedeira - Cariño	584914, 4841720	180º	COST	TIPO ÁREA	ARQUI IND-MILIT	XI	11.1	XI.06
Banco de Loiba	Ortigueira	600466, 4844229	180º	COST	TIPO BANCO		XI	11.1	XI.07
Miradoiro de Monte Ventoso	Ferrol	555178, 4814389	270º	COST	PUNTO DE OBSERVACIÓN		XI	11.1	XI.08
Fuciño do Porco	O Vicedo	612144, 4841434	360º	COST	TIPO BALCÓN		XI	11.1	XI.09
Área Etnográfica da Ínsua	Viveiro	612009, 4838653	360º	COST PATR	TIPO BALCÓN	IND-MILIT	XI	11.1	XI.10
Contorna do Faro de Estaca de Bares	Mañón	605855, 4848746	360º	COST PATR	TIPO ÁREA	IND-MILIT	XI	11.1	XI.11
Miradoiro da Atalaia	Cervo	625994, 4839785	270º	COST INDU	TIPO BALCÓN		XII	12.1	XII.01
Punta de Roncadoiro e Faro	Xove	618755, 4843584	270º	COST	TIPO ÁREA	IND-MILIT	XII	12.1	XII.02
Miradoiros do Nacente e do Poñente	Xove	618921, 4843209	360º	COST	TIPO BANCO	PEDRAS INMAT	XII	12.1	XII.03
Monte Castelo	Burela	631609, 4834210	270º	COST URBA	TIPO ÁREA	ARQUI PEDRAS	XII	12.1	XII.04
Miradoiro do Cargadoiro	Ribadeo	658647, 4823211	360º	COST URBA	TIPO BALCÓN	IND-MILIT	XII	12.1	XII.05
Paseo da Praia das Catedrais	Ribadeo	648538, 4823984	360º	COST	TIPO BALCÓN		XII	12.1	XII.06
Ascensor Panorámico en Ribadeo	Ribadeo	639851, 4796218	90º	COST URBA	TIPO TORRE		XII	12.1	XII.07
Cabo Morás	Xove	623207, 4842300	360º	COST INDU	PUNTO DE OBSERVACIÓN	PEDRAS	XII	12.1	XII.08
Ponte dos Carabullos	Mondoñedo	632630, 4811932	90º	AUGA	TIPO BALCÓN		XII	12.2	XII.09
A Panda	A Pontenova	646829, 4798722	180º	MONT AGRO	TIPO BALCÓN		XII	12.2	XII.10
Ferreiravella	Riotorto	639851, 4796218	180º	MONT AGRO INDU	PUNTO DE OBSERVACIÓN		XII	12.2	XII.11
Pico e Fortaleza da Frouxeira	Foz - Alfoz	631609, 4834210	360º	MONT COST AGRO	TIPO BALCÓN	PEDRAS	XII	12.2	XII.12

SIMBOLOXÍA DAS FICHAS DE ANÁLISE

TEMÁTICAS

AUGA

Miradoiros de paisaxes das augas doces

COST

Miradoiros de paisaxes costeiras

AGRO

Miradoiros de paisaxes agrícolas

MONT

Miradoiros de paisaxes de montaña

CEO

Miradoiros de paisaxes do ceo nocturno

PATR

Miradoiros de paisaxes de elementos patrimoniais

URBA

Miradoiros de paisaxes urbanas

INDU

Miradoiros de paisaxes industriais

TIPOLOXÍAS

Miradoiros tipo sentadoiro

Miradoiros tipo xanela

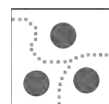
Miradoiros tipo refuxio

Miradoiros tipo torre

Miradoiros tipo balcón

Miradoiros tipo área

Punto de observación

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS

Formacións rochosas senlleiras

ARQUI

Patrimonio arquitectónico e escultórico

IND-MILIT

Patrimonio industrial e militar

INMAT

Patrimonio inmaterial

ASTRO

Especiais condicións para a observación astronómica

GAP | SERRAS ORIENTAIS

I.01 MIRADOIRO DE BARANGÓN

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro de tipo refuxio, asentado sobre unha plataforma de madeira, co elemento táboa como aquel que modula o conxunto e forma tanto o pavimento como os bancos, proteccións e a cubrición parcial dunha pérgola de madeira, outorgándolle coherencia estética ao espazo. Dúas prazas de aparcamento integradas con celosía de formigón-herba, e camiño peonil de terra compactada entre táboas de madeira. Miradoiro analizado con máis profundidade no bloque 5.

I.02 MIRADOIRO DO VAL DO NAVIA

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro con fermosas vistas sobre o río Navia e o seu val con pendentes acusadas. O espazo constitúese como unha explanada de prado con mesas de pícnic e arborado. Os elementos como varandas e proteccións contra a estrada son de madeira. Conta cun panel horizontal cunha panorámica cos puntos de interese para o espectador, imaxe que está bastante queimada polo efecto do sol. Está ao pé do itinerario paisaxístico da Fonsagrada a Negueira de Muñiz.

I.03 MIRADOIRO MONTE MONTOUTO

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro ao pé do Camiño de Santiago, no seu paso polo concello da Fonsagrada, situado nun ámbito no que destaca un elemento patrimonial como é o Real Hospital de Montouto, cun coidado tratamento do espazo público baseado no emprego de diferentes acabados de lousa. Espectaculares vistas do solpor acompañadas moitas veces do efecto *mar de nubes*.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
I	1.1 OS ANCARES – A FONSGRADA

CONCELLO	COORDENADAS
RIBEIRA DE PIQUÍN	645957, 4778427

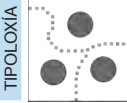
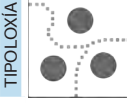
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
I	1.1 OS ANCARES – A FONSGRADA

CONCELLO	COORDENADAS
NEGUEIRA DE MUÑIZ	670937, 4777189

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
I	1.1 OS ANCARES – A FONSGRADA

CONCELLO	COORDENADAS
A FONSGRADA	651072, 4773010

GAP I SERRAS ORIENTAIS

I.04 O CEBREIRO		VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			I	1.1 OS ANCARES – A FONSAGRADA	PEDRAFITA DO CEBREIRO	660295, 4730196
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO			 			
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Dende o núcleo do Cebreiro cara ao sur contémpanse unhas magníficas vistas de paisaxe montañosa, xusto a pés do Camiño de Santiago. O lugar atópase formalizado tan só por unha banda de adoquín de granito que marca o trazado do Camiño e un murete de lousa que fai tanto de límite da estrada como de banco para a parada. A maiores, unha escultura en bronce sinala o lugar e o seu carácter contemplativo.						
I.05 MIRADOIRO DE SAN ROQUE		VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			I	1.1 OS ANCARES – A FONSAGRADA	PEDRAFITA DO CEBREIRO	656968, 4729128
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO			 			
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Trátase dun espazo a carón da estrada LU-633, con relevancia por estar a pés do Camiño de Santiago, e formalizar tal feito cunha escultura en homenaxe aos peregrinos. Presenta uns muretes de lousa que separan da estrada e serven de basamento da escultura, mais conta cuns parterres cubertos por xeotextil que ofrecen unha mala imaxe. As vistas cara ao sur e oeste ofrecen unha fermosa estampa montañosa.						
I.06 REFUXIO DOS ANCARES		VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			I	1.1 OS ANCARES – A FONSAGRADA	CERVANTES	669955, 4742801
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO			 			
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Miradoiro nun enclave con moitas proteccións ambientais, tales como a ZEPA Ancares ou a ZEC Ancares – Courel. Vistas moi destacables de paisaxe de montaña cara ao sur e oeste. O espazo non está moi definido, aparecendo diferentes elementos como un banco, un cruceiro e un panel informativo de grandes dimensións.						

GAP I SERRAS ORIENTAIS

I.07 PEDRAS APAÑADAS

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Punto de observación cunhas vistas de 360° e que, grazas á súa altitude de máis de 1.100 metros, permite contemplar un amplísimo territorio tanto de Galicia como de Castela e León. Non se atopa formalizado como miradoiro, simplemente existindo unha explanada nas inmediacións dunhas instalacións de antenas e eólicos.

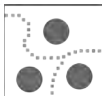
I.08 MIRADOIRO DO XURXO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro ao pé da estrada LU-751, contando cun espazo para aparcadoiro e un punto máis elevado dende o que se contemplan as vistas, principalmente de carácter montañoso. Conta cun panel horizontal cunha panorámica cos puntos de interese para o espectador, imaxe que está bastante queimada polo efecto do sol. Diferente mobiliario con materiais que non dialogan entre si (banco, papeleira, panel informativo).

I.09 MIRADOIRO ALTO DE CALEIRO – PENA DE CABRAS

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro recollido nos Catálogos das Paisaxes de Galicia, mais preséntase na actualidade como un punto de observación sen formalizar, sen unha localización exacta que permita ser identificado por parte das persoas visitantes. A contorna é de grande interese, ao estar entre as ZEC Carballedo e Río Eo.

GAP I SERRAS ORIENTAIS

I.10 MIRADOIRO XEOLÓXICO CAMPODOLA-LEIXAZÓS

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Entre as aldeas de Campodola e Leixazós, no Xeoparque Mundial da Unesco Montañas do Courel, atópase este miradoiro, creado para ver o Pregamento Xeolóxico Campodola-Leixazós, deseñado con forma de torre de castelo, revestido en lousa en ton crema. Conta con dous paneis con información detallada, sinalización en aceiro corten e madeira, unha área de descanso e un amplo aparcadoiro, cunha praza para autobuses. Está catalogado como un Punto de Interese Xeolóxico.

II.01 MIRADOIRO DE PENA FOLENCHÉ

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Sobre un gran penedo cheo de lendas, atópase unha excepcional vista sobre a contorna. Falta de integración paisaxística, no acceso atópanse edificacións pegadas ao penedo en estado ruinoso e un depósito de auga que contamina a panorámica. Inadecuado uso de materiais, moi heteroxeneo. Unha varanda pouco permeable á vista en madeira e outra con pezas de tubaxe.

II.02 MIRADOIRO DA FRAGA DO NÁVEA

VISTA
90°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Forma parte da rede de miradoiros do Xeodestino Manzaneda Trevinca e accédese a través da roteiro Fraga do Navia. Rodeado dun soto con caracochas centenarias, divísase o Val do Río Navea, paisaxe protexida. Predomina o son da natureza, con sons da estrada OU-536. A sinalización de acceso dende o roteiro está en mal estado. Mobiliario en madeira superfluo e cartelería sobredimensionada.

GAP II SERRAS SURORIENTAIS

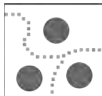
II.03 ALTO DO FOXO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

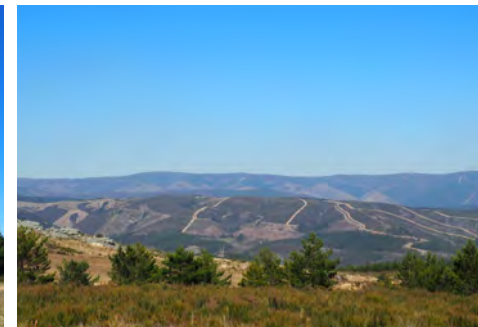

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Atópase ás portas do Parque Natural do Invernadoiro, a 1190 m de altitude. Atópase a ermida da Divina Pastora. Hai unha zona de altar, para as celebracións relixiosas, bancos, papeleiras e unha extensa zona mesas en granito. Na visita observouse gran cantidade de lixo. Non hai sinalización sobre contorna. A panorámica amosa os efectos da xestión forestal e dos incendios.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
II	2.1 TERRA DE TRIVES	CASTRELO DO VAL	636196, 4656486

II.04 CABEZA DE MANZANEDA

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

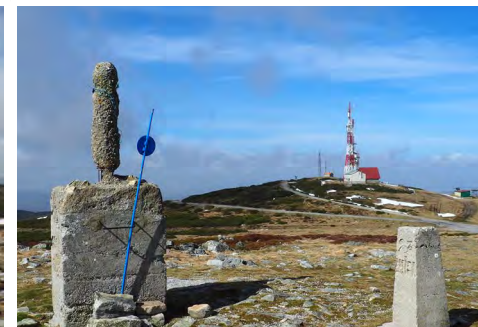

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

No Macizo Central Ourensán, a 1781 m, de alto valor panorámico. É o segundo pico máis alto de Galicia, despois de Pena Trevinca. De gran potencial para a observación do ceo nocturno. Na contorna atópase única estación de esquí de Galicia. Ao ser unha contorna con certos servizos durante todo o ano, a estrada de acceso atópase en boas condicións. Neste senso, aparece conectado por varios rutas de sendeirismo. Falta de sinalización.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
II	2.1 TERRA DE TRIVES	MANZANEDA	640393, 4679724

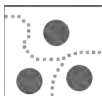
II.05 ENCORO DE CHANDREXA

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Atópase aos pés da serra de San Mamede, nunha área de descanso na OU-0602, ao seu paso polo lado este de o encoro de Chandrexa. De valor panorámico e paisaxístico mostra o val do río de Queixa cunha vexetación característica do Macizo Central, combinadas por extensións de pastos pola gandería típica da zona. Conta cunha ampla zona de aparcadoiro e un conxunto de mesas para pícnic en granito. Falta de sinalización.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
II	2.2 TERRA DO BOLO	CHANDREXA DE QUEIXA	630925, 4679643

GAP II SERRAS SURORIENTAIS

II.06 MIRADOIRO DE SAN CIBRAO				GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA A visual enmarca o núcleo urbano de Viana do Bolo, rodeado polos ríos Bibei e Camba. Atópase nunha curva dunha pequena estrada, e pódese acceder por un sendeiro. Componse por tarima, pérgola, varanda en madeira, e un pequeno espazo para aparcар en adoquín de granito. Destaca unha torre eléctrica con aeroxerador como impacto visual e acústico. Falta sinalización.				II	2.2 TERRA DO BOLO	VIANA DO BOLO	655399, 4670473
TEMÁTICA TIPOLOXÍA ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Forma parte da rede de miradoiros estelares do concello da Veiga, destino Starlight. Atópase no ZEC Pena Trevinca, na fronteira con Zamora, onde comeza o roteiro de sendeirismo PR- G 201. Confórmase por carteis formato tipo “mesa”, en madeira, con inclinación que permite ler a información astronómica. A vista enriquecese co gando pacendo libremente na contorna.				II	2.2 TERRA DO BOLO	VIANA DO BOLO - A VEIGA	669841, 4670947
TEMÁTICA TIPOLOXÍA ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Sobre o antigo trazado da estrada OU-533 aparece este miradoiro cun amplo espazo de aparcamento, zona de mesas e bancos, todos eles dispostos cara a visual e cun arboredo que achega sombra a esta área de descanso e ao aparcadoiro. Ofrece unhas vista formidable sobre o encoro do Bao. Ademais, a súa orientación permite gozar da posta de sol. Falta sinalización.				II	2.2 TERRA DO BOLO	VIANA DO BOLO	655957, 4677237

GAP II SERRAS SURORIENTAIS

II.09 A TORRETA

VISTA
270°

TEMÁTICA

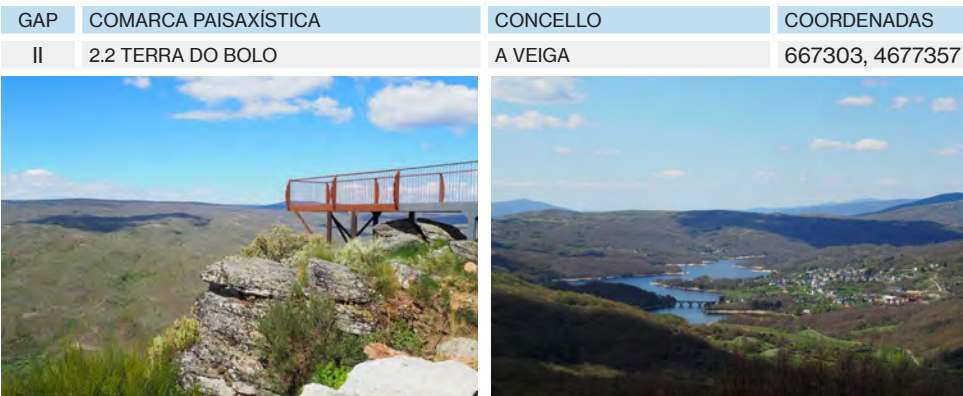
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Atópase nas inmediacións de Valdín no desvío cara a en Centro Astronómico de Trevinca. Miradoiro de tipoloxía balcón en estrutura metálica. A súa panorámica ofrece as vistas do núcleo da Veiga e o encoro de Prada. A súa orientación noroeste facilita o goce das postas de sol. Actualmente, atópase en construción.

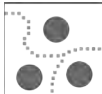
II.10 MIRADOIRO ESTELAR O RAÑADOIRO

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Forma parte da rede de miradoiros estelares do concello da Veiga, destino Starlight. Atópase no ZEC Pena Trevinca. Confórmase por carteis formato tipo "mesa", en madeira, con inclinación que permite ler a información astronómica. A delimitación da área do miradoiro vai en zuncho de madeira. Accédese a través dun sendeiro sinalizado. Ten aparcadoiro. Pódese observar o pico de Pena Trevinca, o máis alto de toda Galicia.

II.11 MIRADOIRO DO GLACIAR DO RÍO CANDA

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Atópase no ZEC Pena Trevinca, na estrada de acceso ao miradoiro Estelar As Tablillas. Aparece este punto de observación que invade a estrada, no cal observamos un panel de tipo mesa, en madeira, con información sobre o Glaciar.

GAP II SERRAS SURORIENTAIS

II.12 MIRADOIRO DO CASTELO GRANDE

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Forma parte dun conxunto castrexo, dos máis grandes de Galicia, Castelo Pequeno de Santigoso. Ofrece unha ampla panorámica do mosaico agrícola con sebes arbóreas do val de A Mezquita e grandes extensións de queirogas da Pena Maseira, e dende onde se pode contemplar ata Portugal e Zamora. A estrutura principal é unha escaleira de madeira. Miradoiro analizado con máis profundidade no bloque 5.

III.01 MONTE MONSEIVANE

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro situado nun alto dende o cal se contempla unha extensa superficie, destacando Vilalba na media distancia, e ofrecendo unha paisaxe moi atractiva do interior de Galicia de mosaico de prados e bosquetes de arborado autóctono. Cara ao norte destacan as vistas da ZEC Serra do Xistral, con gran presenza de eólicos. O espazo ten algunha intervención con muretes de lousa e elementos de madeira, se ben non se atopa completamente definido nin sinalizado, e cuns accesos moi deficientes por mor do estado das pistas.

III.02 MIRADOIRO DE FEIRA DO MONTE

VISTA
360°

TEMÁTICA

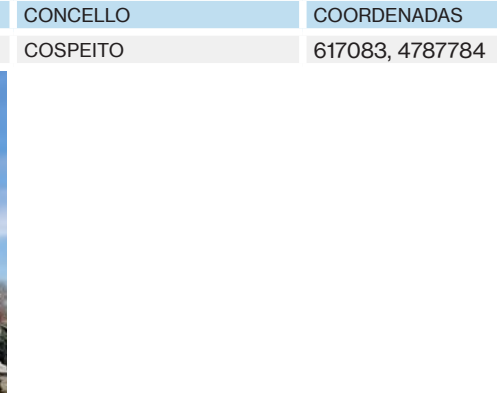
TIPOLOXÍA

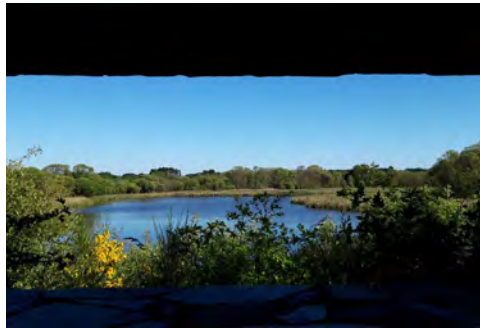
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILT INMAT ASTRO

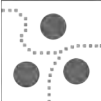
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

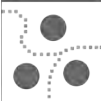
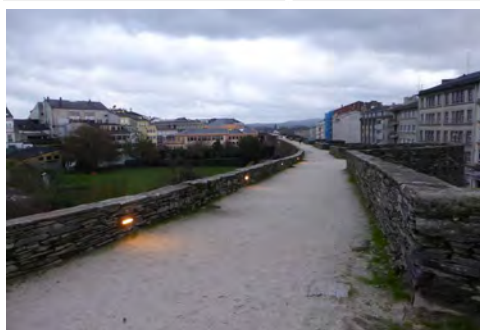
Miradoiro situado nun alto dun edificio, actualmente destinado á hostalería. O horario de visita ao mesmo depende do horario do establecemento. Tamén é coñecido como o miradoiro da Terra Chá, polas vistas de 360° dunha extensa superficie de territorio, destacando zonas naturais como a Lagoa de Cospeito.

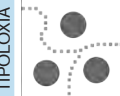
GAP III CHAIRAS E FOSAS LUGUESAS

III.03 LAGOA DE COSPEITO		VISTA 90°	GAPCOMARCA PAISAXÍSTICA		CONCELLOCOORDENADAS
III		III	3.1 A TERRA CHÁ		COSPEITO617262, 4788650
TEMÁTICA		TIPOLOXÍA			
ELEMENTOS SINGULARES		PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMATASTRO
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA					
Torres de observación ornitolóxica e, por extensión, da propia lagoa e a súa vexetación asociada. Trátase de estruturas de madeira, tanto no soporte como nos acabados, nas que o cubículo superior é pechado e cunha apertura alongada, permitindo a visión panorámica mais non sobreexponendo ao espectador.					

III.04 MIRADOIRO DE BLANCO AMOR		VISTA 180°	GAPCOMARCA PAISAXÍSTICA		CONCELLOCOORDENADAS
III		III	3.2 LUGO		LUGO616326, 4762048
TEMÁTICA		TIPOLOXÍA			
ELEMENTOS SINGULARES		PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMATASTRO
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA					
Miradoiro situado ao suroeste da cidade de Lugo, dende o cal o protagonista é o río Miño. O espazo está resolto con pavimento de lousas de granito e murete de lousa con albardilla de granito. Os bancos son tamén de granito. Atópase no trazado do itinerario natural Paseo Fluvial do río Miño (Ombreiro – Orbazai), e a escasos metros do Camiño de Santiago.					

III.05 ADARVE DA MURALLA DE LUGO		VISTA 360°	GAPCOMARCA PAISAXÍSTICA		CONCELLOCOORDENADAS
III		III	3.2 LUGO		LUGO617438, 4762784
TEMÁTICA		TIPOLOXÍA			
ELEMENTOS SINGULARES		PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMATASTRO
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA					
O adarve da muralla de Lugo ofrece unhas vistas de grande interese, tanto do interior do casco histórico de Lugo como do territorio <i>extramuros</i> . Non existe un punto singularizado como miradoiro, pero ao longo do percorrido si que existen varias paradas para recrearse con paisaxes urbanas e patrimoniais.					

GAP III CHAIRAS E FOSAS LUGUESAS

III.06 MIRADOIRO DO CÁRCERE		VISTA 90°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>III</td><td>3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS</td><td>SARRIA</td><td>629522, 4737161</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	III	3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS	SARRIA	629522, 4737161
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
III	3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS	SARRIA	629522, 4737161								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Miradoiro dende o cal se contempla cara ao nordeste a vila de Sarria e os montes en segundo termo que pechan a visual. O espazo está resolto con granito en diferentes formatos de pavimento, tanto lousa como adoquín, e conta cun cruceiro e unha instalación escultórica que focaliza as vistas. Conta cun panel explicativo resolto con dous IPE como soporte. Está situado aos pés do Camiño de Santiago.											
III.07 CASTELO DE MONFORTE DE LEMOS		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>III</td><td>3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS</td><td>MONFORTE DE LEMOS</td><td>622357, 4708948</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	III	3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS	MONFORTE DE LEMOS	622357, 4708948
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
III	3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS	MONFORTE DE LEMOS	622357, 4708948								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Localizado no punto máis alto do val de Lemos, este castelo é unha das maiores fortalezas de Galicia e mellor conservadas. Consérvase a torre do homenaxes e partes da muralla exterior, dende onde se pode gozar dunha panorámica completa da extensa planicie. É un dos reclamos turísticos de Monforte de Lemos, pola súa contorna atravesa o Camiño de Inverno. Actualmente, é un Parador Nacional de Turismo.											
III.08 CAMPO DA FEIRA		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>III</td><td>3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS</td><td>PANTÓN</td><td>612788, 4706830</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	III	3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS	PANTÓN	612788, 4706830
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
III	3.3 SARRIA - TERRA DE LEMOS	PANTÓN	612788, 4706830								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
O punto máis alto de O Castro de Ferreira. Lugar onde se celebra a feira local. Conta con arquitectura popular de interese, construcións en pedra, tipo pendellos, actualmente rehabilitadas, onde se situaban antigamente os postos dos feirantes. Dende este punto obsérvase a comarca de Lemos e condicións climáticas óptimas, O Courel e Manzaneda. Falta de sinalización. Vexetación ornamental da contorna que impide contemplar a panorámica enteira.											

GAP IV CHAIRAS, FOSAS E SERRAS OURENSÁS

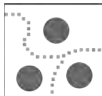
IV.01 MIRADOIRO DO ALTO DO RODICIO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Tamén chamado Miradoiro do Picouto, ofrece unha espectacular panorámica do val de Maceda. Atópase a unha cota aproximada de 979 metros, subindo ao Alto do Rodicio, na estrada C-536. No recinto atópase unha área de descanso que dispón de mesas, distintas grelladas, fonte, papeleiras, unha escultura, todo en pedra granítica, e aparcadoiro. Carece de sinalización.

IV.02 TORRE DA PENA

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Declarada como BIC, xunto co Castelo de Sandiás, forma parte das catro fortalezas que protexían A Lagoa de Antela, construídas entre o S.XI-XII. A torre atópase en perfecto estado como algúns dos tramos da muralla exterior, aínda que falta unha que permita acceder ao interior. Rodeada dunha carballeira, ofrece unha total do val da Limia. Falta sinalización.

IV.03 CASTELO DE SANDIÁS

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Lugar con lendas relacionadas, posúe unha gran panorámica da antiga lagoa de Antela e está catalogado como BIC. Coñecido por Torre do Castro foi construído sobre un outeiro illado. Unicamente fica a torre da Homenaxe como ruína consolidada, onde observar os seus grosos muros. Atópase preto da N-525 e da A-52. Falta sinalización e información dos seus recursos.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.1 ALTO ARNOIA	MACEDA	615787, 4683775

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.2 ALTA LIMIA	XINZO DE LIMIA	609768,4660392

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.2 ALTA LIMIA	SANDIÁS	603796, 4664194

GAP IV CHAIRAS, FOSAS E SERRAS OURENSÁS

IV.04 TORRE DA FORXA

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS

ARQUI

IND-MILIT

INMAT

ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Tamén coñecida como Torre de Porqueira. Forma parte das catro fortalezas que protexían A Lagoa de Antela, construídas entre o S.XI-XII. A torre de 23 m de alto, atópase en proceso de rehabilitación e mantén o acceso ao interior. Rodeada dunha carballeira, ofrece unha vistas extremo suroeste da comarca do val do río Limia. Conta con sinalización sobre a súa historia e a relación co resto das torres. O acceso está pavimentado en granito e ten iluminación.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.2 ALTA LIMIA	PORQUEIRA	595294, 4651907

IV.05 MIRADOIRO DO XURÉS

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS

ARQUI

IND-MILIT

INMAT

ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Xunto á estrada OU-1201 entre Bande e Muíños, é atravesado polo Camiño Natural Vía Nova. Conta cun conxunto escultórico, onde destacan unha fonte e un monólito. Conta cunha área de descanso e varios paneis informativos, un deles, formado por perfís cadrados e chapa perforada de aceiro corten, onde figuran as localidades da súa panorámica da Serra do Xurés.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.3 BAIXA LIMIA	BANDE	585677, 4650989

IV.06 MIRADOIRO O PEDREIRIÑO

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS

ARQUI

IND-MILIT

INMAT

ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Atópase a 3 km de Entrimo, na serra do Laboreiro entre rochas graníticas e piñeiros. Alcánzase a ver a Pia da Moura, a Pena de Anamán, o río Limia na zona do encoro de Lindoso. Dispón da fonte de O Pedreiríño, un panel informativo, telescopio panorámico, unha zona para descanso, aparcamento e unha imaxe en granito de San Rosendo, obra do escultor Xosé Cid.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.3 BAIXA LIMIA	ENTRIMO	573871, 4643607

GAP IV CHAIRAS, FOSAS E SERRAS OURENSÁS

IV.07 MIRADOIRO DE OLELAS

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Situado na estrada OU-336, de A Illa-Olelas, no acceso á área de recreo fluvial e ás Pozas do Mallón. Está composto dunha sinalización metálica, que durante a campaña de traballo de campo, atopábase deteriorada. Falta espazo de observación, invade a estrada. Ofrece vistas do encoro de Lindoso, formado polo río Limia, val que limita con Portugal.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.3 BAIXA LIMIA	ENTRIMO	565625, 4639531

IV.08 MIRADOIRO DE REQUIÁS

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

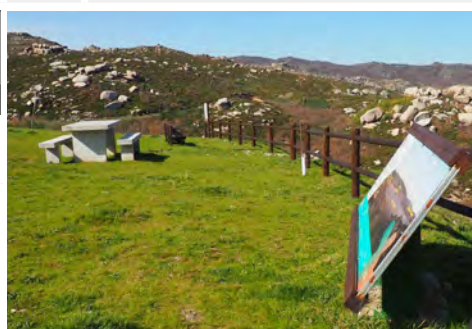

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Situado a carón de localidade de Requiás, forma parte da rede de miradoiros dos Parques Naturais de Galicia Baixa Limia - Serra do Xurés. Ofrece unha vista panorámica sobre o encoro de Salas, onde se poden observar varios monumentos megalíticos, como a Casiña da Moura e o Foxo do lobo. Conta cun área de descanso, con mesas e bancos, e un panel informativo.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.3 BAIXA LIMIA	MUÍÑOS	587994,4639909

IV.09 MIRADOIRO DO CARBALLÓN

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Na estrada que conecta Lobios con Portugal, OR-312. Ofrece vistas da ferverza da Corga da Fecha. As defensas son en balastrada de granito. Atópase moi deteriorado polo vandalismo, tanto as sinalizacións como a propia defensas. Dispón de aparcamento que invade o punto de observación.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IV	4.3 BAIXA LIMIA	LOBIOS	573534, 4633370

GAP IV CHAIRAS, FOSAS E SERRAS OURENSÁS

IV.10 ERMIDA DE NOSA SEÑORA DO XURÉS		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IV</td><td>4.3 BAIXA LIMIA</td><td>LOBIOS</td><td>575300, 4635374</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IV	4.3 BAIXA LIMIA	LOBIOS	575300, 4635374
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IV	4.3 BAIXA LIMIA	LOBIOS	575300, 4635374								
TEMÁTICA TIPOLOXÍA	ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Conectado por unha estrada e rutas de sendeirismo do parque natural. Existen varias lendas sobre a súa orixe, a maiores, xunto á capela atópanse pedras senlleiras de gran tamaño. Hai un altar no exterior para as romarías. O recinto está pechado cun muro de cachotería e dispón de mesas e bancos. <i>Castanea sativa</i> como vexetación predominante. A sinalización en mal estado e perda de vistas por falta de mantemento ou xestión inadecuada da vexetación.										
IV.11 MIRADOIRO DE XACEBÁNS		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IV</td><td>4.4 BAIXO ARNOIA</td><td>QUINTELA DE LEIRADO</td><td>576034, 4661842</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IV	4.4 BAIXO ARNOIA	QUINTELA DE LEIRADO	576034, 4661842
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IV	4.4 BAIXO ARNOIA	QUINTELA DE LEIRADO	576034, 4661842								
TEMÁTICA TIPOLOXÍA	ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Construído sobre un depósito de auga. Resolto en aceito corten, barras de ferro corrugado e madeira de piñeiro galego. Os desaugadoiro do depósito forma unha fonte, a auga cae no camiño de acceso, xerando escorrenta. Atópase conectado co núcleo a través dunha pista de sendeirismo sinalizada. Presenta tres alturas, a segunda é unha estancia con bancos e a terceira, a máis alta, o punto de observación con escaso valor panorámico sobre a contorna.										
IV.12 MIRADOIRO DO BRIÑAL		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IV</td><td>4.4 BAIXO ARNOIA</td><td>VEREA</td><td>588871, 4662738</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IV	4.4 BAIXO ARNOIA	VEREA	588871, 4662738
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IV	4.4 BAIXO ARNOIA	VEREA	588871, 4662738								
TEMÁTICA TIPOLOXÍA	ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Estrutura de madeira sobre unha pedra senlleira, en dúas alturas, a primeira cun pequeno banco e a segunda un balcón que se precipita ao val. Nun extremo aparece un cartel con información da panorámica e no outro extremo o pavimento en trámex ofrece unha sensación de vertixe. A morfoloxía do terreo permite a sensación de sorpresa dende o acceso. Non dispón de aparcadoiro e atópase sinalizado. Un contedor de lixo como elemento de impacto negativo.										

GAP IV CHAIRAS, FOSAS E SERRAS OURENSÁS

IV.13 CASTELO DE MONTERREI		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IV</td><td>4.5 VERÍN</td><td>MONTERREI</td><td>628511, 4645076</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IV	4.5 VERÍN	MONTERREI	628511, 4645076
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IV	4.5 VERÍN	MONTERREI	628511, 4645076								
TEMÁTICA TIPOLOXÍA	ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO										
IV.14 O POZO DO DEMO		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IV</td><td>4.5 VERÍN</td><td>VERÍN</td><td>632051, 4641726</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IV	4.5 VERÍN	VERÍN	632051, 4641726
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IV	4.5 VERÍN	VERÍN	632051, 4641726								
TEMÁTICA TIPOLOXÍA	ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO										
IV.15 MIRADOIRO DE SERVOI		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IV</td><td>4.5 VERÍN</td><td>CASTRELO DO VAL</td><td>634157, 4653661</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IV	4.5 VERÍN	CASTRELO DO VAL	634157, 4653661
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IV	4.5 VERÍN	CASTRELO DO VAL	634157, 4653661								
TEMÁTICA TIPOLOXÍA	ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO										

Atópase na estrada OU-114, que conecta Verín co Parque Natural do Invernadeiro. É unha superficie de terra compactada sobre o val do río Támega. As varandas están revestidas en madeira.

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.01 MIRADOIRO DE ANGUIEIROS				VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA					V	5.1 VALDEORRAS	QUIROGA	647357, 4694502
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO								
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Este pequeno balcón con vistas á boca de saída do túnel romano e as medulas de Montefurado, atópase a 1 km do Poboado de Covillos, catalogado como BIC. O miradoiro está formado por unha plataforma e bancos de lousa, varanda e cartelería en madeira. Destaca o impacto visual do tendido eléctrico na panorámica e que se atopa nunha pequena estrada.								
V.02 MIRADOR DE BARRANCO RUBIO				VISTA 360°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA					V	5.1 VALDEORRAS	A RÚA	653666, 4697138
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO								
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Vistas de grande interese paisaxístico e estratéxico para A Rúa e a comarca de Valdeorras. A pista de acceso atópase en mal estado e non dispón de sinalización. A intervención supón un impacto na paisaxe da contorna, sobredimensionado o volume e mestura de materiais. A estrutura principal atópase deteriorada por vandalismo. Ten un amplo aparcadoiro.								
V.03 MIRADOIRO DO ALTO DO CERENGO				VISTA 360°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA					V	5.1 VALDEORRAS	RIBAS DE SIL	642437, 4697257
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO								
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Atópase entre San Xoán de Río e A Pobra de Trives, ofrece unha gran panorámica sobre a contorna, a destacar cara ao nordés, onde se observa o val de Quiroga. Conta con tres torres de observación, unha delas en estado ruinoso. O camiño de acceso atópase sinalizado e é accesible para vehículos 4x4. Ten un panel informativo de gran tamaño.								

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.04 MIRADOIRO SANTIGOSO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Atópase na estrada OU-121, que conecta o Barco de Valdeorras con A Veiga. Un pequeno espazo anexo que funciona como balcón natural sobre o val o Sil ao seu paso pola comarca de Valdeorras. Ofrece unhas vistas de grande interese, imaxe característica da zona e da súa viticultura. Un banco resolto en cachote de pedra.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.1 VALDEORRAS	O BARCO DE VALDEORRAS	665585,4696905

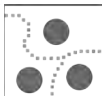
V.05 MIRADOIRO DOS PENEDOS DE OULEGO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

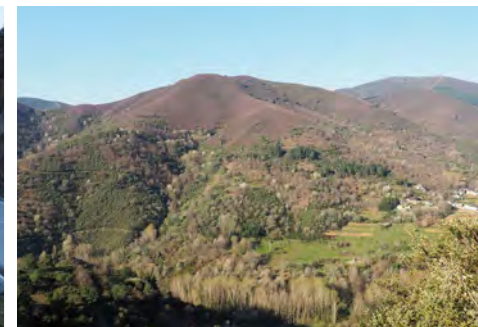

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

No Parque Natural da Enciña de Lastra. Deseñado para observar o monumento natural que lle dá nome. O aparcadoiro atópase ao cruzar a estrada, o que ofrece certo perigo ao visitante. O material predominante é a madeira, ten mesas de pícnic, varandas e panel informativo. Falta de mantemento ou xestión inadecuada dá vexetación dá contorna e o estado de deterioro do mobiliario e as defensas.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.1 VALDEORRAS	RUBÍA	670715,470778

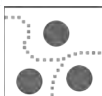
V.06 MIRADOIRO DE OULEGO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

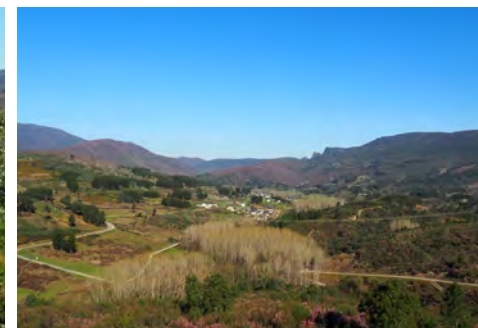

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Área con vistas sobre o río Galir, no Natural da Enciña de Lastra. Ten mesas e bancos en pedra e arborizado para xerar sombra, e un gran panel con información e un mapa sobre a contorna. Atópase nun desvío da N-120 (Estrada Logroño - Vigo). Está conectada por varios rutas de sendeirismo.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.1 VALDEORRAS	RUBÍA	673820,4704190

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.07 SENDA DO RÍO MAO			VISTA 360°		GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA		CONCELLO		COORDENADAS									
TEMÁTICA			TIPOLOXÍA		V	5.2 Ribeira sacra silense		Parada de Sil		623691, 4692429										
																				
					ELEMENTOS SINGULARES						PEDRAS		ARQUI		IND-MILIT		INMAT		ASTRO	
					VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA															
					Trátase dun espazo de miradoiro acondicionado dentro dunha actuación maior, como é a pasarela de case 1 km que acompaña ao río Mao dende a Fábrica da Luz de Parada de Sil. É un exemplo de como dentro deste tipo de percorridos lineais pode ser conveniente dispoñer dunha parada na que se resalten certos aspectos da paisaxe. A formalización é en madeira, seguindo a mesma linguaxe có resto da intervención.															

V.08 MIRADOIRO DA CIVIDADE			VISTA 180°		GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA		CONCELLO		COORDENADAS									
TEMÁTICA	 		TIPOLOXÍA		V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE		SOBER		614001, 4694367										
																				
					ELEMENTOS SINGULARES						PEDRAS		ARQUI		IND-MILIT		INMAT		ASTRO	
					VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA															
					Situado sobre o Encoro de Santo Estevo no río Sil, onde se contempla o escarpado canón e as terras da contorna. Accédese a través dun camiño que discorre entre grandes pedras, realizando unha lixeira curva de modo que nin o miradoiro nin o propio canón son visibles en primeira instancia, senón que ao ir avanzando e chegar á estrutura para asomarse á bocarrabeira. Miradoiro analizado con máis profundidade no bloque 5.															

V.09 MIRADOIRO CHAO DE MADEIROS			VISTA 180°		GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA		CONCELLO		COORDENADAS									
TEMÁTICA	 		TIPOLOXÍA		V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE		PARADA DE SIL		613580, 4691557										
																				
					ELEMENTOS SINGULARES						PEDRAS		ARQUI		IND-MILIT		INMAT		ASTRO	
					VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA															
					De nova construción forma parte da rede de miradoiros de Parada de Sil. Plataforma de formigón e madeira, caracterízase polo seu balcón cara ao Canón do Sil, rematado cunha varanda de tres tubos de aceiro. Ademais dun panel informativo ten grandes letras de madeira co nome do concello. Levántase por encima do canón, o que permite gozar de <i>mar de nubes</i> .															

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.10 MIRADOIRO SOUTO DO CHAO

VISTA
360°

TEMÁTICA

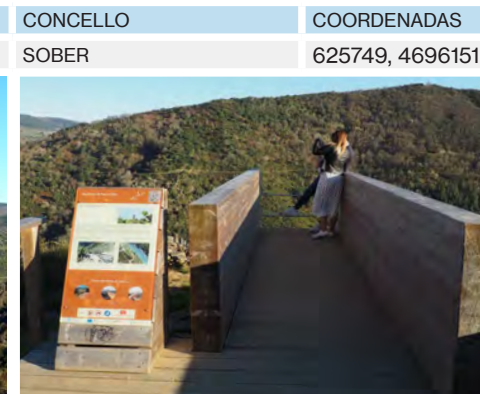
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Tamén coñecido como Miradoiro do Vendimiador, por facer homenaxe á viticultura heroica característica da zona, D.O.P. Ribeira Sacra. É un dos miradoiros máis populares, polo seu fácil acceso e panorámica. O balcón resolto en estrutura de madeira apóiase entre os socalcos. Dispón de distintos paneis informativos sobre a historia do lugar e a súa paisaxe.

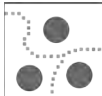
V.11 MIRADOIRO DA PRESA DE SANTO ESTEVO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Encóntrase sobre a presa de Santo Estevo, ofrecendo unhas interesantes vistas sobre a central hidroeléctrica e o Canón do Río Sil. O pavimento da zona de paso é una tarima de madeira e o resto é grava branca. Presenta paneis de información sobre a historia do lugar e a construción da presa e asentos de granito en forma de bloque.

V.12 MIRADOIRO DO BOQUEIRIÑO

VISTA
180°

TEMÁTICA

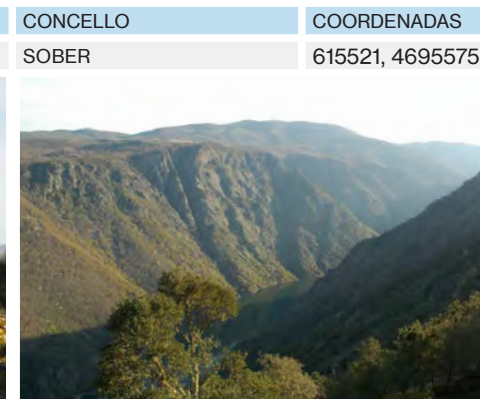
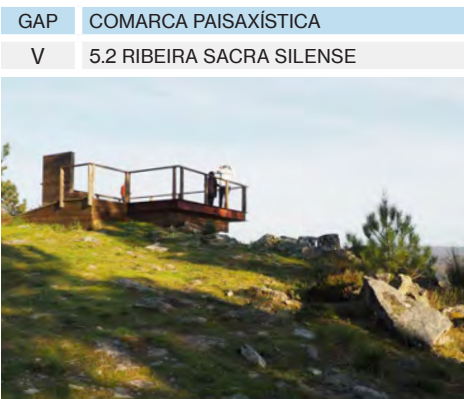
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Forma parte da rede de miradoiros do concello de Sober. É unha plataforma de madeira asentada ao terreo sobre unha estrutura de aceiro corten. O aparcamento atópase a unha distancia correcta do miradoiro. Ofrece un asento, papeleira e panel informativo sobre elementos de interese da contorna. Panorámica excelente do Canón do río Sil. Atópase conectada por unha pista forestal de acceso a vehículos 4x4.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	SOBER	625749, 4696151

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	NOGUEIRA DE RAMUÍN	610924, 4696527

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	SOBER	615521, 4695575

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.13 MIRADOIRO SANTIORXO		VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	SOBER	617813, 4696058
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Forma parte da rede de miradoiros do concello de Sober. Coma o resto, unha plataforma de madeira sobre unha estrutura de aceiro corten. Ofrece un asento, papeleira e panel informativo sobre elementos de interese da contorna. Nesta ocasión aparecen máis puntos de observación como zonas con bancadas entre os piñeiros. Atópase conectada por unha pequena estrada. Miradoiro analizado con máis profundidade no bloque 5.						
V.14 BALCÓN DE MADRID		VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	PARADA DE SIL	618109, 4694199
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Un dos máis recoñecidos da Ribeira Sacra. Atópase no centro do Espazo da Rede Natura 2000 Canón do Río Sil. Desenvólvese ao longo de distintos niveis, en forma de balcóns que se asoman ao río, onde aparecen distintas varandas, unha de cachotería e outra en madeira. Accédese a través dunha pista de terra. Nas inmediacións aparecen elementos de sinalización e paneis interactivos para aprender sobre a fauna e flora da contorna.						
V.15 MIRADOIRO DE CABEZOÁS		VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	PARADA DE SIL	614880, 4692209
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Plataforma de estrutura metálica e unha pasarela de madeira que precipitase cara o río. Localízase ao pé da estrada, co o aparcadoiro ao outro lado, con falta de visibilidade para os peóns. A vexetación característica é de frondosas. Actualmente, encóntrase deteriorado polas inclemencias climáticas. Aparece superposición de elementos de sinalización. Ofrece unha panorámica sobre o canón e do meandro Coto das Boedas.						

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

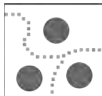
V.16 MIRADOIRO DE PENA DO CASTELO

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Forma parte da rede de miradoiros do concello de Sober. Onde a madeira funciona como nexo entre o resto de miradoiros, no mobiliario e nun pequeno balcón cara o canón. Nesta caso, este miradoiro ben determinado pola presenza dunha gran rocha senlleira xunto a unha pequena ermida. Destaca a varanda de aceiro polo seu deseño lixeiro. A panorámica é de excelencia permite ver a 627m a paisaxe vitivinícola en socacos de Amandi.

V.17 MIRADOIRO DA CAPELA

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

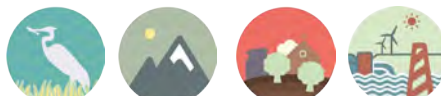
Estrutura de madeira en forma de L. Ten unha varanda con paneis horizontais en vidro, permitindo unha maior sensación de aproximación ao canón. Ten un panel informativo en forma de mesa. Na contorna conta cun conxunto de socacos circulares onde se acomodan mesas de picnic en madeira. Accédese a través dunha pista forestal. A vexetación que predomina o piñeiro. As vistas ofrecen a paisaxe vitivinícola da zona de Vilachá preto das adegas milenarias.

V.18 NEVEIRO DA MEDA

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Localizado nos cumes de Cabeza da Meda, no actual parque eólico de Meda. É un lugar de interese patrimonial xa que se atopan un conxunto de "neveiros" do século XVI, e á súa vez, de interese panorámico cara ao canón do Sil, dende o cal pódese percibir o fenómeno "mar de nubes". Destaca a calidade da sinalización en canto a contido e o estado de conservación dos mesmos.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	SOBER	626068,4696704

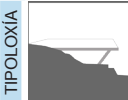
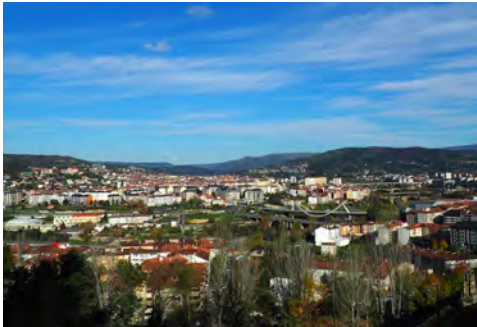
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	A POBRA DO BROLLÓN	632072, 4701801

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.2 RIBEIRA SACRA SILENSE	PARADA DE SIL	612959, 4689947

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.19 MIRADOIRO DE PESQUEIRAS				GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Atópase na Ribeira Sacra Miñota, nun tramo da N-120 na conca do regacho de Pesqueiras e ofrece unha ampla vista panorámica sobre o río. A área é de grandes dimensións onde impera o espazo baleiro e a falta de mobiliario. As defensas son construídas en balaustrada de granito. Amplo aparcadoiro.				V	5.3 RIBEIRA SACRA MIÑOTA	PANTÓN	607310, 4704979
							
V.20 MIRADOIRO DA COVA				GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Enclave de grande interese por ofrecer nunha panorámica a imaxe da viticultura en socalcos da Ribeira Sacra Miñota e o Cabo do Mundo. Falta de sinalización. Polo seu valor estratéxico, na estrada de acceso á Praia da Cova, ten gran potencial de mellora.				V	5.3 RIBEIRA SACRA MIÑOTA	O SAVIÑAO	608779, 4713322
							
V.21 MIRADOIRO DO CABO DO MUNDO				GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Localizado na estrada de acceso á Praia da Cova dende a aldea de Fión. Ofrece unha vista focal do Cabo do Mundo. Ten un pequeno aparcadoiro ao pé da estrada e un sendeiro de acceso ao miradoiro. Presenta perda de vistas por falta de xestión da <i>Acacia dealbata</i>.				V	5.3 RIBEIRA SACRA MIÑOTA	O SAVIÑAO	609119, 4713387
							

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.22 MIRADOIRO DE MONTEALEGRE		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>V</td><td>5.4 FOSA DE OURENSE</td><td>OURENSE</td><td>594685, 4687558</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	V	5.4 FOSA DE OURENSE	OURENSE	594685, 4687558
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
V	5.4 FOSA DE OURENSE	OURENSE	594685, 4687558								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 	 									
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Atópase en Montealegre, antiga canteira restaurada e actualmente, un dos espazos verdes máis importantes da cidade. Grazas a unha plataforma, o miradoiro asómasse ao val fluvial do Miño onde se asenta a cidade, xunto ao Cruceiro de Montealegre, un dos iconos de Ourense. A estrutura está resolta en aceiro corten e tarima de madeira. Conta cun panel informativo e un banco, o cal non se atopa integrado no deseño do miradoiro.											
V.23 MIRADOIRO DO SEMINARIO		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>V</td><td>5.4 FOSA DE OURENSE</td><td>OURENSE</td><td>592028,4688364</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	V	5.4 FOSA DE OURENSE	OURENSE	592028,4688364
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
V	5.4 FOSA DE OURENSE	OURENSE	592028,4688364								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 	 									
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Miradoiro urbano recollido nos Catálogos das Paisaxes, ofrece vistas sobre o val do río Miño ao seu paso pola cidade de Ourense. Atópase nas inmediacións do Seminario Maior Divino Maestro.											
V.24 COTO DE NOVELLE		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>V</td><td>5.5 O RIBEIRO</td><td>CARTELLE</td><td>573124, 4679599</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	V	5.5 O RIBEIRO	CARTELLE	573124, 4679599
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
V	5.5 O RIBEIRO	CARTELLE	573124, 4679599								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 	 									
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Situado a 712 m de altitude, pódense ver o encoro de Castrelo de Miño e o Ribeiro. Conectado a través dunha pista forestal e sendeiros, a área está delimitada por unha varanda de madeira moi ben integrada coa vexetación. Dispón de panel informativo e papeleira en madeira, e un banco en perpiaño. As liñas de alta tensión e a antena de RETEGAL contaminan a visual.											

GAP V RIBEIRAS ENCAIXADAS DO MIÑO E DO SIL

V.25 MIRADOIRO NO MONTE DOS CHAOS

VISTA 180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro de nova construción. É unha estrutura enteira de madeira, que se vai adaptando ao penedo no que se asenta. Interesante os encontros entre a madeira e a pedra. Este balcón permite unha inmersión na paisaxe da ribeira do río Miño e vitivinícola de A Arnoia. De interese estratéxico pola súa proximidade ao Balneario de Arnoia.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.5 O RIBEIRO	A ARNOIA	569978, 4678857

V.26 O BANCO MÁIS BONITO DO MUNDO

VISTA 180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Sobredimensionada estrutura de formigón visto na que se atopa un banco de formigón decorado con motivos que fan referencia á viticultura da D.O.P. Ribeiro. A maiores, hai unha zona con mesas de picnic e arboredo. Destaca a pluralidade na selección de materiais e o estado de deterioración. De grande interese panorámico sobre o val do río Miño.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
V	5.5 O RIBEIRO	TOÉN	583459, 4686934

VI.01 EXPLANADA DO HORIZONTE

VISTA 180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro de tipo área, que conta con varias plataformas con suaves pendentes que ofrecen unhas amplas vistas das postas de sol sobre o Atlántico, sen ningún tipo de perturbación visual. Os materiais dominantes son o granito silvestre, terra compactada e a madeira nos seus tons naturais, cedendo ao mar o protagonismo do espazo. Miradoiro analizado con máis profundidade no bloque 5.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VI	6.1 COSTA SUR – BAIXO MIÑO LITORAL	O ROSAL	509606, 4644268

GAP VI COSTA SUR - BAIXO MIÑO

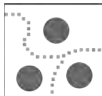
VI.02 MUÍÑOS DO PICÓN E DO FOLÓN

VISTA
180°

TEMÁTICA

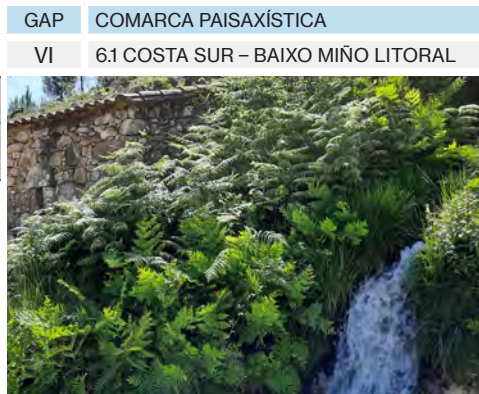
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Contorna singular cun conxunto patrimonial de muíños catalogados como BIC, asentado na ribeira da montaña cunhas espectaculares vistas de O Rosal, incluíndo o monte Santa Tegra e o río Miño. A paisaxe sonora do río ao fondo e a riqueza da vexetación de ribeira, sumada á presenza das arquitecturas da auga tradicionais caracterizan o lugar.

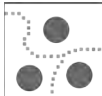
VI.03 MONTE DE SANTA TREGA

VISTA
360°

TEMÁTICA

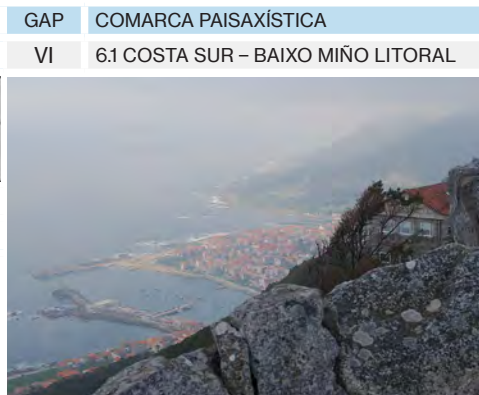
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Considerado un dos lugares únicos de Galicia, o castro de Santa Trega, situado no monte homónimo, presta unhas das mellores panorámicas castrexas, permitindo a contemplación transfronteriza de Galicia e Portugal. Ao valor como miradoiro súmase a singularidade da contorna arqueolóxica e a presenza de petróglifos e de patrimonio inmaterial asociado.

VI.04 MIRADOIRO DE SAN NOMEDIO

VISTA
120°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

O monte San Nomedio é un espazo singular cargado de simbolismo, patente nas numerosas lendas centradas na contorna. Cunha altura próxima aos 700 metros, presenta unhas condicións excepcionais para a observación do ceo nocturno, o que se traduce na aparición de elementos de mobiliario específico interactivo que permiten identificar as constelacións visibles segundo a época do ano, así como unha xanela que encadra as vistas.

GAP VI COSTA SUR - BAIXO MIÑO

VI.05 MIRADOIRO COTO DA PENA

VISTA 180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Atópase no tramo medio do río Miño, coas augas embalsadas polo encoro de Friera, e a poucos metros do Balneario de Cortegada, conectados por una senda. Esta estrutura de madeira, asentada sobre unha penedo, permite acceder a unha visual privilexiada sobre o río. Dispón de sinalización, zona de pícnic e aparcadoiro, este último atópase fora dos espazos de estancia.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VI	6.3 O CONDADO - A PARADANTA	CORTEGADA	567947, 4672062

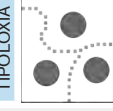

VII.01 PICO SACRO

VISTA 360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Emblemático lugar polo seu gran valor panorámico, sobre a comarca de Ulloa e Santiago, e polo seu valor patrimonial, cheo de mitoloxía e historias. De interese estratéxico pola súa conexión co Camiño de Santiago, esta cima é referencia para os peregrinos que se dirixen a Compostela. O seu punto máis alto atópase a 532 m de altura. Hai unha ermida e conta cun amplo aparcamento. Miradoiro analizado con máis profundidade no bloque 5.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VII	7.2 TERRA DE SANTIAGO - A BARCALA	BOQUEIXÓN	545227, 4739543

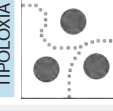

VII.02 MIRADOIRO DE GUNDIÁN

VISTA 180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Grande interese estratéxico pola súa conexión co Camiño de Santiago e outros roteiros que atravesan a comarca. Este miradoiro ensina a historia do val, coa construción da Ponte Gundián de 1958 e o viaduto do tren de alta velocidade, cun desnivel que supera os 100 metros de altura. A intervención ten un conxunto de estancias que salvan os distintos desniveis con mesas con bancos en pedra e madeira, paneis de información e a varanda en madeira.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VII	7.2 TERRA DE SANTIAGO - A BARCALA	VEDRA	549534, 4737111

GAP VII GALICIA CENTRAL

VII.03 MIRADOIRO DO PASEO DOS LEÓNS

VISTA
90°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

O parque da Alameda é relevante en canto á historia dos miradoiros galegos, xa que é dos primeiros espazos nos que se documenta a vontade de construír un miradoiro tanto cara á propia cidade como cara aos terreos ao oeste (actual campus universitario). Destaca o icónico banco circular que rodea un eucalipto centenário, a “árbore dos namorados”, e que ofrece unha das mellores vistas da Catedral de Santiago.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
VII	7.2 TERRA DE SANTIAGO – A BARCALA

CONCELLO	COORDENADAS
SANTIAGO	536833, 4747467

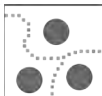
VII.04 MONTE DO GOZO

VISTA
90°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Punto de observación con gran carga histórica, xa que é o primeiro punto dende o cal os peregrinos vian as torres da Catedral de Santiago. Recollida a súa importancia xa nos séculos medievais, foi obxecto dunha recente actuación para recuperar as vistas da Catedral, perdidas durante décadas debido a diversos factores, entre eles a existencia de plantacións forestais nas proximidades do miradoiro.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
VII	7.2 TERRA DE SANTIAGO – A BARCALA

CONCELLO	COORDENADAS
SANTIAGO	541331, 4748641

VII.05 OUTEIRO DE MEDA

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro que se presenta sen formalizar, como un punto de observación, mais de gran potencial ao posuír una rica visual que contén elementos de montaña, paisaxes urbanas como Padrón, e, destacando co conxunto, o discorrer do río Ulla e a desembocadura na ría de Arousa. Esta visión do mar dende máis de 15 km de distancia outórgalle un aliciente engadido a este punto alto dunha GAP carente de costa.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
VII	7.2 TERRA DE SANTIAGO – A BARCALA

CONCELLO	COORDENADAS
PADRÓN	530337, 4733465

GAP VI COSTA SUR - BAIXO MIÑO

VII.06 MIRADOIRO NO GAIÁS		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>VII</td><td>7.2 TERRA DE SANTIAGO - A BARCALA</td><td>SANTIAGO DE COMPOSTELA</td><td>538733, 4746581</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	VII	7.2 TERRA DE SANTIAGO - A BARCALA	SANTIAGO DE COMPOSTELA	538733, 4746581
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
VII	7.2 TERRA DE SANTIAGO - A BARCALA	SANTIAGO DE COMPOSTELA	538733, 4746581								
TEMÁTICA	 	TIPOLOXÍA 									
ELEMENTOS SINGULARES		PEDRAS	ARQUI								
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA		Miradoiro formado por tres pezas escultóricas de pedra, do artista Manolo Paz. O conxunto titúlase “Espellos” e localízanse no Bosque de Galicia, da Cidade da Cultura. Estes elementos de forma cilíndrica, de doce toneladas de peso cada unha e 3,5 metros de alto e 3,8 de ancho, teñen unha apertura central por onde ver a Catedral de Santiago, enmarcando a panorámica.									
											
VII.07 CASTELO DE PAMBRE		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>VII</td><td>7.4 A ULLOA</td><td>PALAS DE REI</td><td>585903, 4745803</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	VII	7.4 A ULLOA	PALAS DE REI	585903, 4745803
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
VII	7.4 A ULLOA	PALAS DE REI	585903, 4745803								
TEMÁTICA	 	TIPOLOXÍA 									
ELEMENTOS SINGULARES		PEDRAS	ARQUI								
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA		Este castelo, situado preto do Camiño Francés, constitúe un elemento patrimonial de referencia catalogado como BIC, cunhas condicións excepcionais como miradoiro tipo torre que permite o dominio visual de toda a contorna. A rehabilitación do elemento patrimonial consiste na consolidación das ruínas e na respectuosa disposición dunha estrutura de aceiro e madeira na que destacan os pavimentos de tramex pola súa transparencia, permitindo achegarse ás partes máis altas da fortaleza.									
											
VII.08 MIRADOIRO DO ALTO DO CASTRO		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>VII</td><td>7.6 TABEIRÓS</td><td>A ESTRADA</td><td>550054,4736808</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	VII	7.6 TABEIRÓS	A ESTRADA	550054,4736808
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
VII	7.6 TABEIRÓS	A ESTRADA	550054,4736808								
TEMÁTICA	 	TIPOLOXÍA 									
ELEMENTOS SINGULARES		PEDRAS	ARQUI								
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA		Tamén coñecido por Miradoiro do Ulla, por ofrecer unha gran panorámica sobre o val Ulla e o seus meandros. Está formado por un refuxio que fai alusión ao poboado castrexo no que se asenta. Destaca na panorámica o Pico Sacro, o impacto do paso do tren da alta velocidade e as canteiras da contorna. Accédese a través dunha pequena senda que conecta co distintas rutas de sendeirismo.									
											

GAP VIII RÍAS BAIXAS

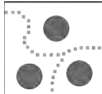
VIII.01 PEDRA DA RA

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

De alta afluencia de visitantes nos últimos anos, grazas á actuación que eliminou unha estrutura de formigón construída sobre a propia formación rochosa senlleira, aportando claridade ao espazo e poñendo en valor ao elemento pétreo. Os diferentes elementos construídos, dende o aparcadoiro ata os pavimentos, presentan simplicidade e coherencia formal, sen elementos superfluos. Miradoiro analizado con máis profundidade no bloque 5.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.1 MUROS	RIBEIRA	498698, 4711920

VIII.02 BANCO DO PIÑEIRO

VISTA
180°

TEMÁTICA

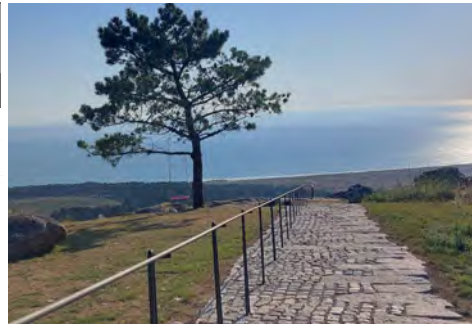
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Nas proximidades do miradoiro de Pedra da Ra sitúase un banco conformado por grandes pedras de granito silvestre, á sombra dun piñeiro que permite sentar a contemplar a paisaxe da desembocadura da ría de Arousa. Nunha das súas pólas colocouse recentemente un bambán, que constitúe un novo atractivo turístico nunha contorna cargada de elementos singulares.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.1 MUROS	RIBEIRA	498622, 4711955

VIII.03 MIRADOIRO MONTE DA MURALLA

VISTA
360°

TEMÁTICA

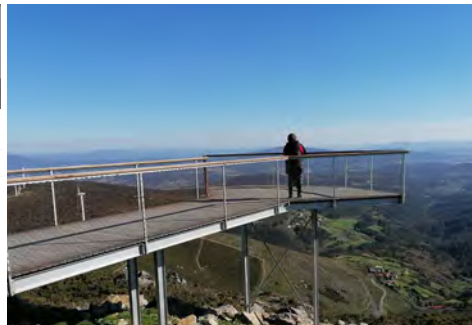
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Un dos miradoiros máis populares da provincia da Coruña nos últimos tempos, consistente nunha plataforma metálica con pavimento de madeira en voo, cun primeiro tramo en forma de pasarela para dar lugar a unha forma de hexágono na zona álxida do miradoiro, aumentando a sensación de flotar sobre o baleiro que produce na persoa visitante.

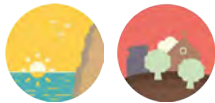
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.2 AROUSA - BAIXO ULLA	RIANXO - LOUSAME	518220, 4732503

GAP VIII RÍAS BAIXAS

VIII.04 MIRADOIRO DA SIRADELLA

VISTA 270°

TEMÁTICA **TIPOLOXÍA**

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

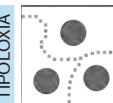
Na península do Grove sitúase este miradoiro sobre a ría de Arousa caracterizado pola presenza dun gran penedo senlleiro, arredor do cal dispónse unha pasarela de madeira que o bordea, permitindo a súa contemplación e a da contorna costeira.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.3 UMIA - O SALNÉS	O GROVE	509779, 4702057

VIII.05 MIRADOIRO AS CANTEIRAS

VISTA 180°

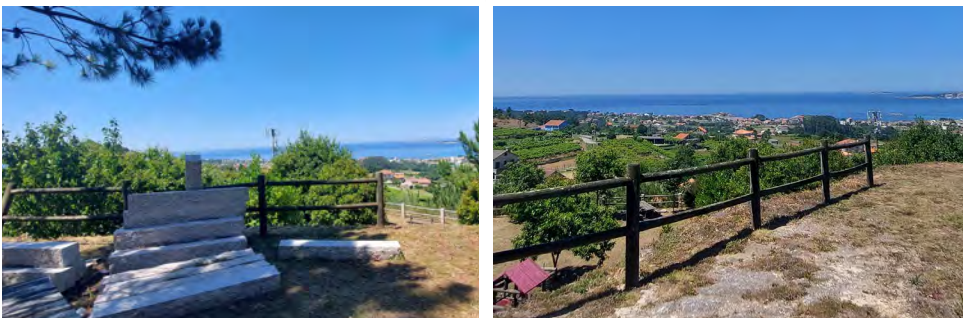
TEMÁTICA **TIPOLOXÍA**

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

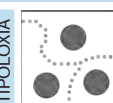
Trátase dun espazo en varios niveis que ascende a través de diversos cortes efectuados no talude, froito da actividade extractiva das canteiras, unha memoria industrial que queda patente no propio nome do miradoiro. Permite a contemplación da panorámica costeira, que destaca polos seus solpores. No entanto, a plantación de piñeiros nos taludes pode dar orixe á perda destas vistas nun futuro próximo.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.3 UMIA - O SALNÉS	SANXENXO	512093, 4697487

VIII.06 CABO HOME

VISTA 270°

TEMÁTICA **TIPOLOXÍA**

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

O faro de cabo home, unha construción que data de 1853, constitúe un referente costeiro nun lugar que ofrece unha panorámica de gran beleza, na que destacan os atardeceres coas Illas Cíes recortadas ao fondo sobre o mar. A existencia dunha senda costeira e a disposición de elementos artísticos, como a escultura dunha caracola de aceiro, aumentan o atractivo turístico da contorna.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.4 PONTEVEDRA	CANGAS	510537, 4677764

GAP VIII RÍAS BAIXAS

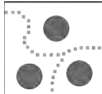
VIII.07 O FACHO DE DONÓN

VISTA
270°

TEMÁTICA

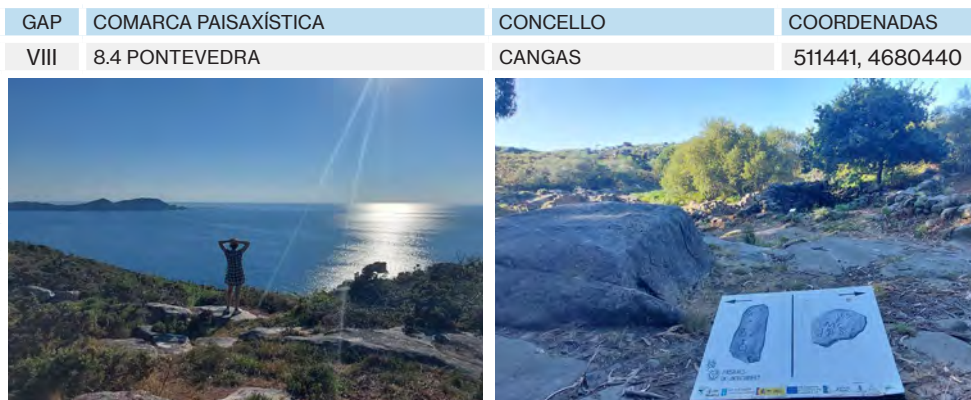
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

O monte Facho está cargado de elementos arqueolóxicos de grande interese tales como un castro, petróglifos e multitude de pedras senlleiras con patrimonio inmaterial asociado. Trátase dunha contorna singular na que o camiño de ascenso, flanqueado por valados de cachotería tradicional, acompaña o percorrido ata chegar ás partes máis altas do monte, con numerosos puntos de observación da espectacular paisaxe da Costa da Vela.

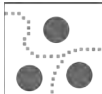
VIII.08 A CAEIRA

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

A área etnográfica da Caeira destaca polo seu carácter de miradoiro urbano, pola súa vocación de conectar espazos da trama construída da cidade, e pola presenza de elementos patrimoniais de interese arqueolóxico como numerosos petróglifos e pedras senlleiras. A intervención, tipo área, facilita a interpretación destes elementos, dispoñendo plataformas de madeira que permiten un achegamento respectuoso aos mesmos, ao tempo que establecen distintos puntos de miradoiro.

VIII.09 MONTE PARALAIA

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

O Monte da Paralaia constitúe un espazo singular con numerosas afloracións rochosas senlleiras que dan orixe a múltiples lendas do patrimonio inmaterial. O camiño de ascenso, delimitado por vexetación arbustiva autóctona de xestas e toxos que amortecen de forma moi acertada as plantacións forestais contiguas, favorece o efecto sorpresa ao revelar as vistas ao final do percorrido, no momento no que a escenografía sobre a ría de Vigo faise máis espectacular.

GAP VIII RÍAS BAIXAS

VIII.10 MONTE DA PENEDA		VISTA 360°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			VIII	8.6 VIGO LITORAL	SOUTOMAIOR	533738, 4686139
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Cunha panorámica de 360° e unhas vistas privilexiadas da ría de Vigo, o Monte da Peneda destaca pola súa importancia histórica, albergando en tempos o Castelo de Castrizán, hoxe destruído. Consérvase no alto unha ermida e outros elementos patrimoniais, pero a singularidade que concentra todas as miradas ven da man da espectacular sobreira centenaria, ao pé da cal existe un pasadizo obxecto de diferentes lendas de mouros e tesouros.						
VIII.11 MONTE CEPUDO		VISTA 360°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			VIII	8.6 VIGO LITORAL	VIGO	521942, 4668716
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA O alto do Cepudo está situado ao sur da cidade de Vigo, ofrendo unhas vistas panorámicas de 360° nas que destaca a visión da propia cidade, así como o tramo litoral e as sempre buscadas coa mirada Illas Cíes.						
VIII.12 MONTE DO CASTRO		VISTA 360°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA 			VIII	8.6 VIGO LITORAL	VIGO	522559, 4675694
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Trátase dun miradoiro urbano no corazón de Vigo que presenta unha dominancia visual de toda a contorna da cidade. O espazo alberga un parque urbano que remata, na parte máis alta, nun miradoiro que foi obxecto dunha recente intervención consistente nun camiño e unhas bancadas de formigón que permiten sentar a contemplar a panorámica da ría, con Cangas e as Illas Cíes ao fondo.						

GAP VIII RÍAS BAIXAS

VIII.13 VIRXE DA ROCHA

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

A Virxe da rocha é un dos monumentos máis coñecidos do municipio de Baiona, construído sobre as rochas do monte de San Roque en 1930, como referencia aos navegantes. Integrado nesta escultura aparece un miradoiro ao que se pode ascender dende o interior para observar a panorámica costeira.

VIII.14 MIRADOIRO DO CABO SILLEIRO

VISTA
360°

TEMÁTICA

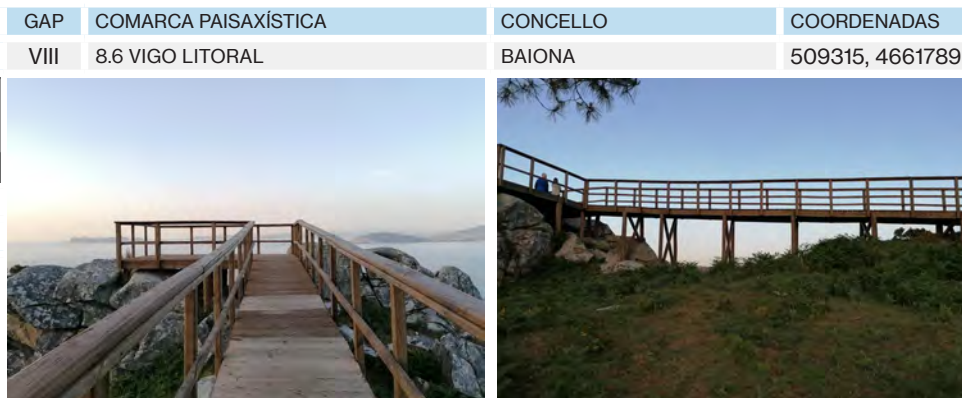
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro que se asocia a o conxunto formado polo Cabo Silleiro e o Faro Silleiro, ambos pertencentes á GAP VI, e a batería militar do Cabo Silleiro, xa na GAP VIII. Preséntase unha espléndida vista costeira entre Baiona e as Illas Cíes. O espazo está caracterizado por unha pasarela de madeira que se apoia no terreo ata superar uns penedos, de xeito tal vez demasiado agresivo, ata ofrecer as vistas do mar por enriba deles.

IX.01 MIRADOIRO DE SANTO HADRIÁN

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro que se formaliza cunhas plataformas asentadas sobre muros de cachotería, con pavimento de lousa de granito e elementos secundarios en madeira, tales como varandas ou chanzos. Os percorridos peonís están resoltos con terra compactada con táboas de madeira delimitando o camiño, coincidindo ese tramo como parte do itinerario da Senda dos Faros. Magníficas vistas lixeiramente enfocadas ao leste, coa vila de Malpica ao fondo.

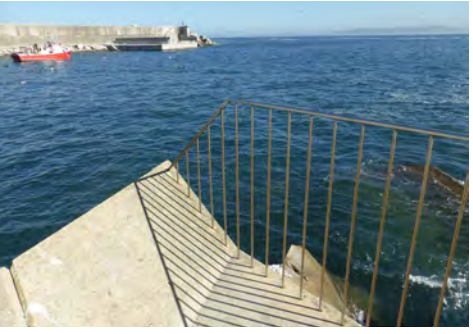
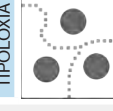

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.6 VIGO LITORAL	BAIONA	511689,4663241

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
VIII	8.6 VIGO LITORAL	BAIONA	509315, 4661789

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	MALPICA DE BERGANTIÑOS	513695, 4798565

GAP IX CHAIRAS E FOSAS OCCIDENTAIS

IX.02 MIRADOIRO DA DÁRSENA		VISTA 270°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IX</td><td>9.1 ARCO BERGANTIÑÁN</td><td>MALPICA DE BERGANTIÑOS</td><td>515752, 4796476</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	MALPICA DE BERGANTIÑOS	515752, 4796476
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	MALPICA DE BERGANTIÑOS	515752, 4796476								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO											
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA		Miradoiro integrado na configuración formal do porto de Malpica, sendo o final dun percorrido peonil que remata cunha moi liviá varanda de redondos de aceiro que non restan nada de protagonismo ás vistas do mar. A esvelteza da lámina de formigón en voo que configura o pavimento acentúa o carácter de suspensión sobre o mar, sendo un punto moi apreciado polos visitantes para a toma de fotografías. Ademais do mar, o miradoiro pon en valor a vida e o vaivén das actividades portuarias.									
IX.03 MONTE DE ANGRA		VISTA 270°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IX</td><td>9.1 ARCO BERGANTIÑÁN</td><td>ARTEIXO</td><td>537648, 4794885</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	ARTEIXO	537648, 4794885
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	ARTEIXO	537648, 4794885								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO											
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA		Lugar con gran potencialidade polas panorámicas que pode chegar a ofrecer, mais actualmente non se atopa formalizado nun miradoiro, sendo recomendable unha actuación que singularice o espazo elevando uns metros o punto de vista sobre as masas arbustivas para así poder contemplar a maioría da liña costeira do concello de Arteixo. Espazo naturalmente atractivo, dentro da zona ZEC Costa da Morte.									
IX.04 PARQUE DE SAN PEDRO		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>IX</td><td>9.1 ARCO BERGANTIÑÁN</td><td>A CORUÑA</td><td>545584, 4802989</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	A CORUÑA	545584, 4802989
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	A CORUÑA	545584, 4802989								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO											
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA		Un dos espazos públicos galegos máis visitados, este parque situado ao oeste da cidade da Coruña destaca polas súas magníficas vistas sobre a urbe, especialmente a Enseada do Orzán e a Torre de Hércules. Tamén conta co atractivo de ofrecer pezas do patrimonio militar, como dous grandes canóns cara ao oeste, os cales son escenario dunha característica fotografía por parte da maioría de visitantes.									

GAP IX CHAIRAS E FOSAS OCCIDENTAIS

IX.05 XANELA AO ATLÁNTICO

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro situado ao oeste do monte San Pedro, singularizado por unha escultura con forma de xanela orientada ao poñente, obra do escultor Francisco Pazos.

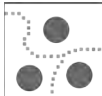
IX.06 MIRADOIRO DE LOUREDO

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro que se desenvolve nunha explanada caracterizada por unha intervención escultórica realizada con esqueletos de árbores. Pavimento de terra compactada e murete perimetral de cachotería de pouca altura para permitir contemplar as espectaculares vistas do Pindo e Carnota. Certa heteroxeneidade de materiais e acabados tanto no mobiliario como na sinalética e elementos de protección.

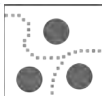
IX.07 MIRADOIRO DO ÉZARO

VISTA
270°

TEMÁTICA

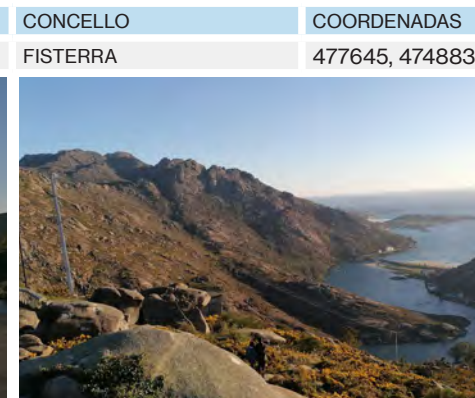
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro co grande aliciente de contemplar dende moi preto o Monte Pindo e a desembocadura do río Xallas no Atlántico. Está moi vinculado ás instalacións hidroeléctricas da contorna. Formalmente preséntase como una serie de explanadas con diferentes acabados, e elementos, adaptados a unha capacidade de carga elevada.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IX	9.1 ARCO BERGANTIÑÁN	A CORUÑA	544874, 4802857

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IX	9.3 COSTA DA MORTE	CARNOTA	494337, 4745522

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
IX	9.3 COSTA DA MORTE	FISTERRA	477645, 4748837

GAP IX CHAIRAS E FOSAS OCCIDENTAIS

IX.08 MONTE FACHO III			VISTA 270°		CONCELLO		COORDENADAS												
TEMÁTICA			TIPOLOXÍA	IX		9.3 COSTA DA MORTE		FISTERRA		477645, 4748837									
ELEMENTOS SINGULARES										PEDRAS		ARQUI		IND-MILIT		INMAT		ASTRO	
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA																			
Punto de observación sen formalizar, con espectaculares vistas do solpor a poucos metros do faro de Fisterra. Destacan os penedos, formacións rochosas e vexetación arbustiva característica da moi exposta costa da morte. Está conectado con dous itinerarios de grande interese como son o Camiño de Santiago a Fisterra e a Senda dos Faros.																			

GAP IX CHAIRAS E FOSAS OCCIDENTAIS

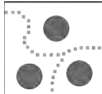
IX.11 MIRADOIRO DE MONTE BRANCO

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

O miradoiro formalízase cunha serie de estancias con pavimento de lousas de granito, acompañadas por paralelepípedos tamén de granito que funcionan tanto de banco como de límite e ordenación da intervención. A conexión entre plataformas realízase con lousas de granito colocadas con xunta vexetal, e procúrase deixar un marxe de respecto coas formacións rochosas existentes.

IX.12 CAPELA DE NOSA SEÑORA DO FARO

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Espazo que conta con varios puntos de contemplación. A contorna da capela está delimitada por un murete baixo que permite as vistas dende esa cota inferior, ademais de existir unha escultura que focaliza a vista cara ao solpor. A outra perspectiva que se pode desfrutar é dende o alto da construción en forma de torre circular, á que se sube por unha escaleira de caracol e que ofrece unhas impresionantes vistas da Costa da Morte.

IX.13 MIRADOIRO DO FUSO DA MOURA

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

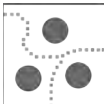
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

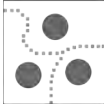
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

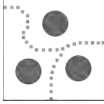
Punto de observación que se atopa nos Catálogos das Paisaxes mais non está formalizado a día de hoxe. Non conta con sinalización nin outra actuación que singularice ou explique o lugar. O ámbito está dominado pola presenza dun parque eólico, a través das pistas do cal se accede ao punto en cuestión.

GAP X GOLFO ÁRTABRO

X.01 SAN MIGUEL DE BREAMO			VISTA 360°		CONCELLO		COORDENADAS		
TEMÁTICA	 		TIPOLOXÍA						
	ELEMENTOS SINGULARES			GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA		PONTEDEUME	
	PEDRAS			X		10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL		566121, 4805531	
	ARQUI								
	IND-MILIT								
	INMAT								
ASTRO									
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Miradoiro a 300 metros de altitude entre Pontedeume e Miño, o cal conta cunha construción románica como é a Ermida de San Miguel. O espazo ten un dos maiores potenciais paisaxísticos desta GAP, ao ter a posibilidade de observar tanto a ría de Ares-Betanzos, como o río Eume, como as vistas cara a elementos afastados como a Torre dos Andrade. Non obstante, as plantacións forestais que rodean o espazo fan totalmente impracticable a visión e o emprego do lugar como miradoiro.									

X.02 A BAILADORA			VISTA 360°		CONCELLO		COORDENADAS		
TEMÁTICA	 		TIPOLOXÍA						
	ELEMENTOS SINGULARES			GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA		ARES	
	PEDRAS			X		10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL		558229, 4811624	
	ARQUI								
	IND-MILIT								
	INMAT								
ASTRO									
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Miradoiro sobre a ría de Ferrol, con grande interese paisaxístico pola acumulación de elementos de interese, como son a propia lámina de auga entre a pronunciada topografía, os elementos de patrimonio militar que caracterizan a zona, as urbes de Ferrol, Mugar dos e Fene, e as instalacións industriais vinculadas á entrada de barcos. No propio espazo do miradoiro destaca unha batería militar con gran potencial para formar parte da experiencia do visitante mediante unha actuación paisaxística de consolidación.									

X.03 MIRADOIRO DA ERMIDA DE CHAMORRO			VISTA 180°		CONCELLO		COORDENADAS		
TEMÁTICA	 		TIPOLOXÍA						
	ELEMENTOS SINGULARES			GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA		FERROL	
	PEDRAS			X		10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL		561033, 4817492	
	ARQUI								
	IND-MILIT								
	INMAT								
ASTRO									
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Miradoiro sobre a cidade de Ferrol que conta con moitos alicientes paisaxísticos: interese patrimonial, paisaxe urbana, panorámica da ría de Ferrol, vistas das potentes instalacións portuarias da contorna, etc. O espazo está formalizado simplemente cun murete baixo que fai de límite de protección, e, na parte posterior da ermida, conta cun banco de pedra contiguo ao edificio perfectamente situado para contemplar as vistas. Plantacións de eucaliptos obstrúen parte da panorámica sobre Ferrol e fan perigar outras visuais.									

GAP X GOLFO ÁRTABRO

X.04 MIRADOIRO DE SAN CARLOS – SAN CRISTOVO

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro situado sobre a batería de San Cristovo, e preto da batería de San Carlos, nunha zona caracterizada polas arquitecturas militares defensivas na entrada da ría de Ferrol. O espazo resólvese cunha estrutura metálica que aproveita un desnivel do terreo para suspender un pavimento de táboas de madeira que, bordeado cunha varanda metálica e coa presenza dun banco de formigón e unha árbore, completa o punto de contemplación.

X.05 TORREÓN DOS ANDRADE

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro situado no alto dunha torre do século XIV, fíto emblemático da vila de Pontedeume. A cuberta atópase actualmente en obras, mais a configuración da mesma é sinxela, destacando o peto de perpiaños de granito. Magníficas vistas da desembocadura do Eume, así como da paisaxe urbana. Existe relación visual con outros elementos de interese, como o Castelo dos Andrade, relación de debería ser potenciada para a comprensión do observador.

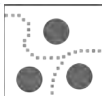
X.06 CABO PRIORIÑO

VISTA
270°

TEMÁTICA

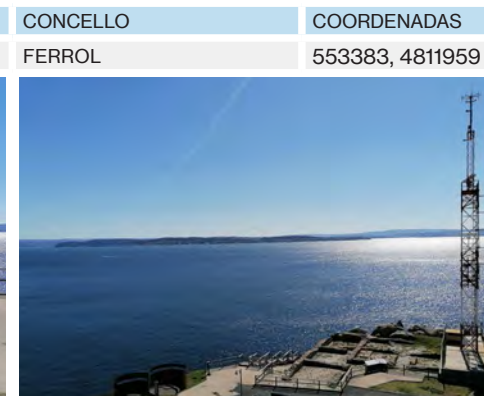
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Contorna con diversos puntos de contemplación, con elementos variados tales como un observatorio ornitolóxico en aceiro cortén, a cuberta transitíble dun edificio dotacional, unha pasarela de madeira para acceder a unha parte con restos de estruturas históricas, etc. O pavimento que articula o conxunto é formigón lavado, integrándose axeitadamente tanto cos elementos lixeiros de madeira como as estruturas de aceiro cortén.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
X	10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL

CONCELLO	COORDENADAS
FERROL	556280, 4812869

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
X	10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL

CONCELLO	COORDENADAS
PONTEDEUME	567035, 4806419

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
X	10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL

CONCELLO	COORDENADAS
FERROL	553383, 4811959

GAP X GOLFO ÁRTABRO

X.07 MIRADOIRO DO XARDÍN DE SAN CARLOS		VISTA 180°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA			X	10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL	A CORUÑA	549350, 4801919
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Outro exemplo de miradoiro integrado nun espazo patrimonial. Aproveitando a propia configuración dos muros, o parque ofrece un balcón cara ao sur, presentando a visión dun dos alzados da cidade, e destacando as instalacións e actividades portuarias en primeiro termo.						
X.08 CASTELO DOS ANDRADE-NOGUEIROSA		VISTA 360°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA			X	10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL	PONTEDEUME	570017, 4804665
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Miradoiro situado no alto dunha torre de orixe medieval, dende o alto da cal destacan as vistas cara ao oeste da desembocadura do río Eume e da vila de Pontevedra. A construción atópase acondicionada mediante unha estrutura exenta de madeira, que permite ás persoas visitantes chegar ata a cuberta da torre, diferenciando claramente o que é a construción orixinal da adecuación contemporánea ao seu uso.						
X.09 MONTE ANCOS		VISTA 270°	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
TEMÁTICA TIPOLOXÍA			X	10.1 GOLFO ÁRTABRO LITORAL	NEDA	569400, 4818659
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO						
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA Miradoiro sobre a desembocadura do Xubia na ría de Ferrol. Conta cunha actuación a modo de explanada, resolta cun pavimento e murete baixo de cachotería, e unha intervención posterior que sitúa un elaborado banco de madeira sobre un pedestal de formigón. Certos elementos, como a tupida varanda de madeira, situación de papeleiras, e disparidade de cores e materiais fai que a integración non sexa a maior posible.						

GAP X GOLFO ÁRTABRO

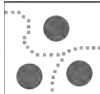
X.10 A ESPENUCA

VISTA
360°

TEMÁTICA

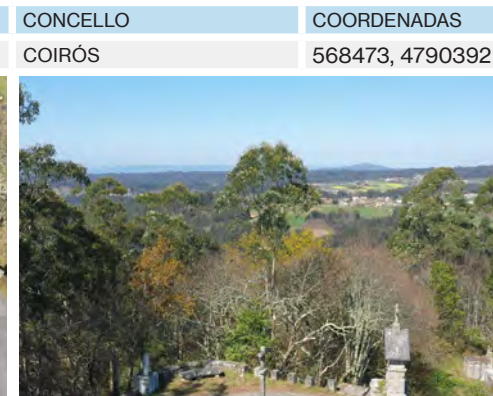
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

O monte da Espenuca é un lugar con vocación tradicional de miradoiro, no que numerosas lendas fan mención a esta característica intrínseca do promontorio como fito de referencia da contorna e punto de observación. Entre os elementos patrimoniais existentes destaca a ermida de Santa Eulalia. Nos últimos anos, numerosas plantacións forestais proliferaron na contorna do miradoiro, impedindo as vistas dende o punto de observación tradicional.

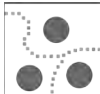
XI.01 MONTE DE SAN ROQUE

VISTA
270°

TEMÁTICA

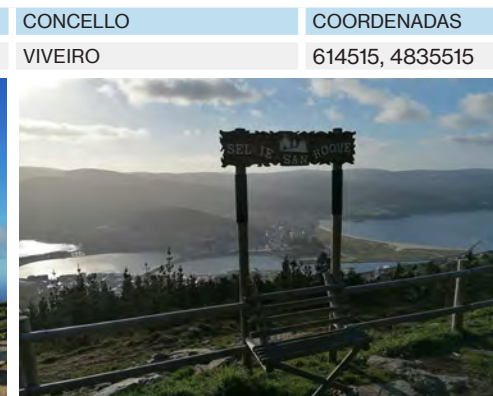
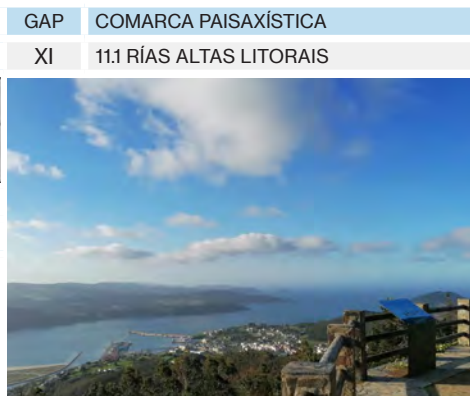
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro sobre a ría de Viveiro, conformada como unha área de espaxamento con varios elementos de interese, como a capela de San Roque. Conta con lendas e o lugar figura na tradición popular galega "Boga boga mariñeiro, imos para Viveiro, xa se ve San Roque". En xeral elementos construídos mediante o emprego da lousa, e madeira para defensas e bancos.

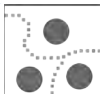
XI.02 MIRADOIRO MONTE CASTELO

VISTA
360°

TEMÁTICA

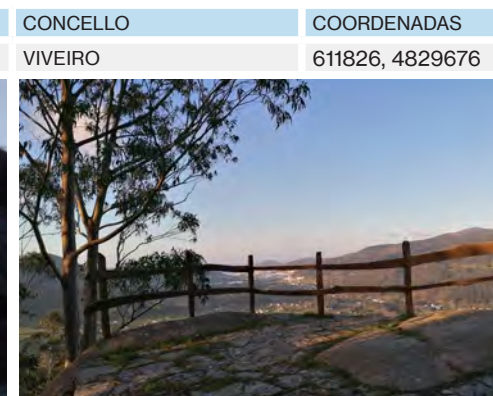
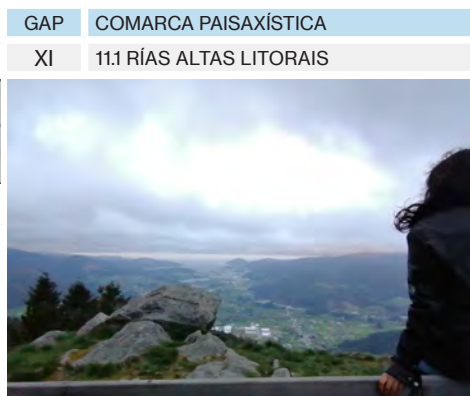
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro sobre a desembocadura do río Landro na ría de Viveiro. A ascensión ao monte conta con varios espazos de miradoiro, sempre con presenza de grandes penedos e formacións rochosas singulares. As plantacións forestais obstrúen as vistas e dificultan o acceso aos diferentes puntos por mor do mal estado das pistas. Contorna con gran potencial paisaxístico polos moitos factores que integra nas visuais.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
X	10.12 GOLFO ÁRTABRO INTERIOR

CONCELLO	COORDENADAS
COIRÓS	568473, 4790392

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS

CONCELLO	COORDENADAS
VIVEIRO	614515, 4835515

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA
XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS

CONCELLO	COORDENADAS
VIVEIRO	611826, 4829676

GAP XI GALICIA SETENTRIONAL

XI.03 MURONOVO			VISTA 360°		GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO		COORDENADAS	
TEMÁTICA			TIPOLOXÍA		XI		11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	O VICEDO		606590, 4839518	
ELEMENTOS SINGULARES			PEDRAS		ARQUI		IND-MILIT	INMAT		ASTRO	
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA											
Punto de observación formalizado tan só mediante un panel informativo cunha panorámica cos elementos de interese. Outro panel atópase sen o vinilo por mor da acción do vento presumiblemente. O acceso realízase a través dun parque eólico, botándose en falta un certo acondicionamento que singularice o lugar e poña en valor as magníficas vistas do discorrer da auga cara ao Barqueiro.											
XI.04 MIRADOIRO DO PARAÑO			VISTA 180°		GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO		COORDENADAS	
TEMÁTICA			TIPOLOXÍA		XI		11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	VALDOVIÑO		569397, 4830860	
ELEMENTOS SINGULARES			PEDRAS		ARQUI		IND-MILIT	INMAT		ASTRO	
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA											
Miradoiro ao pé dunha estrada costeira, onde as vistas do mar son as protagonistas. Coa praia de Valdoviño-A Frouxeira cara ao suroeste. O espazo resólvese con elementos de granito, tanto en pavimentos, como en muretes, bancos e mesas. Outros elementos teñen unha relevancia que non beneficia ao espazo, tales como unha fonte, papeleiras ou luminarias. Falta certa privacidade con respecto da estrada e o espazo de aparcadoiro.											
XI.05 MIRADOIRO DE CHAO DO MONTE			VISTA 180°		GAP		COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO		COORDENADAS	
TEMÁTICA			TIPOLOXÍA		XI		11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	CEDEIRA		581306, 4839266	
ELEMENTOS SINGULARES			PEDRAS		ARQUI		IND-MILIT	INMAT		ASTRO	
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA											
Miradoiro nun terreo escarpado, con magníficas vistas costeiras con San Andrés de Teixido en segundo termo. Conta cun panel informativo con soportes metálicos IPE cunha execución pouco coidada dos dados de cimentación, e outro panel co vinilo deteriorado pola acción climática con estrutura de madeira a carón dun banco de travesas de madeira. Coincide coa Senda dos Faros e co itinerario panorámico de Cedeira a Cabo Ortegal.											

GAP XI GALICIA SETENTRIONAL

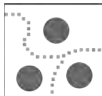
XI.06 MIRADOIRO DE GARITA HERBEIRA

VISTA
180°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Lugar caracterizado pola construción que lle dá nome, o espazo delimitase cun murete de lousa enriba do cantil. Vistas de paisaxe costeira, mais tamén teñen presenza os eólicos próximos. As inclemencias do tempo, especialmente o vento, fan que os dous paneis informativos (un de madeira e outro metálico) atópanse estragados.

GAP COMARCA PAISAXÍSTICA
XI 11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS

CONCELLO COORDENADAS
CEDEIRA - CARIÑO 584914, 4841720

XI.07 BANCO DE LOIBA

VISTA
180°

TEMÁTICA

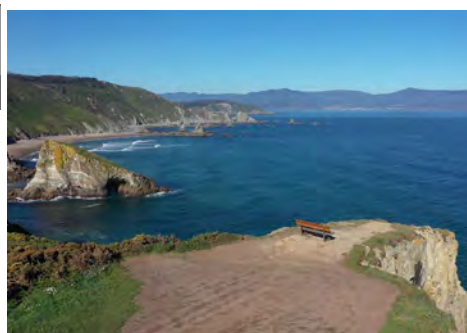

TIPOLOXÍA

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Trátase dun punto de observación que, a través da súa intrahistoria e o fenómeno das redes sociais, abandeirou o fenómeno do banco-miradoiro nos últimos anos. A intervención, en principio sinxela, de colocación dun banco de madeira nun lugar con privilexiadas vistas, orixinou un punto de referencia para visitantes de dentro e fóra de Galicia. As recentes actuacións de ampliación do sistema viario da contorna para aumentar a súa capacidade de carga entran en conflito coa paisaxe tradicional de núcleo rural, debendo ser obxecto de reflexión sobre o que supón o éxito dun miradoiro e a súa xestión para protexer o carácter e o encanto orixinal do lugar.

GAP COMARCA PAISAXÍSTICA
XI 11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS

CONCELLO COORDENADAS
ORTIGUEIRA 600466, 4844229

XI.08 MIRADOIRO DE MONTE VENTOSO

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

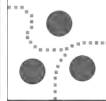
Punto de observación sen formalizar, con espectaculares vistas sobre a praia e lagoa de Doniños, en primeiro termo, e San Xurxo, en segundo. Os accesos non están sinalizados nin adaptados para a chegada de visitantes.

GAP COMARCA PAISAXÍSTICA
XI 11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS

CONCELLO COORDENADAS
FERROL 555178, 4814389

GAP XI GALICIA SETENTRIONAL

XI.09 FUCIÑO DO PORCO		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XI</td><td>11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS</td><td>O VICEDO</td><td>612144, 4841434</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	O VICEDO	612144, 4841434
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	O VICEDO	612144, 4841434								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 	 									
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Pasarela de madeira que percorre un tramo escarpado da costa setentrional galega, adentrándose no mar e creando un efecto de exposición e certo risco moi desexado polas persoas visitantes. Non conta cun espazo singularizado como miradoiro, mais todo o percorrido ofrece estampas costeiras moi prezadas.											
XI.10 ÁREA ETNOGRÁFICA DA ÍNSUA		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XI</td><td>11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS</td><td>VIVEIRO</td><td>612009, 4838653</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	VIVEIRO	612009, 4838653
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	VIVEIRO	612009, 4838653								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 	 									
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Área etnográfica que pon en valor as antigas instalacións dun cargadoiro. Ofrece varios puntos de miradoiro, sendo un dos máis espectaculares o dunha grande estrutura de madeira elevada sobre o conxunto, e que ofrece magníficas vistas da ría de Viveiro, algunhas das cales están obstruídas por eucaliptos que medran na franxa costeira.											
XI.11 CONTORNA DO FARO DE ESTACA DE BARES		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XI</td><td>11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS</td><td>MAÑÓN</td><td>605855, 4848746</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	MAÑÓN	605855, 4848746
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XI	11.1 RÍAS ALTAS LITORAIS	MAÑÓN	605855, 4848746								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 	 									
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Non se trata dun miradoiro propiamente dito, xa que o uso principal é dunha área de aparcadoiro na contorna do Faro de Estaca de Bares. Non obstante, a actuación integra de xeito interesante bancos de pedra nas propias defensas perimetrais do aparcadoiro, ofrecendo magníficas panorámicas mariñas dende a primeira liña de costa. Emprego do adoquín de granito para amabilizar un espazo que, con outra solución asfaltada, por exemplo, tería unha nula integración paisaxística.											

GAP XII A MARIÑA - BAIXO EO

XII.01 MIRADOIRO DA ATALAIA

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

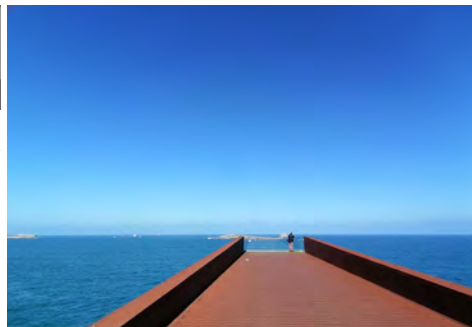

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Miradoiro conformado por unha estrutura duns 35 m de lonxitude na parte norte da península de San Cibrao. A estrutura de formigón está revestida tanto nos petos laterais como no pavimento por aceiro cortén, esteticamente integrada na paisaxe costeira con ese tons ferruxinosos. Varanda de vidro frontal para aumentar a visibilidade do mar e dos illotes enfrontados. Baixo o miradoiro existe un espazo semipechado con potencial para albergar diferentes usos públicos.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
XII	12.1 A MARIÑA – BAIXO EO LITORAL	CERVO	625994, 4839785

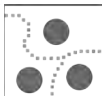
XII.02 PUNTA DE RONCADOIRO E FARO

VISTA
270°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Espazo acondicionado na contorna do Faro Roncadoiro, no que existe un abano de materiais tal vez excesivo, contando con lousa para o pavimento principal, combinado cunha varanda moi opaca de granito rosa. O peto que bordea a intervención está revestido con lousa e cunha albardilla tamén de granito rosa. O encontro do camiño cos afloramentos rochosos existentes está parcialmente recheo de cemento, outorgando unha imaxe pouco coidada no detalle.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
XII	12.1 A MARIÑA – BAIXO EO LITORAL	XOVE	618755, 4843584

XII.03 MIRADOIROS DO NACENTE E DO POÑENTE

VISTA
360°

TEMÁTICA

TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

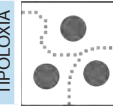
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Nas proximidades do faro do Roncadoiro, existen unha serie de afloramentos rochosos singulares, con formas zoomorfas e doutro tipo asentadas na cultura popular da zona. Diferentes paneis informan sobre o significado destes elementos significativos. Con poucos metros de separación entre eles existen dous bancos, un orientado cara ao leste, e outro cara ao oeste, dende os cales desfrutar tanto do amencer como do solpor. O encontro entre o mobiliario e a rocha debería estar algo máis coidado, notándose rebabas de morteiro que distorsionan o elemento pétreo.

GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS
XII	12.1 A MARIÑA – BAIXO EO LITORAL	XOVE	618921, 4843209

GAP XII A MARIÑA - BAIXO EO

XII.04 MONTE CASTELO		VISTA 270°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XII</td><td>12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL</td><td>BURELA</td><td>631609, 4834210</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XII	12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL	BURELA	631609, 4834210
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XII	12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL	BURELA	631609, 4834210								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Miradoiro que se presenta como un área de espaxamento, con importantes vistas costeiras e da vila de Burela. Muretes perimetrais de cachotería de lousa cun singular remate dentado superior, sendo o pavimento dos camiños principais tamén de lousa irregular. Nalgunhas zonas o arborado ameaza con obstruír as vistas.											
XII.05 MIRADOIRO DO CARGADOIRO		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XII</td><td>12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL</td><td>RIBADEO</td><td>658647, 4823211</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XII	12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL	RIBADEO	658647, 4823211
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XII	12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL	RIBADEO	658647, 4823211								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Dentro do parque etnográfico do Cargadoiro, sobresaenha estrutura de madeira que avanza sobre o río Eo en dirección á beira asturiana do mesmo. Esta estrutura é, como o nome indica, un recordo dunha pasada actividade industrial, que hoxe en día serve como un fantástico punto de contemplación da desembocadura do Eo no Cantábrico, así como da vista dun dos alzados de Ribadeo, co seu porto en primeiro termo.											
XII.06 PASEO DA PRAIA DAS CATEDRAIS		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XII</td><td>12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL</td><td>RIBADEO</td><td>648538, 4823984</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XII	12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL	RIBADEO	648538, 4823984
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XII	12.1 A MARIÑA - BAIXO EO LITORAL	RIBADEO	648538, 4823984								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO		VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA									
Exemplo de pasarela de madeira que acolle varios puntos pensados para a parada e contemplación das vistas por parte das persoas visitantes. Trátase dunha tipoloxía que se repite en contornas naturais debido á boa integración que ten a madeira nestes ámbitos, limitando os espazos polos que circulan os usuarios e protexendo deste modo a contorna fóra da pasarela.											

GAP XII A MARIÑA - BAIXO EO

XII.07 ASCENSOR PANORÁMICO EN RIBADEO

VISTA
90°

TEMÁTICA

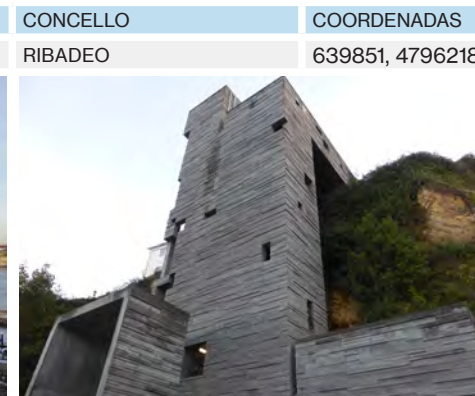
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Vistas singulares e en movemento que se obteñen da ría de Ribadeo mediante un ascensor panorámico cun dos frontais de vidro. Trátase dunha estrutura que resolve unha cuestión de mobilidade peonil, mais tendo en conta as posibilidades visuais durante o percorrido vertical.

CONCELLO

COORDENADAS

RIBADEO

639851, 4796218

XII.08 CABO MORÁS

VISTA
360°

TEMÁTICA

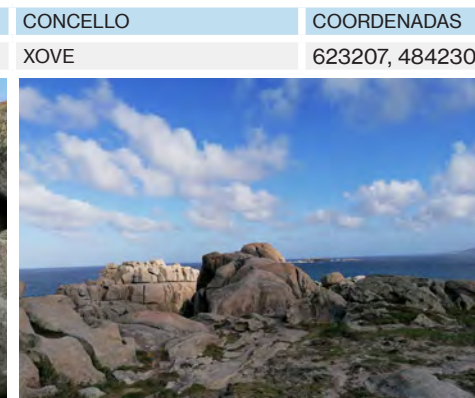
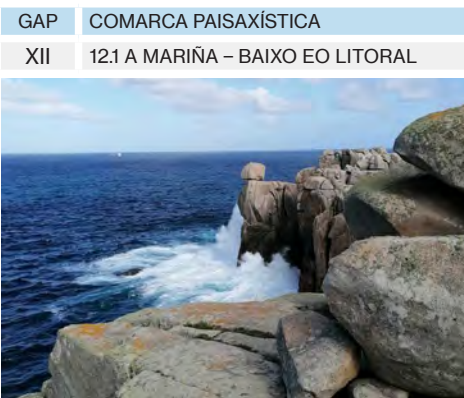
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Dous elementos destacan nesta contorna: as singulares formacións rochosas coñecidas como os "cantís de papel", as cales son o principal obxecto de visita e desfrute do espazo, e uns grandes prefabricados de formigón (dolos empregados na construción do dique portuario e cuxa historia está explicada nas proximidades) que, a modo de grandes esculturas, acompañan a chegada. Podería ser interesante un mínimo acondicionamento da zona dos cantís para facilitar o achegamento das persoas respectando a configuración natural e o carácter do espazo.

CONCELLO

COORDENADAS

XOVE

623207, 4842300

XII.09 PONTE DOS CARABULLOS

VISTA
360°

TEMÁTICA

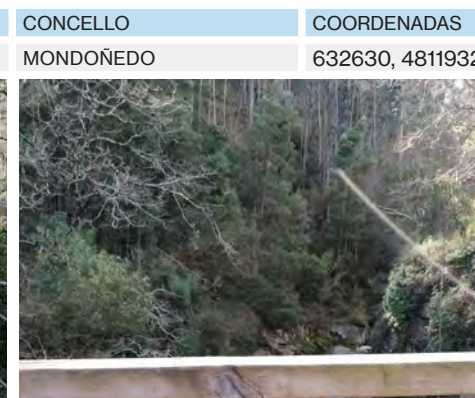
TIPOLOXÍA

ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO

VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA

Espazo acondicionado con pavimento de madeira, así como unha varanda con montantes de madeira e cordas de protección. Unha ponte con estrutura de madeira laminada e pavimento de táboas de madeira. Trátase dun miradoiro con pouca amplitude visual, mais enfoca unhas atractivas fervezas do río Tronceda. No límite da ZEC Serra do Xístral.

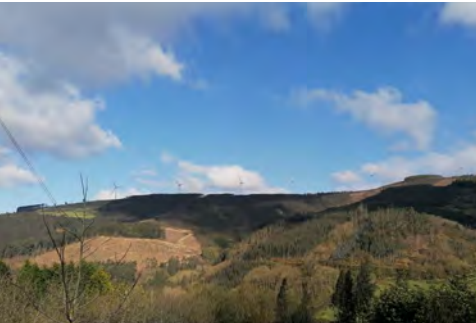
CONCELLO

COORDENADAS

MONDOÑEDO

632630, 4811932

GAP XII A MARIÑA - BAIXO EO

XII.10 A PANDA		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XII</td><td>12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR</td><td>A PONTENOVA</td><td>646829, 4798722</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XII	12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR	A PONTENOVA	646829, 4798722
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XII	12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR	A PONTENOVA	646829, 4798722								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO											
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA											
Plataforma de madeira á beira da estrada, ofrecen unhas interesantes vistas de montaña e do val do río Eo. As vistas vense ameazadas polo crecemento das plantacións forestais que rodean o miradoiro, as cales impiden a visión do leito do río, o cal sería interesante especialmente tratándose dunha zona ZEC (Río Eo). O espazo de aparcadoiro atópase en estado deficiente por mor dos traballos forestais da zona.											
XII.11 FERREIRAVELLA		VISTA 180°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XII</td><td>12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR</td><td>RIOTORTO</td><td>639851, 4796218</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XII	12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR	RIOTORTO	639851, 4796218
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XII	12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR	RIOTORTO	639851, 4796218								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO											
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA											
Miradoiro recollido nos Catálogos das Paisaxes, que actualmente se amosa como punto de observación sen formalizar.											
XII.12 PICO E FORTALEZA DA FROUXEIRA		VISTA 360°	<table> <tr> <td>GAP</td><td>COMARCA PAISAXÍSTICA</td><td>CONCELLO</td><td>COORDENADAS</td></tr> <tr> <td>XII</td><td>12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR</td><td>FOZ - ALFOZ</td><td>631609, 4834210</td></tr> </table>	GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS	XII	12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR	FOZ - ALFOZ	631609, 4834210
GAP	COMARCA PAISAXÍSTICA	CONCELLO	COORDENADAS								
XII	12.2 A MARIÑA – BAIXO EO INTERIOR	FOZ - ALFOZ	631609, 4834210								
TEMÁTICA 	TIPOLOXÍA 										
ELEMENTOS SINGULARES PEDRAS ARQUI IND-MILIT INMAT ASTRO											
VALOR ESTRATÉXICO, VALORES PAISAXÍSTICOS E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA											
Cartel indicador en madeira na zona de aparcadoiro. Un elemento formado por unha corda fixada a montantes de madeira fai de protección á vez que sinaliza a subida ao alto do miradoiro. Unha vez alí, atópase unha estrutura de madeira asentada limpamente sobre a rocha, con escaleiras que conducen á cota superior, onde agarda unha pequena plataforma de madeira cun panel indicativo das vistas de 360° que se perciben. O ámbito está recoñecido como AEIP “as Penas da Frouxeira”.											

A

ANEXO 2. FICHA TIPO DE ANÁLISE

NOME

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA

COMARCA PAISAXÍSTICA

CONCELLO

COORDENADAS

TIPOLOXÍA

TEMÁTICA

--	--	--	--

ELEMENTOS SINGULARES

PEDRAS

ARQUI

IND-MILIT

INMAT

ASTRO

DESCRICIÓN XERAL

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiago e outras rutas
-	km	
-	km	
-	km	
-	km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais

Mapa do VALOR ESTRATÉXICO, a escala 1:50.000 con centro no miradoiro, e que trace unha circunferencia con radio 3km dentro da cal se representen os elementos patrimoniais, proteccións ambientais, núcleos de poboación, etc. a destacar na contorna, así como as infraestruturas con relevancia para as conexións peonís e rodadas do miradoiro

Lenda

2/4

Vista PANORÁMICA dende o miradoiro, marcando os puntos cardinais sobre a mesma

VALORES PAISAXÍSTICOS

VALORES PANORÁMICOS

--

PATRIMONIO MATERIAL

--

PATRIMONIO INMATERIAL

--

PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS

--

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

--

SEGUIMENTO DO USO

Presenza en redes sociais	
Saúde e deporte	A pé: Bicicleta:

ACCESO / APROXIMACIÓN AO MIRADOIRO

--

APARCADOIRO

--

Superficie aproximada	Distancia ao miradoiro	Visible dende o miradoiro	Pavimento principal

--	--

Vista 1

Vista 2

ELEMENTOS FÍSICOS / MATERIAIS

Pavimentos

Estruturas / Elementos construídos

Defensas

Mobiliario

Sinalética

Outros elementos (drenaxes, vexetación, iluminación...)

4/4

A

Vista máis representativa do miradoiro

A

ANEXO 3. FICHA TIPO DE ANÁLISE PARA A TRANSFORMACIÓN DE PUNTOS DE OBSERVACIÓN EN MIRADOIROS

Nome do punto de observación:

GRANDE ÁREA PAISAXÍSTICA	
COMARCA PAISAXÍSTICA	
CONCELLO	
COORDENADAS	
ORIENTACIÓN PRINCIPAL	

Indicar a principal ou principais temáticas da panorámica percibidas dende o punto de observación

TEMÁTICA/S	AUGAS DOCES	COSTEIRA	AGRICOLA	MONTAÑA
	NOCTURNO	PATRIMONIAL	URBANA	INDUSTRIAL

ELEMENTOS SINGULARES	PEDRAS	ARQUI	IND-MILIT	INMAT	ASTRO
----------------------	--------	-------	-----------	-------	-------

DESCRICIÓN XERAL

VALOR ESTRATÉXICO: RELACIÓN COA CONTORNA

Núcleos próximos	Distancia	Camiño de Santiagoe outras rutas
-	km	
-	km	
-	km	
-	km	

Espazos protexidos

Ambientais	Paisaxísticos	Patrimoniais

Mapa do VALOR ESTRATÉXICO, a escala 1:50.000 con centro no punto de observación desexado, e que trace unha circunferencia con radio 3 km dentro da cal se representen os elementos patrimoniais, proteccións ambientais, núcleos de poboación, etc. a destacar na contorna, así como as infraestruturas con relevancia para as conexións peonís e rodadas do futuro miradoiro

Vista PANORÁMICA dende o punto de observación, marcando os puntos cardinais sobre a mesma

2/2

VALORES PAISAXÍSTICOS**VALORES PANORÁMICOS**

Elementos de interese que destacan na paisaxe visible: masas de auga, xeomorfoloxía, masas de vexetación, espazos naturais, escenas urbanas, etc.

VALORES DE PATRIMONIO MATERIAL**VALORES DE PATRIMONIO INMATERIAL****PAISAXE SONORA E OUTRAS PERCEPCIÓNS****ACONDICIONAMENTO DO ESPAZO E INTEGRACIÓN PAISAXÍSTICA**

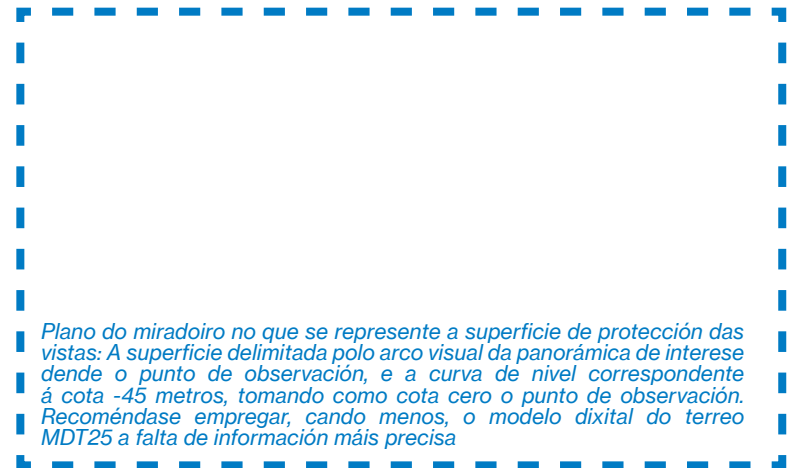
Sinalar problemáticas que poidan ser previsibles tanto na parcela de actuación como nas zonas lindantes, especialmente referentes á obstaculización das vistas pola aparición de árbores, infraestruturas, edificacións...

Existe no lugar unha actuación previa que estea a menoscabar elementos patrimoniais, ou dificulte a correcta percepción da panorámica? (operación de limpeza)

É necesario tamizar ou filtrar as vistas cara a algún punto da contorna que se considera afecta negativamente ao miradoiro?

É necesario retirar obstáculos visuais que menoscaban as vistas principais?

Considérase necesario realizar unha estrutura que eleve en altura ou prolongue sobre o baleiro (carácter estrutural), ou polo contrario o miradoiro pode asentarse sobre terreo firme (carácter tectónico)?

TIPOLOXÍA DO FUTURO MIRADOIRO

SENTADOIRO	XANELA	REFUXIO	TORRE	BALCÓN	ÁREA
------------	--------	---------	-------	--------	------

XESTIÓN E MANTEMENTO DAS VISTAS

Sinalar problemáticas que poidan ser previsibles tanto na parcela de actuación como nas zonas lindantes, especialmente referentes á obstaculización das vistas pola aparición de árbores, infraestruturas, edificacións, etc.

APARCADOIRO

É necesario?

Pode ser separado visualmente (ou cando menos filtrado) dende o miradoiro?

Número aproximado de prazas que se queren satisfacer

Necesaria instalación para bicis?

MOBILIARIO

É necesario que aparezan elementos de asento?

Se é así, valorar se este debe estar nun lugar secundario do espazo ou se debe estar situado no punto álxido do miradoiro

Créditos fotográficos:

Ilustración de portada: Miradoiro da Cividade, Sober

Todas as imaxes e ilustracións son da autoría do equipo redactor, agás:

Figuras 41 e 57, autor: Óscar Blanco, astrofotógrafo

Figura 134 e Imaxe 18, autor: Daniel Colino

Figura 15, debuxo do patrimonio inmaterial por Nuria Freire González

